

C:\Users\Plazma\Desktop\309\Kaplicky_Vaclav-Kladivo_na_carodejnice.pdb

PDB Name: Václav Kaplický-Kladivo na čaro
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Václav Kaplický
Kladivo na čarodějnice

Kladivo na čarodějnice, které patří k nejúspěšnějším románům národního umělce Václava Kaplického, vychází již v pátém vydání. Název románu převzal autor z církevního spisu Malleus maleficarum (Kladivo na čarodějnice), který vyšel roku 1488 ve Štrasburku a po dlouhá léta pak sloužil jako rukojeť při inkvizičních soudech. Podle tohoto otřesného dokumentu postupoval i olomoucký advokát Boblig z Edelstadtu, když na žerotínském panství kolem roku 1680 vyslýchal a usvědčoval osoby, které byly nařčeny z černé magie. Tento hrabivý a mravně otrlý muž zinscenoval na základě fiktivního prohrěšku staré žebráčky, již bylo vytýkáno, že zneužila svěcené hostie, celou sérii procesů, do nichž postupně zatáhl mnoho vážených a hlavně majetných občanů. Tyto osoby nátlakem a mučením donutil k přiznání, poslal je na hranici a obohatil se jejich zkonfiskovaným majetkem. Na pohnutých osudech těchto bezmocných obětí zvůle a násilí se Václavu Kaplickému, zkušenému vypravěči minulých dějů, podařilo podat výstižný obraz života a událostí, které v naší zemi probíhaly koncem sedmnáctého století.

– 1 –

Svatební hostina

Dopoledne ještě mrzlo, jen praštělo, po polednách se však mráz ztrhal a z olovených oblak se začal hustě sypat sníh. V kuchyni na šumperském děkanství se udělalo takové šero, že Zuzana Voglicková, děkanova hospodyně, musila si přisunout vyplétanou židli blíž k oknu, aby lépe viděla na práci. Z tlusté surové vlny pletla panu děkanovi punčochy. Však v kostele je zima, a pan děkan si teď často stěžuje na loupání v kříži a bolesti v kloubech. A také srdce ho pobolívá.

Zuzana pletla vlastně popaměti, světlo ani příliš nepotřebovala. Práce ji však dnes netěšila, proto pletení brzy odložila, přistoupila k oknu a dívala se do dálky k horám, ale pro padající sníh daleko neviděla. Volně se snášející sněhové vločky připomněly jí podzim, když stromům opadávaly listy. Jak je to smutné. Zuzana však u okna dlouho nevydržela a pooděšla k protější stěně, kde viselo malé zrcátko. Bylo právě jen tak veliké, aby se do něho vešel Zuzanin obličej.

Mladé děvče uvidělo pěkně vyklenuté čelo, malinko zvednutý nosík, krásně vykrojená ústa, především však velké, temně hnědé oči, jaké nemá žádná jiná. Dlouho se Zuzana prohlížela, aniž objevila jedinou vrásku na čele, pod očima nebo podél úst. Ach, zrcátko! Jaký to milý kousek sklička! Zuzana se usmála a ukázala dvě řady perleťových zubů. Zrcátko nelze jako lidé, pomyslíla si. Říká, že Zuzana je krásná, mnohem krásnější než Marie Sattlerová, která se dnes vdává, i než Lízl, Mariina mladší sestra. Jenže – co je krása? Zuzana zhluboka vzdychla. Marie se dnes vdává, brzy se vdá i Lízl, i všechny šumperské panny, kdy však najde ženicha Zuzana Voglicková, kuchařka a hospodyně na šumperském děkanství? Kuchařka, hospodyně a někdy také ... Bože, co si asi lidé o ní myslí? Co se jen toho napovídá o farských kuchařkách! Zatím se pan děkan chová jako pantatínek nebo milý strýček, stále si stěžuje, že mu loupe v kříži a píchá ho v kloubech. Ale to lidé nevědí, ve své zlomyslnosti se o každém domnívají jen zlé. Ach, kdo by si vzal za ženu kuchařku z fary, i kdyby byla sebepohlednější? K čemu ty krásné oči, bohaté vlasy deroucí se zpod šátku, k čemu ta pěkná postava? Ani mydlář Přerovský, starý a oblezlý mládenec, by se s ní neoženil. Každý hledí především na majetek, potom na dobrou nevěstinu pověst, byť sám byl hříšník největší a nebylo v něm dobré žilky.

Na chodbě se ozvaly kroky, cvakla klika a ve dveřích se objevil děkan Kryštof Alois Lautner, muž menší postavy, obtloustlý, s vlasy již značně prořídlymi, zato laskavých a veselých očí.

„Cože nejsi připravena? Zapomněla jsi, že jdeme k Sattlerovým? Ustroj se pěkně, možná, že tam najdeš ženicha!“

Hlas děkanův byl zvukný a zněl mladě; však také pan děkan byl nějaký zpěvák! Když o velké mši zpíval Gloria nebo Pater noster, nikdo v kostele ani nedutal.

„Raději bych zůstala doma,“ hlesla Zuzana, které se zmínka o ženichovi dotkla nelibě.

Děkan si toho všiml. Zvedl Zuzaně hlavu a zasmál se:

„Snad nezávidíš Marii?“

„Ne!“ odpověděla úsečně Zuzana.

„Proč se ti tedy nechce? O veselce bývá veselo!“

Zuzana neodpovídala. Děkan se jí pozorněji zahleděl do očí a uviděl, že vlnou. Vzal dívku za ramena.

„Rozumím ti, panenko,“ pravil, „ale každý máme své soužení. Nemo ante mortem beatus. Blažení budeme až po smrti. A víš, co říká nejmoudřejší člověk na světě? Šalomoun? Quis abstinent est, adjicet vitam. Kdo je zdrženlivý, získává na životě. Ale to neznamená, že se stále máme mračit jako kakabus!“

„Kvůli lidem snad by bylo lepší, kdybyste šel sám, pane děkane...“

Děkan se usmál:

„Ale, ale! Kdo by na mě dával pozor? Raději se už oblékej, Zuzano!“

Od toho dne, kdy Zuzana jako třináctileté děvčátko ještě za života děkanovy paňmaminky, dva dni po tom strašném požáru, kdy celé město až na budovu děkanství lehlo popelem, přišla na děkanství, naučila se poslouchat, a poslušnosti se nikdy nezpronevřila. Poslechla i nyní. Oblékla si nejlepší šaty a pak vstoupila do děkanova pokoje.

„Sluší ti to!“ zvolal radostně starý muž, také již oblečený do nové sutany. „Ještě bys měla zavolat Floriána!“

Děvče odběhlo, brzy se však vrátilo se starým sluhou a kočím v jedné osobě.

„Ráčíte poroučet, jemnostpane?“ pravil Florián, strkaje do pokoje svou červenou vypasenou tvář.

„Ráčím poroučet, abys pro nás přišel s lucernou k Sattlerovým do Dlouhé ulice. Pamatuj si, že to musí být čtvrt hodiny před půlnocí!“

Kočí se drbal v štětinatých vlasech, huba se mu roztáhla od ucha k uchu.

„Nu co? Nezdá se ti to?“

„Nebude to příliš brzy, jemnostpane?“

„Máš pravdu, přijď pět minut před půlnocí!“

„Já si jen myslím, že když je taková trachtace ...“

„Nic si nemysli a už jdi, Floriáne!“ –

Kašpar Sattler, barvíř, jeden z nejbohatších sousedů šumperských, měl u Nové brány pěknou, po požáru znovu zřízenou barvírnu a v městě dva krásné domy. Ačkoli již také překročil šedesátku jako děkan Lautner, chodil stále zpřímá, a když se v neděli oblékl do svátečního, leckterá ze sousedek pohlédla za ním se zalíbením. Byl vysoký, štíhlý, šlachovitý, s malou hlavou a jasnými očima, které se však dovedly dívat škaredě, zvlášť když barvíři v dílně něco zkazili. Toho dne však mu oči zářily radostí, vždyť vdával svou první dceru, a to za zámožného stříbrníka Jana Jiřího Webra z Riessy. Celé město musilo vědět o té události. Ráno v kostele bylo parády, jako by se vdávala nějaká komteska, odpoledne pak ve velkém domě v Dlouhé ulici vystrojena bohatá svatební hostina po panském způsobu. Vína moravského, uherského a rakouského bylo několik soudků, nechybělo ani cyperské malvazi pro ženské pohlaví, všelijakých lahůdek od zvěře pernaté i srstnaté, paštěk, alapatryků a konfet byly plné mísy. Však to všechno týden napřed připravovala zkušená kuchařka z Olomouce.

Když se ve dveřích velkého pokoje u Sattlerů objevil děkan Lautner v dlouhé šubě a s beranicí na hlavě, ozvalo se ze všech stran radostné volání:

„Vivat! Vivat pan děkan!“

Děkan byl dobrý společník. Všichni věděli, že s ním bude ještě veseleji.

A když se za děkanem objevila milá tvář jeho hospodyně, vítání bylo bezmála stejně srdečné. Zvlášť Lízl, mladší sestra nevěstina, běžela jí hned v ústrety a posadila ji vedle sebe.

Zatím služka Esterá Rohmerová pomohla děkanovi z kožichu. Lautner chvíli stál, usmívaje se na známé tváře, potom si přihladil řídké vlasy a drobnými krůčky kráčel přímo k nevěstě a k ženichovi, aby jim ještě jednou blahopřál. Hned nato se obrátil k nevěstině matce. Bylo na ní vidět, že se cítí v sedmém nebi. Velká, silná, ještě teď dost pohledná, tvářila se, jako by ji andělé nadnášeli. Blahopřání děkanovo přijímala bezmála jako hraběnka z Galle. Lautner se nemohl ubránit úsměvu. Byly doby, kdy tato úctyhodná paní bývala děvčátkem podobným kůzlátku, a on, děkan, tehdy studios olomouckých latinských škol, za ní páčil, div že se k ní nemodlil!

Starší syn Sattlerův, Jan, už přinášel vzácný skleněný pohár s bradavicemi, naplněný až po okraj ohnivým vínem uherským. Děkan poctu přijal, a ukloniv se novomanželům, zvolal:

„Na zdraví, štěstí a boží požehnání!“

Číše se zvedly do výše, třesklo sklo, zahlaholily hlasy a víno zaklokotalo v hrdlech. Jen nevěsta sotva ve víně omočila rty. Byla již značně unavena.

U Sattlerů se sešel výkvět šumperské společnosti: primátor, polovina radních, tři cechmistři; nad všechny vynikal bohatý pláteník Jindřich Pešek, který si nejvíc pomohl výrobou zvláštního druhu plátna, po francouzsku nazvaného tripp, zčásti lněného, zčásti vlněného, čímž rozpoutal starý spor mezi pláteníky a soukeníky. Na tkalce byl poněkud silný v těle, na širokých ramenou jako by mu přímo seděla velká, hrubě tesaná hlava s chytrými studenými očima. Vedle něho seděla jeho manželka Marie, sestra Kašpara Sattlera, paní velmi silná, nosatá, s malinkým knírkem pod nosem, s očima prozrazujícíma dobromyslnost. Hostiny se také zúčastnila vdova po papírníku Weillemannovi, znovu, již potřetí, provdaná za papírníka Maisnera, veselá a živá, stále ještě pěkná, Kašpar Hutter, bývalý knížecí soudce, nedávno z úřadu sesazený, protože se nebál osvobodit dvě ubohé vesnické ženy obviněné z čarodějnictví, jeho žena Dorota, tichá a mírná, trochu pyšná na svého manžela, pak páni radní a cechmistři se svými manželkami, většinou tlustými jako almary, netroufajícími si zatím ještě otevřít ústa. Pozván byl i zazobaný mydlář Jan Přerovský, starý mládenec, který se rád chlubil svými bratry; jeden byl farářem v Bzenci, druhý priorem kartuziánského kláštera v Králově Poli a třetí duchovním někde ve Slezsku. Přerovský marně sháněl nevěstu. Také která by si takového krasavce s nestydatě holou hlavou, odstálými ušima, červeným bambulovitým nosem, stále ušňupaným, vzala? Poslední dobou se dost ohlížel za mladičkou Lízl Sattlerovou, a zdálo se, že ani barvíř by proti tomu nic nenamítal, kdyby ho dostal do rodiny, samozřejmě hlavně pro peníze. Mydlář ani teď nemohl z Lízl spustit oči.

Lautner se dosud neposadil, třebaže ho všichni chtěli mít vedle sebe a nabízeli mu místo. Stál s očima upřenými k nevěstě. Žertuje, začal se jí vyptávat:

„Prozradila nevěsta, zda byla u oltáře dost obezřetná a šlápla ženichovi na nohu?“

Nevěsta se zapýřila. Místo ní však pohotově odpověděl ženich:

„Šlápla, ale jen maličko!“

„Však ona si to později vynahradí,“ zahlaholil pan primátor.

„A zdalipak už prozradila, na kolik prstů si sedla v kostele?“ vyptával se dál děkan.

„Na pět,“ odpovídal za ni ženich.

„Ó! Na pět prstů? Není skromná naše nevěstička. Chce mít pět dětíček. Nezapomeň, Marie, prvnímu chlapci půjdu za kmotra já!“

Děkan se pak obrátil k celé společnosti:

„Povězte mi nyní, přátelé, jak při svatbě hořely svíčky na oltáři? Prskaly nebo ne?“

„Hořely tiše,“ potvrzovalo hned několik hlasů.

„To je tedy dobré znamení. Dá se předpokládat, že v manželství bude shoda.“

Všichni se usmívali, nejšťastněji ze všech nevěstina matka.

„A ještě něco,“ vzpomněl si děkan Lautner, „zdalipak ženich pustil do boty několik penízků, aby v manželství bylo vždycky dost peněz?“

„Měl jsem v každé botě dukát, pane děkane!“ prohlásil sebevědomě ženich.

„Pak je tedy všechno v pořádku a můžeme sklenice vyprázdnit až do dna!“

Znovu zacinkalo sklo, znovu se vyprázdnily poháry. Dobrá nálada každým okamžikem stoupala.

Děkan se uvelebil vedle Kašpara Huttra. Nevydržel však být dlouho zticha.

„Manželství je, přátelé, svátost,“ pravil. „Proto se ďábel tak často pokouší, aby je rozvrátil. Jenže ženy bývají často chytřejší než tucet čertů. Proto také satanáš nedovolil slavnému doktoru Faustovi, aby se oženil...“

„To je svatá pravda, ženské bývají chytřejší než deset čertů,“ ozval se basem cechmistr hrnčířský, ale hned zmlkl, když ho vlastní manželka nenápadně dloubla pod žebro.

„Snad by se slušelo, aby důstojný pán udělil novomanželům ponaučení, jak se mají chovat v manželství,“ ozval se znovu hrnčíř, nedbaje na svou manželku.

„To si i já ráda poslechnu!“ zasmála se papírnice Weillemannová.

„Nejdříve tedy něco pro nevěstu,“ začal děkan. „Ať se poučí z krátkého příběhu, který zaznamenal Josephus Mansi: Slavný perský král, Cyrus jménem, ve válce proti arménskému králi Tygranovi dobyl velkého a slavného vítězství. Kromě bohaté kořisti zajal samého krále arménského i jeho spanilou choť. Král Cyrus byl však panovník přívětivý, zajaté královské manžele nijak netýral, naopak, často je navštěvoval a někdy zval i k své tabuli. Jednou při hostině se optal krále Tygrana, jak by se mu odvděčil, kdyby jeho choť propustil ze zajetí. Tygran na to řekl, že by obětoval třeba celé své království. Protože však už je nemá, dal by to nejcennější, co mu zbylo – svou čest. Cyrus se velmi podivil takové lásce a oběma královským manželům daroval svobodu. Když se pak král Tygran vrátil domů, často s vděčností vzpomínal na perského krále. Jednou se zeptal své choti: Ještě jsi mi neřekla, jak se ti líbil perský král? Královna odpověděla: Ach, můj milý manželi, jak to mohu vědět? Za celou dobu našeho zajetí ani jednou jsem na perského krále nepohlédla, neboť jsem oči měla jen pro tebe!“

Mužům se příběh velmi líbil, i když některým trvalo dlouho, než jeho smysl pochopili. Ženy se usmívaly; myslily si své.

„A teď, Důstojnosti, dejte radu i ženichovi. Možná, že to bude brzy potřebovat,“ zvolal mydlář Přerovský.

„Pro něho zůstává nejlepším vzorem svatý Josef,“ prohlásil děkan, potutelně se usmívaje. „Jaký to byl manžel! Žil tiše v naprosté čistotě ve svém nazaretském domečku, pilně konal své tesařské řemeslo a všemožně se staral, aby jeho choť v ničem netrpěla újmu. Když pak počala chodit s těžkým životem, přirovnával ji v duchu k Aronovu prutu, který se sám od sebe zazelenal a počal roztomile kvést. Takové je ponaučení pro ženicha. Nesmí hned podezírat svou manželku, když promluví s tím nebo oním, nebo když k jeho sluchu dojdou zlolajné řeči!“

„To je moc hezké,“ ozval se hrnčíř, „ale jak se z té andělské čistoty mohou narodit dětičky? Naše nevěsta jich chce mít pět.“

„Však by se už někdo našel, kdo by zastal Ducha svatého,“ poznamenala papírnice Weillemannka, která při třech manželstvích měla dost zkušeností.

„Ale takového něco nikomu neradím!“ zvolal děkan Lautner. „Mohlo by to s ním dopadnout jako s tím chlípíkem a smilníkem, jak o tom píše Tomáš Cantipratanský: To byl jednou Člověk, který se dopustil tělesného skutku s cizí manželkou. A hle, najednou se jeho tvář změnila ve zvířecí, takže se velmi podobal ďáblu. Když se vracel domů od té cizoložné ženy, potkal stádo krav. A krávy se ho tak polekaly, že se splašily a rozutíkaly na všechny strany. I vlastní manželka, když uviděla změněnou tvář svého manžela, vzala nohy na ramena a utekla. Teprve když jí ten chlípík svatosvatě slíbil, že se už nikdy neprohřeší proti šestému božímu přikázání, a začal činit pokání, byla mu vrácena původní podoba...“

„Škoda, že se teď takové věci nedějí,“ vzdychla žena hrnčířského cechmistra.

„Budte ráda, paní sousedko,“ prohodil radní Pešek, „to by to na světě vypadalo jako ve zvěřinci!“

Všichni se dali do smíchu. Pan děkan by měl dát ještě něco takového k lepšímu!

Do pokoje vešel perníkář Fricke Winter, řečený Kuchyňka, který nevynechal jedno posvícení, pout', svatbu nebo krtiny. Všude se objevil s proutěným košíkem přes rameno, plným perníků, marcipánů a všelijakých sladkých pochoutek. Vypadal však spíš jako řezník; velký, silný, s tlustým krkem a zarudlým obličejem, vždy náchylný k žertu.

„Kuchyňka!“ vítaly ho radostně četné hlasy.

„K dobrému trunku patří také něco sladkého. Račte poroučet!“ volal vesele perníkář.

Různého vybraného pečiva bylo na stole dost a dost, ale téměř každý si od perníkáře něco koupil, aby dal utržit tomu

starostlivému otci šesti dětí.

Barvířka Sattlerová pokynula staršímu synovi a ten hned naplnil objemnou sklenici vínem a podal ji Kuchynkovi, aby ho uctil. Perníkář popřál novomanželům, jejich rodičům a všem přítomným tetičkám a strýčkům všechno dobré a s chutí vyznkl sklenici do dna.

„Ach, vzácní pánové,“ pravil přitom, otíraje si hřbetem ruky ústa, „vy se tu veselíte, měli byste však slyšet sobotínského pana faráře Schmidta! V neděli kázal, až lidem v kostele naskakovala husí kůže. Teď v masopustě prý má ďábel žně. Odevšud se na nás, ubohé křesťany, směje, vystrkuje rohy, všude na nás chystá pokušení. Máme si prý dát dobrý pozor, jinak nás čekají muka pekelná: škváříci se olej, síra a rozpuštěná smůla.“

Hodovníci se usmívali, ale děkan Lautner se zakabonil. Znal toho suchého, nosatého a nerudného faráře, který svým farníkům nepřál žádné radosti a při každé příležitosti je strašil peklem. Viděl však, že všechny oči jsou na něj upřeny. Vzal si šňupeček a začal vážným hlasem:

„Ovšem že je tomu tak, jak káže sobotínský pan farář. V masopustě má satanáš nejvíc příležitosti, aby i nejbohabojnějšího křesťana svedl ke hříchu. Vede si velmi úlisně. Svými potutelnými zbraněmi nenabádá hned k velkým nepravostem, neukazuje ptákům sítě, ale jen jeřabiny. Však to všichni znáte. Radím proto, aby se každý držel svatého Antonína Poustevníka, který nám ráčil ukázat, jak nejlépe bojovat s ďáblem. Když byl tento světec na poušti, zjevoval se mu často ďábel v nejrůznějších podobách; jednou jako medvěd, podruhé jako vlk, jindy jako lev nebo tygr. Ale svatý Antonín vzal vždy klidně na ta dravá zvířata hůl a zahnal je. Jednou se u jeho chaloupky objevila krásná mladice. Ďábel vzal na sebe přestrojení, kterým lze nejsnáze svést i světce. Tady ovšem byla hůl nedostatečným prostředkem. Nicméně svatý Antonín si věděl rady. Utekl do své chaloupky, zastrčil za sebou závoru a ještě si zacpal uši a zavřel oči. A tak i tentokrát odolal pokušení ďáblu. I my, drazí přátelé, měli bychom podle příkladu svatého Antonína Poustevníka bojovat s ďáblem, zvláště v masopustě, kdy satanáš s velkou oblibou brává na sebe podobu krásného děvčete nebo fešného galána...“

„Krátké a dobře, bez holí nemáme vycházet z domů, pane děkane,“ zahlaholil mydlář Přerovský.

„A ještě lepší bude, když si jako starý mládenec dáte u domu udělat hodně silné závory,“ radil mu radní Pešek. –

Čas rychle ubíhal. Jak mizelo víno ze soudků, hlasy se zvyšovaly a tváře brunátněly. Někdo spustil písničku, pak druhou. To bylo něco pro děkana Lautnera. Jeho čistý a zvukný hlas převyšoval ostatní. I jemu víno stouplo do hlavy, a marné byly Zuzaniny pohledy. Vzal oba sousedy okolo krku, ostatní ho následovali. A tak všichni navzájem se objímající, výskali a tenorovali, kývající se podle taktu.

Zpívala i Lizl Sattlerová i Zuzana Voglicková. Obklopile starého mládence Přerovského s ušňupaným nosem, který vydával zvuky jako roztoužený lev, a všelijak si ho dobíraly. Lizl mu hladila pleš a Zuzana kudrnatila zbytky vlasů nad ušima. I matka nevěstina si zazpívala, poočku si prohlížeje pana děkana. Ne, ani v nejmenším nelitovala, že mu v dívčích letech dala košem. To její Kašpar je jiný chlapík!

Přesně pět minut před půlnocí se otevřely dveře a v nich se nejdřív objevila rozsvícená lucerna a za ní rozšklebená tvář starého Floriána.

„Hlásím, jemnostpane, že je čas!“ ozval se chraplavým hlasem.

Děkan byl hned mírný jako beránek, vstal, a zároveň s ním i Zuzana. Zvedli se však také Huttrovi. Marné bylo všechno přemlouvání. Pan děkan nemůže nový den začínat obžerstvím. Marné bylo i vydatné napájení Floriána. Vypil sice všechno, co mu kdo podal, ale svého pána už z rukou nepustil.

A tak, právě když ponocný na volský roh troubil půlnoc, děkan Lautner s Huttrovými stáli již na ulici.

Sníh přestal padat, trochu mrzlo. Tma byla hustá jako kolomaz. Florián vpředu svítil na cestu, za ním kráčela paní Dorota se Zuzanou, smějíce se a přeskakující hromady sněhu, následovány děkanem Lautnerem a jeho přítelem nejmilejším, Kašparem Huttrem. Aby se jim šlo bezpečněji, drželi se pod paži, ale i tak se občas zastavovali, aby si odpočinuli.

Na rohu Kostelní ulice se Huttrovi rozloučili.

Děkan se Zuzanou kráčeli pak po svahu podél hřbitova mlčky až k děkanství. Florián otevřel vrata velkým klíčem a pustil do domu pana děkana a po něm i jeho hospodyně. Zuzana běžela po schodech tanečním krokem, Lautner za ní stoupal těžce. Nahore se Zuzana otázala poněkud posměšně:

„Co kříž a srdíčko, pane děkane? Nebolí?“

„Ne!“ zabručel děkan.

– 2 –

Žebračka z Vernířovic

Do kostela bylo ještě záhy, avšak ubohá vdova Schuchová neměla již stání; opírajíc se o višňovou hůlku, vyrazila s mošničkou v ruce ze svého baráčku pod kopcem. Den co den se tak vypravovala do světa, aby si u dobrých lidí vyprosila krajíček chleba nebo trochu jídla, darovaného jí z milosrdenství. Ačkoli toho dne byl velký svátek, Velikonoční pondělí, a neslušelo se chodit po žebrotě, nemohla zůstat doma. Ostatně měla dnes vážnější úkol. Úkol, o kterém se nikdo nesměl dovědět.

Schuchová, scvrklá jako suchá hruška, nebyla tak stará, jak vypadala; prozrazovala to ostatně její živost i dosud pevná chůze, vždyť tu hůlku vlastně ani nepotřebovala, ale jak by bez ní mohla chodit po almužně? Byla sama jako kůl v plotě. Muže ztratila v nešťastném roce třiašedesátém, kdy na Moravu vpadli Turci. Odvedli ho do zajetí, z něhož se

nikdy nevrátil, a děti? Zemřely jedno po druhém spíš hladem než nemocí. Ale nač vzpomínat na hořké věci? Babka se dávno se vším smířila a na život již nereptala.

Když se blížila k chalupě porodní báby Doroty Groerové, všimla si, že hospodyně stojí před chalupou a kývá na ni.

Schuchovka se zamračila. Snad si to Groerka v poslední chvíli nerozmyslila? To by bylo pěkné nadělení! Zamířila k chalupě, dívajíc se zkoumavě na silnou, statnou ženu hrubého obličeje, zato malých jemných rukou, jimiž všem dětem ve Vernířovicích i v okolí pomohla na svět.

„Vyhlížím tě už dlouho, Maryno. Abys nezapomněla,“ pravila přitlumeným hlasem Groerka.

Žebračce spadl kámen ze srdce, ale nedávala to na sobě znát.

„Cožpak už jsem někdy na něco zapomněla?“ řekla trochu vyčítavě.

„Z kostela ať jdeš rovnou ke mně. Nikde se, Maryno, nezdržuj!“

„Jako bych nevěděla, co mám dělat!“

Do Sobotína nebylo daleko, žebračká měla dost času, spěchat nemusila. Přemýšlela o Groerce.

Není zlá, ale také jí potrefilo neštěstí, když tak záhy ztratila muže. Bez muže hyne každé hospodářství. Je pravda, že Dorota je silná jako chlap a zastala by každého, jenže její babické povolání jí zabírá mnoho času. Musí jít, když pro ni přijdou, i kdyby byla nejpilnější práce. Je tak víc u cizích lidí než doma. Nedělá to, pravda, zadarmo, lidé jí dávají dost, ale v hospodářství to jde od pěti k jedné. Teď si nařiká, že jí kráva málo dojí. Inu, jak může dojít, když jí hospodyně nezaloží nic do žlabu? Seno již dávno zkrmlila. Měla ho jen hrstku. Cožpak má Dorota čas žnout travu a sušit ji? Však jsou ve Vernířovicích, v Sobotíně, v Petrovicích# i jinde sedláci a chalupníci, mladí a statní, a také nemají co založit dobytku. Ale to je zas jiná písnička. Po té selské rebelii v roce dvaadesátém, kdy páni na Losínách třem selským hlaváčům kázali useknout hlavy, poddaní aby pracovali na pány od slunka východu až do tmy. Musí dít na jiné, pro sebe jim nezbude ani chvílička. Teď už to bude o něco lepší, jen co naroste nová travička. Groerka však není trpělivá a nechce čekat. Kráva prý bude Dorotě dojít jako po teleti, když jí dá na kousku chleba sežrat svatou hostii, poradila jí stará Davidka. Jsou to třesky plesky, lepší by bylo dát krávě pořádně nažrat, ale Dorota myslí, že s tou hostií to bude rychlejší a lacinější. Zkusila to před rokem, také touhle dobou, jenže loni jaro přišlo dřív a kráva se mohla dosyta nažrat nové, šťavnaté travičky. Groerka si však nedá nic vymluvit. A proč by jí to také Schuchová vymlouvala, když jí Dorota slíbila za posvěcenou hostii máz hrachu a ještě trochu ječné mouky?

Proč by jí hostii za takovou odměnu neobstarala? Pánbůh to chudé žebračce jistě odpustí, když místo ní přijme tělo Páně Groerčina straka! Vždyť je to také tvor boží, a často užitečnější než mnozí lidé, stvoření prý k obrazu božím. A kdy se podaří potřebné osobě dostat mázik hrachu pro nic za nic a ještě k tomu ječné mouky na lívance? Chudý se musí chytat každé příležitosti. Však se neříká nadarmo, že v žebračce kabele je málo požitku!

Tak rozmlouvajíc sama se sebou, dostala se stará Schuchová konečně do Sobotína. Nejdřív půjde ke zpovědi; nejen proto, aby mohla jít k přijímání, ale aby také dostala ceduličku, po které se bude shánět rychtář.

Bylo ještě brzy, v kostele lidí málo; naštěstí pan farář již seděl ve zpovědnici. Právě zpovídal jakousi mladici.

Snad to nebude dlouho trvat, pomyslí si babka a postavila se hned za ni.

Kupodivu však farář mladici trápil dost. Když se konečně zvedla, byla v obličeji rudá jako krocan.

Schuchová si klekla na její místo a zamřížovaným okénkem pohlédla na faráře. Kněz, když uviděl žebračku, jen kývl hlavou. Babka spustila, čím hřešila, ale kněze to příliš nezajímalo, snad ani neposlouchal. Žebraččiny hříchy byly pokaždé stejné: brala jméno boží nadarmo, lhala, nedodržovala půst, sem tam si vzala něco z cizího.

Farář se na nic nevyptával a dal jí hned rozhřešení; i pokání jí uložil mírné: pomodlit se třikrát otčenáš a třikrát zdrávas. A bez otálení podepsal cedulku, kterou babka vložila do čistého lněného facalitu.

Žebračká spokojena odešla k postrannímu oltáři, kde svědomitě odřikávala uložené modlitby, a ještě sama jeden otčenášek přidala. Necítila však na duši žádné ulehčení, šeptala jen slova, kterým zcela ani nerozuměla. Neslibovala polepšení, hlavně že si už nikdy nevezme nic z panského. I bohatec hřeší stokrát za den, jakpak by nehřešil chudý člověk? Víc vlastně myslela na to, bude-li ječné mouky aspoň vrchovatá dlaň. Až přijde domů, upeče si lívance, když jsou ty svátky, a sní je ještě teplé. Ach božinku, teplé lívance! Dejž nám, ó Pane!

Kostel se zatím naplnil lidmi ze Sobotína i z přifařených vesnic. Babka si vyhledala místo, jak se na ni slušelo, až v poslední lavici pod kůrem.

Brzy potom se ozval zvonek a ze sakristie vycházel ministrant v červené komži, nesa obrovský misál, za ním pan farář v zlatém ornátu s kalichem v rukou. Na kůru se ozvala sváteční muzika: zahučel pozitiv, zatroubily pozouny, ozvala se flétna, housličky a ještě nějaké činky. Lidé zanotovali starou kostelní píseň.

Schuchová hleděla na kněze u oltáře, uklánějícího se a hned zas žehnajícího, přecházejícího z jedné strany oltáře na druhou, ale nechápala, proč se tak děje. Rozhlížela se raději po kostele; nakonec její pohled ulpěl na velkém obraze svatého Vavřince, jemuž sobotínský kostel byl zasvěcen. Světec byl na obraze takový pěkný panáček, chudák, skoro celý nahý. A zlí pohané ho položili na železný rošt a pod roštem rozdělali oheň, aby toho pěkného panáčka na něm upekli jako husu. Ubožátko, myslela si žebračká. Upekli ho zaživa, protože prý nechtěl nepřátelům vydat poklad kostela římského. Tak o tom o posvěcení kázal pan farář a babka tomu svatosvatě věřila. Bylo jí teď velmi líto toho pěkného mládenečka. Ach, jak jsou lidé zlí! Upěci člověka na roštu jako husu nebo jehně!

Mše se táhla jako cesta přes kopec do Maršíkova, ale vernířovické žebračce bylo dobře. Už se nedívala na obraz svatého Vavřince, hleděla na pana faráře. Slunce svítilo na jeho zlatý ornát; ta krásná barva připomněla babce opět lívance. Pociťovala hned palčivý hlad.

Konečně nastala chvíle, kdy věřící směli přistoupit ke stolu Páně. Ti, kteří vykonali zpověď, poklekali na kamenný schod u dřevěné mříže, oddělující kněžiště od lodi chrámové. Schuchovka věděla, co se sluší, netlačila se mezi první, našla si místo až docela vlevo, hned u vchodu do sakristie. Odložila hůlku, z mošny vyndala bílý šátek a dala si jej pod bradu. Čekala trpělivě, až na ni přijde řada.

Kněz sestoupil od oltáře, drže v ruce kalich; začal podávat věřícím od druhého konce.

Schuchovka měla ještě dost času. Rozhlížela se. Proti ní na stupni oltáře stál ministrant, kluk práskaný, s červenými tvářemi a odstálými ušima; jistě v něm není nic dobrého, myslila si žebrácká. Do dveří sakristie se postavil kostelní otec, tkadlec Bittner, stařec bělovlasý, s růžovým obličejem a očima jako trnky. Proč tu okouní? Tkadlec se žebračce nelíbil, ani ten kluk v červené ministrantské komži. Oba stáli příliš blízko a lehce si mohou všimnout, až Schuchovka hostii vyplivne do připraveného šátku. Ale babka věděla, jak to udělá. Stejně jako loni: šátek položí na mříž, až dostane hostii, skloní hodně hlavu a oplátku pustí do šátku. Jen aby už to měla za sebou!

Kněz se blížil. Lidé, ke kterým přistupoval, otvírali ústa jako ryba na suchu, křížovali se a vyplazovali jazyk. Potom se pokorně bili v prsa.

Už došlo i na žebraččinu sousedku.

Schuchovka se pokřížovala, otevřela ústa a vyplázla jazyk. Slyšela, jak kněz nad ní cosi odříkává. Potom cítila, jak jí na jazyk položil hostii. Zavřela oči a hluboko sklonila hlavu. A vypustila hostii do připraveného šátku.

Farář nic nezpозoroval, protože hned odcházel k oltáři, také tkadlec Bittner nic neviděl, neboť kněz stál mezi ním a žebráčkou, snad jen ten kluk ministrantský si mohl něčeho všimnout, ale ten má jistě v palici jiné věci, utěšovala se babka.

Bila se v prsa a jako ostatní mumlala, že není hodná, poočku se však dívala na ministranta. Kluk přiskočil ke kostelnímu otci a něco mu šeptal. Tkadlec svraštil obočí a upřel zrak na žebračku. Babku něco nutilo, aby rychle vstala a utekla z kostela, ale strachem se nemohla pohnout.

To už byl tkadlec u ní. Položil jí ruku na rameno a pravil tiše:

„Pojď do sakristie!“

Schuchovka se nehýbala.

„Pojď, pojď!“

Babka konečně vstala a belhala se podél mříže, prošla vrátky a odcházela do sakristie. Celý kostel to viděl. Všem vrtalo hlavou, proč kostelní otec prokazuje žebračce takovou čest. Snad se jí od hladu udělalo špatně.

Schuchovce bylo skutečně zle, nikoli však od hladu. V obličejí byla bílá jako papír, krve by se byl na ní nikdo nedořežal, nohy měla jako centy. V ruce pevně svírala šátek s hostií.

V sakristii ji Bittner vyzval, aby se posadila.

Sotva babka usedla, pravil:

„Teď mi dej svůj šátek!“

Schuchovka dělala, jako by nerozuměla.

Bittner si vzal šátek sám. Rozevřel jej, a hle – objevila se hostie, bílá jako sníh.

„Nešťastnice!“ zvolal stařec a rychle složil šátek, který už nedal z ruky.

Žebračká chvíli seděla jako ztuhlá, jen třesla oči na toho bělovlasého starce. Snad jí nedá zahynout, utěšovala se, ale hned se jí zas strachem sevřelo srdce. Sklesla na kolena a sepjala ruce:

„Kmotřičku, proboha vás prosím, vraťte mi šátek a pusťte mě. Smilujte se nad ubohou žebráčkou!“

Tkadlec jen pokrčil rameny. Pak řekl:

„Počkej, až přijde pan farář!“

„Pan farář!“ opakovala žebrácká a mráz jí přešel po zádech.

Ten s ní sotva bude mít slitování. Ach bože!

Vstala, klesla na lavici a dala se do usedavého pláče. Byl jí teď jen drobeček. Nevěděla, co s ní bude, tušila však, že nic dobrého. Ach, nešťastnice, bědovala v duchu. Ale pak se jí zmocnila naděje, sice slabá jako pavučinka, ale přece jen naděje. Vždyť nic tak zlého neprovedla. Svatou hostii nezneuctila, vložila ji jen do čistého kapesníku. Vrátil ji panu faráři. Ráda oželi slíbený hrách a neupeče si lívance, nebude to tak velké neštěstí.

Konečně se pan farář vracel od oltáře. Všiml si žebráčky a ostře se ptal tkalce, co babka dělá v sakristii.

Bittner popošel blíž ke knězi, něco mu šeptal, posléze mu podal žebraččin kapesník. Farář jej rozevřel a zhlédl hostii. Přímou se vyděsil. Vzkřikl na stařenu:

„Co to má znamenat?“

Babka se vrhla na zem a objala farářovy nohy.

„Ach, důstojný pane! Já za nic nemohu. Groerce z Vernířovic nedojí kráva. Stará Davidka jí poradila, aby jí na kousku chleba dala posvěcenou hostii...“

„Mlč!“ zvolal farář pln odporu.

Vymanil se rychle z žebraččina objetí. Nejdřív šel uložit posvěcenou hostii do kalicha. Potom v zamyšlení dvakrát přešel dlouhými kroky sakristii. Čelo měl zkrabatělé, úzké rty sevřené.

Tkadlec stál jako struna, babka ustrašeně otáčela hlavu po knězi. Kluk ministrantský, který všechno spískal, shazoval ze sebe komži a upaloval ven, aby lidem před kostelem pověděl, co se stalo.

Farář se konečně zastavil před kostelním otcem:

„Přiveď hned rychtáře Axmanna!“

Stařec vyšel, aby vykonal farářův rozkaz. Kněz pak vzal kus papíru a začal rychle na něm psát olůvkem.

Jeden lístek adresoval děkanu Lautnerovi do Šumperka:

„Stala se tu hrozná věc. Prosím, abyste bezodkladně přijel do Sobotína,“ psal.

Druhý lístek byl určen losinskému zámeckému hejtmánovi, panu Adamu Vinařskému z Křižová. Stálo v něm:

„Zadržel jsem ženu velmi podezřelou z čarodějnictví. Prosím o instrukce.“

Žebračká mluvila jen o nedojivé krávě, čarodějnictví si f. r. Schmidt ve své horlivosti přidal. Byl jedním z těch, kdo za každým rohem viděli ďábla a považovali za bohublé dílo svádět s ním boj.

Do sakristie vešel sobotínský rychtář Jan Axmann.

„Opatři hned dva posly!“ spustil na něj farář. „Tato žena je patrně čarodějnici. A není sama!“

Rychtář byl muž rozvázný. Všechny ženské jsou tak trochu ve spojení s čertem, myslil si, ale co o tom může vědět pan farář Schmidt, jehož hospodyně je jako Škaredá středa. A že by Schuchovka čarovala? Zná ji léta. Kdyby uměla čarovat, sotva by chodila s žebráčkou mošnou.

„Co stojíš jako sloup?“ obořil se na něj farář. „Jdi, nesmíme ztratit ani minutu!“

V sakristii sobotínského kostela bylo poprvé vysloveno strašné slovo čarodějnice. V několika minutách se pak ozývalo i před kostelem a mezi hroby nebožtíků.

A brzy se rozléhalo po celém Sobotíně a po celém žerotínském panství.

A tehdy nebylo slova hroznějšího.

– 3 –

Hrozná věc

Po Přemkovi ze Žerotína, majiteli panství Velké Losiny, Vízberk# a Třemešek, zůstali dva nezletilí synové, František Antonín Maximilián a Jan Jáchym, jimž za poručníci byla určena jejich teta Angelia Anna Sybila z Galle, rozená Žerotínová. Tato letitá vznešená paní, nemajíc vlastních dětí, starala se poctivě, aby majetek potomků Přemkových nebyl ukrácen, a zároveň i pečovala o to, aby se oběma mladým Žerotínům dostalo dobrého vychování. Protože sama byla horlivou katoličkou, vychovávala také oba jinochy v duchu katolického náboženství. Šla tak daleko, že se oba mladíci ani nesměli dovědět, že jejich otec přestoupil k samospasitelné víře římské teprve v roce 1652, když mu hrozila ztráta veškerého majetku, a že za českého povstání a za dlouhých válek potom mnozí Žerotínové stáli v táboře protikatolickém a protieisařském na nejvýznačnějších místech. Hraběnka z Galle byla paní dost energická, zdárně hospodařila, opírajíc se především o věrného a spolehlivého úředníka, hejtmana Adama Vinařského z Křížová, o důchodního Františka Václava Vraného i o purkrabího Kristiána Mayera. Ve výchově obou svěřenců znamenitě ji pomáhal učený, třeba ještě mladý farář losinský Tomáš Kónig.

Hraběnka si nejvíc naříkala na mravní zpustlost poddaného lidu, na jeho hrubost a zaostalost, neuvědomujíc si vůbec, kdo takový stav především zavinil. Připouštěla sice neblahé následky dlouhých válek, pozůstatky švédské okupace, ale nepřišlo jí ani na mysl, že největší část viny nese sama vrchnost, která se o povznesení stavu poddaných vůbec nestarala. Aby si co nejrychleji nahradila ztráty v minulých letech, neustálým zvyšováním daní a robotných povinností bídu naopak ještě zvětšovala. Jako jiné vrchnosti, i hraběnka z Galle byla přesvědčena, že je nutno pozvednout především význam katolického náboženství. Proto s velkou úctou sledovala úsilí olomouckého biskupa hraběte Liechtensteina, který, nelituje peněz, obnovoval zpustlé kostely, zřizoval nové fary, hlavně pak se staral o kněžský dorost.

Žerotínští poddaní však znali hraběnku i oba mladé pány málo, pro ně hlavním představitelem vrchnosti byl hejtman Vinařský, muž rozhodný, nesmlouvavý a tvrdý. Před jeho ostrým pohledem se třáslí úředníci, písaři, rychtáři i poddaní. Své velitelce sloužil věrně, i když, jak ani nemohlo být jinak, mnohé mu zůstávalo za nehty.

Když o Velikonočním pondělí dostal spěšné hlášení sobotínského faráře Schmidta, chvíli se nad ním zamyslel, potom se usmál. Bude to pěkný velikonoční dárek pro Její Milost! Konečně, ať se raději stará o čarodějnice než o věci hospodářské!

Pohlédl napřed do zrcadla, protože vždy velmi dbal o svůj zevnějšek. Byl to muž v plné síle, urostlý, snědý, tmavovlasý, s orlím nosem. Opravil si jen trochu nákrčník. Věděl, že hraběnce nic neujde.

Přijala ho bezodkladně. Hejtman, složiv hlubokou poklonu a políbiv hraběnce ruku, udělal neobyčejně starostlivý obličej:

„Vím, že vás vyrušuji, Milosti, ale nemohu před vámi zamlčet nepříjemnou věc. Prosím, abyste si ráčila sama přečíst tento list, spěšně napsaný sobotínským farářem Schmidtem,“ pravil, podávaje hraběnce zápisku.

Paní z Galle mlčky přijala lístek a čtla. Slovo čarodějnice ji silně vzrušilo. Tolik toho už slyšela vyprávět o ženách, které se spustily Boha a přidržely se ďábla, ale nikdy ještě skutečnou čarodějnici neviděla. Ted' se vyskytla na jejím panství! Taková věc se musí co nejpřísněji vyšetřit, bylo jí jasné, a také musí okamžitě být o tom podána zpráva Jeho biskupské Milosti do Olomouce.

„Kde je ta žena?“ zvolala vzrušeně. „Měla by být hned dopravena i s farářem Schmidtem sem na zámek. A mělo by být také posláno pro faráře Kóniga.“

Hejtman se nemýlil; správně předpokládal, že nic tak hraběnku nezaujme jako zpráva o chycení čarodějnice. Mohl veškeré záležitosti sám, ale to by ji zbavil radosti z domnění, že ona o všem rozhoduje. S ženskými je kříž, a čím jsou starší, tím větší, musí se to s nimi umět! A to Vinařský dovedl.

Sešel na dvůr a dal rozkaz, aby se zapřahalo. Jednoho z písařů pak poslal s kočárem do Sobotína, aby přivezl faráře i tu zadrženou ženu.

Hraběnka stála u okna a dívala se na dvůr, dokud kočár neodjel. Myslela na tu čarodějnici. Jak asi vypadá? Jaký má pohled? Snad i zapáchá po síře a smůle. Ne, nedovedla si představit osobu, která svou duši i tělo upsala ďáblu!

Tou dobou doručoval rychlý posel zápisku sobotínského faráře i děkanu Lautnerovi v Šumperku.

Děkan ji četl jednou, dvakrát, a stále vrtěl hlavou. V Sobotíně se stala hrozná věc. Ale jaká, farář nenapsal. To je celý on! Hlupák potřeštěný!

Lautner nikdy neměl v lásce toho sobotínského svatouška. Vůbec si málo vážil nových mladých kněží, kterými konzistoř obsazovala fary. Byli sice učení i horliví, ale lidu nerozuměli ani za mák. Místo aby jej vedli – rozkazovali, místo aby jej získávali po dobrém, uměli jen nahánět strach, příliš často hrozili peklem a ďáblem, místo aby užívali mírnosti a laskavosti.

V Sobotíně se stala hrozná věc. Ale jaká? A komu? Snad ne panu faráři Schmidtovi?

Lautner měl sto chutí připsat na papírek něco pepného a po čekajícím poslu jej vrátit do Sobotína, ale pak se rozhodl jinak. Uvědomil si, že Schmidt je velmi dobře zapsán na konzistoři, možná, že byl dokonce pověřen tajným úkolem pozorovat děkana Lautnera, neboť i takové věci se daly. Nezbyvá než jet.

Posel se již měl k odchodu, ale děkan, dávaje mu spopitné, ho zadržel:

„Počkej chvíli, svez se se mnou do Sobotína. Ušetříš si nohy!“

Pak už jen zbývalo nařídít Floriánovi, aby zapřahal.

Koně letěli jako o závod, v půlhodině byli v Sobotíně. Děkan kázal zastavit před farou. Stará nehezká ženština, která sloužila u faráře Schmidta za hospodyně, na děkana již čekala. Oznámila mu znepokojující novinu. Před chvílí prý přijel kočár ze zámku pro pana faráře a odvezl ho do Losin. Také pan děkan prý se tam má hned odebrat.

Zřejmě tedy nejde o nějakou hloupost. Lautner, aniž se víc vyptával, nasedl znovu do kočáru a poručil Floriánovi, aby jel do Velkých Losin.

Cestou si marně starý kněz lámal hlavu, co se mohlo přihodit, že to nestrpí odkladu ani o tak velkém svátku. Že by snad Tokólyho kurucové znovu vpadli na Moravu? Nebo že by Turci zahájili nové tažení proti císaři? Či se někde nablízku objevil mor, o kterém se mluví stále častěji? Řádí na jihovýchodě Evropy, v Sedmihradsku, četné případy se vyskytly i v Uhrách. Ale proč by se takové zprávy měl dovědět farář Schmidt dřív než šumperský děkan?

Florián vjel do zámku jako hrom. Nikde nic zvláštního. Jen lokaj v premované livreji hned spěchal k děkanovi a žádal, aby ho následoval. Ostatní panstvo prý už čeká jen na něho.

Panstvo čeká na šumperského děkana! Jaké panstvo, podivil se starý kněz, a znovu dostal dopal na sobotínského pana bratra. Proč nenapsal něco určitějšího?

Dřevěné schody, po kterých děkan stoupal, byly pohodlné,

a přece se po nich starému člověku šlo těžce, takže lokaj, kráčející před ním, několikrát se musil zastavit.

Lautner byl uveden do jednoho z četných pokojů v prvním patře. Seděl tam u oválného stolu zámecký hejtman Vinařský, rentmistr Vraný, purkrabí Mayer, losinský farář Kónig a farář Schmidt. Všichni jako by na něco čekali.

„Pěkně jste mě prohnali, pánové,“ pravil děkan, nutě se do úsměvu. „Co se proboha děje?“

Hejtman Vinařský pohlédl na faráře Schmidta, jako by mu uděloval slovo. Ten odhodlaně zvedl hlavu.

„Hrozná věc se stala!“ pravil, nedívaje se do očí Lautnerových.

Děkana to popudilo:

„Tohle už jste mi napsal. Ale stále nevím, co se vlastně stalo? A komu se co stalo?“

Vtom se otevřely dveře, a šustíc hedvábím, vstupovala do pokoje sama hraběnka z Galle. Šířila se od ní pronikavá vůně jako od kytice jasmínu.

Páni vylétli z křesla a hluboce se ukláněli. Hraběnka s hlavou vysoko, slabounce se usmívajíc, vyzvala pány dost silným altovým hlasem, aby se posadili.

Páni hlučně usedali na židle s vysokými lenochy potaženými kozí, do čela stolu se posadila hraběnka. Vlasý měla silně poprášené pudrem a stočené do ruliček, splývající jí na obnažená ramena, na krku perlový náhrdelník. Dívala se jako panovník předsedající státní radě. Páni se snažili dávat před ní najevo svou nicotnost, nejvíc rentmistr Vraný, mužíček malý a ustrašený. Teď se scvrkl, že ho za stolem téměř ani vidět nebylo.

To jsem zvědav, co se tu bude dít, myslil si děkan Lautner. Mrkal na faráře Kóniga, dobrého přítele, ale i ten se tvářil jako při audienci u biskupa.

Hraběnka se konečně obrátila na sobotínského faráře a požádala ho, aby pověděl, co se přihodilo.

Schmidt vstal, otřel si rukou zpoceně čelo a chvíli v rozpacích polykal sliny, přičemž se mu na dlouhém krku směšně pohyboval ohromný ohryzek. Ale jen otevřel ústa, už šumperský děkan věděl, že nepůjde ani o Turka, ani o Emericha Tókyho, ani o přimorky nebo jiné obecné neštěstí, ale o nějakou domácí záležitost; dokonce se ho zmocnilo podezření,

zda ten svatoušek sám něco nespískal, aby na sebe upozornil hraběnku.

Schmidt pak, často se zajíkaje, vyličil, co se stalo ráno v sobotínském kostele. O vernírovské žebračce se vyjádřil jako o hnusné ženštině a její čin označil za vrchol zvrhlosti. Čím déle mluvil, tím určitějšího děkan Lautner nabýval přesvědčení, že sobotínský pan bratr se pokouší udělat z komára velblouda. Brzy se však ukázalo, že věc je mnohem nebezpečnější, neboť Schmidt vyslovil podezření, že tu jistě nejde jen o tu žebračku, ale o celou skupinu hříšných žen, které se daly do služeb ďáblových, a že je tedy třeba zakročit proti nim s největší ostroží.

Když sobotínský farář skončil, rozhostilo se na chvíli v pokoji ticho. Hraběnka s podivným úsměvem se rozhlížela po shromážděných pánech. Všichni se dívali ohromeně, jen hejtman Vinařský hleděl na stěnu, jako by počítal růžičky na žluté tapetě. Nejžalostnější vypadal pan rentmistr; dělal dojem, jako by s těmi vernírovskými posedlými ženami něco měl.

Bylo na děkanovi Lautnerovi, aby jako nejstarší a ve věcech duchovních nejsměrodatnější promluvil první slovo.

„Obvinění, která tu pronesl sobotínský pan bratr, jsou překvapující. Byla už ta nešťastnice vyslechnuta?“

„Jen mnou,“ přiznával dost neochotně Schmidt.

„Pak je třeba, aby výslech byl proveden co nejdříve!“

„To je snadné. Ta čarodějnice je na zámku,“ prohlásil pan purkrabí.

„Ať sem tu ženu přivedou!“ rozhodla hraběnka.

Pan rentmistr, který seděl nejbližší u dveří, vyskočil a běžel na chodbu, aby dal lokaji rozkazy.

Farář Schmidt zatím pravil, obrací se na faráře Kóniga:

„Ještě teď se celý třesu, když si na to vzpomenu. Taková věc se mi ještě nepříhoda!“

Děkan Lautner se usmál:

„Jste ještě příliš mlád, pane bratře,“ poznamenal.

Hned si všiml, jak po čele hraběnčině přelétl mráček.

Hraběnka si příliš nevážila toho obtlouklého, málo dvorného kněze. Připadal jí hodně světský, spíš jako vesnický rychtář nebo řemeslnický mistr. A ke všemu má u sebe mladou hospodyní, o které všichni říkají, že je neobyčejně krásná. To sobotínský farář je jiný, má za kuchařku šeredu. Pohlédla proto povzbudivě na mladého kněze.

„Mládí snad není, Důstojnosti, rozhodující,“ odpovídal Schmidt, zadržuje v řeči. „Jde o zločin ze všech nejtěžší. Neobracejte se k hadačům a věštcům, ani od nich neberte rady, neboť se s nimi poskvřujete, říká se v třetí knize Mojžišově. A v Exodu se praví: Čarodějníci nedáš živu býti!“

Děkan se usmál té laciné učenosti teologické. Poznamenal:

„Citujete opravdu správně, pane bratře. Znáte však také přísloví: Kdo snadno věří, snadno oklamán bývá?“

Ještě než Schmidt vylovil z paměti další citáty, otevřely se dveře a dráb hrubě vstrčil do pokoje Marynu Schuchovou, žebračku z Vernířovic.

Babka se zdála ještě menší, než byla ve skutečnosti, očka jí těkala z jednoho na druhého jako lapené myšce. Vzali jí hůlku i mošnu, a teď nevěděla, co s rukama. Vidouc, jak nepřátelsky si ji všichni prohlížejí, sklopila zrak. A začala si rukávem z očí vytírat slzy.

„To je ona?“ zeptala se zklamaně hraběnka; očekávala bůhvíjakou démonickou bytost, a zatím před ní stála ubohá venkovská stařena, na níž nebylo nic nápadného.

I na ostatních bylo patrné zklamání. Jediný děkan Lautner nebyl překvapen. Dovedl si představit vernířovičkou čarodějnici už při Schmidtově vypravování. Bylo mu jí trochu líto, ubožačka se sotva držela na nohou. Obrátil se proto na hraběnku s prosbou, aby dovolila žebračce se posadit.

Na čele vznešené paní, která vždy stavěla na odívání křesťanskou lásku, se znovu objevil mrak. Hle, ten tlustý děkan má soucit i s čarodějnici! Velmi ji to překvapilo. Milostivě dovolila. Sama viděla, že se babka každou chvíli slabostí může skácet, a pak by z výsledku nebylo nic. Pokynula tedy losinskému faráři, který žebračce ochotně přisunul volnou židli.

Schuchová usedla. Neodvažovala se již podívat na nikoho z tak vznešené společnosti, hleděla na své obnošené krápy na nohou. Velmi se styděla; i dýchat se bála.

Bylo opět na děkanovi jako nejstarším a v důstojenství nejvyšším, aby zahájil výslech.

„Řekni nám, jak se jmenuješ?“

Stařena skomírajícím hlasem pověděla, řekla, i odkud je,

kde bydlí, čím byl její muž a jak se ztratil ve světě. Nic vzrušujícího na tom nebylo.

„A teď pověz jako u svaté zpovědi, jak to bylo s tou posvěcenou hostií!“

Lautner mluvil mírně a laskavě; to dalo babce odvahu. Vyprávěla dost souvisle a pěkně po pořádku.

Každý mohl poznat, že vypovídá podle pravdy, že nic nezapírá ani nepřekrucuje. Zvláště děkanu Lautnerovi bylo vše jasné. Jakápak je to čarodějnice? Ubohá stará žena, která si chtěla vydělat trochu živobytí. Mnohem větší vinu má ta porodní bába, ale ani u ní se nedá mluvit o čarodějnictví, jen o pověře hodně mezi lidem rozšířená, že hostie, přeměněná v tělo Páně, má zázračnou moc. Lid je třeba poučovat, nesmyslné pověry vysvětlovat, a ne je hned vydávat za černou magii. Kdyby byl sobotínský farář rozváznější, vyřídil by celý případ v tichosti a nemusil tím obtěžovat paní hraběnku, pana hejtmána, vzkazovat pro děkana, a hlavně nezburcoval by celé okolí. Je dokonce možné, že ve své ukvapenosti poslal hlášení i na konzistoř. Chtěl babce pomoci, ale dřív než promluvil, otázel se jí pan hejtmán Vinařský:

„CovišotéGroerce?“

Schuchová pohlédla na pana hejtmána a hned sklopila zrak. Uviděla jeho přísný pohled; v jeho hlase nebylo ani trochu soucitu. Pověděla však podle pravdy dost nebojácně, co o ní věděla. Mluvila o ní pěkně, chtěla posvěcenou hostii jen proto, že jí straka málo dojí. Kdyby jí to neporadila stará Davidka, nikdy by se neuchýlila k takovému prostředku.

„A kdo je ta Davidka?“ ještě zvýšil hlas hejtmán.

Žebračka ji uviděla před sebou, žlutou v obličejí, v kříži ohnutou, vyzáblou na kost. V chalupě má bradatého kozla a dva černé kocoury. Právě ona je příčinou celého neštěstí ubohé Maryny Schuchové. Kdyby nebylo jejích rad, nesesedla by teď tady, nebyla by vyslýchána jako palička a nečekalo by jí bůhvíco.

„To je stará čarodějnice!“ ulevila si žebračka, aniž si uvědomila, co vlastně řekla.

„Čarodějnice!“ zvolal radostně farář Schmidt.

„Čarodějnice!“ opakoval po něm v úžase i pan rentmistr.

Hejtmán pohlédl s uspokojením na hraběnku, jako by jí chtěl říci: Takhle se na ni musí. Hraběnka přimhouřila oči, aby lépe viděla na tu hroznou hříšnici.

Děkan Lautner se zakabonil. Snažil se stařeně pomoci a zeptal se jí:

„Z čeho soudíš, že Davidka je čarodějnice?“

Babka, jako by si již uvědomila, že řekla něco, co neměla, váhala.

„Musíš odpovědět, jinak bys měla smrtelný hřích!“ naléhal na ni sobotínský farář.

„Davidka umí zahánět nemoci zařikáváním. Napravuje zlámané ruce a nohy. Pomáhá dobytku...“, soukala těžce ze sebe.

Takových bab je na vesnicích mnoho, pomyslí si Lautner, ale Schmidt už byl na koni:

„A víš, od koho má takovou moc?“ vzkřikl.

„To já nevím!“ krčila rameny vyslýchaná.

„A bývá ta Davidka v noci doma, nebo bývá pryč?“ ptal se dál sobotínský farář. „Dostává v noci návštěvy?“ Schuchová udiveně pohlížela na faráře, pak se slabě usmála:

„A kdo by za ní chodil, velebný pane? Vždyť už jí bude brzy sedmdesát let!“

Hejtman těžko zadržoval smích, paní hraběnka obrátila oči ke stropu nad tou zpustlostí. Čím dále sledovala výslech, tím byla nespokojenější. Poprvé v životě viděla skutečnou čarodějnici, a žádná hrůza z ní nešla. Kdyby ji potkala před kostelem, jistě by jí dala almužnu. Zkusila sama jí dát otázku:

„Zdalipak sis vědoma svého zavržitelného činu?“

„Já toho, milostivá paní hraběnko, lituji,“ odpovídala plačtivým hlasem žebráčka. „Kdybych byla věděla, co z toho bude, nikdy bych Groerce nic neslibovala ...“

Jistě tomu tak bylo, i hraběnka si to uvědomovala.

Zdalo se, že se věci pro žebračku obracejí k lepšímu. Tu opět zasáhl horlivý farář sobotínský:

„Milostivá paní hraběnko, nesmíte ani slovo věřit té prohnané ženštině. Jen se tak přetvařuje. Před tím hrozným činem se u mne zpovídala a ve zpovědnici vypadala právě tak zkroušeně jako teď. Hraje si na nebožačku, ale patrně jí to našeptává sám ďábel. Svádí vinu na Davidovou, ale kdo ví, jak je to ve skutečnosti! Dřív nepoví pravdu, dokud nedostane na palce palečnice!“

Lautner se zhrozil, když slyšel nenávistná slova sobotínského spolubratra, z kterého mluvil fanaticismus. Privil rozvážně:

„To zjišťovat není věc naše, ale soudu. Myslím, že tu ženu už nepotřebujeme.“

Hraběnka nad očekávání přikývla. Lautner si všiml, jak se sobotínský farář dusí vztekem. Přál mu to.

Důchodní Vraný zavolal drába, aby žebračku odvedl do vězení.

Schuchová se však ve dveřích zastavila a očima hledala šumperského děkana. Lautner si toho všiml a přistoupil k ní.

„Snad máš ještě něco na srdci?“ zeptal se jí.

Babka zvedla uslzené oči na starého kněze, který jediný k ní tak pěkně mluvil, a řekla:

„Od včerejška jsem nejedla, velebný pane. V mošničce jsem měla pár kůrek chleba. Ale mošnu mi vzali...“

„Nač myslíš!“ vybuchl pohoršený farář Schmidt.

Lautner si toho nevšímal; pohlédl na hejtmana.

„Hladem ji mučit nebudeme,“ řekl Vinařský, „dostane, co jí patří!“

Žebračka odešla a v pokoji zavládlo trapné ticho, které přerušil hejtman:

„Bude třeba hned poslat do Vernířovic pro tu porodní bábu a pro tu starou vědmu!“

Hraběnka přikývla.

„A bude také třeba ohlédnout se po nějakém zkušeném justiciárovi.“

„Znáte takového?“ optala se hraběnka.

Lautnera napadlo jméno bývalého šumperského knížecího soudce Kašpara Huttra, člověka rozumného a zkušeného, ale dřív než je vyslovil, povstal sobotínský farář. Lautner věděl, že je zle. Koho ten může navrhovat? Jen takového, který je mu podoben!

„V Olomouci žije jako advokát bývalý inkviziční soudce ...,“ pravil.

V Lautnerovi se zatajil dech. Boblig! Jak by ho neznal:

„Kdo je to?“ otázala se hraběnka.

„Pan Boblig z Edelstadtu. Je dobře zapsán i u konzistoře.“

„Zajedete za ním,“ obrátila se paní z Galle na hejtmana Vinařského.

Lautnerovi se v jakési zlé předtuše úzkostí stáhlo srdce.

Víc nepromluvil; ani potom, když dva lokajové donesli malé obcerstvení. Všichni se divili, vždyť šumperského děkana znali jako výborného společníka.

A byl mlčenlivý, když ujížděl domů a vezl s sebou i faráře Schmidta. Stále mu něco svíralo hrdlo, nemohl se ubránit dojmu, že se připravuje něco nekalého, když se do toho příběhu připlete advokát Boblig, který, jak se rád chlubívá, po čtyřicet let vykonával úřad inkvizičního soudce.

S farářem Schmidtem se děkan rozloučil chladně, rozhodně odmítl k němu zajít. Oddechl si, když zůstal v kočáře sám.

Poručil Floriánovi, aby jel pomalu. Díval se do kraje zalitého večerním sluncem. Všude se dral ze země nový život. Na lukách i při cestě se již objevily bílé a žluté kvítky, v příkopech bublala voda, na svazích tekly drobné potůčky. Jaká krása! Jaký ve všem rozumný řád! Nikde není nic zbytečného, všechno má svůj účel a smysl. Jen lidé jako by se z toho pořádku vymykali, jako by se na ně nevztahovaly zákony, které ovládají přírodu. Jeden často ničí druhého bez jakéhokoli vážného důvodu.

Ubohá žebráčka z Vernířovic, dostane-li se do drápů pana Bobliga z Edelstadtu! Ano, běda těm, kteří ustanovují práva nepravá, jak říká prorok Izaiáš.

Advokát hosta při vypravování nevyrušoval, jen pokyvoval hlavou a tahal se za bradu. Teprve když Vinařský zmlkl, prohlásil, že jde o velmi vážnou věc, která vyžaduje zkušeného soudce; rád se jí proto ujme, budou-li splněny všechny jeho podmínky, z nichž nejpodstatnější je ta, že mu nikdo nebude překážet ve výkonu jeho těžké povinnosti. Odjet se svým pomocníkem může však až zítra, aby si mohl zařídit nejnnutnější věci.

Vinařský chtěl nechtěl musel souhlasit.

Druhého dne časně ráno se všichni tři v zámeckém kočáře vydali do Velkých Losin.

Podivné bylo, že zkušený soudce celou cestu ani slovíčkem nezavdal o ty tři uvězněné ženy z Vernířovic, kvůli nimž se vypravil do Losin. Místo toho, ať při jízdě nebo při četných zastávkách v zájezdních hostincích, se neustále vyptával na vše možné: jak je veliké žerotínské panství, kolik má poddaných, jaký je výnos z polního hospodářství, z lesů i sobotínských hamrů, jaká je stará hraběnka z Galle, jaké má příbuzenstvo, jaký je její vztah k biskupu olomouckému, kdo je losinským farářem, a tak dále. Hejtmana Vinařského nejvíc zarazila otázka po štedrosti jeho velitelky. Zdálo se mu, že už počíná rozumět slavnému advokátovi a inkvizičnímu soudci, a měl na sebe zlost, že souhlasil, když Schmidt hraběnce navrhl právě jeho, aniž si napřed opatřil o něm dost zpráv od důvěryhodných osob. A když pohlédl na jeho pomocníka, měl zlost ještě větší. Až toho hrbáče uvidí hraběnka, vyskočí z kůže! Hrozně se bojí mrzáků.

Když se kočár posléze přiblížil k zámku střeženému vysokou osmihrannou věží, nahoře s pěkným ochozem a s plechovou korouhvičkou se žerotínským lvem, advokát konečně ztichl a jen se díval, zřejmě s velkým uspokojením. A byl ještě spokojenější, když kočár vjel do zámeckého nádvoří, ze tří stran uzavřeného tříposchodovými arkádami; jejich poněkud těžkou klenbu nesly četné štíhlé, elegantní sloupy toskánské. Byl by se dlouho rozhlížel, kdyby hejtman neměl strach, že hraběnka vyhlédne oknem a uvidí advokátova pomocníka. Odvážel ho proto rychle do zámku, do jednoho z hostinských pokojů, a požádal ho, aby prozatím jeho adlátus nevycházel z pokoje.

Netrvalo dlouho a hejtman, převlečený z cestovních šatů, vyzval Bobliga, aby ho následoval. Paní hraběnka prý ho již očekává.

Angelia z Galle se chystala přijmout hosta v malém salóňku v levém křídle paláce. Úpravě své toalety věnovala značnou péči, protože očekávala znamenitou osobnost. Sotva však zhlédla hosta, čelo se jí zakabonilo, neboť pan Boblig z Edelstadtu zklamal její očekávání ve všech směrech. Představovala si ho jako vznešeného, učeného doktora nebo jako misionáře, který ve vzdálených krajích obrací lidožrouty na křesťanskou víru, jako někoho, kdo se podobá spíš sobotínskému faráři než šumperskému děkanovi; Bobligův zjev byl zatím v takovém kontrastu s jejími představami, že na okamžik ztratila nad sebou vládu. Ale pak jí napadlo, že inkviziční soudce možná schválně nedbá na svůj zevnějšek ani na lidské řeči, aby se tím oddaněji mohl věnovat svému bohulibému poslání. Avšak ani to ji nemohlo zcela zbavit nepříjemného pocitu, když se dívala do neoholené advokátovy tváře, porostlé hustým šedivým vousem, na ošumělý oblek plný prachu a na vystoupilý břich, který svědčil o všem jiném než o odříkání.

Host se dvorně uklonil, políbil podávanou ruku a chraplavým, nečistým hlasem pronesl několik zdvořilých slov. Díval se přitom na hraběnku tak pronikavým pohledem, až jí z toho bylo nevolno. Přesto vyzvala hosty, aby se posadili do hlubokých křesel, sama si však sedla na židli o něco vyšší. Na advokáta padalo plné sluneční světlo. Tím hůře pro něho. Čím déle se hraběnka dívala na toho podivného muže, tím rychleji ji opouštěla původní představa o horlivém obhájci katolického náboženství; nemohla se ubránit dojmu, že má před sebou starého, zhýralého člověka, nic víc. Ale snad se mýlí, přece jen ještě připouštěla.

„Přijel jsem, milostivá paní hraběnko, zanechav doma všechny své záležitosti, a čekám na vaše rozkazy,“ pravil Boblig stařeckým, unaveným hlasem.

„Pan hejtman Vinařský vám zajisté již pověděl...“

„Ano, řekl mi, že tu máte tři osoby podezřelé z čarodějnictví a že je potřebujete usvědčit. Jsem vám zcela k službám, Milosti. Nil mortalibus ardui est, smrtelníkům není nic nemožného, jak zpíval Horatius. Po čtyřicet let jsem vykonával úřad inkvizičního soudce. Mám mnoho zkušeností.“

„Mne však velmi mýlí, že ty tři ženy nikterak nevypadají jako čarodějnice,“ řekla hraběnka.

Boblig se usmál a pohlédl na hraběnku jako na dítě.

„Zevnějšek, Milosti, často klame. Kolikrát jsem se o tom za svůj dlouhý věk přesvědčil!“

Hraběnka sklopila zrak, protože se jí zdálo, že ten člověk zná její myšlenky. Dostala z něho náhle strach a cítila se vůči němu slabá. Pála si, aby něco řekl hejtman Vinařský, avšak Boblig se rozhovořil sám:

„Dlouhá léta již bojuji, Milosti, s ďáblem,“ pravil, „a musím přiznat nolens volem, chtěl nechtěl, že ďábel je velmi chytrý, mnohem chytřejší, než si člověk, který s ním nemá zkušenosti, může myslit. Ďábel má zvláštní moc, že může na sebe brát podobu, která nejvíc vyhovuje jeho nekalým záměrům. Čím víc mu záleží na tom, aby nebyl poznán, tím bývá nenápadnější. Jen hloupí lidé, plebs, se domnívají, že chodívá po světě jako myslivecký mládenec nebo veselý mlynářský chasník, nebo že se vtěluje do černých kocourů, bradatých kozlů, sov, netopýrů, ropuch a jiné odporné havěti. Kdyby bylo jen to, měli bychom s ním lehkou práci. Velmi často například ďábel bere na sebe podobu krásné ženy!“

Pán z Edelstadtu si olízl rty a pokračoval:

„Snad vám více řekne, milostivá paní hraběnko, příklad. Do jistého německého kláštera vnikl jednou ďábel v podobě přesličné panny. Ta ženadábel byla tak svůdná a neodolatelná, že přivedla k tělesnému hříchu dokonce i čtyři zbožné opaty, kteří v tom klášteře po sobě následovali. Svatý Serenus a svatý Equitius se zachránili před stejným hříchem jen tím, že dali na sobě vykonat jistou operaci, která v nich nečistou žádostivost uhasila...“

Hraběnka, slyšíc takový příběh, dívala se cudně na špičky svých střevíců, hejtman se kousal do pysku. Boblig, olíznuv se, pokračoval:

„Jsou známy i případy, kdy se ďábel vydával za muže nejzbožnější, proslulé čistým a svatým životem. Spolehliví

svědkové vypravují, že si kdysi vypůjčil vzeření svatého Sylvána, biskupa nazaretského. V jeho podobě se jednou zjevil u lůžka nejspánilejší dívky z města a snažil se ji ohnivou výmluvností svést k hříchu. Naštěstí byl však překvapen, dřív než došlo k ohavnému skutku. Schoval se rychle pod postel. Když ho domácí lidé našli a vytáhli, drze tvrdil, že je skutečně biskupem nazaretským, takže lidé z velké úcty k biskupovi ho propustili. Svatý Sylvanus měl pak co dělat, aby prokázal svou nevinu, a jen několik zázraků, které učinil, způsobilo, že mu věřící uvěřili, že u té spanilé panny nebyl on, ale ďábel v jeho podobě.“

Hejtmán Vinařský se výborně bavil, zato hraběnka upadala stále do větších rozpaků. Nevěděla, zda advokát mluví vážně, nebo jen žertuje. Věru že si význačného inkvizičního soudce tak nepředstavovala! Vypráví o ďáblu, největším nepříteli lidstva, ale pan hejtmán má co dělat, aby zachoval vážný obličej. Hraběnka si toho dobře všimla. Ten sotva věří, že místo svatého Sylvána byl u té zvrhlé ženštiny ďábel! A možná, že tomu nevěří ani pan Boblig! Měla už dost těch podezřelých historek a přerušila advokáta:

„Zapomínáme však na náš případ, pane. Byl byste ochoten jej řádně vyšetřit?“

Boblig se uchopil za bradu:

„Proč bych jinak vážil tak dalekou cestu? Bude mi ctí, jestliže mi dovolí Vaše Milost, abych jí posloužil, a budu považovat za štěstí, dopřeje-li mi žít po nějaký čas v jejím skvostném zámku. Nic pro mne nebude příjemnějšího, než když společně budeme mařit úklady nepřítele svatého náboženství. Snad si Vaše Milost vzpomíná na případ proroka Habakuka, kterého ďábel odnesl za vlasy z judska do Babylónu...“

„Vám se to naštěstí nemůže stát, pane z Edelstadtu,“ poznamenal pan Vinařský, narážející na Bobligovu holohlavost.

Bylo to poprvé, kdy se na hraběčiných tvářích kmitl slabounký úsměv.

Boblig se však tvářil vážně.

„Mám rád žerty,“ pravil, „ale s ďáblem žertovat není radno, pane hejtmane. V římském kostele svaté Sabiny ještě dnes ukazují kámen vážící několik centýrů, kterým mrštil ďábel po svatém Dominikovi, a jen díky tomu, že přichvátal anděl strážný a nastavil svá křídla, život svatému Dominikovi byl zachován!“

Tento příběh se hraběnce z Galle líbil; odměnila advokáta teplejším pohledem.

Boblig toho hned využil a pravil hlasem změněným:

„Promiňte, Milosti, ale cesta byla dlouhá a mám po ní sucho v ústech. Udělala byste dobrý skutek, kdybyste mému vyprahlému hrdlu poskytla trochu vláhy.“

Paní z Galle ustrnula. Člověk, kterého zná sotva půl hodiny, chová se pod její střechou, jako by byl z příbuzenstva. Zároveň cítila vinu, že hostům nic nepodala. Celá červená udeřila do zvonku a nařídila komorné, aby přinesla víno. Zakrývající rozpaky, začala řeč o něčem jiném:

„Ráda bych věděla, pane z Edelstadtu, za jakých podmínek byl byste ochoten provést vyšetřování?“

Boblig stáhl obočí, takže vypadalo jako hustý kartáček:

„Mé požadavky jsou vskutku nepatrné, Milosti. Je ovšem třeba, abyste ráčila uvážit, že procesy s čarodějnicemi nejsou obyčejné procesy hrdelní. U soudů inkvizičních jde o zápa* se samým ďáblem, jehož dílem jsou všechny špatnosti na světě. A ďábel je, Milosti, nesmírně lstivý, vynalézavý, dovede své činy mistrně skrývat, koná je obyčejně na místech nejdodlejších, bez svědků, za temných nocí. Soudce proto musí být ještě vynalézavější než on a musí užívat prostředků, jakých se v jiných procesech neužívá. Musí být velmi zkušený, nesmí dát na sebe působit slovy, pohledy, gesty, zevnějškem podezřelé osoby, musí být čestný, aby se nedal podplatit, neboť i takové případy se často přihodily ve Slezsku i jinde. A také ovšem inkviziční soudce nesmí mít srdce a neznat slitování, i kdyby šlo o vlastní matku nebo dceru. Samozřejmě se pak ještě předpokládá, že zná všechny zákony světské i církevní.“

Paní z Galle poslouchala pozorně. Zdálo se jí, že Boblig mluví jako ten, kdo svému povolání dobře rozumí a vykonává je řádně.

Komorná přinášela konvičku vína a dva poháry. Boblig, aniž čekal na vyzvání, chopil se sám konvice a nalil sobě i hejtmánovi. Zvedl svůj pohár a pravil:

„Prosit!“

Hraběnka žasla nad jeho způsoby. Úplně se vyděsila, když viděla, jak náraz víno zmizelo z poháru v Bobligově hrdle.

„Uherská vína bývají lepší než moravská,“ poznamenal advokát, otíraje si ústa hřbetem ruky.

Hraběnka se znovu začervenala; takového člověka ještě nikdy nehostila.

„Na jedno vás však, paní hraběnko, musím ještě upozornit,“ mluvil Boblig, nalévaje si znovu vína, „že bude nutno zřídit inkviziční tribunál. Kromě mne jako direktora podle zákona musí v tribunálu zasedat ještě procurator fiscalis, sekretář a dva nebo tři přísedící. Dále soudní řád císaře Ferdinanda III. nařizuje, že osoby odsouzené inkvizičním tribunálem nemohou být concremiret, to je spáleny, bez předchozího schválení pražského apelačního soudu. To znamená, že každý takový proces se protáhne na řadu měsíců, čímž se procesní řízení značně zdražuje. Jsou ovšem i prostředky, jimiž může zkušený inkvizitor, který má na apelaci zkušenosti, takové rozhodnutí urychlit.“

Hraběnka měla se soudy zkušenosti a lekla se výdajů, které nastanou. Pohlédla na hejtmana Vinařského.

„Na kolik asi přijde takový proces, pane z Edelstadtu?“ optal se hejtmán.

Boblig se zamračil:

„V takových procesech, pane hejtmane, nemůže se přece myslet na peníze,“ pravil vyčítavým hlasem. „Tu jde o vyšší zájem, o svaté náboženství, o církev svatou, o naše zásluhy před Hospodinem, o odhalení piklů ďábelských. Ostatně moje požadavky jsou přitom co nejskvostnější. Denní odměna jeden tolar kromě ostatního slušného zaopatření, to je jídlo, pití, ubytování, otop. Obyčejně jsem dostával dva toлары denně...“

„Dobrá,“ řekla rychle hraběnka, „doufám, že u nás nebudete mít příčinu k nespokojenosti.“

„Už jsem slyšel o štědrosti Vaší Milosti,“ uklonil se Boblig.

Hraběnka se kousala do rtu; cítila z jeho slov výsměch.

„Mohli bychom snad hned sestavit inkviziční tribunál,“ řekla, a sama navrhla hejtmana Vinařského a rentmistra Vraného.

Hejtman pak uvedl ještě purkrabího Mayera, správce hamru Richtra a fořtmistra Zeidlera. Boblig neměl námitek.

„Nebude to příliš mnoho?“ zhrozila se hraběnka.

„Členové tribunálu dostávají jen poloviční odměnu, Milosti, a jen za dobu, kdy zasedají. Nebudu je příliš obtěžovat,“ pospíší si Boblig uklidnit paní z Galle.

Ale nepodařilo se mu to zcela. Hraběnka dovedla dobře počítat. Bude-li proces trvat jen tři měsíce, musí sáhnout hluboko do měšce. Nemohla zakrýt svou rozmrzelost. Chtějíc však být statečná až do konce, změnila předmět rozhovoru a zeptala se, zda už Boblig viděl ty tři podezřelé ženy.

„Nikoli, paní hraběnko,“ usmál se advokát, ukazuje trosky svých zubů, „především jsem spěchal složit vám svou nejhlubší poklonu. A potom: stará zkušenost učí, že inkvizitor nemá obviněné nebo podezřelé osoby vidět dřív než u výslechu, aby snad nebyl jat soucitem nebo milosrdenstvím. Avšak pan hejtman by nám snad mohl říci, jak se ty ženy chovají ve vězení.“

„Jedna stále pláče, druhá se čertí, třetí se dívá zarytě a mlčí,“ odpověděl stručně hejtman.

„Jedna pláče, druhá se čertí a třetí se dívá zarytě,“ opakoval Boblig, pokyvuje hlavou. „Už to je důkaz jejich viny!“

Jeho prohlášení bylo překvapující. Nedovedla je pochopit ani hraběnka, ani hejtman. Oba nedůvěřivě pohlédli na advokáta.

„V čarodějnických procesech je to, paní hraběnko,“ pravil Boblig, „jiné než u ostatních procesů. Inkvizitorovi musí být všechno podezřelé, neboť už pouhé podezření bývá často důkazem viny. Směl bych se zeptat, kdo pozoruje ty tři podezřelé osoby?“

„Náš popravčí, mistr Jokl,“ odvětil hejtman.

„Pochybují, že má dost zkušeností,“ zabručel Boblig. „Bylo z mé strany jen prozíravé, že jsem vzal s sebou svého zkušeného pomocníka Ignacia. Pan hejtman ho již viděl. Krásou právě nevyniká, je to ubohý hrbáč, ale nikdo se mu nevyrovná v hlídání a pozorování těch zavrženíhodných osob. Z každého jejich slova, pohledu nebo gesta pozná přesně, co v kom je, neujde mu nejmenší podezřelé znamení. Kromě toho je to výborný písař. Jednou jedna taková čertova mošna dlouho nám utajovala své ďábelské znamení, které má každý, kdo se upsal démonu; nakonec je můj adlátus přece jen našel.“

„Kde je měla ta čarodějnice?“ projevil zvědavost hejtman.

„Na místě nejtajnějším,“ ušklíbl se advokát. „Na podrobnosti se můžete zeptat přímo mého adláta, pane hejtmáne!“

Hraběnka byla již jako na trní. Víno bylo dopito. Měla by nařídít komorné, aby přinesla další? Ne, to zanic neudělá! Už se jí nechce dívat na toho podivného člověka, v němž se nemohla vyznat a který v ní vzbuzoval stále větší odpor.

Boblig snadno vše vyčetl z její tváře. Zvedl se.

„Smlouva je tedy dojednána,“ pravil. „Hned zítra začnu s výslechy. Nemám již co dodat, snad jen, že jsem před svým odjezdem z Olomouce sdělil panu biskupskému sekretáři Schmidtovi, kam odjízďím a jaký úkol mě čeká.“

Hraběnce z Galle bylo velmi milé, co slyšela. Ví-li o všem biskupská Milost, pak je vše v pořádku. Na rozloučenou se usmála a podala tomu hroznému člověku ruku, kterou Boblig uctivě políbil.

Advokát s Vinařským odcházeli společně. Mlčky kráčeli otevřenou chodbou ke schodišti. Najednou se Boblig zastavil a uchopil hejtmana za rukáv:

„To jste mi, arnice, neřekl, že štedrost nepatří mezi ctnosti vaší vešitelky!“

„Však vy si to už dovedete zařídit, abyste nebyl zkrácen,“ odrazil ho dost hrubě hejtman, který zatím o advokátovi nabyt jasněho mínění.

Boblig se zašklebil.

„Budete ode mne ještě něco potřebovat?“ zeptal se pan Vinařský.

„Rád bych ještě poznal toho vašeho mistra popravčího!“

„Však ho poznáte!“

Hejtman Vinařský se odporoučel. Boblig zůstal na chodbě a rozhlížel se chvilku po nádvoří, potom zvolna kráčet dále. Jeho kroky se hmotně rozléhaly, jak cvakaly uvolněné červené cihlové dlaždice pod jeho nohami. Nakonec se advokát zastavil u velkého olejového obrazu, znázorňujícího jakéhosi šlechtice z doby císaře Rudolfa. Boblig se na něj usmál. Potom se zvolna vracel do pokoje, který mu byl vykázán.

Svého adláta našel ležícího v posteli. Spal. Zacloumal jím, a když hrbáč vyskočil, pravil:

„Zdá se, Nácku, že tu budeme mít docela dobré místočko. Nějaký čas to však bude trvat, než si zdejší panstvo na nás přivykne, ale my jsme trpěliví. Uvidíš, že nakonec budeme volat jako svatý Petr: Bonum est hic nos esse. Dobré jest nám zde býti. Ale teď se seber a přiveď mi sem zdejšího kata. Musíme se dovědět, kdo to je!“

Nácek vyšel z pokoje a jeho patron se položil na postel, kde si před chvílí hověl hrbáč.

Za chvíli bylo slyšet z chodby hrozný křik. Boblig se dal do smíchu, neboť věděl, oč jde.

Služebné, kuchařky, komorné, potkávající hrbáče, pištěly a utíkaly před ním. Žena zámeckého sklepníka Stubenvolla, Zuzana, se tak polekala, když uviděla Nácka, že počala ječet:

„Čert! Čert!“

Boblig, slyše to, smál se, až se mu břicho natrásalo.

– 5 –

Inkvizitor zahazuje výsledky

Za své dlouhodobé inkvizitorské činnosti nabyt Jindřich František Boblig zkušenosti, že se v čarodějnických procesech nikdy nemá spěchat. Říkal, že tak činí z křesťanské lásky, neboť prodlužuje delikventům život, ve skutečnosti však šlo jen o jeho kapsu. Aby se však na Losinách dobře uvedl, přikročil tentokrát k výsledkům už druhého dne po svém příjezdu.

Hned ráno nařídil, aby losinský kat mistr Jokl přivedl všechny tři vernířovické ženy do soudní síně. Sám se svým pomocníkem Ignácem tam přišel ještě o něco dříve. S velkým uspokojením si prohlédl soudní komnatu i k ní přilehlou mučírnu. Žerotínové na losinském zámku byli po té stránce zařízení opravdu skvěle. Soudní síň, rozsáhlá místnost v nejvyšším patře, do níž se vcházelo z téměř stejně velké předsíně, měla řadu oken při severní stěně, trámový strop napuštěný olejem, obrovská kachlová kamna, dva lustry o mnoha svíčkách, dlouhý stůl z dubového dřeva a tučt dubových židlí. Stěny byly polepeny modrými tapetami a ozdobeny řadou olejových obrazů, většinou portrétů. Tenkou dřevěnou stěnou na východní straně byla od soudní síně oddělena mučirna, bohatě vybavená vším potřebným pro katovo řemeslo. Za ní byl malý temný kumbál pro delikventy, čekající na výslech. Aby panstvo nebylo obtěžováno pohledem na vyšetřovance, vedlo do kumbálu tajné schodiště.

Než mistr popravčí přivedl obviněné, postavil se inkvizitor se svým pomocníkem do kouta, aby je delikventky hned při vstupu neviděly.

Brzy se v mučírnu ozvaly kroky; mistr Jokl s dozorcem Umlaufem, silným a neurvalým člověkem, přiváděli tři vernířovické ženy. Postavili je čelem k oknům, aby na ně padalo plné denní světlo, sami si pak stoupli několik kroků za ně.

Boblig dlouhými kroky přešel celý sál až k severní stěně, otočil se a upřel zamračený pohled na nešťastnice. Uškliboval se, vrtěl hlavou, olizoval si spodní ret. Konečně se zeptal jedné po druhé na jméno a stáří.

Potom opět dvakrát přešel hřmotně celý sál. Náhle se zastavil a nařídil Joklovi, aby všechny tři ženy odvedl do mučírny.

Když za nimi zapadly dveře, Boblig si šnul a hlučně se vysmrkal do červeného facalitu. Kývl prstem na svého pomocníka.

„Co jim říkáš, Nácku?“

„Pádeř je to. Nebude s nimi žádná práce!“

Boblig přisvědčil. Ani on s nimi nebyl zvlášť spokojen, Stačí je jen trochu zmáčkout, a poví na sebe všechno. Snad jen ta velká silná bude sebou trochu škubat, ale ostatní dvě? Do týdne mohou být výslechy skončeny, a inkvizitor se svým adlátem se postěhují zpět do Olomouce. Ale kvůli tomu bylo věru škoda jezdit do Velkých Losin! Není proto nutno na obviněné příliš naléhat. Času je habaděj! Ať má paní hraběnka víc příležitosti osvědčit svou štedrost, a tím si získat větší zásluhu před Hospodinem!

„Ať sem kat přivede tu silnou!“ nařídil potom hrbáči.

Když Dorota Groerová stála před inkvizitorem, klidná nebyla, ale nebyla také zcela vyděšena, protože těch několik dní, jež strávila v studené, nečisté a vlhké vězeňské kobce, ji ještě nezdeptalo. Byla ostatně ze všech nejmladší, zdravá a silná, mnohem odolnější než Schuchovka nebo Davidka: kromě toho pak doufala, že trest nebude tak zlý, aby jej nevydržela. S nejhorším rozhodně nepočítala, spoléhala zejména na své babické umění. Lidé se rodit nepřestanou, a daleko široko není jiné zkušené porodní báby. A milostivé vrchnosti jistě záleží na tom, aby se jí rodilo poddaných co nejvíce.

Když se však pozorněji podívala na toho břichatého, holohlavého a bezzubého milostpána, jistota ji opouštěla; dobře si všimla, že v jeho nazelenalých očích není ani stopy po soucitu. Cítila, že se jí podlamují nohy. Soudce, jako by to věděl, vybídl ji, aby se posadila. Ale řekl to mírně, skoro přátelsky se usmívaje.

Dorota Groerová sklesla na hrubou židli, rozšířenými očima hleděla na tlustého soudce a počala – doufat.

Inkvizitor se malinko usmál a promluvil bezmála jako kněz ve zpovědnici:

„Skutek, kterého ses dopustila, Doroto Groerová, je velký hřích. Jistě to víš. Ale my tě nechceme trestat příliš krutě, chceme mít s tebou slitování. Rádi bychom ti darovali svobodu, musíme však vidět, že lituješ svého skutku. A to nejlépe dokážeš, když nám řekneš o sobě pravdu a o ostatních vše, co víš.“

Boblig si šnul, postavil se k oknu a chvíli se díval ven, obrácen ke Groerce zády. Dával jí tak čas, aby se rozmyslila. Potom se náhle obrátil a stále ještě vlídným hlasem pravil:

„Tak mluv!“

„Milostpane, já nevím, co bych ještě řekla,“ odpovídala Groerka se slzami v očích. „Všechno jsem již podle pravdy pověděla. Chtěla jsem tu posvěcenou hostii dát krávé, aby víc došla. Teď už vím, že by to byl hřích. Moc toho lituji. Kdybych byla věděla, jaké trápení na sebe přivolám, nikdy bych se takového hříchu nedopustila.“

Soudce pokyvoval hlavou, jako by všemu věřil. Potom se zeptal:

„Víme, že ses stejného hříchu dopustila již loni. A co? Dojila ti potom kráva víc?“

„Pravdaže, milostpane!“

„Víš určitě, že to způsobila posvěcená hostie?“

„Co jiného, milostivý pane? Posvěcená hostie, to je přece tělo Páně! A Pán Ježíš může všechno. Jak by nemohl učinit, aby má straka více došla?“

Boblig sešpulil rty a maličko se usmál. Ta ženská není hloupá. Vypadá to, jako by mluvila pravdu, ale pravděpodobnější je, že si svou odpověď dobře rozmyslila. V areste měla na to dost času.

„Jsi katolického náboženství?“

„To jsem, milostivý pane. Každou neděli chodím do kostela, k zpovědi třikrát do roka a modlím se podle potřeby...“

„Tak mi pověz, zdalipak ses zpovídala z toho, že jsi loni svatou hostii dala sežrat krávě?“
Groerka se ulekla. Sklopila oči a mlčela.
Boblig o něco zvýšil hlas:
„Nelži a řekni, komu jsi dala loňskou hostii?“
„Už jsem to řekla, milostpane. Podala jsem ji na kousku chleba krávě.“
Boblig se teď rozkřikl, až se Groerka celá zachvěla:
„Lžeš!“
„Pánbůh je mi svědkem, že nelžu, milostpane!“ zaúpěla vyslychaná.
„Lžeš, a neodvolávej se na Pánaboha, kterého podvádíš,“ hřměl soudce. „Tys tu svatou hostii donesla svému miláčkovi na Petrovy kameny. Jak se jmenuje tvůj galán? Čampír, Jokl, Hanes nebo Zelený Tomáš? Řekni, jak se jmenuje?“
Groerka vyvalovala oči na toho hrozného starce. Nerozuměla dobře tomu, co říkal.
„Odpovídej, když se tě ptám!“
„Neznám nikoho takového jména!“
Boblig se k vyslychané otočil zády a chvíli se díval z okna. Náhle se obrátil a přiblížil se k ní.
„Chodívala jsi často na Petrovy kameny?“ zeptal se o něco mírněji.
„Myslíte, milostivý pane, tu vysokou horu? Tam jsem nikdy nebyla.“
Inkvizitor pohlédl do tmavého kouta, kde byl ukryt jeho pomocník. Ignác pochopil, že přišla jeho chvíle. Vynořil se na světlo a pitvorně se na Groerku zašklebil. Dorota se tak vystrašila, až si dlaní zakryla obličej.
„Už mě neznáš?“ chechtal se Ignác.
Groerce naskakovala husí kůže. Vrtěla hlavou, takového skřeta v životě nikdy neviděla.
„Ty se nepamatuješ, že jsme byli spolu na Petrových kamenech?“ mečel hrbáč. „Přijímali jsme tam hostii černou jako bota a z kalicha jsme tam pili víno z kravských paznehtů. A pak jsme spolu tancovali. Hehehe! A co bylo potom? Také se již nepamatuješ?“
Vyslychané se hrůzou rozšířily oči.
„Ne, ne!“ křičela.
Boblig pokynul Náckovi, který hned odstoupil. Sám pak položil ruku Groerce na rameno a pravil mírně:
„Víme všechno, Doroto Groerová, před námi nic nemůže zůstat utajeno. Nikterak však na tebe nespěcháme, aby ses ke všemu přiznala. Máš dost času, aby sis na vše dobře vzpomněla. Za týden tě zase zavoláme, a pak už nám jistě povíš, cos dělala na Petrových kamenech a kdo tam byl s tebou. Teď můžeš jít.“
Mrkl na hrbáče, a ten se opět přiblížil ke Groerce, která byla tak zničena, že ani vstát nemohla. Nácek ji uchopil za ruku.
Najednou zapištěl:
„Znamení! Znamení!“
Prstem s dlouhým zahnutým nehtem se dotýkal malé bradavice na Groerčině krku.
„Signum diabolicum. Jak brzy se našlo!“ usmál se Boblig.
Vernířovická porodní bába odcházela ze soudní síně potácivým krokem jako opilec. Už věděla, že není vyslychána jen proto, že dala loni sežrat krávě posvěcenou hostii, ale protože ji mají za čarodějnici. Celý svět se s ní zatočil. Dozorce Umlauf ji musel zachytit, aby nepadla.
Sotva se za ní zavřely dveře, zahučel inkvizitor k hrbáči:
„Na to znamení byl ještě čas, Nácku. Nemáme důvod příliš spěchat. Ať přivedou tu druhou!“
Ignác se zašklebil a šel pro Marynu Schuchovou.
Těch několik dní, jež vernířovická žebráčka strávila ve vězení, vykonalo na ni strašný vliv. Ze stařeny byla jen hromádka kostí potažených scvrklou kozí. Sotva se držela na nohou, třásla se a rukama si z očí vytírala slzy.
„Posaď se,“ začal inkvizitor opět laskavě.
Babka ráda uposlechla. Když se posadila, zvedla hlavu a pohlédla na pána, který na ni tak pěkně promluvil. Zdálo se jí, že se jí od něho může dostat pomoci. Nerozmýšlela se dlouho, sklesla na kolena a objala Bobligovy nohy. A začala ho úpěnlivě prosit:
„Smilujte se nade mnou, milostivý pane,“ volala, „smilujte se nad ubohou stařenou, která nikdy nikomu neublížila, ale sama po celý život byla odstrkována a pronásledována neštěstím. Dlouhá léta žiji jen z milosrdenství cizích lidí jako žebráčka. Vím, že jsem se dopustila těžkého hříchu, když jsem chtěla Groerce donést posvěcenou hostii, ale nesudte mě moc přísně, milostivý pane. Chudý člověk nemá na vybranou, chytá se všeho, aby neměl hlad a nouzi. Koukala jsem jako každý po lepším kousku. I pes nejdřív sežere maso, teprve potom hryže kosti. Smilujte se, milostivý pane, pro své spasení.“
Boblig byl muž otrlý, ale teď nad tou ubohou stařenou na okamžik pocítil cosi jako soucit. Vymanol se však z jejího objetí a pravil:
„Vstaň a neplač. Nikdo ti neublíží, když řekneš pravdu!“
Babka se trochu uklidnila a dost rychle se zvedla ze země. Dívala se důvěřivě pánovi do očí.
Inkvizitor se jí zeptal:
„Řekni mi, věříš v čarodějnice, či nevěříš?“
„Jak bych nevěřila, když sobotinský pan farář o nich tak pěkně káže!“
„A viděla jsi někdy nějakou?“
„To jsem neviděla, milostivý pane,“ zavrtěla hlavou žebráčka.
„A co Dorota Davidová? Sama jsi ji označila za čarodějnici!“

Schuchovka se ulekla. Vzpomněla si, co řekla, když byla vyslýchána před paní hraběnkou. Ale to měla vztek na Davidku jako na příčinu svého neštěstí, teď je to něco jiného. Když s ní stála v kumbálku před mučírnu a viděla ji, ubožáčku, celou pokroucenou, jen ji dát do hrobu, všechna zloba z ní vyprchala. Co měla říci?

„Nám je o Davidce všechno známo,“ pravil soudce. „Víme, že se dlouho zabývala tajnými věcmi. Dovedla mnoho takových kousků, které ostatní lidé nedovedou. Léčila nemoci, přičarovala milence, způsobila, že krávy přestaly dojit, přivolávala vítr...“

„To všechno dělala, ale že by přivolávala vítr, to jsem, milostpane, nikdy neslyšela.“

„A jak myslíš, že mohla konat všechny ty nepřírozené věci? Jen s pomocí ďábla!“

Žebráčka vyvalila na soudce oči a pokřižovala se:

„To jsem já, ubohá ženská, nevěděla.“

Boblig udělal přísný obličej a zvýšil hlas:

„Jen se moc nepřetvařuj. Všechno jsi dobře věděla. Sama nejsi lepší!“

„Milostpane!“ zaúpěla stařena.

„Proč jsi nešla za panem farářem a nepověděla mu, co Groerka na tobě chce? Proč jsi to neřekla rychtářovi? Kdo o něčem ví a neudá to, sám slouží ďáblu a bude uvržen do ohně pekelného!“

„Milostpane, vždyť byli i jiní, kteří věděli, co dělá Davidka, a nikomu to neřekli!“ bránila se zoufale babka.

„Však na ně také dojde! Víš, proč jsi tu? Aby ses zodpovídala ze svých styků s ďáblem!“

Schuchovka se roztřásla:

„Já? Já že sloužila čertu?“

„Nezapírej, není ti to nic platné. Kolikrát jsi byla na Petrových kamenech? A cos tam vyváděla?“

Jak by Schuchovka neslyšela, že se na Petrovy kameny o Valpuržině noci slétají čarodějnice na vidlicích k společnému shromáždění! Některá tam také jezdí na kozlu, některá prý dokonce v zlatém kočáře. Lidé toho však napovídají! Ale propána, jak je možné, že ji ten pán má za čarodějnici? Cožpak umí čarovat? A kdo by se škrábal na tu vysokou horu? Schuchovka toho má dost, když musí někdy do Maršikova!

„Ne, v těch místech jsem nikdy nebyla,“ pravila vrtíc hlavou.

„Ale viděla jsi tam tvora napůl kozla, napůl člověka, jehož jméno je Urian?“

„Urian? To je jméno čertovo!“ mluvila žebráčka jako ze spánku.

Boblig se zasmál:

„Vidíš, že ho dobře znáš! Však ty si na vše vzpomeneš! Řekneš-li pravdu, budeme tě trestat mírně.“

„Ale já toho Uriana neznám!“ vzkřikla stařena.

„Však ty si vzpomeneš! Vareste budeš mít na to dost času. Teď už tě nechci vidět. Ale pamatuj si, že až tě zase zavolám, musíš vědět, kdo byl s tebou na Petrových kamenech!“

Boblig pokynul hrbáči, aby babku odvedl do mučírny.

Sám pak přešel k oknu a díval se ven. Slunce svítilo. Voda v Děsné se leskla jako zrcadlo. Kraj hýřil barvami, všechno bylo plno života a radosti. V soudní síni však bylo šero, starý prach a zatuchlý vzduch. Inkvizitor se mračil. Vyslechl již dvě obviněné a čeká ho ještě třetí. Nic zajímavého. Samé šeredné báby, od nichž se šíří puch. Nějaký čas budou vzdorovat, ale pak přiznají všechno. Dívat se na ně je utrpení. Kdyby aspoň ta třetí byla půvabnější, ale ta je ze všech nejhorší!

Zatím Ignác přiváděl Dorotu Davidovou, škaredější než obě předchozí dohromady.

Davidka byla v obličeji žlutá, jako by se jí v těle rozlila žluč, ohnutá, žíly na rukou vyvstaly jako provázky. Jen oči jí svítily horečkou. Šla šoupavým krokem, přidržujíc se Ignáce; velmi postrádala hůl. Nedívala se ani na inkvizitora, ani na pomocníka, nýbrž kamsi do dálky. Již dříve často mluvila z cesty, teď vazba v tmavé a studené kobce ji zbavila rozumu téměř načisto. Za pomoci hrbáčovy usedla na hrubou židli.

Ruce položila na kolena a dívala se přímo před sebe na obraz jakési šlechtičny, hrající si s psíkem.

Boblig stáhl obočí. Byl dotčen, že je Davidka v takovém stavu. Nahnul se k ní, dáváje dobrý pozor, aby se jí ani šatem nedotkl.

„Víš, kdo jsem?“ zvolal.

Stařena sebou ani nepohnula.

„Je o tobě známo, že ses krví upsala čertu. Slyšíš?“

Davidka i teď zůstala jako kamenná socha. Bobligovi už docházela trpělivost.

„Víme, že moc, kterou vládneš, máš od Satanáše!“

Vyslýchána jako by byla hluchá a němá.

„Zřekla ses svatého náboženství, obcuješ s ďáblem a schováváš ho doma v chalupě v podobě bradatého kozla a černého kocoura. Přiznej se, tvůj trest bude mírnější!“

Teprve teď Davidka obrátila oči na inkvizitora. Byl to pohled, který přímo pátil.

„Kdo jsi?“ řekla dutě.

Boblig se zamračil. Ze zkušenosti věděl, že se i takové věci přiházejí, ale nečekal, že se právě v Losinách hned prvního dne setká s takovou delikventkou. Čertova děvka! Sama bude kiasť otázky! Boblig byl však obratným soudcem a hned se chopil vítané příležitosti:

„Kdo jsem? Nepoznáváš mě? Jsem tvůj mistr v učení. Mé jméno je Lucifer!“

Účinek byl hrozný. Stařena vyskočila ze židle a počala pronikavě křičet:

„Čert! Čert! Lucifer!“

Boblig odskočil a odplivl si:

„Vzteklá bestie!“

Hrbáč dlani zakryl stařeně ústa.

Davidka se toho skřeta strašně polekala. Mávala zuřivě rukama, mečela, takže musil přiskočit i dozorce, aby ji zkontroloval. „Odved'te hned tu čubku,“ volal vztekale inkvizitor na mistra Jokla, který přichvátal, slyše takový křik.

Pan Boblig z Edelstadtu byl velmi rozezlen. Nebyl si jist, je-li Davidka vskutku nepřičetná, či zda si z ní ďábel udělal tak účinný nástroj proti němu. Obvyčejně s takovými vesnickými čarodějnicemi mívával lehkou práci. Několik výsledků, několik měsíců v samovazbě, pak palečnice nebo španělské botičky, a věc byla vyřízena. Tak to dopadne s Groerkou i žebráčkou, ale co s tou třetí?

„Pojďme!“ obrátil se k svému adlátovi. „Pro dnešek jsme toho dost udělali.“

Oba vyšli ze soudní síně. Na otevřené chodbě je ovanul svěží vzduch. Boblig pocítil hlad a chuť na pohár dobrého vína, na Davidku již docela zapomněl. Kráčel rychle, hrbáč měl co dělat, aby nezůstal pozadu. Jejich kroky se rozléhaly po schodech a potom po široké chodbě v přízemí, kde byly jejich pokoje.

Proti nim právě přicházela hraběnka z Galle a s ní oba mladí Žerotínové. Hraběnka jako každého dne byla přítomna mši svaté v zámecké kapli, zasvěcené Andělu strážnému.

Už zhlédla advokáta Bobliga a snažila se udělat příjemnou tvář.

Mladší Žerotín však uchopil tetu prudce za ruku a starší ukazoval prstem na advokátova adláta.

Nyní i hraběnka uviděla tvora, který jen málo připomínal lidskou bytost. Advokátův pomocník, napadlo ji. Zmocnil se jí odpor.

Boblig z Edelstadtu, jako by si toho nevšímal, hluboce se uklonil a pospíchal k hraběnce.

„Právě jsme zahájili výslechy s vašimi poddanými,“ pravil.

„A zjistili jste, pane?“

„Není nejmenší pochyby, že to jsou čarodějnice!“

Hraběnka stěží nabírala dech.

„A ten za vámi?“ zeptala se odvracejíc tvář.

Boblig udělal ponížený obličej.

„To je přece můj adlátus Ignác, o kterém jsem vám, Milosti, již řekl, že nevyniká krásou. Nevíte, jak trpí svým neštěstím ta dobrá a mírná duše křesťanská...“

„Bylo to pro mne překvapení, pane,“ řekla hraběnka upjatě a pokračovala v chůzi.

Neohlédla se, mladí pánové však neodolali, aby se ještě jednou nepodívali na tu lidskou zrůdu. Nácek jako by na to čekal. Zašklebil se a oběma jinochům vysekl poklonu.

„Pojď a nestraš chlapce!“ okřikl ho jeho patron. „Máš teď důležitější úkol. Musíš sehnat něco k jídlu a pití. Žaludek už mi štěká hladem.“

– 6 –

Návštěva

Toho dne hned po obědě usedl děkan Lautner ve svém pokoji ke stolu, aby se připravil na nedělní kázání, k němuž si podle osvědčeného vzoru vybral verš 14. z II. kapitoly evangelia svatého Lukáše: Et eratjesus ejiciens daemonium, et illud erat mutum. I stalo se, že vymítal Ježíš ďábla, a ten byl němý. Slunce jasně svítilo na hrubý papír, za oknem vesele zpívala sýkorka. Jaká pohoda! Nač má děkan svým ovečkám kázat o tak neveselých věcech, právě když se příroda probouzí k novému životu a celá země se brzy promění v pozemský ráj, jen co z ní vyrazí tráva, rozkvetou stromy a z jihu přilétnou zpěvaví ptáci.

Z děkanova okna bylo vidět na hřbitov, obklopující sešlý farní kostel. I na hřbitově se hlásilo jaro. Děkan se musí podívat, zda již na matčině hrobě lezou ze země petrklíče.

Vtom někdo prudce škubl zvonkem u vrat. Zvonek, který nahrazoval staré tlukadlo, se na děkanství ozýval často, ve dne i v noci, v nejneobvyklejších hodinách, a přece to náhlé zazvonění jako by zvěstovalo něco nepříjemného. Na prahu jistě nestojí nějaký prosebník potřebující útěchy, spíše člověk, který je zvyklý poroučet! Děkan se zvedl a vyhlédl oknem. Zhlédl už jen kočár a v něm zapražené mladé, dobře živěné koně.

Zároveň zaslechl z chodby v přízemí chraplavý a nevrlý hlas Floriánův, jemuž odpovídal jiný nepříjemný hlas mužský. Také již klaply dveře u kuchyně; i Zuzana se šla podívat, kdo přichází.

Děkan vyšel z pokoje. Po schodech vzhůru stoupal muž v dlouhém kožichu, lemovaném liščinou. Díval se k zemi a funěl.

Lautner čekal. Cizinec konečně zvedl hlavu – a na děkana jako by sáhla smrt.

Muž zatím vystoupil až nahoru, sňal beranici a pravil:

„Jsem advokát Boblig!“

„Myslím, že jsem vás poznal.“

„Opravdu?“

Host rozepínal kožich, v kterém mu jistě bylo horko; přitom poněkud posměšně hleděl do očí Lautnerových.

„Jsem teď v Losinách,“ pravil stařeckým unaveným hlasem,

„a neodolal jsem, abych vám, Důstojnosti, nesložil poklonu.“

„Jaká čest pro mne, pane,“ nutil se do přívětivosti děkan.

Všiml si zároveň, že za advokátem po schodech stoupá ještě jakási podivná osoba, hrbáč se směšným kloboukem na

hlavě, s křivým nosem, se širokou hubou a očima pichlavýma jako trny.

„Můj pomocník Ignác,“ představoval hrbáče advokát. „Trochu nepříjemný tvor, ale věrný a spolehlivý!“

Kdyby šumperský děkan nevěřil v existenci ďábla, při pohledu na toho podivného tvora by musil v ďábla uvěřit.

„Nelíbí se vám?“ smál se Boblig, otevíráje ústa, v nichž se černaly pahýly čtyř špičáků.

Děkanovi se zdálo, že před ním stojí vlk nebo pomínutý pes. Odvětil, velmi se přemáhaje:

„Asi nešťastný člověk!“

„Nešťastný? To byste se zmýlil, Důstojnosti. Kdybyste ho viděl u plné mísy nebo naplněného korbele! Nebo když mu padne do rukou nějaká pěkná mladice!“

Boblig se zasmál. Obrátil se pak k hrbáči:

„Se mnou teď, Nácku, nemůžeš. Jdi do čeledníku, pan děkan ti tam jistě pošle něco na zub.“

Hrbáč poslechl jako dobře cvičený pes. Otočil se, seběhl po schodech, a jako by byl na děkanství doma, ztratil se ve dveřích Floriánovy komory.

Lautner uvedl hosta do svého pokoje. Boblig zůstal stát u dveří a zvědavě se rozhlížel kolem sebe. Prohlížel si velký kříž dotýkající se téměř stropu, před nímž hořelo věčné světlo v červené skleněné lampičce, dubový stůl, na něm papír připravený ku psaní a několik rozevřených knih, pak ještě jeden stolek s třemi čalouněnými židlemi. Podél stěn police plné knih.

„Pěkné to tu máte, jen těch knih se mi zdá být trochu mnoho,“ poznamenal host.

„Knih není nikdy dost, pane!“

„Mám zkušenost, Důstojnosti. Mnoho knih zatěžuje mozek.“

Lautner neměl v úmyslu přít se s Bobligem o knihách. Vyzval ho, aby se posadil, a na chvíli se omluvil. Šel za Zuzanou a požádal ji, aby přinesla víno a nějaké občerstvení, a také aby uhostila hrbáče.

Když se vrátil, zastal Bobliga u svého pracovního stolu.

Prohlížel si koncept nedělního kázání. Jak je drzý, pomyslně si.

„Velmi pěkné místo jste si vybral, Důstojnosti,“ usmíval se advokát. „Bojovat s ďáblem – to je moje staré zaměstnání. Snad jste již slyšel.“

„Ano, slyšel jsem, že vás hraběnka z Galle pozvala na Losiny... Bylo mi také řečeno, že jste býval přisedícím inkvizičního tribunálu ve Frývaldově#, když tam působil jako inkvizitor známý, nebo lépe pověstný Ferdinand Zacher. Přes dvě stě osob bylo tam spáleno na hranicích, a byly mezi nimi i malé děti. Samí pomocníci ďáblůvi! Máte, pane z Edelstadtu, jistě velké zásluhy!“

Host dobře vycítil ironii v děkanových slovech; svraštil obočí a vycenil zbytek zubů. Odpovídal stejným tónem:

„Velmi mě těší, Důstojnosti, že uznáváte mé zásluhy. Je i u nás dost lidí, kteří se na čarodějnické procesy dívají zcela jinak!“

Advokát přitom svlékal kožich a odložil jej na prázdnou židli. Teprve nyní se objevila celá jeho postava v plné obludnosti. Starý, dost sešlý muž s vypouklým břichem, jako by byl těhotný. Avšak celá figura nepůsobila tak odporně jako jeho hlava. Lautnerovi připomínala hlavu pštrosa. Lebka holá, jen nad ušima trochu vlasů, spíš chlupů, baňatý zarudlý nos, zapadlé nazelenalé oči, nad nimi mohutné černé obočí jako dva kartáčky. Ošklivé, otlemené pysky. Obnošený kabát, obnošené kalhoty i střevice, které již dávno nepoznaly kartáč.

Tohle že je ten pověstný inkvizitor, který má na svědomí stovky lidských životů? Vždyť vypadá jako vyžilý stařec, který by už měl myslit na poslední věci člověka. Jeho čas již přešel.

Boblig se unaveným pohledem dál rozhlížel po pokoji.

Objevila se Zuzana. Na stříbrném tácku přinášela konvičku vína, dva skleněné poháry a studený zákusek. Zavanulo od ní svěžestí a mládím. Boblig byl velmi překvapen jejím zjevem, hned se celý změnil; v očích mu zasvítilo, tělo se narovnálo, sešpulil odulý rty.

„Ó!“ zvolal.

Zuzana se zapýřila. Pocítila na sobě pohled škaredého starce; nejraději by na něho vyplázla jazyk. Avšak byl to host pana děkana, dělala raději, že nic nepozoruje, a co nejrychleji opustila pokoj.

„Pěkná!“ řekl uznale advokát, když se za ní zavřely dveře.

Děkan se zamračil. Stačilo podívat se do očí advokátových, aby věděl, co má na mysli. Bylo mu z toho hanba; přesto se pokusil dát hostu vysvětlení:

„Je to sirotek,“ pravil, nalévaje přitom vína do sklenic, „přišla na děkanství po tom nešťastném požáru v roce devětašedesátém. Nebylo jí tehdy ještě třináct let...“

„Oh, bohumilý skutek, Důstojnosti,“ usmál se advokát. „Byl bych rád, aby vám byl při posledním soudu přičten k dobru!“

Ne, nemělo smysl vysvětlovat něco tomu otrlému člověku. Nic nepochopí, jeho duše je příliš černá. Lautner místo odpovědi vybídl hosta, aby se chopil sklenice.

Advokát učinil tak ochotně a usrl vína.

„Zdalipak máte tušení, Důstojnosti, proč jsem k vám přijel?“ pravil.

Byl to teď zcela jiný hlas než prve; jistý, pevný, hlas soudce.

„Jak bych to mohl vědět?“ odpověděl děkan.

„Nechci vás napínat, Důstojnosti. Ale víno máte dobré. To už je má stará zkušenost, že nejlepší vína se najdou na farách. A ovšem i na dvorech biskupských; per consequens – tam bývá víno ještě lepší. S výjimkou dvora olomouckého. Hrabě Liechtenstein nevypije denně víc než kalíšek obyčejného vína španělského, vino tinto. U nás v Olomouci se potvrzuje pravidlo: čím mladší biskup, tím lepší a těžší vína.“

Boblig se hlasitě smál svému vtipu, dívaje se na děkana, který jako by seděl na jehlách. Schválně ho ten lotr napíná.

„Ale abyste konečně věděl, proč jsem tu,“ změnil zas Boblig svůj hlas. „Znáte jméno Giuseppe Francesco Borri? Ten muž si odpývá pětadvacet let těžkého žaláře v Andělském hradě v Římě. Nikdy už na světlo boží nevyjde. Slyšel jsem, že jste ho znal...“

„Smím vědět, proč se o to zajímáte, pane?“

„Já osobně se nezajímám, ale na biskupství došel nějaký dotaz z Říma, a pan notář, když jsem odjížděl do Losin, ráčil mě pověřit...“

Lautnerovi škublo v tváři. Jaký to nesmysl! Biskupský notář bude potřebovat takového prostředníka! Bůh ví, co má ten člověk za lubem. Mechanicky sáhl po tabatěrce a notně si šňupl.

„Nenabídnete mi šnupáček, Důstojnosti? Jaký je váš oblíbený? Bučibunčí?“

„Ne, brazil!“

„Také výborný tabáček, ale ostrý. Abychom se však vrátili k tomu vlašskému šlechtici...“

„Ovšemže se na něho pamatuji,“ mluvil pevným hlasem děkan. „Bylo to, zdá se mi, v roce 1671, nebo spíše o rok dříve. Vím, že tehdy naše město bylo ještě jedno spáleniště, stála jen tahle budova děkanství a v sousedství malý domek. Jednoho dne pozdě večer za hrozného nečasu zastavil před děkanstvím kočár. Vylezli z něho dva páni a prosili mě o nocleh. Tehdy v městě nebylo hospody ani nějakého příhodnějšího ložumentu, kde by tak vzácní pánové mohli přespát. Nezbyvalo než je pozvat. Jeden z nich byl císařský rytmistr jménem Scotti, druhý milánský šlechtic Giuseppe Borri. Oběma jsem poskytl trochu jídla, a teprve potom jsem se dověděl, že ten vlašský šlechtic je vlastně zajatcem rytmistrovým...“

„Doufám, že jste se bavili dobře!“

„Výborně! Borri velmi poutavě mluvil, zvláště o lékařské vědě a alchymii.“

„A to vám neřekl, že byl jako posedlý ďáblem obžalován svatou inkvizicí v Miláně a odsouzen na smrt, ale že za pomoci ďábla se mu podařilo uprchnout z vězení a dostat se přes hranice? V Miláně byl slavnostně spálen aspoň jeho obraz.“

„Ne, o tom mi nevyprávěl. Jen o něco později jsem se dověděl, že zachránil život našemu nejjasnějšímu panovníkovi, císaři Leopoldovi. Borri byl přiveden k loži téměř již umírajícího vladaře. Sotva vešel do ložnice, hned prý poznal, z čeho je císař nemocen. Viděl totiž, že všechny svíce hoří zelenavým plamenem, a cítil, že vydávají otravný zápach. Nakázal proto ihned zotvírat okna a vyměnit voskovice. Dodatečně se pak ukázalo, že knoty všech svíček v císařově pokoji byly napuštěny utrejchem. Za vyléčení prý císař vyměřil Borrimu doživotní důchod dvě stě dukátů ročně, kromě toho mu dal doporučující list pro papeže Inocence.“

„A to je všechno, co o tom muži víte?“ zeptal se advokát, hraje si se sklenicí.

„Víc o tom učeném muži nevím.“

„Učený muž!“ zasmál se Boblig. „Učenost vždycky čpí kacířstvím. Ten váš učený milánský šlechtic byl arcikacíř. Vydával se za oprávce církve katolické, ukazoval meč, který prý mu daroval sám archanděl Michael. Pod rouškou zbožnosti a učenosti se skrýval sám ďábel. Ukázalo se to za jeho pobytu v Hamburku, v Kodani, a nejvíce na dvoře švédské královny Kristiny...“

„Nic takového nevím. Jako host se choval vybraně. Sám císařský rytmistr Scotti mu prokazoval úctu!“

Boblig náhle pohlédl ostře na děkana:

„Neschoval si snad u vás nějaké věci?“

„Naprosto ne! Ani o nic takového nepožádal. Ostatně pan rytmistr nás ani chvíli nenechal o samotě. V tomto pokoji spalo tehdy šest lidí.“ Děkan se již rozehrával. „Nechápu, proč jsem v té věci nebyl obeslán na konzistoř a proč jste byl výsledkem pověřen právě vy, pane z Edelstadtu? Biskupským advokátem je, pokud vím, pan doktor Mayer!“

„Už jsem řekl, že je to náhoda. Má cesta do Losin...“

„Nejde mi na rozum, jak někdo může mít zájem o to, kdo přenocoval na této faře před osmi lety. Máte snad nějaké podezření, pane?“

Advokát máchl rukou, jako by odháněl mouchu:

„Nechme toho raději, Důstojnosti. Všechno je v pořádku, když pravíte, že ten kacíř u vás nic nezanechal. Víte, čím jsem byl překvapen? Jak se vaše město za těch pár let zase pozvedlo! Už teď je výstavnější, než bylo před požárem!“

„Zdejší lidé jsou pracovití,“ odpovídal neochotně děkan.

„Já vím, že už zas mají truhlice plné!“

„Humilibus Deus dat gratiam, pokorným Pánbůh naděluje, říká svatý Petr.“

Boblig se chopil sklenice a usrl vína. Pak řekl:

„Já mám však jiné zkušenosti. I když jsem se nikdy příliš nezabýval teologií, mám za to, že bohatství je většinou dílem ďáblůvým. Víte přece, Důstojnosti, lépe než já, kolikrát se v bibli vyvyšuje chudoba nad bohatstvím. Spíš velbloud projde uchem jehly, než se bohatý dostane do království nebeského ... Je to tak?“

„Citujete správně. Kdybyste však znal lépe Písmo, pak byste věděl, že se v něm bohatství nikde přímo nezakazuje. Bohatství prostě poskytuje více příležitosti k hříchu. Naši lidé celkem správně říkají: Člověče, přičiň se, a Pánbůh ti pozehná.“

„Což, nebudeme se pouštět do teologických disputací. Díval jsem se na novou barvírnu Sattlerovu u Nové brány. Město se vznáší. Lidem se tu musí dařit dobře. A co dělá pan Hutter, bývalý knížecí soudce?“

Děkan byl jako na trní.

„Sedlačí.“

„Hutter je nebezpečný člověk. Příliš svobodná hlava, rozumář! Nikde by mu tak lehce neprošlo vynést osvobozující ortel nad osobami, které evidentně měly styky s ďáblem. Velmi si troufal!“

„Hutter je poctivý a spravedlivý muž!“ zvolal děkan.

„Tak proč byl suspendován z úřadu, smím se zeptat?“

„Právě pro rozsudek nad těmi pomatenými ženami. Jejich obvinění bylo nesmyslné. Přiznávaly, že létaly na Petrovy kameny na dřevěných vidlicích, kterými se dávají hrnce do pece. Je to k smíchu. Ani můj kočí takovým tlachům nevěří!“

„Myslíte?“ otázal se se zvláštním přízvukem advokát.

„Lecco jsem se dověděl ze spisů učených mužů, kteří měli příležitost vidět čarodějnické procesy hodně zblízka!“

„Hm! A já vám, Důstojnosti, říkám, že víte málo! Musil byste po čtyřicet let konat úřad inkvizičního soudce jako já. Viděl jsem za tu dobu nepřehledné množství hranic, na nichž shořeli lidé, o kterých bych nikdy neřekl, že byli ve spojení s ďáblem!“

„A všichni se doznali!“ řekl s netajenou ironií Lautner.

„Jak jinak by mohli být concremiret? Zhusta šlo i o vážené městky a někdy i o duchovní osoby. I ty se přiznaly, Důstojnosti!“

„Ovšem po předběžné tortuře! Smyslem inkvizičního vyšetřování není nalézat právo nebo spravedlnost, nýbrž donutit obviněného, aby se přiznal. Je tomu tak?“

„Co jiného?“ usmál se advokát. „Slyšel jsem, že jste také studoval ve Vídni práva. Nejste tedy laik a víte, že v čarodějnických procesech nejde o běžné zločiny, proto se soudce nemůže řídit jen obyčejnými pravidly a řády. Je mu téměř vždy jednat s osobami zatvrzelými, lstivými, spoléhajícími ke všemu ještě na pomoc svého ďábelského spojence ...“

Lautner ho přerušil:

„Znám dobře spis Malleus maleficarum, Kladivo na čarodějnice, i spis Martina Delria. Strašné knihy!“

„Ó! Vy jste četl Malleus maleficarum? A přesto máte pochybnosti?“

„Milý pane,“ pravil rozhodně děkan, „já věřím, že Bůh je silnější než ďábel. Sloužím Bohu, a ne ďáblu. Svatý Jan neříká náhodou: Sine tne nihilpotestis facere. Beze mne nic nemůžete učiniti!“

Boblig upřel nazelenalé oči na děkana:

„V teologii se nevyznám,“ pravil, „ale čtyřicet let jsem soudil čarodějnice. Vím, že i nejzarytější spojenci ďáblu se leckdy dovolávali Boha. Ale nechme toho raději...“

Lautner, dívaje se mu upřeně do očí, však pravil:

„Rád bych se vás na něco zeptal. Věříte, že všichni, které jste poslal na hranici, byli skutečně spojenci ďáblu?“

„Věříte!“ zkrivil tvář Boblig. „To slovo patří do teologie, a tou, jak jsem vám již řekl, se nezabývám. Jsem jurista. Mohu vás však, Důstojnosti, ubezpečit, že ti, kterých se zastáváte, se nejenom přiznali, nýbrž byli usvědčeni více svědky ...“

V té chvíli se ozval na chodbě křik, který jako by vycházel z čeledníku.

Děkan vyběhl na chodbu, zároveň vyšla z kuchyně i hospodyně Zuzana. Starý Florián, v obličejí celý rudý, držel za límec skřeačka Ignáce, pomocníka Bobligova, a sázel mu jeden pohlavek za druhým. Hrbáč pištěl, kopal nohama a házel rukama a směšně se přitom šklebil.

„Pust' ho, Floriáne!“ vzkřikl přísně děkan. „Co se stalo?“

„Je to nějaká potvora, jakoby z pekla vytažená,“ odpovídal kočí. „Napájím ho podle slušnosti, jemu dvě sklenice, sobě jen jednu, a on místo aby se choval jako host, vede jen samé nestydaté řeči. Cožpak se to sluší na děkanství? A ptá se mě, jestli prý jsem už viděl na vás, jemnostpane, nebo na panně Zuzaně nějaké takové tajné znamení, do kterého když se píchne, žádná krev neteče. Jako bych nevěděl, kam míří! Lotr jeden poznamenaný!“

Děkan se zamračil. Aniž promluvil slova, sestupoval po schodech. Dotkl se štitivě hrbáčova ramene:

„To měl být žert?“ zeptal se.

Ignác zvedl hlavu a pronikavě se zasmál:

„Žert! Hehehe!“

Vtom nahoře něco plesklo.

Děkan vzhlédl. Stála tam Zuzana červená jako pivoňka a vedle ní pan Boblig z Edelstadtu si hladil ruku. Čelo měl samé varhánky a cenil zuby jako vlk.

„Co se děje?“ zvolal děkan.

Zuzana se otočila a vskok byla v kuchyni. Boblig rozjasnil tvář:

„Nic se neděje. Chtěl jsem jen z tváře vaší panenky odehnat mouchu.“

Lautner pochopil. Znal Zuzaninu prudkost, teď poznal, i kdo je pan Boblig z Edelstadtu. Neřekl však ani slova a stoupal rozvázně vzhůru.

Šel do svého pokoje; Boblig, aniž byl vyzván, za ním.

Chvilí nikdo nepromluvil. Advokát si nasadil čepici a pomalu si oblékal obnošený kožich. Ale z pokoje jako by se mu nechtělo. Znovu se rozhlížel po místnosti, díval se po policích plných knih, knížek tenkých i tlustých foliantů, vázaných v kůži. Neodolal a namátkou vytahoval z polic jednotlivé svazky.

„Aristoteles, Euripides. Tady samá teologie. Tady zas práva,“ mručel. „Hle Corpus iuris civilis, Summa iuris canonici, Oeconomia iuris!“

Přešel k jiné polici a sáhl po tlusté knize hodně ohmatané.

„Adama Tannera Hlavní teologie a scholastika. Neznám.“

Vytáhl svazek malého formátu:

„Aurora aneb Ranní červánky vycházející. Napsal Jacob Böhme,“ četl huhňavým hlasem. Vrtěl hlavou: „Neznám!“

Odložil knihu, vzal jinou a četl název:

„Cautio criminalis, seu de processibus contra sagas liber. Hm, hm. Také neznám!“

Sáhne-li níž k zemi, obával se Lautner, najde tam dost knih, které lze označit jako libri haeretici, kacířské. Snad mu velký břich zabránil, aby se shýbl.

Boblig se náhle ohlédl:

„Už jsem vám, Důstojnosti, řekl, že moc knih zatemňuje rozum. Mně stačí jedna!“

„Která? Snad ne bible?“

„Nikoli, Důstojnosti. Kniha, o které jste se již ráčil zmínit: Malleus maleficarum!“

A advokát se zasmál. Nebyl to však smích veselý, bodrý. Naháněl hrůzu. Tak se asi směje ďábel, pomyslně si Lautner.

„Na shledanou, Důstojnosti,“ pravil Boblig. „Doufám, že se nevidíme naposled!“

Když děkan doprovázel hosta, cítil, že se mu třesou kolena a srdce bije zrychleně. V hlavě mu hučelo. Florián ani Zuzana se nikde neukazovali, hrbatý skřet již seděl v kočáře.

Kočič praskl do koní a kočár se rozjel po hrbolatém dláždění. Lautner se vracel do pokoje. Zapomněl na Zuzanu i na Floriána, myslil na knihy, které Boblig vytáhl z police. Jistě zná Bóhmeho, Langenfelda i Tannera. Bóhme je luterský filozof, druhé dvě knihy se ostře stavějí proti těm, kdo provádějí inkviziční procesy obvyklým způsobem. Není možné, aby Boblig ty knihy neznal. Lhal. Ale proč? Lhal jistě i ve věci toho nešťastného šlechtice milánského. Proč? Co vlastně má za lubem?

Lautner pak zašel do kuchyně. Zuzana seděla na židli, hlavu měla opřenu o lenoch a vzlykala.

„Trochu ses unáhčila, panenka,“ promluvil na ni měkce.

Děvče vyskočilo:

„Hlavu jsem mu měla utrhnout, kozlu rohatému, partykáři a nestydovi!“

Děkan se vytratil. Zuzana má pravdu. Rád by jí dal rozhřešení, i kdyby to byla udělala. I ten políček má cenu aspoň deseti otčenášů.

– 7 –

Rozčereňená hladina

Zatčení tří starých žen z Vernířovic vzbudilo nebývalý rozruch, vždyť už o Velikonočním pondělí před sobotínským kostelem se mluvilo jen o čarodějnicích. A což když potom o několik dní později přijel pan purkrabí z losinského zámku s písařem a dvěma dráby a obrátili příbytky zatčených naruby, hledající kouzelné masti, kterými se čarodějnice natírají, aby se staly neviditelnými, popelový prášek, jímž mohou uškodit lidem stejně jako dobytku, a jiné věci, bez nichž se čarodějné ženy obejít nemohou. Avšak ať hledali sebedůkladněji, nenašli nic, jen v sednici Davidčině něco sušených bylin a kořenů, v chlívku bradatého kozla a starého černého kocoura v sínce. Kozla odvedli na zámek, kocour jim však utekl a dočista se ztratil.

Pan purkrabí odjel a život ve Vernířovicích se pozvolna dostával do starých kolejí. Lidé žili po dlouhá léta pohromadě s Groerkou, která k spokojenosti všech vykonávala své babické umění, s Davidkou, léčící každého, kdo upadl do nemoci, i s žebráčkou Schuchovkou, jež nikomu nepřelozila stébla křížem. Nikdo na nich nikdy nepozoroval nic podezřelého. Kdyby jim byl sloužil ďábel jako tomu vitemberskému doktoru Faustovi, o němž mnoho slyšeli, sotva by Schuchová chodila po žebrotě a také ostatní by nežily jen tak z ruky do huby. Davidka léčila, napravovala zlámané údy, zaříkávala neduhy u zvířat i u lidí, ale ani jí se nepodařilo všechny nemoci zažehnát, právě tak jako Groerka nezachránila každé novorozeňátko.

Jaro si toho roku velmi přispíšilo, pole osýchala před očima; lidé měli jiné věci na starosti. Však už také do vesnic přicházeli z kanceláře písaři, šafáři a drábové, aby poddaným připomněli jejich nejhorší povinnost – robotu.

Přehorlivý sobotínský farář Eusebius Leandr Schmidt ovšem na robotu nemusil. Seděl v těch dnech nad tlustou knihou Florianda de Remond o vzniku, rozkvětu a zániku kacířství a žasl, kolik protivenství již církev přetrpěla. Když vyhlédl z okna, aby dal odpočinout očím, uviděl svůj farní kostel. A hle, i tento stánek boží si původně postavili kacíři! Vyskytují se všude, ďábel na každém kroku vystrkuje rohy. Teď jako dřive! Ty tři vernířovické čarodějnice jistě nejsou samy v jeho farnosti, bude třeba odhalit i ostatní.

Když pak v neděli vystoupil na kazatelnu, věděl, jaká je jeho povinnost.

Své kázání zahájil citátem z proroka Jeremiáše, který už dávno před Kristovým narozením varoval Židy, aby se vystříhali všech hadačů, planetám, kouzelníků, mágů a jim podobných, potom přešel do dob křesťanských, kdy ďábel změnil své praktiky, takže už Svatý otec Řehoř IX. před více než čtyřmi sty lety musil zahájit tažení proti satanovi a jeho pomocníkům.

„Již tehdy bylo mnoho takových, kteří se zřekli křesťanského náboženství, zapřeli Krista a přiklonili se k ďáblu,“ volal hubený kněz a zapadlé oči se mu leskly jako v horečce. „Více než Bohu, svatému kříži a ostatkům svatých klaněli se žábě, kterou někteří nazývají ropuchou. Slyšte! Tomu obludnému zvířeti pak dávali políbení v řiť nebo na hubu, přičemž její jazyk a slinu brali do vlastních úst. Ropucha ta mívala někdy velikost obyčejnou, někdy však narůstala do rozměrů kachny nebo husy, nejčastěji však bývala velká jako chlebná pec. A zároveň se žábou se objevoval i člověk tak hubený, že se zdálo, jako by všechno maso z něho spadlo a zůstala jen kostra potažená kozí. I toho hnusného člověka odpadlci od Boha líbali. Polibkem tím se ztrácela z jejich srdcí každá vzpomínka na naši katolickou víru. Takto změnění usedali k hodům, při kterých se objevoval kocour velikosti prostředního psa. I toho kocoura ti zhovadilci jeden po druhém líbali do zadku. Když odříkali dlouhé litanie ke kocouru, pohasili všechna světla a odpadlci bez ohledu na věk i příbuzenství se oddávali smilstvu nejohavnějšímu. Když se zas znovu svíčky rozsvítily, vystoupil z temného kouta světnice muž, kosmatý dole jako kocour, od boků výš zářící jasně jako slunce, sám Lucifer...“

Lidé vytřeštěnýma očima hleděli na kazatelnu. Dovídali se věci, při kterých jim tuhla krev v žilách. Nikdo

nepochyboval, že je to pravda, když to pan farář říkal v kostele.

Schmidt dlouho, velmi dlouho líčil živými barvami zhovadilosti ďáblovy, až teprve když se vyčerpal, přešel do mírnějšího tónu:

„Ó milí farníci, bratři a sestry! Vše, co je ve světě špatného, zlého, hříšného a škodlivého pro tělo i duši, má svůj počátek u ďábla, a vše, co je vám k užítku, co je dobré, vznešené a ušlechtilé, je dílem božím. Znáám vaše starosti. Začasté zehráte na svou bídu, na nemoci, které vás pronásledují, na to, že se málo rodí na vašich políčkách, že vichřice vám často odnese střechy, vyvrátí ovocné stromy, že někdy nastane krupobití a ze svých polí nesklidíte ani klásek, že přicházejí povodně nebo sucha, že morem hyne váš dobytek, že po neúrodě nastává hlad. Jen přemýšlejte, kdo vám všechna ta zla způsobil? Snad se domníváte, že Bůh všemohoucí vás tak trestá za vaše viny. Ale jsou vaše viny vskutku tak veliké, aby zasluhovaly takových trestů? Vždyť Pánbůh je milosrdný, laskavý otec, který velmi miluje své děti. Všechna ta zla, která na vás přicházejí, jsou proto dílem ďáblovým, který se z ničeho tak neraduje, jako když může mařit dílo boží...“

Na ubohé farníky padala slova kazatelova jako kameny. Pod střechem sobotínského kostela stáli nebo seděli sami chudí lidé, vyrážející v životě klín klínem. Jejich políčka na stráních, plná kamení, rodila málo, úrodu často vzala voda nebo potloukly kroupy. Dobytek jim zmíral, přicházely nemoci, chleba málokdy bylo po celý rok. Jiní přetěžce pracovali v panských hamrech, u železných pecí, konali nebezpečnou práci při kácení nebo z vysokých strání stahovali klády. Všichni byli těžce trestáni dřinou, bídou a často i hladem. A to všechno jim způsobil ďábel!

Kněz udělal delší pomlku, aby každý z posluchačů měl dost času uvědomit si příčinu vlastní bída. Potom pokračoval:

„Ve Vernířovicích se našly tři ženy, které sloužily ďáblu, úhlavnímu nepříteli lidského pokolení. Dostaly se již do rukou spravedlivého soudce, takže žádná z nich už vám nemůže ublížit. Ale ptám se vás, milí přátelé, byly to jen ty tři ženy, které čekají na svůj trest v areste? Není jich víc mezi vámi? Možná, že se ještě ne všechny dostaly pod zámek, možná, že v naší farnosti jsou i jiné nešlechtné osoby, které se krví upsaly ďáblu a pomáhají mu šířit zlo. Musíte si proto dávat pozor a každého podezřelého zadržet, nebo nemeškat ani minutu a spěchat oznámit jeho jméno na faru. Musíte tak učinit každý kvůli sobě, pro své spasení, i v zájmu celé obce, ve jménu Boha Otce i Ducha svatého. Amen.“

Věřící byli tak vyděšení, že při mši, která po kázání následovala, se zapomínali bít v prsa. Myslili na slova kazatelova, a každý v duchu mezi sousedy a přáteli hledal toho, kdo by mohl sloužit ďáblu a na lidi přivolávat utrpení, kterého je tak jako tak na světě dost.

I potom, když se už bohoslužby skončily a lidé v hloučcích postávali před kostelem a u hrobů svých drahých, nikdo nemluvil o ničem než o kázání. Každý měl nějakého nepřítele. Což není-li také ve spojení s ďáblem a neslouží mu jako Maryna Schuchová, Groerka nebo stará Davidka?

Jediný, kdo si zachoval jasnou hlavu, byl sobotínský rychtář Axmann. Před sousedy neřekl ani slova, až doma při obědě pravil své ženě Dorotě, mrkaje přitom významně okem:

„Pokud se pamatuji, odjakživa nejvíc zla na nás přicházelo od úředníků z losinského zámku. A ani se mi nechce věřit, že by tam byli sami čerti, i když leckterý se jim hodně podobá!“

„Raději mlč, muži,“ okřikla ho rychtářka. „Ještě to někdo donese panu faráři!“

Sobotínský kostel té neděle byl nabit; každý, kdo slyšel kázání, neponechal si, co slyšel, pro sebe, ale sděloval to dál. Brzy se lidé v celé farnosti dívali na sebe s podezřením, sousedka pozorovala sousedku docela jinými očima než dříve. Což není-li také jako vernířovická Davidka?

Přesto sobotínský farář marně čekal, že někdo s udáním zajde na faru. Až později nějaký zlosyn vhodil do pokladničky na milodary cedulku se jménem farářovy kuchařky. O kázání faráře Schmidta se dověděl i šumperský děkan Lautner, a to hned potom, když od losinského faráře Kóniga dostal zprávu o zahájení výslechů inkvizitorem Bobligem na zámku losinském. Byl tím velmi znepokojen. Schmidt ve své horlivosti, nebrzděné rozvahou a zkušeností, nahání vodu na mlýn panu Bobligovi, který z neštěstí jiných si udělal výnosné řemeslo. A tak jistě nebude trvat dlouho a z tohoto poklidného kraje se stane pravé peklo. Nikdo si před druhým nebude jist, jeden bude udávat druhého, dokonce snad i manžel manželku, aby se jí zbavil, jako tomu bylo ve Slezsku. Co dělat?

Lautner ovšem mohl zajet do Sobotína nebo si pozvat faráře Schmidta do Šumperka a jako jeho představený promluvit mu do duše. Je mnohem starší a zkušenější. Ale pomohlo by to? Schmidt je fanatik.

Šumperský děkan nedošel k žádnému závěru, jen své příští nedělní kázání založil jako polemiku proti sobotínskému faráři. Vykládal, že ne ďábel, nýbrž Bůh řídí běh světa a osudy lidí. A Bůh, to je láska. Ve své všemohoucnosti, dobrotě a milosrdenství odpouští hříchy i viníkům největším. Čím kdo víc zkouší v tomto slzavém údolí, tím větší má naději na věčné blaženství po smrti. Ne nenávisť, ne podezírání stmelují lidi, ale láska, obětavost a přátelství.

Lidé příliš často slyšeli podobná slova. I v Šumperku bylo víc těch, kdo žili nuzně a věděli, jak bohatí měšťané se neohlížejí na boží přikázání. Místo Bohu slouží většinou mamonu. A není jméno jednoho z ďáblů Mamon? Slova jsou lehká jako peří, mnohem těžší jsou činy. Zla je ve světě nepoměrně víc než dobra. Kázání Lautnerovo naprosto nemohlo paralyzovat účín kázání sobotínského faráře.

Děkan Lautner si to uvědomoval a zašel se poradit se svým přítelem nejmilejším, bývalým soudcem Kašparem Huttrem. Ten nebyl tak malomyslný.

„Když hodíš kámen do rybníka,“ pravil, „vystříkne voda a hladina se rozvlní. Ale za chvíli je vše jako dříve. Schmidt je horší než nějaká pomatená venkovská bába. Nejlepší by bylo přeložit ho na jinou faru!“

Rada byla dobrá, ale to by Lautner musil mít v Olomouci mocné přátele. Ledaže by využil vlivu starého přítele ze studií, mohelnického děkana Winklera, který se u biskupa těší největší důvěře.

Nešlo však jen o faráře Schmidta, mnohem těžší hlavu dělal děkanovi inkvizitor Boblig. Jak se jeho zbavit, nedovedl poradit ani zkušený Kašpar Hutter.

„Jedině že by na hraběnku z Calle, která Bobliga povolala, působil farář König. Je jen otázka, dá-li se takový mazaný

advokát odvolat!“ –

Toho dne byl šumperský děkan pozván na hostinu k novému knížecímu soudci Gaupovi, jehož prvorozenému synu dělal kmotra. Děkan se nemohl vymluvit, ale šel nerad, neboť soudce nikterak nepatřil mezi jeho dobré přátele, už proto, že nastoupil úřad po suspendovaném příteli Huttrovi.

František Ferdinand Gaup byl muž širokých ramen a ještě širších loktů. Ačkoli sotva čtyřicátník, dral se kupředu tak, že přeskočil mnohé starší a zasloužilejší měšťany. Velký, statný, s pořádným břichem, velkým nosem a hrdým čelem, nosil se vždy po panskou, své řídké vlasy rád přikrýval parukou a o velkých svátcích si oblékal i červené punčochy, když se dověděl, že jsou předepsány u vídeňského dvora.

Lautner neměl rád toho ctižádostivce, který se nikomu nepodíval zpřímá do očí a nelekal se ničeho, když šlo o jeho prospěch. V jeho minulosti bylo mnoho temného, jisté bylo jen, že musil mít vlivné přátele na knížecím dvoře v Lednici, jinak sotva by se byl stal knížecím soudcem v Šumperku.

Gaupovi bydleli na náměstí v zděném domě s dřevěným podkrovím. V bytě měli všechno á la mode, jak se tehdy začalo říkat, nábytek drahý, leštěný, vykládaný perletí, bezmála jako v losinském nebo bludovském zámku, na stěnách plno svatých obrázků, všude samé drobnůstky, marně se však děkan Lautner ohlížel po nějaké knížce. Ale tak tomu bylo téměř ve všech měšťanských rodinách. Sem tam našly by se jen modlitební knížky nebo minuce, ubohý kalendář.

Na hostinu u Gaupů mimo jiné přišel i barvíř Sattler se svou ženou a pláteník Pešek. Gaup si však nejvíc hleděl pana děkana a ani se neostýchal veřejně povědět, proč tak činí. Vykládal, že by rád chtěl mít ze svého synka pána, nejradyji význačného církevního hodnostáře, protože prý jen v duchovní službě se může člověk i bez šlechtického predikátu domoci skvělého postavení.

Společnost, která se u Gaupů sešla, nebyla ani veselá, ani vtipná, třebaže dobrého jídla a vybraného vína bylo dost a dost. Ani děkan Lautner, který obyčejně při takových příležitostech oplýval humorem, jako by nebyl zcela ve své kůži.

Jak ani jinak nemohlo být, přišla také řeč na vernířovické čarodějnice. Barvíř Sattler a pláteník Pešek jasně prohlásili, že tomu obvinění příliš nevěří. Co konaly nadpřirozeného? Komu ublížily? Nic víc, než že jedna z nich chtěla dát krávkě posvěcenou hostii, aby víc dojila. Je to hloupá pověra. Za zneuctění svaté hostie by měla být přísně potrestána, ale prohlásit ji kvůli tomu za čarodějnici? Jaký to nesmysl! Jindřich Pešek ještě poznamenal, že už je dost stár, zchodil pěkný kousek světa, sešel se s mnoha různými lidmi, ale nikdy se nesetkal s čertem v jakékoli podobě. ^

Na hostině byl i městský syndikus Šebestían Flade, maličký človíček, chytrý a velmi pobožný; měl už trochu zatopeno v horním patře. Zasmál se:

„To by spíš pan děkan mohl vidět čerta!“

Všechny oči se upřely na děkana.

„A také že jsem ho už viděl!“ řekl Lautner. „Byl malý, hubený, vlasy měl jako štětiny, ale co bych vám jej popisoval. Jako by našemu milému panu syndikovi vypadl z oka,“ vyprávěl dál vážně.

Hosté se začali smát, naštěstí i pan Flade to vzal jako žert.

„A kdy jste ho viděl, Důstojnosti?“ zeptal se.

„To ještě když jsem farářoval v Dolní Moravici na panství sovineckém,“ počal vyprávět Lautner. „To bylo tak. V Moravici žil jistý sedlák, velmi zbožný, ale nebojácný. Jako každý rok v zimě udil si v komíně maso a špek. Když jednou zrána vstával, zaslechl, že vedle v kuchyni je nějaký divný rámus. Vběhl tam a zůstal stát jako sloup. U komína uviděl takovou černou potvoru, které se v obličejích blyštěly zuby. Sedlák se však nebál a spustil na tu černou potvoru zhurta: „Kdo jsi?“ A obluda zaskuhrala: „Jsem čert Belial.“ V sedlákovi trochu hrklo, ale na útěk se nedal a zeptal se: „A co tu pohledáváš?“ „Donesl jsem ti slaninu,“ odpovídal čert a podával mu celý bok slaniny. Jen si to nech,“ spustil na něho sedlák, „nebo to dej někomu potřebnějšímu. Já mám své slaniny v komíně dost!“ Čert už ani nepípl a utíkal ze stavení, jako by za ním běžel pes. Teprve o několik dní později sedlák poznal, že mu čert dával jeho vlastní slaninu, a když ji nechtěl, utekl s ní pryč. Já jsem toho čerta poznal až o velkém postě. Přišel se ke mně vyzpovídat a vyznal se i z té krádeže u sedláka.“

„A jaké jste mu uložil pokání, Důstojnosti?“ zeptal se soudce Gaup.

„Tři otčenášky a tři zdrávasky. Vždyť to byl chudák, měl půl tuctu dětí a pole žádné. Sedlákovi zůstalo v komíně ještě masa dost!“

Vyprávění se líbilo nejen pro vtip, ale ještě víc pro spodní tón, z něhož každý poznal, že ani pan děkan na čerty moc nevěří. Jen soudce Gaup byl málo spokojen jak s mírným pokáním pro vyloženého zloděje, tak i s podceňováním ďábla. Právil:

„Pan Boblig z Edelstadtu, který vyšetřuje čarodějnice v Losinách, by byl asi jiného mínění!“

Bylo to řečeno napůl žertem, napůl vážně, a přece jako by pokojem zavál ledový vítr. Hle, pan Gaup se zná s inkvizitorem Bobligem! A půjde vždy s tím, u koho bude cítit prospěch. Ti dva by se mohli dobře doplňovat. Děkana Lautnera nadobro opustil humor. Napil se zhluboka červeného vína, ale nechutnalo mu.

Objevil se nový host – losinský lesmistr Kryštof Zeidler, silný, hlučný, s nazrzlou bradou až po pás. Hřmotně se vítal s přítomnými, dlouho potřásl pravici šťastného otce.

Obrátiv do sebe objemný kalíšek pálenky na zdraví novorozeněte, zvolal k hostům:

„Nesu vám novinu. Ty tři báby z Vernířovic, které jsou na losinském zámku, už se přiznaly. Jsou to skutečné čarodějnice! Byly ve spojení s čerty. Jednou do roka létaly na Petrovy kameny na vidlích a vyváděly tam pěkné kousky! Ještě že ty Petrovy kameny nepatří do našeho revíru!“

Nastalo ticho. Děkan Lautner tiskl k sobě prsty, až mu praskalo v kloubech. Cítil na sobě pohledy barvíře Sattlera, jeho ženy i pláteníka Peška. Zahlédl i podezřelý úsměv soudce Gaupa i úděs syndika Fladeho. Zároveň si představil hrozný osud těch tří nešťastných žen. Věděl jistojistě, že se inkvizitor Boblig nezastaví jen u nich, neboť sotva by se jen kvůli nim nastěhoval do Velkých Losin. Věhlasný inkvizitor jako on se jistě nespokojí takovými oběťmi!

„Co tomu říkáte, Důstojnosti?“ zeptal se soudce Gaup.

„Co říkám? Viděl jsem žebračku Schuchovou a mnozí z vás znáte i Groerku a potrhlou Davidku. Nevěřím, že by některá z nich byla posedlá ďáblem!“

Soudce se lehce zamračil:

„A jestliže se přiznaly?“

„Mám, příteli, obavu, že víte jen málo nebo nic o inkvizičních soudech, třeba zastáváte úřad knížecího soudce v našem městě!“

Gaup zrudl, Sattler a Pešek se usmívali.

Lautnera už na hostině nic netěšilo; zvedl se, ač ho všichni zdržovali.

Na ulici byl vzduch čistý a silný jako staré víno; po dláždění tekly potůčky, které zůstaly po prudkém jarním dešti. Několik chlapců dělalo z bláta hráze a zachycovalo kalnou vodu do malých rybníčků.

Děkan se chvíli díval na děti. Ach, kdyby se i ta špína, která se valí od Sobotína do Velkých Losin, dala zadržet hrází, jako to dělají ti chlapci!

Ubíraje se domů, mimoděk si vzpomněl na slova toho učeného šlechtice milánského, jemuž kdysi poskytl nocleh a který si teď odpývá na Andělském hradě tuhé vězení dvaceti pěti let. Cítoval tehdy slavného lékaře Paracelsa. Nejvyšším základem lékařství je prý láska. Bez ní se žádný lékař nenarodil.

Lékař! A co soudce? A co kněz?

Bude nutno zajet do Mohelnice za farářem Winklerem.

– 8 –

Výkřik v noci

Co říkal lesmistr Zeidler na krtnách u Gaupů, nebylo ovšem pravda, to jen inkvizitor Boblig roztrušoval po zámku, že už není nejmenší pochybnosti o tom, že všechny tři ženy z Vernířovic jsou posedlé ďáblem. Ve skutečnosti s vlastním vyšetřováním nijak nespěchal. Na losinském zámku se mu líbilo, jídlo bylo výtečné i pití byl dostatek, třeba mohlo být lepší. Povolal ještě jednou k výslechu obviněné, spouštěl na ně hrůzu, ve skutečnosti však na ně příliš nenaléhal, aby se doznamy. Ani mu nenapadlo použít tortury. Všechno má svůj čas, říkal svému adlátovi.

Nedá se však říci, že by lenochoval. Napsal především dlouhý list Jeho Milosti biskupu olomouckému, hraběti Liechtensteinovi, v němž mnoha slovy oznamoval, jak vážný případ mu byl svěřen. Znal biskupa, a ještě lépe jeho sekretáře Schrhidta, o němž věděl, že každá zmínka o kacířství nebo černokněžnictví vyvolá v něm nejživější zájem. Pochopitelně, že víc než o vernířovické čarodějnice šlo mu o vlastní osobu. Chtěl u biskupa vzbudit o sebe zájem. Boblig z Edelstadtu myslil jako vždy daleko kupředu. Zatím se potřebuje opírat o biskupovu autoritu, později bude žádat víc.

Kromě toho napsal Boblig ještě jiný dopis, kterému přikládal stejnou váhu – apelačnímu soudu v Praze. Velmi potřeboval schválení pražských pánů, aby čarodějnický proces mohl vůbec zahájit. Ani v nejmenším nepochyboval, že se mu takového schválení dostane, vždyť kacíři a čarodějnice byli v seznamu zločinců stále ještě na prvním místě.

Vše se vyvíjelo utěšeně, jen po jedné stránce inkvizitor Boblig nebyl spokojen. Když vyšší zámecké úřednictvo zpozorovalo, že se paní hraběnka chová k soudci zdrženlivě, nikdo si netroufal důvěrněji se s ním spřátelit. Ani pan hejtman Vínařský, ani purkrabí, ani důchodní nikdy nezašli za ním do jeho pokoje, žádný ho také nepozval k sobě. A hejtman měl rozkošnou dcerku Alžbětu a purkrabí veselou paničku! Panu Bobligovi z Edelstadtu nezbývalo než trávit večery a dlouhé noci se svým pomocníkem Ignácem.

Ani toho večera nikdo nepozval inkvizitora ke stolu nebo na posilující doušek. A tak jako včera a jako minulé dny seděl soudce jen se svým adlátem a cpali se výtečnými klobáskami, zapíjejíce je vydatně ne už tak dobrým pivem. Ní[^] kdo by neuvěřil, kolik toho spořádaly jejich žaludky, třeba jeden patřil dožívajícímu starci a druhý mrzáku. Soudce se při jídle utěšoval vzpomínkami na doby dávno minulé, z nichž jako hrozinky z koláče vybíral půvabné historky. Po pivě si naléval vína, a čím víc pil, tím se stával sentimentálnější, nakonec div že sám sebe nepovažoval za největšího dobrodince světa. Ignác už ho znal a nevyrušoval ho. Sám pil mnohem méně, protože věděl, jaká je jeho povinnost: až soudci dojde řeč, opře hlavu o stůl; potom bude třeba odvléci ho na lůžko.

Boblig právě vzpomínal na jednu ze svých obětí v městě Nise. Nebo to snad bylo ve Zhořelci? Už si to pletl, protože měst, kde vykonával svůj úřad, bylo mnoho. Na tu čarodějnici vzpomínal často a vyprávěl o ní vždy, když na něho z opilství padla tesknice. Ignác znal příběh jako otčenáš a mohl jej sám vyprávět slovy svého pána, ale stavěl se, jako by to slyšel poprvé.

„To, Nácku, ani nebyla ženská, ale nějaká bohyně! Ach, darmo povídat. Žádná obyčejná venkovská holka, špinavá až hrůza, ale manželka váženého radního pána, cechmistra malířského cechu svatého Lukáše. Však také ten její manžel podle ní maloval své Madony s děťátkem i bez děťátka. A přece jsem ji musil poslat na hranici! Když jsem ji poprvé zhlédl, vzpomněl jsem si na moudrou radu dominikánského mnicha Henricha Institorise, že inkvizitor se nemá na svou oběť podívat dřív, než z ní dostane přiznání. Qui vivra, verra, kdo se dočká, uvidí. Musili jsme ji svléci donaha, abychom na ní našli signum diabolicum. Dovedeš si to představit, Nácku? Vypadala jako socha z nejčistšího carrarského mramoru. Jak tě znám, Nácku, tobě by tekly z huby sliny. Mně bezmála také. Bránila se. Bojovala o svůj život jako tygřice a zkoušela to různými praktikami. Jednou klesla přede mnou na kolena a se sepjatými rukama mě prosila, abych jí zachránil život. Viš, Nácku, ďábel bere na sebe nejrůznější podoby, ale tohle bylo moc. Musil jsem se

hodně přemáhat. Do poslední chvíle ta čarodějnice doufala, že vyvázne. Už stála na hranici obložena suchými poleny a přivázána ke kůlu vraženému do země. Kat s hořící pochodní jen čekal na můj pokyn, aby zapálil hoblovačky namočené v oleji, a ona stále ještě doufala. Zavolala na mnicha, který ji připravoval k smrti. Nebránil jsem, aby ještě jednou k ní přistoupil. „Chceš se znovu vyzpovídat?“ ptal se jí. Já jsem si dobře všiml, jak ten mnich klopil zrak. I on se jistě bál jejích očí. „Nechci se zpovídat, zpověď jsem již vykonala,“ mluvila ona žena. „Tak chceš snad, abych za tebe sloužil mši svatou? I bez tvé žádosti odsloužím za tebe tři mše svaté,“ pravil mnich a ještě níže sklonil hlavu. „Ach ne,“ volala plačky nešťastnice, „chtěla bych jen přijmout svátost posledního pomazání, protože jsem slyšela, že právě ona může člověka zachovat při životě!“ Mnich sklonil hlavu, až mu bylo vidět vyholené kolečko na temeni. Mně nezbývalo než dát rozkaz mistru popravčímu, aby už neotálel. Ale přiznám se ti, Nácku, že jsem si v té chvíli nic tak nepřál, než aby přišla prudká bouře a z nebes se lilo tolik vody jako při průtrži mračen, aby voda uhasila oheň, od kterého již chytaly hoblovačky...

Boblig se chopil poháru.

„Byl jste tehdy ještě moc mladý, pane,“ poznamenal hrbáč.

„Mladý! Snad máš pravdu, Nácku. Teď už jsem starý – a přece! Když zavřu oči, vidím ji před sebou jako živou! Krása! Krása má ohromnou moc! Když jsme byli v Šumperku na děkanství, viděls tam tu kuchařku? Viš, že mi hodně připomněla tu krásnou čarodějnici z Nisy? Krása je, Nácku, nebezpečná, krása je dilem ďáblovým, quod bene notandum, což je třeba dobře si zapamatovat.“

O kráse Ignác nerad slyšel vypravovat i svého principála. Považoval to za výsměch. Řekl poněkud ironicky:

„Je-li krása dilem ďáblovým, pak já i vy, pane, jsme určitě dítka boží!“

Boblig krvavýma očima pohlédl na hrbatého druha, a najednou se rozchechtal, až se mu otfásl břich. Chopil se sklenice a naráz ji vyprázdnil do dna.

Vtom bylo nesměle zaklepáno na dveře.

„Jen pojd, bubloni, však už ve džbáně nic není,“ vzkřikl Boblig, domnívaje se, že to přichází sklep mistr Stubenvoll, aby se zeptal, zda si pánové přejí ještě jeden džbánek.

Místo sklepmistra se objevil – mistr popravčí Jakub Hay, jemuž se říkalo obyčejně jen Jokl.

Boblig ho okamžitě poznal. Měl radost. Kat – nekát, jen když někdo přišel, protože teprve tři tvoří společnost.

„Jdeš jako na zavalanou. Přisedni si, Jokle. A ty, Nácku, mu nalej, jestli ve džbánu ještě něco zbylo!“

Jakub Hay se tvářil rozpačitě. Ještě se mu nestalo, aby soudce pozval kata ke svému stolu a popíjel s ním jako rovný s rovným. Zůstal stát a díval se nedůvěřivě. Byl to chlapík neveliký, avšak silný, zejména v pažích. Na krátkém krku seděla kulatá, dohola ostříhaná hlava s nízkým čelem, s protaženými živými očima a červeným zahnutým nosem.

„Jen pojd!“ zval ho Boblig. „Jsme přece stejného řemesla!“

Mistr Jokl už poznal, že soudce má v hlavě notně zatopeno; směleji postoupil od dveří a usedl na kraj židle. Uchopil pohár podávaný mu Náckem, zvedl jej a zvolal:

„Prosit, milostpane!“

Ze skromnosti upil jen trochu.

„Co máš na srdci?“ zeptal se ho soudce.

Jokl si dlouho hladil silný krk.

„Chtěl jsem vám říci, milostpane, že s mým řemeslem to stojí špatně,“ pravil.

„A nač si stěžuješ?“

„Málo peněz, milostpane!“

Boblig se usmál:

„Však se dočkáš! Přece jsme sem nepřijeli nadarmo! Brzy budeš mít práce, že na ni nestačíš!“

Mistr Jokl jen vzdychl.

„Co vzdycháš?“

„Moc dlouho to trvá, milostpane!“

Boblig se rozchechtal:

„To znamená, že nejsi se mnou spokojen?“

„Nic takového si nedovoluji, milostpane. Ale vy můžete čekat, peníze vám jdou...“

„A tobě ne?“

„Také, ale vám tečou proudem, mně jen ukapávají. Dostávám denně za každou z těch bab krejcar na výživu a dva krejcarý za zavírání do želez. Kousek chleba jim dát musím, aby nezdechly hladem. Co mi pak zůstane? Račte odpustit, milostpane, ale mně se zdá, že ráčíte vyšetřovat příliš mírně. Za tu celou dobu jste ani jednou nenařídil torturu. Baby zdechají na slámě a já ve svém baráčku. Něco jiného by bylo, kdybyste ráčil nařídít výslechy s torturou. Za palečnice nebo za španělské boty mám osmnáct krejcarů, za stržení zasucha pětatřicet krejcarů...“

Boblig se rozesmál, až se zakuckal:

„Už ti rozumím, kujóne, už ti rozumím!“

Mistr Jokl se však nepřestával tvářit smutně.

„Kdybyste ráčil mít slitování, milostpane, s ubohým mistrem popravčím...“

Boblig se nafoukl, vstal a udeřil pěstí do stolu, až nádobí poskočilo.

„Mistře Jokle, bude ti vyhověno!“

A obrátiv se k Náckovi, vzkřikl:

„Hrome, kde je ten prokletý sklepmistr? Ať přinese ještě jeden džbán!“

Hrbáč odběhl a soudce se důvěrně naklonil k Joklovi:

„Musíš být trpělivý, přítelíčku, jako jsem já. Post nubila Phoebus, jak říkají latiníci. Po dešti bývá slunce. Já to říkám

trochu jinak: Po soudu hoří hranice. Cekají tě tolary, mistře Jokle! Kolikpak dostáváš za jednu hranici?“

„Deset tolarů a ještě něco na pacholka.“

„Tak vidíš! Třicet tolarů máš na cestě!“

Hrbáč se vracel a zároveň s ním přicházel i sklep mistr Stubenvoll. Boblig jen mrkl okem a hned viděl, že Nácek nese džbán prázdný.

„Kde je víno?“ zahartusil soudce.

Sklepmistr se tvářil zkroušeně a soukal ze sebe, jako by se učil mluvit:

„Neračte se na mne horšit, pane, ale tak jako tak už jste ráčil překročit míru, kterou stanovil pan purkrabí...“

Boblig zrudl, uchopil sklepmistra za límec a cloumal jím, jako by z něho chtěl vytřást duši.

„Šelmo jedna zpropadená! Chlastáš na můj vrub, a vymlouváš se na pana purkrabího. Aspoň třikrát křtíš víno, než nám je doneseš, zloději zlodějská! Nedívej se na mě kyselýma očima a přines víno. A to nejlepší!“

„Zeptám se pana purkrabího,“ sténal sklepmistr.

„Na to máš dost času až zítra. Ted' chci víno!“

Stubenvoll odešel se zaťatými zuby. Ještě se mu nestalo, aby obsluhoval takového hosta!

„Ten chlap je mi podezřelý,“ ulevil si Boblig.

„Moc se mračí, a to bývá zlé znamení,“ uchichtl se hrbáč.

Sklepmistr se za chvíli vrátil s napěchovaným džbánem. Postavil jej mlčky na stůl a hned odcházel.

„Kdepak šišmat se s takovými lotry,“ volal s uspokojením soudce a hned sám vrchovatě nalil sklenice. Jednu přisunul mistru Joklovi.

„Pij, ať jsi silný! Bibamus!“

Poháry zazvonily, víno zaklokotalo v hrdlech.

Boblig si otřel ústa rukávem a nahnul se k Joklovi:

„Víš co? Až dopijem, zahraju si trochu s tím starým strašidlem, s Davidkou. Vytáhneš ji na kladce, snad se trochu narovná!“

Jokl se nechápavě zeptal:

„Ted'?“

„Což jsi mě o to nežádal?“

„Ale torturu jsem vždy prováděl za přítomnosti soudu, milostpane!“

Boblig se zamračil:

„Ty má oslí hlavu! Soud jsem já, to bys už měl vědět. A já soudím igni et ferro, ohněm a železem, rozumíš? Kůže nevydělaná! Alii sementem faciunt, alii meteni Já seji, ty budeš sklízet! Ted' se seber a doved' tu starou čarodějnici k tortuře. Víš, kterou? Tu ohnutou, Davidku!“

„Davidku?“

„Právě tu! Při výslechu křičí, že jsem ďábel. Uvidíme, co bude křičet, až ji vytáhneš na loket od země!“

Kat pokrčil rameny, ale neodcházel:

„Je noc, milostpane. V zámku už všichni spí. Paní hraběnka by se mohla vzbudit...“

„Jdi! Jsem soudce a nařizuji ti to!“

Mistr Jokl už neváhal. Odcházel, aby splnil rozkaz.

Za chvíli potom vstal i Boblig, a doprovázen hrbáčem, ubíral se do soudní síně. Inkvizitor vřávorá, silně skytal, na schodech si tnsil několikrát odpočinout. A bručel:

„To ani není víno, co nám čepuje ten lotr, ale zvětralé patoky. Říkám ti, Nácku, že ta šelma jednou na to škaredě doplatí. Škaredě, říkám ti. A ty mi to připomeň, kdybych zapomněl. Ale já nezapomenu ...“

„Tiše, vzbudíme hraběnku,“ okřikoval svého pána hrbáč.

„Tu?“ vybleptl Boblig a uplivil si.

Konečně se dostali do soudní síně, ale nezůstali v ní, sešli hned do mučírny. Boblig sklesl na hrubou židli. Ignác zatím rozsvítil několik svíček. Soudce očima podlitýma krví hleděl upřeně na křeslo, v němž bylo zašroubováno sto a padesát ostrých hřebíků. Myslí stále na sklepmistra Stubenvolla. Nakonec ho viděl sedět na tom příšerném křesle. Sto a padesát hřebíků mu do krve rozdíralo zadek, stehna, hřbet i paže.

Ve vedlejší kumbále se ozval hluk. Vzápětí vešel mistr Jokl a spíš nesl, než vedl starou Davidku.

Byla to už jen kostra potažená kozí, z jejích očí však stále vycházel žár. Když zhlédla soudce, zkřivila tvář a zasípěla:

„Ďábel, který pokoušel Krista Pána!“

Nácek ji udeřil do ohnutého hřbetu a Boblig se rozkřikl:

„Bestie! Však ty budeš brzy zpívat jinou! Mistře Jokle, chop se jí!“

Hay se vyznal ve svém řemesle. Aby Davidka nekríčila, vrazil jí nejdřív do úst dřevěnou hrušku, potom z ní strhal chatrný oděv. Bylo strašné pohledět na její vyhublé staré tělo. Jen hrbáč projevoval zvláštní oživení.

Kat vyslýchané svázal nohy, ohnul jí ruce nazad a pevně utáhl provazem; posléze k nim připoutal silné konopné lano a přetáhl je přes kladku v podobě válečku, která byla přibita k stropnímu trámu.

Boblig přistoupil k stařeně a rozkázal katovi, aby jí z úst vyňal hrušku.

„Pověz nám, ďáblova nevěsto, kolikrát jsi líhala se svým galánem na Petrových kamenech?“

Davidčina tvář byla zkřivena bolestí, neboť pevně utažené provazy se jí hluboko zařezávaly do kůže. Patrně ani nerozuměla, nač se jí soudce táže. Měla ho za ďábla. Ty otležené pysky, ten chraptivý hlas a ty krví podlité oči! Celá se třásla. Mlčela.

„Čubka, nechce mluvit! Jokle, začni!“

Kat držel v rukou konec provazu, přetaženého přes kladku. Na Bobligův povel zatáhl za provaz; napřed mírně, jen aby

se motouz napjal, teprve potom zatáhl silněji. Tělo staré Davidky se narovnálo. Po dlouhé době se to ubohé tělo zas narovnálo! Ale ta hrozná bolest v rukou a v páteři! Ozval se slabý výkřik.

Boblig pokynul katovi, který hned povolil provaz.

„Budeš už mluvit?“

Davidka upřela oči na soudce. Okamžik mlčela, ale pak zasyčela:

„Lucipere!“

„Táhni, Jokle!“

Kat měl ruce z ocele. Zatáhl, až se provaz napjal jako struna. A pak náhle povolil. Ze stařeniných úst se vydral ostrý výkřik. Ale vzápětí ubohou opustilo vědomí. Tělo se naklonilo, hlava jí poklesla, a nebýt provazu, zřít se na zem.

Boblig vzteklýma očima hleděl na svou oběť. Nečekal, že tortura takhle skončí. Vzhledl nevráživě na kata.

„Pro dnešek musíme přestat,“ poznamenal Jokl.

Boblig zavrčel:

„Odnes ji do díry! At' už ji nevidím!“

Víc se nestaral ani o stařenu, ani o Jokla. Vzal hrbáče za ruku a zahučel:

„Ty mě veď domů!“

Oba potácivými kroky odcházeli z mučírny temnou soudní síní a předsíní. Teprve na otevřeném ochozu bylo více světla. Zato na schodech, po nichž musili jít do přízemí, byla tma, že se dala krájet.

Na schodech se Boblig zastavil.

„Viděls, Nácku, toho ďábla? Když už by byla ta baba promluvila, zbavil ji vědomí. To se stává často. Ďábel má, Nácku, velkou moc. Ovšem vždy jen z dopuštění božího. Až budeme ve své jizbě, musíš přinést ještě jeden džbánec. Je to třeba zapít!“

„Pojďte, pane!“

„Povím ti o jednom medikusovi, který si vyžádal ještě teplé tělo oběšence, aby je mohl kuchat...“

„Jen pojďte, pane,“ pobízel jej Ignác.

Po schodech musili velmi opatrně. Konečně se dostali na přízemní ochoz. Boblig vzdychaje opřel se o jeden z kamenných sloupů. Uviděl v hlubokém stínu kráčet po nádvoří člověka, nesoucího těžké břemeno. Mistr Jokl odnášel Davidku do vězení.

„Pojďte, pane!“ znovu naléhal hrbáč.

Nádvořím se náhle rozlehl strašný, nelidský výkřik. Davidka nabyla vědomí.

Ignác vtáhl svého pána na schodiště; však se již také otvírala okna i dveře v hořejších patrech.

Teprve když vše opět ztichlo, Ignác odvedl inkvizitora do jeho pokoje a uložil ho na lože.

– 9 –

Odložená veteš

Slunce stálo hodně vysoko; dávno již vysušilo rosu a místo ní svlačilo těla robotníků na panských polích potem. Inkvizitor Boblig však dosud spal rozvalen na loži, nastavuje slunci kosmatou hrud'. Z jeho prsou se ozýval chrčivý, chvílemi písklavý zvuk, jako když řežeš pilou dřevo plné suků. Tu někdo nesměle zaklepal na dveře.

Hrbáč Nácek, dávno již oblečený, po špičkách, aby nevzbudil svého pána, spěchal ke dveřím. Když zhlédl mistra Jokla, nevítal ho právě přívětivě.

„Musím hned mluvit s milostpánem!“ pravil kat, na jehož čele byla kůže samé varhánky.

„Tak si ho vzbud!“ uchichl se Ignác, který s buzením svého pána měl nedobré zkušenosti.

Mistr Jokl šel rázně k loži a dost nešetrně milostpánem zacloumal.

Chrapot rázem ustal. Boblig se vzbudil, rozevřel zahleněné oči a upřel je na Jokla. Poznal jej okamžitě. A stal se div divqucí: vůbec se nerozkřikl.

„Á, Jokl! Cochceš?“ zvolal, protahuje se.

„Milostpane,“ soukal ze sebe kat, „ta čarodějnice, kterou jsme měli včera v mučíme ...“

„Co je s ní?“ vybafl netrpělivě Boblig.

„Je po ní, milostpane. Našel jsem ji na slámě studenou ...“

Boblig se vymrštil, posadil se na posteli a chvíli se vyjeveně díval na kata, škrabaje se na zarostlé hrudi.

„Dali jsme jí toho asi včera moc,“ pravil zkroušený Jokl.

„Co říkáš: my?“ vzkřikl Boblig. „Je-li po ní, nemohl to udělat nikdo jiný než ďábel. Zlámal jí vaz!“

„Ďábel?“ otázal se nedůvěřivě losinský kat.

„Snad nepochybuješ o tom, co jsem právě řekl, oslí hlavo!“ zahřměl soudce. „Pěkně rozumíš svému řemeslu, když nevíš, že se takové věci stávají dost často! Jednou v Cukmantlu# zlámal ďábel vaz mladé šafářce, která nebyla ještě ani týden ve vězení. Snad si, Jokle, nemyslíš, že ta baba natáhla bačkory proto, žes ji zvedl na loket od země?“

„Nic si nemyslím, milostpane,“ obrátil hned Jokl.

„Proto! Musíš vědět, že ďábel má strach, aby jeho spojenec na něho nic neprozradil. Čím víc toho taková čarodějnice o něm ví, tím je pravděpodobnější, že ji při výslechu zlomí vaz, nebo ji jinak sprovedí ze světa. Ta babizna musila vědět mnoho. Někam ji zahrab, Jokle, ale at' to moc lidí nevidí!“

Kat se již na nic neptal, kývl hlavou a odešel.

Boblig vyskočil z postele, všechna ospalost byla dávno tatam.

Ignác znal své povinnosti; uchopil džbán s vodou a naléval pánovi na ruce. Boblig si myl obličej, hlavu, krk a prsa. V mžiku byl potom oblečen.

„Snídani?“ zeptal se hrbáč.

„Ne, teď nemám čas.“

Ignác kroutil hlavou; takové věci se často nepřiházely.

Boblig s vážnou tváří vyšel z pokoje a důstojně se ubíral dlouhými kroky chodbou do zámeckého křídla, kde byly hraběčiny pokoje.

Tam požádal komornou, aby ho hned uvedla k své paní.

V několika vteřinách byla komorná zpět a zvala pana Bob-liga z Edelstadtu dál. Boblig byl příjemně polichocen. Hle, jaký si získal u hraběnky respekt! Když však vstoupil do pokoje, byl nemile překvapen, neboť hraběnka seděla ve společnosti losinského faráře Kóniga. Tvářila se nepřívětivě a farář se ani nepokusil o zdvořilý úsměv.

Boblig se uklonil:

„Odpusťte, Milosti, že vyrušuji, ale spěchám, abych vám přinesl poněkud nepříjemnou zprávu,“ pravil hlubokým více než jindy nakřáplým hlasem.

„Jsem připravena, pane,“ odpověděla chladně hraběnka.

„Dnes v noci jedna z těch tří osob, obviněných z čarodějnictví, zemřela...“

„Aniž se jí dostalo duchovní útěchy,“ dodala ještě mrazivěji hraběnka.

Boblig se zamračil. Poznal, že spěchal zbytečně, hraběnka byla už někým zpravena. Jak se jen mohl domnívat, že lze něco na takovém zámku utajit?

„Dábel té čarodějnici zlomil vaz ...“

„Stalo se tak při tortuře?“ otázal se losinský farář, dívaje se ostře na Bobliga.

Inkvizitor upřel zlý pohled na toho drobného kněze. Pojal k němu nenávist, ale přemohl se a pravil, nutě se do klidu:

„Po svých zkušenostech mohu prohlásit, že takové případy nebývají výjimkou. Dábel často zbavuje inkvizita života, aby nemohl vypovídat. Děje se tak zajisté z dopuštění božího, proč se tak děje, je otázka teologická, a já se necítím povolán, abych ji zodpověděl.“

Hraběnka mlčela, dívala se na soudce zkoumavě, až mu to bylo nepříjemné. Konečně otevřela ústa:

„Slyšela jsem v noci na zámeckém nádvoří hrozný výkřik. Domníváte se, pane, že to byl dábel? V našem zámku že byl dábel?“

„Zajisté, nemohl to být nikdo jiný než dábel. Ovšem i to se mohlo stát jen z dopuštění božího. Myslím proto, abychom osvědčili svou statečnost, neboť Bůh nechce od nás jen pokoru. Pro mne pak je to výzva, abych co nejrychleji zneškodnil ty, kdo se dali do služeb nečistého ducha...“

„Pokusil jste se o to již včera, ale zdá se, že nedostatečně,“ poznamenal farář Kónig.

Než Boblig odpověděl, pravila hraběnka:

„Měl jste, pane, již dávno poslat pro kapucíny do Olomouce. Byli bychom před ďábly bezpečnější, a dost možná, že by se ty osoby kapucínům vyznaly dříve než vám!“

„A snad by ani nebylo třeba věčejšího mučení,“ dodal farář.

Boblig se už jen stěží ovládal. Připadal si jako myš chycená do pasti. Hraběnka i farář vědí vše do nejmenších podrobností. Ale od koho? Vyslýchala kata nebo některého z dozorců? Inkvizitor, zvyklý jiným nahánět strach, pocítil teď na těle slabé mrazení. A zároveň se ho zmocňovala zlost proti tomu malému faráři, jemuž by spíše slušela ševcovská zástěra pokecaná popem než kněžská sutana. Prý je zadobře se šumperským děkanem. Však uvidíme, kdo s koho! Nakonec se však ovládl:

„Hned požádám o kapucíny,“ pravil s úklonou.

„Rád bych vás ještě, pane z Edelstadtu, upozornil, že podle zákona je dovoleno užívat tortury jen za asistence soudního tribunálu,“ řekl kousavě losinský farář.

Boblig ohnul pysk:

„Znám dobře povinnosti i práva inkvizičního soudce, velebný pane, a nepotřebuji poučení!“ –

Od hraběnky odcházel Boblig napohled důstojně, ve skutečnosti se v něm vařila krev. Už dávno nebyl nikým tak pokořen a zahanben.

Velmi spěchal, aby byl co nejdříve z hraběčiny křídla.

Když se vrátil do svého pokoje, přibouchl za sebou dveře, až se stěna otřásla. Chvilí dlouhými kroky měřil mlčky komnatu, na Nácka ani nevzhlédnuv. Ten věděl, že je zle. Skrčil se do kouta, aby ho nebylo vidět.

Boblig o něm věděl dobře. Najednou se u něho zastavil, uchopil ho za límec a přitáhl si ho k sobě. A začal křičet, až mu hlas přeskakoval:

„Co myslíš, Nácku? Že jsme už zestárlí a věkem dočista zhloupli? Myslíš, že se smí na nás vytahovat i takový velebníček, jako je losinský farář Kónig? Myslíš, že už jsme jen odložená veteš, která se k ničemu nehodí? Co myslíš, Nácku? Máme udělat místo někomu jinému a sami někde za pecí přebírat hrách?“

Ignác se šklebil a vyvaloval oči na svého patrona.

„Ne, to nemyslím, pane!“

„Já také ne!“ vzkřikl Boblig ještě silněji a pak se rozchechtal. „My ještě ukážeme, kdo jsme! Celé losinské panství bude mít příležitost poznat, kdo je starý soudce nad čarodějnicemi Jindřich Boblig z Edelstadtu! Ať se jen někdo opovází domnívat, že máme už v hlavě seno nebo řezanku! Paměť nám ještě slouží výtečně. Víme, nač nesmíme zapomenout. A na koho!“

Nácek mlčel. Ztichl i soudce; po chvíli řekl už svým obvyklým hlasem:

„Vzal čert jednu ohyzdnou bábu. Místo ní budeme mít sto jiných!“
„A mladších!“ usmál se Nácek, vida, že nejhorší už minulo.
„A mladších!“ přitakal Boblig.
Potom poručil svému adlátovi, aby obstaral snídani.
„Kdyby měli pivní polévku!“ volal za ním.

– 10 –

Mraky nad krajem

Podivné a tajemné věci se zajisté daly na zámku losinském, ale něco určitého vědělo jen málo zasvěcenců; proto tím fantastičtější byly dohady, zvláště když se jednoho dne v Losinách objevili dva mniši kapucíni z Olomouce a ubytovali se jakoby natrvalo na zámku. Byli bradatí, zasmušilí, chodili v hrubých hnědých hábitech s kapucemi, na bosých nohou nosili sešlapané sandály. Jeden se jmenoval Carolus, druhý Crescentianus. Denně sloužili mši svatou buď ve farním kostele, nebo v zámecké kapli, denně se chodili koupat do lázní na louce v sirnaté vodě, která léčila mnohé neduhy a o níž slavný medikus Tomáš Jordán z Kluže napsal velmi pochvalné pojednání.

Podivní mniši u losinských sousedů a sousedek vyvolávali zpočátku jen zvědavost, sem tam i úsměšek a trochu rouhačských dohadů, z jakých asi nemoci se léčí; brzy je však žerty přešly, když panští drábové přivlekli do vězení další ženy, obviněné vesměs z čarodějnictví. Nejdříve známou a váženou mlynářku Marynu Zúllichovou z Vikýřovic, po ní starou Annu Fobelovou z Klepáčova a Barboru Kiihnelovou z Rejhotic, naposled pak i ženu vrchnostenského správce v Třemešku, paní Marii Petrovou. Teď už lidé věděli najisto, proč přijeli dva mniši kapucíni – zřejmě inkvizitor Bobligovi ku pomoci. Dokud šlo jen o přespolní, nikdo nemohl vědět, není-li na jejich obvinění něco pravdy. Když však si potom drábové došli pro starou Agnetu Koppovou, losinskou selku, která po dlouhá léta žila se všemi sousedy v míru a v přátelství a každému pro své umění lékařské byla potřebná a užitečná, a do arestu byla uvržena i Zuzana Stubenvollová, žena zámeckého sklepmistra, to se už lidí počala zmocňovat panika. Stará Koppová i Zuzana Stubenvollová byly ženy vážené, spravedlivé, chodily na mše i kázání, zpovídaly se i přijímaly. Teď najednou byly zatčeny jako čarodějnice, které sloužily ďáblu. Jistě nebyly uvrženy do vězení bez příčiny. Jak to, že dříve na nich nikdo nic nepoznal? Komu lze ještě věřit? Kdo slouží Bohu a kdo ďáblu?

Z Losin se hrozná zpráva šířila na všechny strany; nad rozsáhlým panstvím žerotínským jako by se vznášel hustý mrak, kterým se nemohlo prodrat slunce. Ačkoli jinak byl čas velmi příhodný a práce na polích, v lesích, v hamru i na pile volala, lidé ztráceli do všeho chuť, chodili jako v mátohách a nemluvíli o ničem jiném než o věcech tajemných, lidskému rozumu nepochopitelných: o čarodějnicích, ďáblech, objevujících se v nejrůznějších podobách, někdy člověku pomáhajících, častěji však škodících, o všelijakých zjeveních, tajemných znameních, o tom, co kdy kdo viděl nebo zažil nepochopitelného nebo nepřírozeného. Při práci i večer v sednici lidé vzpomínali na staré události, které navždy zůstaly nevysvětlitelné, zvláště pak na upíry, vysávající lidem krev z těla. Často si připomínali šumperskou tkadlenou Barboru Polnarovou, jež i po smrti měla v žilách svěží červenou krev, což bylo neklamným znamením, že byla obětí upíra, vzpomněli i na Marii Sponnarovou a Reginu Gártnerovou, které se zabývaly hledáním pokladů za pomoci nečistých sil a které nebyly upáleny jako čarodějnice jen proto, že je soudil pan Kašpar Hutter, bývalý knížecí soudce. Ale kdo ví, jak to tehdy skutečně bylo? Lidé vzpomínali, kde komu přestal najednou dojit dobytek, komu kdy zmetala kráva, kdo byl uřknut pohledem cizí osoby, komu se zjevil nečistý duch, koho na smrt vyděsilo strašidlo. Z tolika řečí a vzpomínek svět se najednou zdál být pln tajemství, rejdištěm neznámých sil, takže člověk v něm byl neustále vystaven napospas záhadným mocnostem, proti nimž se mohl jen těžko bránit. Kde se dopátrat jistoty, kde najít ochranu, když spojenci ďáblu tak často nosí škrabošky nebo se dovedou tak přetvařovat jako stará Agneta Koppová nebo Zuzana Stubenvollová? Na losinském panství panovalo dusno jako před hroznou bouřkou. Lidská fantazie dostala obrovská křídla, i ti nejrozsáhlejší pozvolna ztráceli rozum. Jeden podezíral druhého, lidé se v noci báli vycházet z domu, měli strach z vlastních stínů, každý šramot byl podezřelý, kdejaký černý kocour, kozel, ropucha nebo had či jiné zvíře mohlo být přeměněný satanáš.

Pan Boblig z Edelstadtu neslibil marně hraběnce z Galle, že se ujme díla s největší horlivostí. Ale nebylo to jen proto, aby dodržel slib, chtěl především sobě i jiným dokázat, že se s ním nikdo nemůže měřit v odhalování malefikantů nejrůznějších druhů. V obou kapucínech našel vydatné pomocníky, zvláště v bratru Crescentianovi, starším z obou, s prošeďivělou bradou, měkkým, jakoby sametovým hlasem a očima modrým jako květ čekanky.

Mnich ten si vzal na starost vernífovickou žebračku Marynu Schuchovou. Tak pěkně, mírně a laskavě s ní po dlouhé hodiny rozmlouval, že ani nebylo zapotřebí použít u ní tortury nejnižšího stupně – palečnic. Zeslabena vězením na těle i duchu, ubohá stařena už vůbec nerozeznávala, co je pravda a co lež. Přiznávala se i k věcem, kterých se dopustit nemohla, neboť mnich ji dovedl přesvědčit, že čím víc hříchů dozná,

tím větší lítost projeví a tím větší má naději, že se jí dostane odpuštění a za odměnu ji čeká věčná blaženost na nebesích. Mučení možná by bylo babku zatvrdilo, ale jak mohla odolat důvěrnému, tichému a laskavému hlasu mnichovu? Ještě nikdo s ní tak hezky nemluvil, ještě nikdo se k ní tak pěkně nechoval. Jen když bratr Crescentianus žádal, aby mu pověděla, s kým se stýkala na Petrových kamenech o shromáždění čarodějnic, zanic si na nikoho nemohla vzpomenout.

„Nevidělaš tam správcovou Petrovou z Třemešku?“

Ne, Schuchová ji neviděla, ale ta tam mohla být! Byla to paní divoká, ráda si přihnula z kališku. Stará Schuchová

nejednou o ní slyšela vyprávět, že má čerta v těle. A tak ji jmenovala, ačkoli ji osobně ani neznala, protože do Třemešku z Vernířovic bylo daleko.

Stejně to bylo i s udáním Zuzany Stubenvollové.

„Byla na shromáždění čarodějnic i žena zámeckého sklepmistra?“ ptal se mnich.

„Tu neznám!“

„Ale musila jsi ji tam vidět! Nesmíš zapírat, chceš-li, aby se ti dostalo odpuštění!“

„Ano, viděla jsem ji!“

S Dorotou Groerovou to však bylo jiné. Nezkrušil ji dosud ani hlad, ani samota ve vězeňské kobce, ani přesvědčování mladšího kapucína, a dokonce už ne výsledky inkvizitora Bobliga, proti němuž se velmi zatvrdila. Až teprve když ji mistr Jokl v palečnicích rozmačkal palce a když jí natáhl španělské boty, do nichž pro větší bolest narážel klíny, Dorota změkla a jmenovala řadu osob, které jako ona sloužily ďáblu. Při svém babickém povolání znala všechny ženy daleko široko, nyní spíš z lítosti nad sebou než z touhy ublížit jmenovala ty, které se k ní nezachovaly právě nejšlechetněji, když potřebovaly jejich služeb. Někoho jmenovat musila, jinak by mučení neustalo.

A tak na losinském zámku bylo třeba narychlo upravovat nové vězeňské kobky a mistru Joklovi přidělit nové pomocníky. Sliby Jindřicha Bobliga z Edelstadtu se počínaly splňovat v hrozivých rozměrech.

Z Losin jsou do Šumperka dvě hodiny cesty. Dvakrát za týden, ve středu a v sobotu, losinští sedláci a chalupníci přicházeli na trh, aby pánům měšťanům nabídli své výrobky. Teď kromě másla, vajec, tvarohu, sýru přinášeli i poplašené zvěsti. Šumperští řemeslníci a ještě víc jejich ctné manželky dychtivě naslouchali tak vzrušujícím zprávám, ale nikdo se ničeho neobával, neboť moc losinské vrchnosti se na město Šumperk nevztahovala; město bylo pod ochranou knížete Liechtensteina. Ani inkvizitor Boblig, ani oba mniši kapucíni nikomu hrůzu nenaháněli, takže mnozí, zvláště perníkář Winter, se usmívali těm babským povídkám. Ostatně nebylo zvykem, aby měšťané někdy litovali vesničany. Rádi se opíčili po šlechtě a podle ní říkali: Čím víc sedláky řežeš, tím rychleji obrůstají jako vrba.

Jen citlivé ucho bývalého knížecího soudce Kašpara Huttra naslouchalo mnohem pozorněji všem těm řečem a jeho duše se stále víc a více strchovala budoucností. Maje dost vlastních zkušeností, byl den ode dne zachmuřenější, neboť si jasně uvědomoval, že oheň, který teprve doutná a čadí, může se později rozhořet a jehož lameny mohou šlehat tak vysoko, až přelétnou i na město Šumperk, a může z toho být ještě větší neštěstí než v roce devětašedesátém. A pak by neshořel jen jediný primátor! Inkvizitor Boblig se sotva zastaví před městskými hradbami, zvláště nebude-li jeho řádění včas učiněna přítrž.

Od děkana Lautnera se dověděl podrobnosti z Losin, jen málokomu známé. Lautnerovi je sdělil farář Kónig za své návštěvy v Šumperku. Vyprávěl, jakým způsobem se v Losinách děje vyšetřování, jak se Boblig snaží stůj co stůj rozšířit počet obviněných, jak se provádí tortura. Pověděl i o smrti staré Davidky, která zemřela po mučení. Bylo zřejmé, že Boblig se přidržuje krutých praktik, jak je znali inkvizitoři v německých zemích před padesáti a více lety.

Celé dvě hodiny seděli ti dva staří dobří přátelé proti sobě, popíjejíce kyselé víno, a hledali prostředky, jimiž by čelili valícímu se neštěstí. Uprostřed svých plánů byli však vyrušeni mladší dcerkou barvíře Sattlera, Lízl. Vypadala, jako by ji pronásledovaly sršně.

„Co ses splašila, panenka?“ zvolal děkan.

„Je u nás mydlář Přerovský,“ vydechla Lízl v obličeji rudá.

Oba muži se dali do smíchu.

„Snad před ním neutíkáš?“

„Mydlář chce, abych si ho vzala,“ odpovídalo děvče se slzami na krajíčku.

Znovu se rozesmáli, ale potom děkan zvažněl.

„A ty ho nechceš?“ zeptal se.

„Raději se utopím!“

„Musíš, Lízl, počkat,“ usmál se děkan, „voda je teď ještě studená!“

A soudce domlouval děvčeti pólo žertem, pólo vážně:

„A proč vlastně nechceš mydláře? Není to ženich k zahoezení! Peněz má jako želez. A takový starý střevíc se brzy roztrhá. Potom si můžeš obstarat nový podle svého výběru.“

Lízl však neměla smysl pro žert; mračila se, každým okamžikem se mohla rozplakat. Děkan ji chlácholil:

„Neplač, já to mydláři rozmluvím. Uvidíš, že z toho mračna nebude pršet.“

„Pane děkane, kdybyste šel k nám!“

Lautner pohlédl na Huttra. Proč by nezašli k Sattlerovým? Je sobota odpoledne, barvíř opustil své kotle, trochu s ním posedět nemůže být na škodu. Soudce uvažoval stejně.

„Běž tedy, Lízl, za Zuzanou a zůstaň s ní, dokud se nevrátím,“ pravil děkan. „Půjdem za tvým pantatínkem.“

Lízl s vděčností pohlédla na děkana. Byla už zase jako jehňátko. Dva staří muži se na ni dívali a i jim bylo veselo. Vždyť jí rozuměli. Mydlář Přerovský nebyl věkem daleko od nich. Co by s ním takové děvče jako oheň dělalo? Ostatně jistě mu jde víc o peníze než o nevěstu! –

Když se u Sattlerů objevili noví hosté, barvíř je vítal poněkud rozpačitě. Nikdo není rád, když při projednávání tak delikátních věcí, jako jsou vdavky, bývají cizí lidé. Barvíř dobře věděl, proč Přerovský přišel, a vcelku neměl nic proti tomu, aby se mydlář stal jeho zetěm.

Naneštěstí Přerovský začal hodně daleka, dosud se vůbec nedostal k účelu své návštěvy, stále byl ještě u svých bratrů, vlastně u nejstaršího, faráře bzeneckého.

Mydlář byl ustrojen jako ženich: nový tmavomodrý kabát z dobrého sukna holandského, na krku krajkový nákrčník, na nohou střevíce se stříbrnými přezkami, jen přikrýt svou lysinu parukou se neodvážil.

Děkan Lautner si ho prohlížel se zalíbením.

„Jako ženich!“ pravil usmívaje se. „Však už byste měl čas, příteli!“

Mydlář jako by byl přistižen při nekalém činu; zčervenál, roztáhl širokou hubu a prohodil:

„Věru, že už bych měl čas, Důstojnosti!“

„Však jsme také viděli vaši nevěstu. Utíkala, jako by ji čerti honili!“ dodal soudce Hutter.

„Nepřipomínejte čerty!“ zahučel Přerovský, otíraje si zpocený zátylek.

Padlo slovo, které dříve nic neznamenalo, teď však náraz všem připomnělo události losinské. Sousedé na okamžik zmlkli. Dusná atmosféra, visící jako černý mrak nad celým krajem, jako by vnikla i do Sattlerova parádního pokoje. Barvíř i mydlář zapomněli, proč se sešli.

„Už jste slyšeli o Rozině Blahaškové z Víkřovic?“ první přerušil ticho Přerovský.

Ne, nikdo nic neslyšel, a tak mydlář, dívaje se ustrašeně, jal se vyprávět:

„Ráno to povídal v dílně můj tovaryš. Blahašková se prý sama obvinila z čarodějnictví a vykřikovala před rychtou, že loni obcovala na Petrových kamenech s třemi čerty. Jeden se prý jmenoval Baltazar, druhý Ambrosius a třetí Aureos ...“

„Blahašková?“ pravil děkan. „Není to ta, co je už dávno padlá na hlavu?“

„Tovaryš také říkal, že to nemá v hlavě v pořádku,“ přisvědčoval mydlář. „Rychtář ji sebral a zavřel do šatlavy, ale bába mu utekla a běžela na zámek ke kapucínům. Blahašková je, víme, sestra nebo sestřenice mlynářky Zúllichové, kterou už zavřeli do arestu.“

Chvilí nikdo nepromluvil, potom poznamenal zamračený barvíř:

„Není divu, když se dnes někdo z toho zblázní!“

„Lidé na venkově teď všude vidí čerty, jeden podezírá druhého. Je to jako morová nákaza,“ pravil zamyšleně děkan.

„Víte, sousedé,“ rozhovořil se zas Přerovský, „několikrát už jsem se ptal bratra priora na tyto věci, a ten mi řekl, že žádný člověk nemůže mít moc od ďábla; ďábel sám prý je také podřízen Bohu. A tak všechno na světě je řízeno jen vůlí boží.“

Mydlář se tvářil důležitě, ale když uviděl na tváři děkanově úsměv, trochu se zastyděl za své rozpravování.

„Váš bratr, pane sousede, zajisté má pravdu,“ řekl Lautner, „jenže v Losinách není rozhodující, co říká váš rozumný bratr a s ním i jiní křesťanští učitelé, nýbrž co tvrdí advokát Boblig a olomoučtí kapucíni!“

„A co to znamená?“ tázal se mydlář, mrače se.

„To znamená, že z vás, ze mne, z barvíře Sattlera, z Lízl, z každého mohou udělat malefikanta, který shoří na hranici!“

„To snad ne!“ vykřikl Přerovský.

„Snad jste slyšel, co se stalo před lety v Cukmantlu. Když to nevíte, zeptejte se na to svých bratrů. Tam mezi jinými upálili i jednoho mydláře ...“

Přerovský se vystrašil, že nadobro zapomněl na účel své návštěvy. Chvilí ještě poseděl, pak se rychle odporoučel, aniž se slůvkem zmínil o Lízl.

Barvíř se cítil dotčen; už zvážil všechny důvody pro i proti a rozhodl se, že dá Lízl mydláři. Mnoho lidí už o tom vědělo. Chlap přišel naparáděný jako kohoutek, mluvil a mluvil, ale o Lízl si neřekl. Snad se styděl před děkanem a soudcem, ale proč by se styděl? Hlupák jeden! Žení se starší i plešatější! Má barvíř Sattler dát svou dceru hlupákovi?

Ale ani děkan s Huttrem se dlouho nezdrželi, neboť za barvířem přišli soukeníci jednat o obchodních věcech, a tu již nezbyl čas na jiné záležitosti.

Oba přátelé se vraceli na děkanství. Lízl sice na chvíli zbavili nežádoucího ženicha, ale jinak se nic příjemného nedozvěděli. Oba myslili na pomatenou Rozinu Blahaškovou.

Sotva vešli na děkanství, uslyšeli z kuchyně*yeselý smích obou děvčat.

Jak jim oba muži ten smích záviděli!

„Čím dál, tím se mi to líbí méně,“ pravil Hutter, když se posadil v děkanově pokoji. „Připadá mi to, jako když se loví rybník a ryby se stahují do nejhlubšího místa. Voda opadne a ryby se mohou pohodlně vytáhnout síti.“

Děkan si šnupl. Dlouho se díval na přítelovu ruku, spočívající na stole.

„Ale my přece nejsme kapři ani candáti, abychom se dali vylovit keserem!“ řekl po chvíli. „Obrátím se na biskupa!“

Hutter vzdychl.

„Biskup Liechtenstein,“ pravil pln skepse. „Já už to s ním zkusil. Nedá se říci, že by byl zlý, ale jak někde tuší kacířství, staví slechy jako lovecký pes a běží po zvěři!“

„A přece je mou povinností upozornit ho, co tu provádí ten olomoucký advokát!“

„Troufáš si jít za ním sám, Kryštofe? Nezapomeň na jedno.“

U církevních jako u světských soudů platí zásada: Kdo se zastává kacířů, sám je kacíř! A tebe biskup nemá ve velké lásce!“

„Děkuji za upozornění!“ usmál se děkan. „Ještě se mi nevykouřilo z hlavy vše, co jsem do ní vsoukal, když jsem studoval práva. A také jsem nepomýšlel na to, že bych za biskupem šel sám. Vím, že mě nemá rád. Myslí jsem, že by se to dalo zařídit přes mohelnického děkana Winklera. Jsme starí přátelé, v olomoucké latinské škole jsme sedávali v jedné škamně.“

„To není špatný nápad,“ uznal Hutter, „jenže ten tvůj starý přítel je bačkora.“

„Znáš ho málo, Kašpare!“

Oba přátelé ještě nějaký čas spolu rozmlouvali, potom se Hutter zvedl. Když šel po ulici, byl o poznání shrbenější. Znal Winklera lépe, než si Kryštof myslí, a také s biskupem měl vlastní zkušenosti.

Po Huttrově odchodu i děkana se zmocnila skleslost. Přítelem Winklerem už si nebyl tak jist. Ano, i jemu někdy starý amicus připadá jako nafouklá žába. Ve chvílích nejistoty se obvykle děkan Lautner obracel o radu k Písmu svatému. Rozevřel knihu a položil prst na náhodné místo. Byl to 18. verš 10. kapitoly evangelia svatého Lukáše:

„Viděl jsem satana jako blesk padajícího z nebe ...“

Děkan pocítil na těle slabé mrazení. Viděl jsem satana... Ano, i děkan Lautner viděl satana. Měl podobu Jindřicha Bobliga z Edelstadtu, soudce nad čarodějnicemi. Ďábel! Kdo je ďábel? Jistě že existuje, když celé Písmo svaté, Starý i Nový zákon, o něm mluví na mnoha místech. A podle Písma je silný, mocný, chytrý, téměř jako Bůh. Vždyť mohl pokoušet i samého Krista, Syna božího. Uvedl ho na horu, ukazoval mu mnohá království a krásy světa. „Všechno tobě dám, moc i slávu, jestliže padneš a pokloníš se mi,“ pravil tehdy ďábel ke Kristu, Synu božímu. Byl tedy ďábel silnější a mocnější než Bůh, jestliže mohl takto slibovat!

Děkan zhluboka vzdychl. Zhrozil se, kam až dospěl ve svých myšlenkách. Jaký to nesmysl! Ďábel že je silnější než Bůh?

Potom se trochu vzchopil. A tu ho napadla jiná myšlenka. Jak to, že v dřívějších dobách – velmi často se o tom píše – bylo možno zahnat ďábla a odolat jeho pokušení několika kapkami svěcené vody nebo pouhým vyslovením jména Ježíš nebo Maria? Podle starých vyprávění moc ďáblově hned mizela jako dým. Ale v našem věku služebníci ďáblů, které inkvizitoři jako Boblig upalují na hranici, chodí do kostelů, křičí se prsty namočenými v svěcené vodě, zpovídají se a přijímají svátosti! A učený advokát Boblig z Edelstadtu je soudí jako zloděje, vrahy nebo paliče. Vlastně ještě hůře, protože i palič může dostat milost, kdežto pro malefikanta není jiného trestu než potupná smrt. Bůh či ďábel? Kdo je mocnější? Je Bůh skutečně tak všemohoucí a ďábel skutečně tak černý, jak se maluje? Není všechno jen lidský výmysl, tak jako mnoho věcí tajemných, které přestaly být tajemnými, když lidský rozum jejich tajemství rozluštil? Není Bůh zcela jiný, než jak nám jej líčí Starý zákon? Není spíš takový, jak ho poznal ubohý švec zhořelecký Jakub Böhme? Nenajdeš žádnou knihu, v níž by bylo více boží moudrosti, než když jdeš rozkvetlou loukou, říká ten švec. A nemá pravdu? Nejsou ostatní jen bajky, zděděné po dávných předcích?

Děkan Lautner, když ve svých myšlenkách dospěl až sem, se zachvěl. Pochybovačnost je hrozný hřích, zejména u kněze. Nepodobá se snad tomu člověku, který tvrdil, že není Boha ani ďábla, protože nepřišel ani Bůh ani ďábel, když je volal na pomoc? A Bůh ho nepotrestal, když se proti němu vzbouřil.

V hrůze sklesl na klekátko před Ukřižovaným.

Ani neslyšel, že se dveře u jeho pokoje otevřely a dovnitř nahlédly dvě milé dívčí hlavy, Zuzanina i Eliščina. Děvčata přišla pana děkana pozvat k večeři. Když ho však našla pohříženého v modlitbu, tiše zavřela dveře a zmizela.

Děkan konečně vstal; byl značně klidnější. Připomněl si bájněho koně Bucefala. Dokud byl kůň bez postroje a nádherných okras, byl mírný jako beránek, každý ho mohl polaskat nebo vyšvihnout se mu na hřbet, jakmile ho však maštalíř okrášlil, nikdo jiný se k němu nesměl přiblížit než král Alexandr. Není to tak s Bohem i ďáblem?

Lautner se usmál. Ano, ten zhořelecký švec je velký mudrc; nachází Boha tam, kde ostatní vidí jen trávu nebo květy. S veselou tváří vstoupil do kuchyně, kde již bylo prostřeno k večeři.

„Mám hlad!“ zvolal.

A nakloniv se k Lízl, pošeptal jí:

„Z té svatby zatím, děvče, nebude nic. Ženich neměl ani čas, aby se vyjádřil!“

Kdyby to nebyl pan děkan, byla by mu Lízl jistě padla okolo krku.

– 11 –

Staří přátelé

Když šumperský děkan odjížděl do Mohelnice, všiml si, že Florián přivazuje za kočár velkou otep sena a bere s sebou i objemný pytlík obroku.

„Nač tolik sena a ovsa? Vždyť se večer vrátíme,“ pravil děkan usmívaje se.

„Vím, co dělám, jemnostpane,“ odvětil mrzutě. kočí. „V Mohelnici na děkanství nám nedají nic.“

„Jak to? Pan děkan volá vždycky na Stefana: Dej mu obroku, jako by přijel sám pan biskup! Nešetří!“

„To je pravda, jemnostpane. Pan děkan tak volá, ale Štefan nedá nikdy víc než dvě hrstičky ovsa. Já mám za to, že ti dva jsou spolu domluveni.“

Šumperský děkan se rozesmál. Což, může tomu být tak. O Vojtiškovi je známo, že lakotí, ale bůhvíproč? Hle, co se na stará kolena vyklubalo z toho veselého a vtipného chlapce, který nesměl chybět při žádné taškařici v staré latinské škole olomoucké! Však tenkrát, když nacpal učitele do kapsy chcíplou myš, mnoho nechybělo a byli by ho vyloučili.

Počasí bylo pošmourné, včera celý den pršelo, ještě teď jsou všude kaluže plné špinavé vody. A přece děkan Lautner rád usedal do svého kočáru se ztrhanými péry. Po pravdě se však těšil víc na cestu než na shledání se starým druhem.

Přes město jel Florián krokem; nejen proto, že úzkými ulicemi bylo těžko hnát koně klusem; kočí rád viděl, když se lidé zastavovali a jemnostpána uctivě a přátelsky zdravili, neboť trochu té cti padalo i na něho a na jeho koně. Jakmile projeli blátivým předměstím a měli poslední domky za zády, Florián zamlaskal, švihl bičem. Koně, pěkně vyhřebelcovaní, vykrmení a odpočatí, jako by na to znamení čekali; vyhodili zadky, odfrkli si, vesele zvedli hlavy a dali se do klusu, že bylo radost na ně pohledět. Takové spřežení mohl šumperskému děkanovi závidět i kníže Liechtenstein, který si pro své hřebčince objednával hřebce až z Frýžska. Však se také Florián na kozlíku nadýmal, že mohl prasknout.

Brzy se ocitli v polích a lukách, kde na dlouhých rádcích ležela pokosená tráva, dosud nerozházená ze strachu před deštěm. Děkan se díval rozevřenýma očima, a čím déle se díval, tím se tíha, která doma na něm ležela, stávala lehčí. Věru že nikde není člověku tak volno jako uprostřed přírody pod nesmírnou klenbou nebeskou!

Když se pak objevil stříbrný pruh říčky Moravy, zesílené Děsnou, a v Bludově se rozezněly zvony, všechny starosti a obavy připadaly děkanovi už jen jako ošklivý sen. Od mládí znal důvěrně tento kraj, ke každému místu se pojila nějaká vzpomínka. Ne, nikde není tak dobře jako v tomto koutku moravské země, věnčené na severu Jeseníkem, protékané Moravou a tuctem drobných potůčků, plných raků a pstruhů! Jen kdyby ještě vyšlo sluníčko!

„Hej, Floriáne,“ houkl děkan na kočího, „co myslíš? Bude pršet, nebo se vyjasní?“

„Vyjasní se, jemnostpane! Podívejte se na západ, už se to tam trhá!“

Vyjasní se! Mraky zmizí a ukáže se slunce. A snad se vyjasní i jinak! Jen kdyby odešel z Losin pan Boblig a olomoučtí kapucíni. Všechno by bylo hned jiné! Lidé by se starali o věci rozumnější a veselejší!

Nicméně se už Lautner nemohl zbavit myšlenky na toho hrozného člověka, jehož hlava mu připomínala pštrosa. Přestal si všimnout krajiny a zamýšlel se nad losinským inkvizitorem. Z čeho vlastně vzniká taková zloba, ptal se sám sebe. Z čeho? A tu najednou se mu zdálo, že přišel na podivuhodně jednoduchou odpověď. Jistě jen proto, že tací lidé nikdy nechodí sami polními pěšinami, když zraje obilí, že se nikdy sami nezastavili uprostřed kvetoucí louky a že nikdy sami nešli za časného rána mladým lesem, rozezpívaným ptačím zpěvem; že stále žijí pohromadě s jinými lidmi v uzavřených jizbách a že si přecpávají břicha sytými jídly a dobrým trunkem. Lidé by měli víc chodit venku a obuv nechávat doma; všechna zloba by z nich brzy vyprchala. Jako z toho asyrského krále Artaxerxa, vzpomněl si děkan na starý příběh: Mocný král Artaxerxes po jedné prohrané bitvě nalezl útulek v bídné chatrči chudého sedláčka. Měl velký hlad a trápila ho žízeň. Sedlák mu mohl poskytnout jen kousek ječného chleba a džbán vody. Zhýčkaný král tehdy prohlásil, že mu ještě nikdy žádná lahůdka tak nechutnala a žádný dvořan mu nikdy nebyl tak milý jako ten sedláček. Ano, každý hrdopýšek, každý nadutec, každý tyran by měl aspoň jednou v životě spadnout do takové bryndy jako král Artaxerxes. Byli by pak skromnější, jejich srdce lidštější a na světě by se hned žilo radostněji.

Cesta ubíhala rychle. Mračna se stáhla k východu, na západě se ukázal kus modrého nebe. A právě když vysvitlo slunce, vyhoupla se nad obzor ze syté zeleně vysoká věž mohelnického kostela s dvěma cibulovitými, červeně natřenými báními. Město samo se krčilo pod ní a pod kostelem k zemi a ztrácelo se téměř ve vysokém obilí.

Lautner býval často v Mohelnici, ale nikdy se tu necítil příliš dobře. Zde již začínala rovina, táhnoucí se až do nitra Moravy, a jen věnec hor na severu připomínal děkanovi jeho kopcovitý domov. Nejvíce mu zde chyběly lesy, ale i vzduch se mu zdál být v rovině hustší a těžší.

Před městem Florián švihl do koní. Proletěl Zábřežskou bránou jako vítr, v městě však zmínil běh koní, protože chtěl, aby bylo vidět, koho veze. I v biskupském městě každý znal šumperského pana děkana. Lidé se zastavovali, vlídně zdravili starého kněze, mnohem vlídněji než svého duchovního správce, děkana Winklera.

Kočár projel pěkným čtvercovým náměstím, zahnul doprava ke hřbitovu a zastavil před patrovou kamennou budovou děkanství. Ještě než Lautner vystoupil z vozu, otevřela se vyhlídka v patře a v ní se objevila hlava děkana Winklera.

„Ach, to je návštěva! Šumperský pan bratr!“ ozval se shora nakráplý hlas.

Lautnerovi se zdálo, že hlas prozrazuje spíš překvapení a zvědavost než radost. Inu, Vojtíšek! Počítá asi, že ho to bude něco stát!

Lautner pokynul příteli rukou, a nezdržuje se, vešel hned do pěkné budovy. Na širokých schodech zaslechl zřetelně volání mohelnického bratříčka:

„Stefáne, kde jsi? Přijeli hosté. Dej obrok pro koně pana děkana Lautnera. A nešetři! Jako by přijel sám pan biskup!“ Šumperský děkan si vzpomněl na Floriána a bylo mu do smíchu.

Winkler vyšel hostu vstříc na chodbu. Ale ach, jak vypadal! Opíral se o tlustou hůl, v obličeji zažloutlý, celé tělo jako opuchlé. Po kněžském způsobu hosta objal a políbil.

„Divíš se, jak vypadám? Však mě to sebralo! Podagra! Bolest začala nejdříve v levém palci u nohy, pak za nártem, potom v kolenou, a lezla stále výš. Taková bolest, že jsem myslel, bratříčku, že ji nevydržím. Prášky, tinktury všelijaké a masti – nic nepomáhalo. Celých čtrnáct dní mě podagra držela, teprve včera trochu povolila. Jen považ, arnice, čtrnáct dní jsem téměř nic nejedl!“

Pohled na mohelnického děkana byl vskutku žalostný. Lautner ho chtěl potěšit:

„Doufám, že teď už budeš zdrav!“

„To také doufám. Ale je od tebe hezké, žeš přijel navštívit nemocného přítele. Navštěvovat nemocné patří k bohulibým skutkům!“

Lautner se bránil:

„Bohužel, já jsem o tvé nemoci vůbec nevěděl, takže mi nemůže být nic připočteno k dobru. Přijel jsem za tebou, abych tě o něco poprosil.“

Lautner si všiml, jak se přítelův obličej zakabonil. Winkler hned ochladl, zval sice hosta hlučně dál, ale v jeho hlase se již ozývala starost.

Vešli do rozsáhlého pokoje, přeplněného nábytkem. Velká kachlová kamna sálala teplem, postel u okna byla rozesílána, děkan si v ní zřejmě hověl. Vzduch v místnosti byl těžký a zatuchlý.

„Zatím se posad, hned zavolám svou principálii,“ pravil Winkler a dvakrát zatáhl za šňůru, na které byl připevněn zvonek.

Přiběhla hospodyně, kulatá jako soudek, s malým černým knírkem pod nosem.

„Přines nám, Kačenko, nějaké občerstvení,“ požádal ji děkan.

Chvilí seděli mlčky a dívali se na sebe. Nebylo ani jinak možné, než že si oba vzpomněli na starou latinskou školu olomouckou, kde sedali v jedné lavici. Tehdy byli oba živí a neposední jako háďata, teď jsou z obou starci. Ach, kolik je to let? Co všechno se za tu dobu změnilo? A jak oni sami se změnili! Trvá ještě jejich staré přátelství, nebo jsou to už jen blednoucí vzpomínky?

Kulatá principálie přinesla na míse kousky nakrájené studené pečené, džbán vína a makové koláče. Popřála dobrého

chutnání a zmizela tiše jako duch.

Lautnerovi vytrávil, pustil se s chutí do jídla, ale jeho druh jedl ještě hltavěji, jako by si chtěl nahradit těch čtrnáct hladových dní. Zdálo se, že mohelnického děkana nezajímá na světě nic jiného než jídlo.

Přátelé si ťukli naplněnými poháry. Šumperský děkan se nestačil divit; mohelnický vyprázdnil objemnou sklenici na jeden ráz. Z Vojtíška se stal chlastáč a žrout, napadlo Lautnera, a pojala ho tíseň. Lidé, kteří na světě ze všeho nejvíce milují jídlo a pití, jsou ztraceni pro každou lepší věc. Lautnera napadlo, že za přítelem jel nadarmo, ale myšlenku tu hned zahnal. Nelze přece odsuzovat přítele jen proto, že mu po nemoci chutná!

„Říkals, že máš nějakou prosbu,“ začal sám Winkler, nemoha přemoci zvědavost.

„Snad už víš, co se v mém děkanství děje,“ začal Lautner s jistou nechutí. „Hraběnka z Galle povolala do Losin olomouckého advokáta, pana Bobliga z Edelstadtu ...“

„Toho známého soudce nad čarodějnicemi? Znáš ho!“

„Právě toho. Ten pán mešká v Losinách pár neděl, a celé okolí zachvátila hrůza. Zámecké vězení je přeplněno, lidé jsou vystrašení, protože žádný neví, nebude-li také označen za inkulpáta ... Jak je daleko z Losin do Šumperka!“

Winkler se mračil. Potom prohodil:

„Chápu, že to pro tebe jako děkana není nic příjemného.“

„O mne nejde, Vojtěchu. Ale nemohu přece mlčet a pasivně přihlížet, když se za čarodějnice vydávají ženy, které jimi nejsou, ani být nemohou!“

Mohelnický děkan se narovnal a pohlédl zděšeně na hosta:

„Přece bez příčiny takový zkušený inkvizitor...“

„Snad právě proto, že je příliš zkušený! Říkám ti, jde většinou o ubohé vesnické stařeny. Jistě jsou pověřivé a plně neuctností, ale že by létaly na vidlích na Petrovy kameny a tam obcovaly s ďáblem, je holý nesmysl, jemuž mohou věřit jen děti nebo hlupáci!“

Zděšení ve Winklerově uvadlém obličejí rostlo:

„Jak to mluvíš, amice!“

„Říkám jen pravdu!“

„Ty snad už ani nevěříš v existenci ďábla!“

„To je jiná věc, Vojtěchu. Ďábel, má-li tu moc, a já o tom dost pochybuji, vybírá si jiné osoby k šíření zla na světě, a ne takové ubohé stařeny, které za čarodějnice označuje pan Boblig!“

Winkler kroutil hlavou a díval se na přítele, jako by ho nepoznával.

„Ďábel, amice, si nevybírá. Znáš Písmo svaté i bulky mnoha svatých Otců. Četl jsi svatého Jana Zlatoústého, Jana Damascena, svatého Augustina, Hilaria, Tomáše Aquinského, Gratiana a desítky jiných. Víš tak dobře jako já, že dějiny církve svaté i životopisy svatých jsou dějinami boje proti úkladům ďábelským. Každé kacířství je dílo ďáblů!“

Winkler se rozhorlil, Lautner však na to jen suše poznamenal:

„Dějiny církve by však měly být, Vojtěchu, něčím jiným!“

Slova ta velmi popudila mohelnického děkana; páchla mu silně kacířstvím. Už tušil, k čemu ho chce přítel získat. Ne, tisíckrát ne! Řekl chladně:

„Co vlastně ode mne chceš?“

Lautner již pozbýval naději. Winkler nehne ani prstem, chtěl mít však jistotu:

„Vím, Vojtěchu, že jsi velmi dobře zapsán u Jeho Milosti pana biskupa...“

„Nikdy jsem neprojevil ani v nejmenším neposlušnost. To je všechno,“ utrousil skromně Winkler.

„Protože vím, jak si tě pan biskup váží, myslil jsem, že bys s ním mohl promluvit a požádat ho, aby působil na hraběnku z Galle, aby Bobliga z Losin odvolala. Hned by byl na žerotínském panství mír, lidé by si zas hleděli jen své práce, jeden by přestal podezírat druhého ...“

Děkan Winkler se upřeně díval na starého druha a snad proti vůli se mu na tvářích objevil pohrdavý úsměv. Jako by s ním nemluvil starý kamarád, ale nějaký svůdce. Ticho se stávalo nesnesitelným. Konečně otevřel ústa:

„Toho na mně nezádej!“

„Což je pro tebe tak těžké upozornit pana biskupa, jaké nepřístojnosti se dějí v jeho diecézi?“

Tu se Winkler rozkřikl:

„Předně je to věc hraběnky z Galle, a ne pana biskupa. Za druhé: i kdyby tomu tak nebylo, já že bych se měl postavit proti tak osvědčenému soudci nad čarodějnicemi?“

„A je-li všechno to, co tvrdí pan Boblig, lež?“ zvýšil hlas i Lautner. „Není naší kněžskou povinností proti ní bojovat?“

„Ano, jsem ochoten bojovat proti lži a pověře, ale ďábel, čarodějnice a kacíři – to není žádný výmysl nebo pověra, ale skutečnost! Nakonec se snad domníváš, že i ďábel je jen lidský výmysl!“ křičel Winkler. „A co proroci, Mojžíš, Ozeáš, Izaiáš, Jeremiáš? Co celé Písmo svaté? Myslíš, že se po staletí upalují čarodějnice jen z pouhé pověry? Co svět světem stojí, zbavoval se ohněm těchto nástrojů ďáblových. A ty si myslíš, že se já budu vyvyšovat nad svaté evangelisty, církevní Otce a učitele? Jestliže ses sám pomátl na rozum, nežádej toho ode mne!“

Strach naplňoval mohelnického děkana. Lautner se s úžasem díval a díval. Ztratil už všechnu naději, že přítele získá, teď se jen snažil pochopit, co brání tak vzdělanému muži jako Winkler dívat se na věci prostým, zdravým rozumem. Snad se bojí o osobní pohodlí. Děkanství mohelnické je nejuťnější prebenda olomoucké diecéze, a Vojtíšek si již příliš zvykl na dobré bydlo. Domnívá se, že by o ně mohl přijít, kdyby na něho padl jen stín podezření z neposlušnosti. Ale věří skutečně všemu, co mu bylo poručeno, nebo to jen předstírá? Od té doby, co se stal děkanem, jen kývá a kývá. Nemá nepříjemnosti, jeho oblíba u biskupa rok od roku stoupá. Ale to že by zcela zatěmnilo jeho rozum?

„Vzýváš přece Ducha svatého, Vojtěchu. Užívat zdravého rozumu není nic hříšného,“ pravil s jemným výsměchem.

Winkler vstal a začal rozčileně tlouci holí do podlahy:

„Co se to jen s vámi děje? Nedávno jsem slyšel stejně mluvit i rýmařovského faráře Pabsta. A losinský farář Kónig je prý také takový. Teď i ty, Kryštofe! O těch dvou se již mluvilo na biskupství!“

Teď se zarazil i děkan Lautner. O Pabstovi a Kónigovi se již mluvilo na biskupství... Možná, že nejen o nich, i o něm, o šumperském děkanovi, a Winkler to nechce říci zřímá. Nebo možná, že teď on sám o tom bude mluvit s biskupem. Chtěl ho od toho odradit a vrátit se k přátelskému tónu:

„Milý příteli! Vyrůstli jsme spolu a nikdy mezi námi nebylo nepřátelství. Ani teď k němu není důvod. Rád bych ti však řekl jedno: pochop přece, že nejsme na světě jen proto, abychom slepě poslouchali. Sloužíme, musíme sloužit, to je pravda, ale především musíme sloužit jako pastýři svému stádu. Víc svým famíkům než vrchnosti. A ještě nad jednou věcí by ses měl zamyslet. Svět nestojí. Říkáš, že od věků upalovali čarodějnice. Máš bohužel pravdu. Ale je to důvod, aby se čarodějnice upalovaly až do skonání světa? Víme bezpečně, že všechny ty ženy byly ve spojení s ďáblem? Přečti si knihu Adama Tannera nebo dílo jiného učeného jezuita, Langenfelda, který dlouhá léta vykonával úřad zpovědníka u inkvizičního soudu. Kromě nich ještě mnoho jiných učených mužů odmítá víru v čarodějnice. Svět, Vojtěchu, nestojí! Dříve se také říkalo, že země je jako koláč, který pluje v moři, dnes však už víme bezpečně, že naše země je kulatá. Vždycky se tvrdilo, že se slunce točí kolem země, ale dnes jsou i o tom vážné pochybnosti. A co bude za sto, dvě stě let?“

Winkler se díval na Lautnera jako na nepřítelů.

„Právě proto,“ pokračoval šumperský děkan, „nemůžeme, Vojtěchu, jen trpně přihlížet, co se děje nesmyslného a zpozdilého. Víme, že v nedávné minulosti hořely často hranice v Itálii, Francii, Anglii, a zejména v zemích německých, a že na nich uhořely statisíce lidí. Sami se pamatujeme na inkviziční soudy v Cukmantlu a v nedalekém Frývaldově. Potom se zdálo, že čarodějnické hranice již nadobro dočoudily, že konečně zvítězil zdravý rozum. Teď najednou pan Boblig připravuje nové hranice v Losinách. Máme to dopustit? Máme mlčky přihlížet k tomu, jak takový cizák hanobí naši patrii?“

Winkler udělal rozhodné, odmítavé gesto, ale také značně zmínil tón:

„Říkáš, bratře, nesmysly. Mně ani tobě do toho nic není. Viš, že se neděje nic bez vůle boží. Znáš ty nebo já úradky boží? Zajisté i v minulosti všechny ty hranice mohly hořet jen z dopuštění božího. Budou-li hořet nové, i ty budou hořet jen z dopuštění božího. My máme jen posilovat svou víru. Nejlepším prostředkem je pokora a poslušnost, a ne víru rozřezávat planým přemýšlováním. Omnia opera malá a cogitatione procedunt. Všechny skutky zlé od myšlení mají počátek!“

„Špatně cituješ, bratře, svatého Augustina,“ usmál se Lautner. „Ten říká: Omnia opera, vel malá, vel bona, tedy všechny skutky, ať zlé, ať dobré, a cogitatione procedunt. A já bych k tomu ještě připojil slova svatého Matouše: Vae vobis, scribae ethpharisei! Běda vám, zákoníci a farizejové!“

Šumperský děkan si uvědomil, že marně ztrácí čas. Vstal a měl se k odchodu.

„Nezbývá mi, než abych sám poprosil o audienci u Jeho Milosti,“ pravil už ve dveřích.

Tu mohelnický děkan vykřikl:

„Toho neučiníš!“

„Proč?“ podivil se Lautner.

„Varuji tě, Kryštofe!“

„Nechápu, proč bych neměl jít za biskupem?“

Winkler se začal nervózně tahat za bradu. Potom pravil tiše, jako by prozrazoval bůhvíjaké tajemství:

„Snad bych ti to neměl říkat, ale u olomouckého dvora o tobě nepanuje nejlepší mínění.“

Lautner, i když to věděl, se zarazil.

„A co mi vytýkají?“

„Jsi příliš oblíben u lidí!“

„A to je něco špatného?“ rozesmál se Lautner.

„Kryštofe!“ zvolal náhle Winkler, a jeho hlas se zdál být upřímný. „Radím ti jako tvůj rodný bratr. Drž se zpátky! Nestrkej nos, do čeho ti nic není. Možná, že tví nepřátelé jen čekají na tvou neopatrnost, aby tě mohli zničit. Jsi už také starý člověk. Boj přenech mladým. Táce pro páce! Mlč, abys měl pokoj!“

Řekl děkan Winkler všechno? Mluví upřímně, nebo upřímnost jen předstírá? Lautner už starému příteli nevěřil. Dostával pocit, jako by se měl udusit. Vyprostil se z Winklerových rukou a pravil chladně:

„Qui tacet, consentire videtur. Kdo mlčí, zdá se, že souhlasí. A já nesouhlasím! Nesouhlasím! Jsme oba příliš staří a neslušelo by nám, abychom chytračili!“

„Mlčet je zlato!“

Lautner ho však odbyl:

„Není naší povinností mlčet, ale dávat příklady mladším. Právě že jsme staří a že vykonáváme úřady. Myslím, že si už nemáme co říci. Vojtěchu, buď sbohem!“

Winkler se ani nepokusil přítele zadržet. Stál jako socha a hleděl strnule za odcházejícím.

Lautner vyhledal Floriána a nařídil mu, aby zapřahal.

Netrvalo dlouho a šumperský děkan vyjel z Mohelnice. Slunce jasně svítilo, celý kraj se chlubil veselými a sytými barvami, ale děkan Lautner, schoulen v koutě kočáru, ničeho si nevšiml. Právě mu napadlo, že by měl místo do Šumperka jet do Rýmařova za farářem Pabstem. Je mladší a pružnější, domluví se s ním lépe než s Winklerem. Musí ho kromě toho varovat. Avšak čas již značně pokročil, a tak kočímu nic nenařídil.

Cestou se značně uklidnil. Před Zábřehem dokonce zaklepal Floriánovi na rameno a zeptal se ho:

„Ještě jsi mi neřekl, jak jsi pochodil s futráží, Floriáne!“

„Jak jsem říkal, jemnostpane! Dvě dětské hrstičky, seno žádné!“

„To tě asi Štefan okradl!“

„I toto! Štefan je s mohelnickým jemnostpánem domluven!“

Ustrašenec, žrout, lakomec, pomyslel si děkan Lautner. Byl rád, že Mohelnice je už daleko za ním.

Po chvíli znovu zaklepal na Floriánovo rámě:

„Věříš, Floriáne, v Pánaboha?“

„Jak bych nevěřil, jemnostpane, když sloužím na děkanství!“

„A věříš v čerta?“

„To ne, jemnostpane. To bych musil sloužit u pana advokáta Bobliga nebo na mohelnickém děkanství!“

„Floriáne, Floriáne! Myslím, že ti budu musit dát vytrhnout tvůj pomlouvačný zub!“

Odpověď kočího šumperského děkana značně rozveselila. V té chvíli byl mu Florián bližší i milejší než starý přítel děkan Winkler a s ním i všichni preláti olomouckého biskupství.

– 12 –

Kočár s erbem

O několik dní později šel Florián uhasit palčivou žízeň do hospody U Nollbecků. Kráčet trochu houpavým krokem starého rejtara vzhůru od kostela na náměstí. Na rynku padl mu hned do očí krásný kočár, stojící před domem knížecího soudce Gaupa, vlastně ani ne tak kočár, jako pár nádherných brůn v něm zapražených. Starý rejtar zapomněl na žízeň a místo do hospody – rovnou ke koním. Na kočáru byl namalován erb s žerotínským lvíčkem, ale erb jako erb – to Floriána nezajímalo, jen koně. Musil uznat, že se brůny zcela vyrovnají děkanovým hnědkám. Krásné brůny, jedna jako druhá, nohy jako srnky, krky jako labutě. Jak mohou být staré? Florián chtěl jedné otevřít tlamu, aby se jí podíval na zuby, ale jen se dotkl náručí, ozval se z kozlíku neurvalý hlas:

„Odprýskni! Koně nejsou na prodej!“

Teprve teď si Florián všiml žerotínského kočího z Velkých Losin, chlapa zrzavého jako šafrán a tvářícho se, jako by byl přinejmenším na Losinách správcem.

„Hampejzníku jeden,“ ulevil si Florián, a nepohlédnuv už ani na koně, ani na panského kočího, mrzutě odcházel.

Nepřestávalo mu však vrtat v hlavě, kdo to přijel v hraběcím kočáru k soudci Gaupovi. Snad ne sama paní hraběnka?

Zájezdní hospoda U Nollbecků stála na dolním konci náměstí, přímo proti vchodu do radnice. Hned zkraje byl šenk s velkým oknem, kterým se dalo přehlédnout půl náměstí, vzadu o dva stupně výš parádní světnice s táflováním stropem i stěnami, určená pro cizí kupce a místní honoraci.

Bylo ještě brzy. Vzadu seděli jen tři měšťané, mastící filky, v šenku blízko šenkyše u formanského stolu se roztahovali dva formani s výrostkem; asi jim notně vytrávil, protože si nehleděli ničeho jiného než jídla a dřevěných džbánek řádně vysmolených, až po okraj naplněných dobrým šumperským pivem. Blízko dveří u malého stolku však seděl – a tu se Florián musil hodně ovládnout, aby nevykřikl – ten povedený hrbáč, který byl nedávno se svým pánem na návštěvě u jemnostpána. Nácek prý se jmenuje ta potvora nekřesťanská.

Naštěstí si hrbáč nového příchozího nevěšl. Floriána hned napadlo, že by se mohl lecco dozvědět, a posadil se tak, aby ho Nácek nezpozoroval.

Floriána velmi překvapilo, když poznal, s kým ten d'áblik sedí – s temnickým tkalcem Hanušem Vejhankou, takovým mrňousem, jemuž od hubenosti chrástí kosti a který si nikdy netroufl k Nollbeckům zajít. Kdepak by se odvážil takový chudák! Svými rukama živí půl tuctu harantů, a každému je známo, že z domácího tkalce se ještě nikdy nestal boháč.

Ty toho máš nejvíc zapotřebí, abys skrze chlastavý chřtán prolíval víc, než tvé ruce vydělají, pomyslel si starý rejtar. Ale jak jen Vejhanka přišel k té hrbaté potvoře? Hlupák, místo grošů přinese domů jen pořádnou opici!

Florián ovšem nevěděl, že tkalce zavedl k Nollbeckovým hrbáč. Vejhanka stál předtím na rynku a lálel, jaká se mu stala křivda. A tu se najednou před ním ocitl takový nějaký človíček a zatáhl ho do nejbližší hospody. A tam tkadlec pln vzteku i lítosti vypověděl neznámému společníku celé své hoře. Jako obvykle odevzdával dílo dobré, vlastně znamenité, a přece mu Kašpar Sattler srazil šest krejcarů, neboť na díle našel několik kazů. Ale jistě nesrazil těch šest krejcarů kvůli kazům. Sattler chtěl mermomocí něco uškubnout. Taková věc se ještě Vejhankovi nestala. Mrzela ho nejen ztráta šesti krejcarů, daleko víc ho žrala křivda. Vykríkova svůj žal na rynku, kde ho nikdo nechtěl poslouchat, a teď měl u stolu někoho, kdo nastavoval obě uši a ke všemu přikyvova. Tkalcí nezáleželo na tom, kdo to je, ani jak vypadá.

Florián Vejhanku znal, na jeho řeči moc nedal, všiml si víc jeho společníka. Co tu hledá? Proč nedřepí na Losinách? Zřejmě čeká na svého pána. Florián se ťukl do hlavy, už věděl, kdo přijel v kočáře s erbem a kdo je na návštěvě u knížecího soudce Gaupa. To bude jemnostpán jistě zajímat, až mu to řekne!

Zatím napínal uši, aby mu neuniklo ani slovíčko, a vykuloval oči, aby mu neušel jediný hrbáčův pohyb. Nic kalého jistě s Vejhankou nezamýšlí.

Mluvil hlavně tkadlec. Zlost ho na chvíli přešla a teď si brečtivým hlasem nařikal na těžké živobytí, na své trápení, z kterého se chudý člověk nikdy nevymotá, ať dělá co dělá. Potom zas do něho vjel vztek a tkadlec nejen křičel, nýbrž i tloukl kotníky do dubového stolu. Formani si toho nevěšali, ani měšťané hrající v karty, jen hrbáč se potutelně usmíval a občas přistrčil nebožákovi džbánek, vybízej ho:

„Musíš to pořádně zapít!“

A čím více tkadlec pil, tím víc se užíral a tím větší zášť v něm rostla proti původci jeho neštěstí, proti bohatému barvíři

Kašparu Sattlerovi.

Sattler byl nejen barvířem, ale také čile obchodoval s plátnem a přízí. Jak se rozumělo samo sebou, snažil se nakupovat co nejladněji a prodávat co nejdražší. V Šumperku i v okolí pracovalo pro něj hodně tkalců a pradel, a právě těch nejlepších, protože Sattler, ať byl jaký byl, peníze měl vždycky a nikomu nezůstal ani krejcar dlužen. Byl ovšem přísný, špatné zboží nebral.

Vejhanka měl pro změnu už zase pláč na krajíčku:

„Takové krásné dílo! Mohlo jít rovnou na císařský stůl do Vídně! A přece si ten hampejzník strhl šest krejcarů! Cožpak on ví, co je to žít s tolika dětmi na krvavě mozouly? Myslí jen na svůj měšec! Je to tak: čím víc mezi námi, tkalci, roste bída, tím má takový vyřídouch truhly napěchovanější. Pak může dělat trachtace, když vdává holku! Co je mu do toho, že našinec nemá často co dát dětem do huby? Ale jednou bude také na hřbitově kmit červy! Jen ať ho hodně žerou a nedají mu v hrobě pokoje!“

„Napij se! Spláchni ty červy!“ smál se hrbáč.

Vejhanka dopil. Nácek mrkl na šenkýře, aby přinesl nový džbán.

Tkadlec, když viděl, že má nalito, stal se kurážnější:

„Však ho jednou čert vezme i s těmi jeho dukáty! Vypadá poctivě jako svatý na oltáři, zatím je to pěkný lotr! To přece není žádná spravedlnost, aby jeden celý život jen sušil zuby a byl pořád lačný jako koza na sůl, a druhý aby i k snídani baštil klobásky!“

Šenkýř už měl dost takových utrhačných řečí proti bývalému purkmistrovi a radnímu. Dotkl se Vejhankova ramene:

„Nech toho, Hanuši. Nevíš, co mluvíš. Jdi raději domů!“

„A co by chodil?“ zapištěl hrbáč. „Takového šenkýře jsem ještě neviděl, aby posílal hosty domů. Jen pij, když ti chutná. Ťukneme si!“

Tkadlec zvedl džbán, a teprve nyní se jaksepatří podíval na svého společníka. Vida proti sobě takové divné stvoření, vyvaloval oči.

„Kdo jsi? Tebe jsem ještě nikdy neviděl,“ zvolal.

„A co je ti po mně? Je ti se mnou zle? Jen pij! Šenkýři, ještě džbán.“

Vejhanka jen slyšel, že má pít. Zvedl džbán a pil.

Pil i Nácek, ale ne tak hltavě. Tvář se mu ještě více zkřivila a očka svítila zlomyslností.

„Řekni mi,“ pravil, když si otřel ústa rukávem, „kdo myslíš, že je v Šumperku nejbohatší?“

„Nejbohatší?“ rozmýšlel se chvíli tkadlec. „Nejbohatší je jistě barvíř Sattler, bývalý purkmistr. Právě ten, který mě dnes okradl o šest krejcarů. Postavil si novou barvírnu. V městě i na předměstí má kolik domů. A peněz má jistě plné truhly.“

„A kdo je ještě tady boháč?“

Vejhanka se tupě díval na hrbáče.

„Tak pověz!“ naléhal Nácek.

„Hodně zazobaný je i pláteník Pešek,“ odpovídal dost neochotně Vejhanka. „Dělá přízové zboží, trip, mezulán a barchet. Mnoho tkalců pracuje pro něj doma. Ten také strhuje tkalcům za každou maličkost!“

„A kdo ještě?“

„Povídá se, že i mydlář Přerovský je na tom dobře!“

Formani stále ještě jedli, nezajímali se o řeči opilcovy, zato šenkýř byl jako na trní. Nelíbilo se mu, nač se ten mrzák vyptával. Proč to chce vědět? Také Floriánovi to vrtalo v hlavě.

„A kdo si myslíš, že je ve vašem městě nejchytřejší?“

Tkadlec se drbal dlouho za uchem a nemohl si vzpomenout. Pak najednou vyhrkl:

„Nejchytřejší je pan děkan. Nic nedělá a má se dobře!“

Nácek se rozchechtal, usmál se i šenkýř i jeden z formanů, zato Florián se zamračil. Přece nedovolí urážet jennostpána! Ale hrbáč už dával tkalci novou otázku:

„Která ženská v Šumperku má nejostřejší jazyk?“

Vejhanka se dlouho nerozmýšlel:

„Všechny!“ řekl.

Zasmál se hospodský, zasmáli se i formani, dokonce se usmál i Florián, třebaže vlastních zkušeností neměl.

„A která z nich jezdí na vidlích na Petrovy kameny?“

To byla otázka nadmíru ošemetná! Všude se mluvilo o čarodějnicích. Vejhanka, i když měl hlavu v páře, si uvědomil nebezpečí. Pohlédl pozorněji na hrbáče, a najednou z něho dostal strach. Vždyť vypadá jako čert. Jen růžky mu chybějí. Možná, že má místo nohou kopyta. Pánbůh s námi a zlé pryč!

Šenkýř se už chystal zakročít. Také Florián, který jediný věděl, kdo je Nácek, vstal, aby skrčka chytil za límec a vyhodil ho ven, ale právě v té chvíli uviděl, že před Gaupovým domem stojí advokát Boblig a mrzutě se rozhlíží na všechny strany. Patrně hledá svého pomocníka. Floriánovi nemohlo být nic vítanějšího.

„Tvůj pán tě hledá!“ zvolal přistupuje k hrbáči.

Nácek, jak zvedal hlavu, poznal Floriána. Vzpomněl si na výprask na děkanství a vystrašil se.

„Nevejrej na mě a podívej se oknem!“

Hrbáč poslechl. Jeho patron na něho netrpělivě čekal. Chopil se klobouku a vskok byl u dveří. Nikdo by se od něho nenadal takové mrštnosti.

Naštěstí byl Florián připraven. Uchopil skrčka za límec a zvolal:

„Počkat! Počkat!“

„Co chceš?“ zapištěl Nácek.

„Kdo zaplatí útratu, přítelíčku?“

Nácek sebou škubal, prskal, ale když k němu přistoupil i šenkýř, sáhl za pás pro váček a odpočítal z něho pár grošů za to, co sám vypil.

Florián počítal s ním.

„To je málo. Kdo bude platit útratu za tkalce?“

„Sám pil, sám bude platit!“

„I ty jeden kujóne! Ty jsi poroučel, ty také budeš platit!“

Nácek měl rameno jako v kleštích Pochopil, že vzpouzet se bylo by marné. S Floriánem už měl své zkušenosti. Sáhl znovu do váčku, vytáhl zlatník a hodil jej milostivě krčmáři; ten ho obratně zachytil v letu.

„Teď jdi! A nemusíš se vracet!“ houkl na něj Florián a vystrčil ho ze dveří.

To i formani vstali od stolu, aby se podívali oknem, jak směšně hrbáč upaluje po hrbolaté dlažbě a jak posléze s advokátem Bobligem nastupuje do hraběcího kočáru.

Florián rychle dopil a spěchal na děkanství.

Šel rovnou za jemnostpánem, aby mu pověděl o hrbáči, o tkalci z Temenice i o advokátovi Bobligovi. Bylo mu dost divné, že jemnostpán, místo aby se smál, vypadal velmi zaraženě. Nejvíc ho zajímalo, byl-li advokát skutečně u soudce Gaupa.

Hned potom se děkan oblékl a odcházel. Zuzaně řekl, že jde na chvíli k panu Huttrovi.

– 13 –

Lazebnice z Losin

Boblig v kočáře dlouho nepromluvil; seděl zamyšleně, na Ignáce ani nevzhlédl. Takhle se choval málokdy. Hrbáč poočku pozoroval svého patrona a bál se pohnout, jen aby ho nerušil. Koně klusali, na nerovné cestě kočár poskakoval, ale inkvizitor se stále ze zamyšlení neprobíral. Teprve když minuli rozcestí, z něhož jedna cesta odbočovala do Rejchartic, obrátil se Boblig na hrbáče s otázkou:

„Co říkáš, Nácku, soudci Gaupovi?“

„Co říkám? Že je ho pro takovou díru jako Šumperk škoda. Slušel by mu úřad prezidenta nad apelacemi!“

„Hm,“ zabručel Boblig.

A zase nic. Koně odfrkávali, kočár poskakoval.

Před Rapotínem hrbáč už nevydržel být zticha:

„Zdalipak víte, pane, kteří lidé jsou v Šumperku nejbohatší?“

„Jsem zvědav, co mi povíš!“

„Barvíř Sattler, pláteník Pešek a mydlář Přerovský.“

„Nácku, Nácku! Nic nového jsi mi neřekl.“

„Ale jistě nevíte, pane, kdo je v Šumperku nejchytřejší?“

„To nevím. Kdybys tam bydlel ty, bylo by to snadné uhodnout!“

„Pan děkan Lautner!“

„Ani bych neřekl. Spíš bych hádal, že jeho sluha, který ti už jednou vyprášil kožich!“

Nácek si dál netroufal svého pána rušit a nepromluvil až do zámku. Nepoznával ho. A nepoznával ho ani potom. Boblig něco málo pojedl a hned usedl k jinému stolu a obklopil se papíry.

Ignác musil připravit tři trojramenné svícny a zasadit do nich nové svíčky. Snad, proboha, nechce pan Boblig z Edelstadtu pracovat celou noc, divil se upřímně hrbáč. Nebo čeká návštěvu?

Zešeřilo se a Ignác rozžehl svíce, v jejichž zažloutlém světle dostala Bobligova tvář divoké vzezření. Pod hustým a značně vystouplým obočím ztrácely se oči v hlubokých důlcích, od holé lebky se odrážely komíhavé plameny svíček.

Nácek zůstal v předpokojí, choval se tiše jako duch, jen občas nahlédl k pánovi, zda něco nepotřebuje.

Boblig po rozmluvě s Gaupem se rozhodl udělat pořádek v soudních spisech. Zjišťoval, kolik má zatčených, jejich jména psal na zvláštní cedulku, u každé osoby poznamenával věk, místo, odkud pochází, a jak daleko již postoupilo vyšetřování. Sám se podívil, když zjistil, že teprve u čtyř osob je celé řízení skončeno a může být vypracován rozsudek a poslán k apelačnímu soudu prosba o schválení. Týkalo se to žebrácky Schuchové, porodní báby Groerové, mlynářky Zůl-lichové a Doroty Davidové, na které ortel vykonal sám ďábel, zlámav jí vaz. Inkvizitor jména těch čtyř nešťastnic přeskrtl na znamení, že už jim nikdo nemůže pomoci.

Zůstala mu však ještě pěkná řádka jmen nepřeskrtnutých. Dlouho si je prohlížel, nakonec se zastavil u Marie Petrové, ženy vrchnostenského správce z Třemešku. Není tak stará, teprve něco přes čtyřicet let, kdysi musila být velmi pohledná. Mistr Jokl o ní říkal, že stále doufá v šťastný konec. Na tortuře už byla dvakrát, vypovídala vždy uspokojivě, jakmile však bolesti pominuly, všechno odvolala. Zřejmě potřebuje ještě pár neděl zůstat na stravu a vychování u mistra Jokla. Paní hraběnka se na ni již dvakrát ptala. Rozhodně bude nejlepší nechat ji dozrát jako hrušku na stromě.

Bobligův zrak potom padl na jméno Doroty Biedermannové. Padesátnice, žena losinského bradýře, lazebnice.

„Hrome!“ zvolal soudce a vzal si pořádný šňupek sevillského, nádherně vonícího, který dostal od pana Gaupa. „Ta by se mohla hodit!“

Ještě se zadíval na jméno Barbory Góttlicherové, papírnice z Losin, třiačtyřicetileté.

„Ne, nejdřív si vyslechneme lazebnici,“ pravil a zavolal na hrbáče:

„Ať sem hned přijde mistr Jokl!“

Jokl se dostavil brzy. Půl hodiny mu potom Boblig udělal rozkazy. Když kat odešel, advokát se ještě chvíli přehraboval v papírech, pak se svlékl, zhasil svíčky a uleh na lože. Za čtvrt hodiny se pokojem ozýval chrapot.

Dole v zámeckém sklepení na ztuhlém slámu v naprosté tmě ležela žena losinského bradýře, lazebnice Dorota Biedermannová. Ve vězení již ztratila pojem o času; nevěděla přesně, jak dlouho je ve vazbě, neměla ponětí, je-li den nebo noc, je-li všední den nebo den sváteční. Trpěla hladem i zimou, trápila ji špina i kousavý hmyz.

U výsledku byla jen jednou, ale ten skončil předčasně, protože soudce nenadále někam odvolali. Soužila se myšlenkou na muže a děti. Jednou ji katův pomocník tajně donesl od muže papírek; stálo na něm, aby důvěřovala v Boha. Ale kdyby Pánbůh viděl do losinského vězení, nemohl by to tak nechat!

Jak dni ubíhaly, mizela v Dorotě důvěra v Boha i v lidi. Mnoho se modlila, ale ani modlitba ji neuklidňovala. Bolelo ji na prsou a hodně kašlala. Často plakala, rrěkdy tiše, jindy s křikem. Několikrát za den si kladla otázku, komu kdy v životě ublížila, že ji Bůh tak trestá. Zpočátku se domnívala, že jde o nějaký omyl, který se vysvětlí, teď už ji poslední naděje opouštěla. Ohýnek naděje jí připomínal světélko svatojanské mušky. Letí a svítí, potom muška někde usedne, a je po všem.

Z trudných myšlenek ji vyrušil rachot klíče ve dveřích. Dorota se domnívala, že katův pacholek jí přináší jídlo – na celý den krajíc černého, mazlavého chleba a džbán vody. Ani sebou nehnula. Dveře se otevřely a v záři lucerny Dorota skutečně uviděla katova pomocníka s jídlem, jenže nebyl sám; stál za ním mistr Jokl. Ubohé ženě se rozbušilo srdce a hlava se jí zatočila. Napadlo jí, že se dnes stane něco neobvyklého.

Pomocník odešel a zůstal jen kat.

„Vstaň!“ řekl mírně.

Lazebnice se zvedla, cítila však, jak se jí třesou nohy slabostí i rozčilením.

„Půjdeš k výsledku!“

Snad je konec trápení, napadlo Dorotu. Najednou byla silná.

„Trochu se uprav!“

Dorota si hrábla prsty do vlasů, oklepala slámu ze sukně. To bylo vše, co mohla učinit. Kdyby měla zrcadlo, zatoužila. Ale snad je dobře, že je nemá, jistě by se zhrozila sama sebe.

„Řeknu ti, Doroto, jak si můžeš při výsledku ulehčit,“ pravil Jokl otáleje s odchodem.

„Vždyť jsem nic neudělala!“

Kat jako by neslyšel:

„Soudce se tě bude ptát na šumerské paničky, které k tobě chodily do lázně. Jmenuj mu všechny, zvlášť nezapomeň na barvířku a plátenici Peškovou...“

Dorota Biedermannová byla kdysi silná a statná žena, i teď ještě mohla jít sama, jen na schodech se trochu přidržovala zábradlí. Avšak čím výš stoupala, tím silněji se jí motala hlava. Když se pak dostala na ochoz zalitý ranním sluncem, připadalo jí vše jako sen. Světlo ji bodalo do očí, čistý vzduch ji omamoval, snad by byla upadla, kdyby ji byl Jokl nezachytil.

Losinský kat byl hrubý a neurvalý, ale když teď viděl, co se stalo z lázeňské, kterou dobře znal, byl trochu dojat. Dorota bývala rázná, hovorná a veselá žena. Teď ji bylo sotva polovina, z propadlého obličejce vystupoval nos jako u mrtvoly. Leč nebyl čas k litování.

„Pojď“ pojd“,“ vybízel ji, ale ne tak hrubě, jak mívával ve zvyku. „A nezapomeň, co jsem ti radil!“

Soudce na ně již v soudní síni čekal. Seděl u stolu zády k oknu, za kterým jasně svítilo slunce. Jokl postavil nešťastnici přímo proti soudci, do plného světla. Objevila se tak celá její nicotnost. Boblig změřil delikventku zamračeným pohledem a ošklíbl se.

„Dáš do cel čistou slámu,“ obrátil se k Joklovi. „Kdo to má čichat!“

Dorota, slyšíc to, velmi se zastyděla. Uvědomila si, jak asi je špinavá a odporná. Ona, na kterou bylo vždy radost pohledět. Chápala, proč si soudce nabral plný nos šňupavého tabáku.

„Sedni si,“ řekl soudce; sám se postavil co nejdál od ní.

Lazebnice usedla, ruce složila v klín a sklonila hlavu. Srdce se jí svíralo úzkostí.

Boblig nařídil Joklovi, aby odešel ze soudní síně; v rozsáhlé místnosti zůstala Dorota sama se soudcem.

„Jak dlouho sedíš v arestu?“

„Ani už nevím, jak dlouho, milostpane.“

„A proč jsi zde? Také nevíš?“

„Nevím, milostpane!“

„Naposled jsi tu omylem!“

Dorota Biedermannová zvedla hlavu. Nepostřehla, že se jí starý muž vysmívá. Slyšela jen slovo omyl. Poprvé po dlouhé době se jí zas trochu zajiskřilo v očích. Snad už bude konec tomu trápení! Ach bože! Snad brzy uvidí své děti a svého muže! Zbaví se té hnusné špíny, a i pro ni bude svítit slunce!

„Tys byla lázeňskou,“ slyšela mírný hlas soudcův. „Chodilo se k tobě koupat hodně žen?“

„Hodně, milostpane. Zvlášť v letní dobu.“

„To se před tebou svlékaly?“

Dorota přikývla. Nechápala, k čemu taková otázka. Velmi se styděla mluvit o takových věcech, třebaš byl soudce starý.

„Chodily se k tobě koupat také ženy ze Šumperku?“

„Dost jich chodilo.“

„Byly štědré?“

„Některé ano, jiné ne.“

Dorota nevěděla, k čemu otázky směřují, a vzpomněla na Joklovu radu.

„Která byla nejtědřejší?“

„Žena barvíře Sattlera. Skoupá nebyla ani její švagrová, plátenice Pešková.“

Boblig si jména zapsal olůvkem na kousek papíru.

„A které se ještě k tobě chodily koupat?“

„Papírnice Weilemannová, žena soudce Huttra ...“

Boblig si opět obě poznamenal. Lazebnice byla čím dál tím zmatenější. Proč se jí vyptává na takové věci? Podle pravdy jmenovala své zákaznice, aniž jí připadlo na mysl, že by jim tím mohla nějak ublížit.

„A teď mi pověz pravdu, jako bys klečela ve zpovědnici nebo stála u posledního soudu. Viděla jsi všechny ty matróny svlečené donaha. Nepozorovala jsi nikdy na jejich tělech něco podezřelého?“

Dorota nechápajíc vrtěla hlavou.

„Myslím nějaké zvláštní znamení, jako bradavici, neštovici, velkou pihu nebo něco takového.“

Biedermannová vyvalila oči na soudce. Proč to chce vědět? Cítila však, že se neptá jen ze zvědavosti, že tu jde o něco nekalého.

„Řekneš-li všechno podle pravdy, posloužíš si. Snad tě budu moci pustit na svobodu!“

Svoboda! Dorotu pustí z toho hnusného vězení, bude zase s mužem a dětmi! Ach milý bože! Proč by všechno, co ví, neřekla! Vždyť přece není nic špatného, má-li někdo na těle neštovici nebo bradavičku!

„Už sis vzpomněla?“

„Pamatuji si, že žena barvíře Sattlera má velkou bradavici pod levým prsem,“ pravila Dorota ochotně.

„Vida, vida,“ bručel si spokojeně soudce. „Marie Sattlerová má bradavici pod levým prsem! A její švagrová?“

„Ta má malou bradavičku na levém boku pod pasem.“

„Dobrá! A ostatní?“

„Každá má, milostpane, nějaké mateřské znamení. Co jsem já ženských viděla, a každá nějaké měla. Znamení bývají na různých místech, někdy jsou velká, jindy jen jako zrníčko maku...“

„Dobrá, dobrá,“ přerušil ji soudce, zapisuje si cosi na papírek.

Potom přistoupil docela blízko k vyslychané, upřel na ni šedozelené oči a dlouho mlčel. Dorota sklopila zrak. Naděje ji opouštěla. Ach bože, co na ní ten hrozný člověk bude chtít?

„Víš jistě,“ mluvil pomalu soudce, „co znamenají ty bradavice u barvířky Sattlerové a její švagrové. Víš dobře, že to nejsou obyčejné bradavice, ale signum diabolicum, znamení, jímž si ďábel poznamenává ty, které se mu upsaly krví. Nedívej se na mě, jako bys to nevěděla, mě neoklameš! Řekni, proč jsi nešla k svému zpovědníkovi a neoznámila mu to? Tys ovšem nemohla, protože jsi s nimi byla ve spolku. Jsi jako ony!“

Dorota se nadzvedla na židli. Slyšela dobře? Hlava se jí mohla roztrhnout. Bylo to příliš hrozné a nečekané. Soudce si o ní myslí, že byla ve spolku s čertem! Drábové si teď jistě půjdou pro ty dvě štedré šumperské paní, protože na ně vyzradila, že mají na těle bradavice. Řekla však také, že všechny ženy mají taková znamení. Proboha, proč se ten pán na ni tak strašně dívá? Proč se najednou tak změnil?

Boblig dával ubohé čas, aby se vzpamatovala. Potom jeho hlas zazněl opět přátelsky:

„Tobě bych chtěl, Doroto Biedermannová, pomoci, i když vím, že také nejsi bez viny. Tvé děti potřebují matku, nad nimi bych se chtěl slitovat. Je však třeba, abys podle pravdy před svědky a před celým soudem potvrdila, jaké znamení jsi viděla na barvířce a plátenici!“

Dorota kývla hlavou. Co by neudělala pro děti? Ostatně potvrdí jen pravdu!

„Dobrá, ale to není všechno. Musíš ještě před soudcem, svědky a před celým soudem dosvědčit, že se obě mazaly zvláštní mastí!“

„Sama jsem je mazala!“

„To je výborné,“ rozveselil se soudce. „Víš, proč se mazaly těmi mastmi? Aby se staly neviditelnými a mohly létat na shromáždění čarodějnic na Petrovy kameny!“

Teď konečně lazebnice všechno jasně pochopila. Soudce na ní chce, aby na barvířku a plátenici dosvědčila, že jsou čarodějnice. Krev se jí nahnala do hlavy. Vyskočila a vybuchla:

„To není pravda! Mazala jsem je kastrovou mastí!“

Soudce stáhl obočí a ohrnul ret. Sám vypadal jako Lucifer. Šňupl si a dlouho si čistil nos. Potom pravil tvrdě:

„Co jsem řekl, je pravda, a ty to dosvědčíš před soudem! Slyšíš?“

„Pane, mějte slitování!“ volala lazebnice sklesnouc na kolena.

Boblig, nevšímaje si toho, šel ke dveřím do mučírny a zprudka je otevřel. Mistr Jokl jako by na to čekal.

„Vezmi si ji do práce!“

Kat zvedl nešťastnici a odvedl ji do mučírny. Dorota zhlédla křeslo pobité ostrými hřeby, uslyšela řinčení řetězu, s kterým si hrál katův pacholek. Věděla, co ji čeká. Vykřikla hrůzou.

„Dostane palečnice?“ zeptal se Jokl.

Boblig upřeně pohlédl na Dorotu:

„Budeš ušetřena mučení, jestliže před soudem řekneš pravdu. Máš chvíli na rozmyšlenou!“

„Řeknu, všechno řeknu,“ zvolala zoufalá žena bez rozmýšlení.

„Odved’ ji, Jokle!“

Dorota Biedermannová odcházela z mučírny jako bezduchá. Na chodbě se dala do hrozného pláče; celé tělo se jí otřásalo jako v křeči. A nohy ji přestávaly poslouchat. Trvalo dlouho, než se aspoň uklidnila do té míry, aby ji Jokl mohl odvést do cely. Cestou jí domlouval:

„Budeš-li poslouchat, pan inkvizitor ti nic neudělá!“

„Ale on na mně chce ...“

„On ví, co na tobě chce. A ty se musíš podrobit!“

O něco později odcházel i Jindřich Boblig. Ve svém pokoji obrátil do sebe sklenici vína, potom kývl prstem na hrbáče.

„Včera jsi mi, Nácku, říkal, že největšími boháči v Šumperku jsou barvíř Sattler a pláteník Pešek. A vidíš, lazebnice Biedermannová právě dosvědčila, že jejich ctné manželky mají každá signum diabolicum!“

Hrbáč pln obdivu se díval na svého patrona. Teď už věděl, proč byl včera tak nemluvný. Chystal se ke skoku. Jako kočka na myš.

„Tkalcí, od kterých Sattler kupuje plátno, považují ho za vydřiducha. Jeden z nich o něm řekl, že je to lítý čert,“ pravil Ignác, vzpomínaje na opilého Vejhanku.

„I to se nám hodí, Nácku. Tkalcí nám budou pomáhat. Jenže zatím nám nejde o barvíře, ale o jeho manželku. Dosud o ní víme jen to, že má pod levým prsem bradavici.“

Hrbáč se zašklebil:

„Leckdy nám stačily i slabší důkazy!“

„Lotře jeden!“ zasmál se inkvizitor a cvrnkl Nácka do ucha, což bylo projevem obzvláštní radosti.

– 14 –

Výsměch či hrozba

O čem jednal pan Boblig z Edelstadtu s knížecím soudcem Gaupem? To byla otázka, která zaměstnávala jak Kašpara Huttra, tak šumperského děkana Lautnera. Oba cítili stejně, že nešlo jen o zdvořilostní návštěvu, že něco pekli, ale co? Nejsnazší ze všeho bylo zeptat se Gaupa přímo. Lautner s ním žil v dobrých stycích, dokonce kmotroval jeho prvorozenému synu, mohl za ním kdykoli zajít nebo zastavit ho na ulici, ale to právě děkan nechtěl. Má-li soudce ještě trochu slušnosti, přijde sám. Avšak dny utíkaly, a Gaup nepřicházel. Nebyl to nejlepší důkaz, že nemá čisté svědomí?

Lautner se domníval, že by se mohl něco dozvědět od losinského faráře Kóniga. Rozhodl se tedy, že pojede do Losin jakoby na vizitaci. A právě ve chvíli, kdy se chystal nastoupit do připraveného kočáru, přiváděla Zuzana návštěvu – knížecího soudce Gaupa.

Vypadal ještě o něco vznešeněji než jindy; jeho krajkový nákrčník zářil, kabát z hnědého drahého sukna holandského se napínal, že mohl prasknout, střevíce s přezkami se leskly jako nějakému tanečnímu mistru. Ducaté tváře se mu svou červenou barvou odrážely od napudrované paruky. Choval se sice uctivě, ale jako by chtěl dát najevo, že úcta patří spíš duchovnímu stavu a stáří než osobě děkanově.

„Chystám se k vám už několik dní, Důstojnosti, ale měl jsem mnoho starostí. A proč vy se nepřijdete podívat na svého kmotřence?“ pravil trochu vyčítavě.

Děkanova tvář se vyjasňovala. Snad Gaupovi ubližuje. Dostavuje nový dům, a to je nějakých starostí s řemeslníky! Vypadá jako jindy, snad je jen o kapánek sebevědomější. Teď jistě vyklopí, co na něm chtěl ten zloduch, uvažoval Lautner usmívaje se.

Gaup se posadil a rozhlížel se po pokoji, jako by tam byl poprvé. Neví, jak do toho, pomyslí si děkan, nebude to nic příjemného. Tu se děkana zmocnilo podezření, že se s Gaupem něco stalo, že už to není starý známý, ale někdo, kdo se mu jen podobá zevnějškem. Vzpomněl si na slova Kašparova: Ten břichopásek jde jen za tím, co mu přináší užitek.

Soudce konečně otevřel ústa, ale začal o něčem docela jiném, než děkan očekával:

„Přišel jsem za vámi, Důstojnosti, kvůli vašemu pozemku pod Starou bránou. Od požáru je to místo pusté, zarostlé lebedou...“

Děkan stáhl obočí, byl překvapen i dotčen:

„Myslíte místo, kde stával můj rodný domek a kousek zahrádky za ním?“

„Právě to. Velice by se mi hodilo, Důstojnosti. Vy už asi sotva budete stavět!“

„Proč myslíte, příteli?“ otázal se živě děkan.

Po Gaupově obličeji přelétl mráček, kterého si Lautner dobře všiml.

„Ve vašich letech? A pro koho, Důstojnosti?“

Lautner stiskl zuby. Pro sebe jistě ne, ale proč by nemohl stavět například pro Zuzanu? Proč by měl v městě všechno zhltnout právě pan Gaup? A zrovna místo, kde odedávna hospodařil Lautnerův otec?

„O tom si můžeme ještě pohovořit pěkně po sousedsku,“ pravil děkan, „ale někdy jindy. Viděl jste jistě Floriána s kočárem před domem. Musím do Velkých Losin na vizitaci.“

„To je ovšem jiná věc. Nemohu vás zdržovat od povinností. Přijdu jindy, Důstojnosti,“ zvolal Gaup maje se náhle k odchodu.

O návštěvě inkvizitora Bobliga se nezmínil ani slůvkem. Zapomněl pro svou chamtivost, nebo úmyslně? Z jakého potom důvodu? Ale děkan ho nepustí jen tak, nezahodí takovou příležitost!

Zastavil se ve dveřích a uhradil na hosta přímo:

„Ani jste se nepochlubil, jakou jste dostal nedávno návštěvu! Pana Bobliga z Edelstadtu, dnes nejmocnějšího pána na žerotínském panství!“

Lautner viděl, že zasáhl do černého. Soudce se v rozpacích chytil za bradu, několikrát rychle zamrkal a vtáhl do sebe vzduch. Odpověděl, jako by šlo o nicotnost:

„Ano, byl u nás pan Boblig z Edelstadtu. Jen taková příležitostná návštěva...“

„A neřikal, jak postupují výsledky s čarodějnicemi? Je všude o tom tolik řečí, ale pravdy se nikdo nedoví.“

„Na to vůbec nepřišla řeč, Důstojnosti...“

Děkan nabyl nezvratného přesvědčení, že Gaup nemluví pravdu, že s Bobligem jednal o věcech, které nesmí nebo nechce prozradit. O jakých? Jistě nepříliš čistých!

Soudce odcházel a děkan ho již nezdržoval. Gaup byl nadutější než jindy. Florián, kdyby ho viděl, řekl by, že pro kord nemůže zavřít dveře jako pes pro ocas. Děkan se chvíli za ním díval. Uvědomoval si, že je třeba mít se před ním na pozoru.

Vzdychl, rozloučil se se Zuzanou, sešel dolů a nasedl do kočáru. Florián zamlaskal a koně se dali do klusu úzkou uličkou kolem hřbitova, pak Kostelní ulicí přímo na rynek k Staré bráně. A potom předměstím s řídce roztroušenými baráčky a zahradami na rapotínskou silnici.

Cesta byla vyschlá, koně bujností zrovna tancovali, kočí měl co dělat, aby je udržel. Děkan se schoulil do kouta kočáru, díval se zamyšleně hned na tu, hned na onu stranu. Bylo pod mrakem, vzduch řídký. Na sklizených polích se pásly krávy, ovce a kozy. Pasáči si rozdělávali ohničky.

Šumperský děkan rád po cestě rozmlouval s Floriánem, dnes však byl zamyšlený.

Kočího už dlouho svrběl jazyk. Otočil se dozadu a zeptal se:

„Jedeme, jemnostpane, na zámek nebo na faru?“

„Na faru!“

Víc nic. Floriána to zamrzelo, neboť nade vše si cenil hovorů s děkanem. Nezačínal-li on, musil se pokusit sám:

„Je to pravda, jemnostpane, že ten olomoucký advokát už dal v Losínách pozavírat víc než tucet ženských jako čarodějnice?“

„Říká se to, Floriáne, ale kdo ví, je-li to pravda.“

„Prý je mezi nimi i bývalá farská kuchařka Kuhnelka?“

„Také už jsem to slyšel.“

„Ale to mi nejde do hlavy, jemnostpane. Což je možné, aby farská kuchařka byla čarodějnici?“

Děkan místo odpovědi se ho otázel:

„Věříš vůbec, Floriáne, že jsou ty ženy čarodějnice?“

Kočí se podrbl za uchem:

„Víte, jemnostpane, když jde o staré ženské, něco by na tom mohlo být. Od takové škaredé báby je vždycky dobře být hodně daleko!“

„A jít k mladší!“ usmál se děkan.

„Vy asi neráčíte mít zkušenosti, jemnostpane, ale našinec se nevznášá v povětrí, musí žít na zemi podle svých přirozeností. A i ptactvo nebeské se pro potravu z povětří spouští na zemi!“

To se již kočár blížil k prvním stavením rapotínským.

„U rapotínského pana faráře se nezastavíme?“ zeptal se Florián.

„M jindy!“

Koně klusali, cesta pěkně ubíhala po rovině. V dálce po pravé ruce se rýsovaly zalesněné kopce Jeseníků, za nimi vysoké hory, nejvyšší Praděd a o něco nižší Petrovy kameny, hora pověstná daleko široko. Odedávna se o nich po celém kraji vypráví, že se tam v noci filipojakubské rok co rok koná sněm čarodějnic. Teď zvláště toho mají lidé zase plné hlavy. Děkan Lautner se hoře usmál. Jaký to nesmysl! Stařeny prý tam létají na vidlích nebo jezdí na kozlu či zajíci! I stará Kuhnelka je z toho obviňována, třeba je kulatá jako zelná hlávka a pro tloušťku sotva dýchá. Snad i ona se přizná panu Bobligovi, že na Petrovy kameny jezdila na zajíci nebo létala na netopýru!

Po levé ruce z jasné zeleně vyhlédl honosný zámek pánů ze Žerotína, přitulený ke kuželovitému kopci Strážníku, pokrytému úzkými pásy políček.

Losinský zámek začal před sto lety s velkou pompou stavět Jan ze Žerotína, ale nedokončil jej ani jeho nástupce. Každého udivovaly lehké a s uměleckým vkusem provedené arkády kolem obou křídel i hlavní zámecké budovy, nikdo však nechápal, proč nádvoří k jižní straně zůstalo zcela otevřeno a zohyzděno konírnami a hospodářskými budovami ne právě nejlepšího vzhledu. Místo parádní branou tak jako před sto lety vjížděly kočáry na nádvoří – plaňkovým plotem. Osmiboká věž však byla dokončena. Korunována třemi nízkými báními pokrytými šindelem, rozhlížela se pyšně do kraje. Z otevřeného ochozu pod nejspodnější bání hlásný ustavičně střežil sídlo mocných Žerotínů.

Právě zpozoroval blížící se kočár a hned malým červeným praporkem dával znamení na dvůr.

Šumperskému děkanovi však ani nenapadlo, aby zajížděl dovnitř. Naprosto si nepřál setkat se s inkvizitorem Bobligem. Kdyby to šlo, kvůli němu by se vyhnul zámku na hon cesty.

Silnice se však téměř dotýkala břehu potoka, přes nějž vedl most k zámeckému parku. Stačilo jen přejet můstek, a děkan by se ocitl v docela jiném světě, daleko honosnějším a rozkošnějším. Ovšem jen pro někoho! Rozhodně ne pro vězně, které měl na starosti kat mistr Jokl.

Florián jako by věděl, nač myslí jeho pán; pobídl koně, takže brzy zámek, obtékáný říčkou Děsnou a potokem Losinkou, měli za zády.

Za chvíli uviděli rozlehlé stavení staré losinské papírny Góttlicherovy.

„Že prý už i papírnici odvedli na zámek,“ řekl Florián.

Lautner jen kývl hlavou a zahleděl se na dvůr papírny. Ale všechno tam vypadalo jako jindy; voda hučela, hřmotil holendr, děti po vodě pouštěly lodičky vydlabané z borové kůry, starý pes se vyhříval na sluníčku.

Trvalo chvíli, než kočár dojel na druhý konec dlouhé vsi k pěknému kostelu s mohutnými opěrnými pilíři a nevysokou věží. Fara stála nedaleko. Byla to budova patrová, zděná, nepříliš velká, s průčelím obráceným k horám. V zimě tu jistě

hodně fučelo, zato ta krása v létě!

Sotva kočár před farou zastavil, objevily se dvě mladé a milé dívky, Alžběta a Anna Marie, farářovy příbuzné; starší mu dělala hospodyní. Radostně vítaly šumperského děkana.

„Pan farář má sice návštěvu, ale bude jistě rád, že jste přijel. Pojdte dál!“ zvaly obě srdečně hosta.

„Kdopak je u pana faráře?“

„Papírník Gottlicher.“

„Chudák,“ utrousil děkan a vstoupil do fary.

Faráře zastihl v rozmluvě s papírníkem, mužem na první pohled ušlechtilým, teď však zdrceným neštěstím.

V jeho očích se objevil záblesk radosti, když poznal šumperského děkana. Děkan je víc než farář, jeho přímluva bude mocnější, vyjadřoval jeho pohled.

„Pane děkane,“ začal hned hlasem plným smutku, „odvlekli mi ženu do arestu a obviňují ji z čarodějnictví. Byl jsem už dvakrát na zámku za panem hejtmánem Vínařským, ale ani mě k němu nepřipustili! Kdybyste se ráčil vy přimluvit za manželku u paní hraběnky...“

Farář Kónig stál s hlavou sklopenou a vypadal velmi nešťastně, jako ten, kdo nemůže pomoci, i kdyby chtěl. Hrnuly se na něho věci, které byly nad jeho síly. Pravil:

„Bohužel, paní hraběnka dnes odjíždí na Vízmbek.“

Děkan položil papírníkovi ruku na rameno.

„Slyšel jsem už o tvém neštěstí. Kéž tě Bůh potěší! Bojím se však, že naše přímluva u paní hraběnky mnoho nepomůže. Do vězení neuvrhla tvou ženu ona, ale inkvizitor Boblig. A proti němu jsme oba slabí!“

V očích Góttlicherových se objevily slzy.

„Nevíš, kdo obvinil tvou ženu?“ zeptal se ještě Lautner.

„To kdybych věděl!“

„Jedna obviňuje druhou, jedna svědčí proti druhé,“ vysvětloval s nechutí farář.

„Ale má žena nikdy žádnou čarodějnici nebyla!“ zvolal zlomený muž. „Každou neděli chodila do kostela, zpovídala se, přijímala svatou hostii. V noci nikdy náš dům neopustila, protože se bála. Spávala se mnou na jednom loži. Věděl jsem o každém jejím hnutí. Jak je možné, že z ní udělali čarodějnici? Z takové dobré a spravedlivé ženy!“

Starému muži se hrnuly slzy do očí. Děkanovi ho bylo líto, ale čím ho utěšit?

„Neplač, příteli,“ pravil, „snad se všechno vysvětlí a napraví. Bůh ještě nikoho neopustil, kdo v něho doufal!“

Tvář papírníkova najednou ztvrdla:

„Jak mám doufat v Boha, který dopouští tak strašné věci?“ zvolal temně.

„Bůh dopouští ještě horší věci, Gottlicher! Nebyl jeho jednorozený syn ukřižován zároveň s dvěma lotry? Kolik jen světců a světic skončilo mučednickou smrtí!“

„Jděte domů. Večer se u vás zastavím,“ naléhal na papírníka farář Kónig.

„Jdi, učiníme pro tě vše, co bude v našich silách,“ připojil se i děkan.

Starý muž odcházel, ale bylo na něm vidět zklamání. Ztratil víru v oba kněze, nevěřil už ničemu a nespolehal na nikoho.

Sotva za ním zapadly dveře, zvolal farář rozhořčeně:

„Barbora Góttlicherová je už šestá žena z mé farnosti. Nevím, koho odvedou zítra, nevím, kolik jich ještě bude!“

„Mluvil jsi o tom s Bobligem?“

„Šel jsem za ním, ale nic jsem nepořídil. Odbyl mě jako nějakého sluhu. Řekl mi, abych se lépe staral o své stádo!“

„A hraběnka?“

„Ta je velmi vylekaná. Boblig se jí hnusí. Od prvního setkání; od smrti staré Davidky se ho bojí. Jednou utrousila, že snad i ji by se ten člověk nerozpakoval obvinít z čarodějnictví. Raději odjíždí s mladými hrabaty na Vízmbek.“

Chvilí oba kněží stáli mlčky: cítili svou bezmocnost. Posléze promluvil děkan:

„Zbývá poslední cesta – obrátit se na biskupa Liechtensteina!“

Farář Kónig jen malomocně pokrčil rameny:

„A bude-li biskup věřit Bobligovi víc než nám?“

Lautner chvíli přecházel po pokoji, potom se zastavil a téměř se rozkřikl:

„Hrome, což jsme kuřata, abychom se dali beze všeho podřezávat? Jací bychom to byli pastýři, kdybychom dovolili vlku takhle řídit mezi svými stády? Musíme tomu zloduchovi ukázat, že si nesmí dělat, co mu napadne. Včera lazebnice Biedermannová, dnes papírnice, zítra třeba tvá hospodyně Alžběta nebo její sestra...“

Vtom na cestě před farou zahrčela kola kočáru. Farář vyhlédl z okna a úžasem div se mu nezježily vlasy.

„Boblig!“ zvolal přidušeným hlasem.

I děkan Lautner se zachvěl. Nečekal, že se na losinské faře setká s inkvizitorem. Jak se ten člověk dověděl, kam jel šumperský děkan? Strážný na věži patrně poznal kočár a pověděl to Bobligovi nebo jeho pomocníkovi. Proč sem přijel? Co zamýšlí?

Ale ve dveřích se již objevila neforemná postava inkvizitorova. Advokát se tvářil velmi překvapeně:

„To jsem opravdu netušil, jakou pan farář dostal návštěvu! Ale mám radost z takového setkání. Musím přece také jednou navštívit pana faráře, který se mi vyhýbá. Je to tu pěkné! Nejkrásnější je výhled k horám. Není snad odtud vidět i na Petrovy kameny? Ale před farou jsem zahlédl dvě roztomilá ženská stvoření. Věřte mi, pánové, kdybych nebyl inkvizičním soudcem, chtěl bych být losinským farářem!“

Boblig mluvil a mluvil a každé jeho slovo bylo šípem napuštěným jedem, vysmíval se děkanovi i faráři a dělalo mu potěšení, když viděl, jak Lautner střídavě bledne a rudne a Kónig zatíná zuby. „Což se neposadíme a nevypijeme skleničku?“ připomněl pak faráři jeho hostitelskou povinnost.

Farář se dovtípl, přisunul soudci židli a vyběhl z pokoje, aby zařídil potřebné.

Bobligova tvář najednou zvažněla.

„Jistě se také, Důstojnosti, divíte, co se děje v téhle farnosti. Špatně, pane děkane, ostříháte své stádo a nedostatečný dozor vykonáváte nad svými podřízenými! Ale chraň bůh, abych vám něco vytýkal, to není moje věc,“ změnil zase tón inkvizitor, pokoušeje se dokonce o úsměv. „Pro mě to znamená jen více práce, a té já se nebojím. Je odtud opravdu vidět na Petrovy kameny?“

Děkan těžce snášel Bobligovy řeči. Cítil z nich výsměch i hrozby. Avšak osobní dojmy je třeba odsunout stranou. Teď konečně má příležitost promluvit si s inkvizitorem od srdce. Právil:

„Právě jsem mluvil s papírníkem Gottlicherem, jehož ženu jste dal uvěznit pro podezření z čarodějnictví. Znáám je oba. Nemohu věřit, že by Barbora Góttlicherová byla ve spojení s ďáblem. Mám za to, že ani vy sám tomu nevěříte.“

Bobligova tvář se protáhla:

„Jaká to otázka od studovaného juristy, pane děkane! Jsem-li si jist! Jako zkušený soudce nikdy si nejsem jist, dokud nejsou skončeny všechny výsledky, provedeny konfrontace a pokud rozsudek není schválen konečnou instancí. Teprve potom mohu na dobré svědomí prohlásit, je-li dotyčná osoba vinna či nikoli.“

„Směl bych se vás na něco otázat, pane?“

„Jsem vám jak o vždy k službám, pane děkane.“

„Už se vám za vaší bohaté praxe přihodilo, že byste propustil nějakou obviněnou osobu na svobodu?“

Boblig se zasmál, odhaluje pahýly vykotlaných zubů:

„To se mi opravdu ještě nepřihodilo!“

Děkan stáhl obočí a ptal se dál:

„A nezdá se vám to podivné?“

V Bobligových očích se ukázal zlý ohýnek:

„Ne, nezdá. Vede-li se soudní řízení správně, nedá-li se soudce ošálit slovy obviněné osoby, jejím zjevem, jejími příbuznými a přáteli, je-li neúprosný a nepodplatitelný a užije-li všech prostředků zákonem dovolených, musí vždy dosáhnout přiznání obviněné osoby, což, jak víte, u inkvizičních procesů je zcela postačitelé. Na podporu tu bývají ještě svědectví jiných osob. Nil mortalibus ardui est, říká, nemýlím-li se, Horatius. Smrtelníkům není nic nemožného. Na světě je, Důstojnosti, mnoho zla. Ďábel je mnohem mocnější, než se mnozí domnívají!“

„A nezdá se vám, pane, že někdy s koukolem vytrháváte i pšenici? Že s viníky utrácujete i nevinné?“

Boblig ohnul spodní ret:

„Mluvíte, pane děkane, bezmála jako advocatus diabo-li. Zajisté je vám známo, že advokáti čarodějnic, kteří své klientky příliš horlivě obhajují, bývají velmi podezřelí. Jaký útlocit, pane děkane! Nic se přece neděje bez dopuštění božího. Kdyby se i připustilo, že na hranici někdy zemřel člověk bez viny, pak jistě se to nestalo proti vůli boží. Takového nešťastníka bychom mohli dokonce považovat za zvláštního šťastlivce, kterého vyznamenal sám Bůh...“

Děkan ustrnul nad takovou sofistikou; ozval se teprv po chvíli:

„A co soudcovo svědomí?“

Hlas Lautnerův, aniž si to uvědomoval, zněl ostřeji než vítr na Petrových kamenech, ale advokát se usmíval jako ten, kdo dokonale porazil nepřítele:

„Nač si připouštíte takové starosti, Důstojnosti? Soudce přece není nic jiného než nástroj v rukou božích!“

Lautner měl pocit, že bude dávat. Nikdy se nesetkal s člověkem tak cynickým. Nejraději by panu Bobligovi z Edelstadtu naplil do tváře. Na nic se ho už nechtěl tázat, znal napřed všechny jeho odpovědi. Naštěstí přicházel losinský farář, nesa na velkém podnose víno, číše a zákusky.

Boblig zvolal překvapeně:

„A kde jsou, pane faráři, hospodyňky? Ještě jsem neviděl, aby farář, který má dvě kuchařky, sám obsluhoval hosty!“

„Mají mnoho práce,“ odpovídal farář, dívaje se k zemi.

„Škoda,“ vzdychl inkvizitor, „i starý člověk se rád pokochá pohledem na pěkné děvče!“

Zvedl pohár, upil a převaloval víno na jazyku.

„Dobré! Mnohem lepší, než nám čepuje ten taškář Stubenvoll na zámku!“

Děkan držel v ruce sklenici, ale nepil. Díval se na inkvizitora, jako by si chtěl navždy vrýt v paměť jeho podobu. Hledal v něm aspoň jiskřičku dobra. Alespoň zákmit světla kdyby našel! I ze zcela malé jiskérky se dá rozfoukat oheň, ale tady bylo všechno ztrouchnivělé a slizké.

Náhle se Boblig celým tělem obrátil k děkanovi:

„Chtěl bych vám něco říci, Důstojnosti. Dejte si pozor na své šumperské ovečky. Některé nosí pod čepcem rohy!“

Bylo to tak neočekávané, že děkan na okamžik ztratil dech.

„Neznám nikoho, koho bych mohl podezírat,“ pravil, když se zas sebral.

„Asi se špatně díváte,“ odpověděl Boblig, sahaje pro tabatěrku.

Děkan se už zcela vzpamatoval a sám zaútočil:

„Snad vám něco řekl knížeční soudce Gaup?“

„Nikoli, Důstojnosti, ale vypovídají tak mnohé z obviněných!“

Bylo to, jako když zatne sekeru do špalvu. Děkan Lautner se zachvěl, faráři Kónigovi sklesly ruce. Pohlédl na děkana jako tonoucí.

Děkan našel v sobě ještě dost sil, aby řekl:

„Mihi cumulus iste suspectus est. To velké množství je mi podezřelé, praví svatý Ambrož.“

Boblig zprudka postavil sklenici na stůl.

„Snad nepochybujete o mých slovech, pane děkane? A vy, pane faráři?“

„Já jen důvěřuji v Boha,“ zašeptal losinský farář, červený v obličeji jako opařený rak. Děkan mlčel; silně k sobě tiskl zuby.

Boblig vstal. Pohlédl oknem plným květin a řekl:

„Dobře děláte, pane faráři!“ Potom dodal o něco veseleji: „A dávejte si pozor na své hospodyňky. Na Petrovy kameny od vás není daleko. A někdy i mladé posedne touha, aby se tam šly podívat!“

Zachechtal se a měl se k odchodu:

„Nebudu už pány rušit v jejich bohulibém díle. Však se ještě najde příležitost k příjemnému pohovoru!“

Oba kněží stáli jako ze dřeva vyřezaní svatí, žádný se nevzmohl na odpověď. Říká to jen tak, nebo vyhrožuje?

Teprve když pod okny zahrčela kola kočáru, jako by z obou spadla tíha. Pohlédli na sebe, posadili se a rozhovořili se. Už se nemuseli navzájem dohadovat, hrozí-li jim nebezpečí. Boblig je o tom přesvědčil.

Když se šumperský děkan vracel domů, našel za Góttlicherovou papírnou v talutě převrácený žerotínský kočár s přeraženou ojí a rozsypaným zadním kolem. U kočáru stálo několik lidí.

Na dotaz pověděla jedna z žen děkanovi, co se stalo. Za městem se u kočáru splašili koně. Pan inkvizitor, který se v něm vezl, vypadl a narazil si hlavu, ale nebylo to asi nic nebezpečného, protože ani nepočkal na kočího, až ukrotí koně, a upaloval k zámku.

Děkan Lautner vzhlédl k nebesům. Napadla ho slova z evangelia svatého Lukáše:

„Hoden je dělník mzdy své!“

Pohlédnuv na Floriána, uviděl, že se celá jeho zarostlá tvář blaženě usmívá. Obrátil se k němu a řekl:

„Jako bys, Floriáne, nevěřil v boží spravedlnost!“

„Věřím, jemnostpane, jak bych nevěřil,“ pospíšil si s odpovědí kočí. A po malé chvilce dodal: „Jenže boží mlýny melou pomalu, jak se říká, a tady to šlo po čertech rychle!“

„Tady máš důkaz...“

„To je něco docela jiného, jemnostpane.“

„Co?“

„To já nevím,“ pokrčil rameny Florián a práskl bičem.

To tak! Bude jemnostpánovi vykládat, že dal Bobligovým koním, když stáli před losinskou farou, sežrat takovou malou zelenou kuličku, kterou loni vyměnil za tabák s jedním cikánem. Cikán říkal, že po takové kličce i nejmírnější koně zdivočejí. Jak je vidět, cikán nelhal. Jenže takové tajemství se nesmí vyzradit ani při zpovědi. Ať jemnostpán věří raději na boží spravedlnost.

– 15 –

Korunní svědek

Když se koncem XVI. století na místě staré vodní tvrze stavěl losinský zámek, zapomnělo se na vězení; možná také, že stavitel nezapomněl, protože však musil stavět na půdě bažinaté bez hlubokých základů, zůstala budova nepodsklepena, a nebylo-li sklepů, nebylo ani možnosti umístit v nich vězeňské kobky. Stavitel se pokusil odstranit závadu tím, že zřídil vězení v přízemí osmiboké věže. Vznikla tu kobka dost prostorná, s kulovitou klenbou a tlustými zdmi, avšak ani toto vězení nevyhovovalo, neboť dveře z něho vedly přímo na zámecké nádvoří, po němž se často rozléhal křik a pláč vězňů, což nebylo příjemné pro citlivé uši panstva. Kromě toho brzy se ukázalo, zejména v roce devětapadesátém, když se žerotínští poddaní vzbouřili, že vězení ve věži je příliš malé. Bylo tedy s největší rychlostí přikročeno k stavbě vězení prostornějšího, a to na konci rozsáhlé konírny. I tato nová budova byla zapuštěna sotva půl sáhu do země kvůli prosakující vodě, zato stěny byly silné, stropy klenuté. Kobek tam bylo celkem šest; tři měly okna na jih, dvě do zámeckého nádvoří, poslední byla temnice bez oken. Okna ovšem byla úzká, sotva půl lokte vysoká, opatřená těžkou železnou mříží s ostrými hroty, kromě toho zvenčí ještě zabezděná, takže světlo vnikalo dovnitř jen tenkými škvírami mezi prkny. Před okny stávala stráž. Úzká chodbička mezi kobkami vedla do větší světnice s hrubým stolem a lavicemi pro stráž. Nyní ani toto vězení nestačilo, a tak pod kopcem v parku se stavěla ještě jedna budova.

Hned zkraje vlevo od vchodu čekaly na svůj osud vernířovická žebrácká Maryna Schuchová, Dorota Groerová a mlynářka Zullichová z Víkřovic. Procesní řízení s nimi bylo již skončeno, rozsudek i se spisy poslán apelačnímu soudu do Prahy k schválení. Nikdo těm třem ubohým ženám už nevěnoval větší pozornost, jen občas některou z nich odváděl dozorce nahoru do soudní síně ke konfrontaci. Dostávaly pravidelně svůj krajíc špatného chleba a džbán vody, jen někdy jim mladý dozorce Friml přinesl tajně ze zámecké kuchyně hrníček polévky nebo jim podstrčil zbytek svého oběda. Dlouhé vězení, nekonečné výslechy, mučení, hlad, zima i domluvy mnichů kapucínů už dávno všechny tři zbavilo vůle i zdravého rozumu. Žádná z nich již v nic dobrého nedoufala. Nerozeznávaly pravdu od lži, skutečnost od výmyslu, pomalu věřily tomu, co vypovídaly. Chovaly se trpně, jen když mistr Jokl nahlédl do jejich cely, počaly se třást a tiskly se k studené stěně ze strachu před novým mučením. Lidským bytostem se podobaly málo.

V soudní kobce s oknem obráceným k jihu seděly rovněž tři ženy: Barbora Kúhnelová, bývalá kuchařka zesnulého faráře Leopolda, stará Agneta Koppová z Losin a Anna Fóblová z Klepáčova. Všechny už měly za sebou mnoho výslechů i exameny spojené s torturou, ale rozsudky nad nimi inkvizitor dosud nevypracoval. Také tyto nešťastnice neměly už žádnou naději. Nebyly však ještě tak dlouho ve vězení jako jejich sousedky, proto se často z jejich kobky ozýval pláč, zoufalý křik, někdy i zuřivé bouchání do dubových dveří, takže dozorce několika kopanci nebo karabáčem

musil udělat pořádek.

V třetí kobce trávila smutné dny Zuzana Stubenvollová, žena zámeckého sklepmistra, správcová Marie Petrová z Třemešku a mladá dcera kostelního pekaře losinského Barbora Rotterová. Jejich cela byla nejteplejší, protože sousedila s konírnou. Vězeňkyním se tam dařilo poměrně dobře, neboť podplacení dozorcí přinesli jim občas trochu lepšího jídla. Hlavně však žádná z nich dosud nepřestala věřit, že všechno je hrozný omyl, který se nakonec šťastně vysvětlí.

Jinak už bylo v kobce sousední s oknem do nádvoří, kde seděly jen dvě ubožačky. Barbora Kranichlová, zvaná také Černá Zuzka, žena nezkrotná, divoká, která se na mučení sice ke všemu přiznala, ale sotva ji kat sundal palečnice nebo španělskou botku, všechno hned odvolávala. Ve vězení bušila do dveří, obviňovala pány soudce, nejvíc toho břichatého a plešatého dědka, že jsou sami ve spojení s ďáblem, a jen proto trápí a mučí spravedlivé křesťany. Společnou celu s ní sdílela Kateřina Rabovská, zvaná Střelcová, žena mírná, těžkou prací zedřená, která se i ve vězení chovala pokojně. Jen někdy to na ni sedlo, a tu pak řádila jako smyslů zbavená a nepomohlo, dokud ji dozorce nesvázal do kozelce a do úst nenacpal roubík.

Lazebnice Dorota Biedermannová, s níž soudní řízení nebylo dosud skončeno, dlela v samovazbě, rovněž tak papírnice Göttlicherová, zatčená teprve nedávno. Tu kat zavřel do temnice nejen proto, aby rychleji změkla, ale aby se mohl od bohatého papírníka dožadovat tučného bakšíše.

Bylo však až neuvěřitelné, kde se vzalo tolik síly a vzdoru v té poměrně slabé ženě. Nepomáhaly výslechy, domluvy kapucínovy, hrozby Joklovy, konfrontace. Stále tvrdila, že žebračku Schuchovou nezná, ani porodní bábu Groerovou, že s mlynářkou Züllichovou se nikdy přátelštěji nestýkala. Na Petrových kamenech nikdy nebyla, vedla vždy jen pořádný život v práci, zachovávala všechna příkázání církve a dovolávala se k tomu svědectví losinského faráře Kóniga. Ani když jí mistr popravčí nasadil palečnice, nezměnila své výpovědi. A tak zůstávala stále v temnici v samovazbě. Soudce mohl počkat, čas mu byl spojencem. Měl bohaté zkušenosti: v temnici změkli i silní muži, jak by nezměkla losinská papírnice! –

Po odjezdu hraběnky z Galle na Vízemberk stal se pan Boblig z Edelstadtu vlastně svrchovaným pánem na losinském zámku. Hejtman Vínařský, purkrabí i důchodní již trochu nahlédli do jeho praktik a velmi se rozmyšleli klást mu v něčem odpor. Ostatně výt s vlkem bylo nejen pohodlné, ale někdy i zábavné.

Na ten den sezval inkvizitor Boblig celý soudní tribunál, aby dokončil řízení proti Dorotě Biedermannové. Ve skutečnosti víc než o ni mu šlo o pány, jimž chtěl předvést vzrušující divadlo a sám se před nimi blýsknout.

Soudci v plném počtu zasedli k dlouhému stolu, pokrytému bílým ubrusem, a dost nejistě se rozhlíželi po obrovské soudní síni. Malá okna, vedoucí na sever, nepropouštěla mnoho světla, hned se však rozjasnilo, když sklepmistr Stubenvoll, zamračený, postavil před každého objemný pohár a pak z velkého džbánu naléval do číši bílé rakouské víno.

Potom přišel inkvizitorův pomocník Ignác a důkladně vykouřil celý sál, aby sem žádný nečistý duch neměl přístup, ve skutečnosti vůně kadidla měla potlačit zápach, který se obvykle šíří od vyslýchaných.

Nakonec vešel do soudní síně sám direktor inkvizičního soudu, pan Boblig z Edelstadtu. Ale jak se vyšňořil! Měl na sobě nový modrý soukenný kabát, široké spodky, nové střevíce, okolo krku krajkový obojek, na hlavě paruku. Jistě proto, aby zakryl bouli, kterou utřil, když se s ním zvrhl kočár nedaleko Göttlicherovy papírny, myslil si hejtman Vínařský.

Ignác usedl k malému stolku, kde byl připraven papír, kalamář a několik dobře přirýznutých per. Vypadal velmi vážně. Když na svém stole nenašel sklenici s vínem, vzkřikl na sklepmistra, a Stubenvoll musil hned nedopatření napravit.

Ve dveřích do mučírny stál mistr Jokl, dnes také v plné parádě: v červené kamizole, černých spodcích, s malou koženou čepičkou na hlavě.

„Přiveď lazebnici Dorotu Biedermannovou!“ nařídil mu konečně inkvizitor.

Kat odešel a pan Boblig z Edelstadtu přišel ke stolu soudců; chopil se největší sklenice a z poloviny ji vyprázdnil.

„Stubenvoll se lepší,“ řekl, když ochutnal víno.

Páni se usmívali a horlivě přikyvovali. Všichni nebyli zcela ve své kůži. Byli svoláni teprve podruhé. Předtím se sešli, když byl vynesena rozsudek proti Schuchové, Groerce a mlynářce Züllichové. Tehdy byli nadměrně překvapeni, když uslyšeli od všech tak jasné doznání viny. Nikdo se však neodvážil pátrat, co tomu předcházelo, víc z pohodlí než ze strachu před inkvizitorem. Jediný hejtman Vínařský z Křížová měl o všem vlastní mínění, ale ponechával si je pro sebe.

Kat rázně otevřel dveře do soudní síně a vpustil dovnitř Dorotu Biedermannovou, provázenou dozorcem.

U stolu s bílým ubrusem všechno ztichlo. Kdo z těch pánů by dobře neznal lazebnici? Ale teď si žádný nebyl jist, je-li to skutečně ona. Ubohá, sehnutá stařena, držící vzhůru palce pokryté strupy. Místo na inkviziční tribunál dívala se k oknu, jimž bylo vidět k Losinám.

Páni se dívali rozpačitě, lesmistr Zeidler pocítil cosi jako stud, tahal se za dlouhou nazrzlou bradu.

Inkvizitor zahájil líčení. Vstal a zvolal:

„In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti...“

„Amen,“ odpovídal mu sbor soudců jako v kostele.

Boblig pak, vypínaje břich, stanul před obžalovanou.

„Ptám se tě, chceš-li před celým inkvizičním tribunálem odpovídat podle pravdy na všechny otázky, které ti budou předloženy?“

Dorota měla hrdlo stažené, v ústech pocítila hořkost. Jen lehce kývla hlavou, protože mluvit nemohla.

„Nejdřív řekni, jak se jmenuješ a jak jsi stará!“

Trvalo chvíli, než se Dorotě otevřela ústa. Potom pravila tiše, že to páni u stolu sotva postřehli:

„Jmenuji se Dorota Biedermannová. Byla jsem lázeňskou a je mi dvaapadesát let.“

Boblig pohlédl na hrbáče, zdali vše zapisuje.

„Jsi vdána a jak dlouho?“

„Byla jsem vdána dvakrát. Poprvé více než před třiceti lety.“

„Máš děti? Kolik? A kde jsou?“

„S prvním mužem jsem měla šest dětí. Tři z nich brzy umřely, jeden synáček krátce předtím, než jste mě odvedli do arestu. Dcerka umřela před rokem. Zůstal mi jen jeden syn. S druhým mužem jsem měla dvě dcerky. Obě i syn jsou ještě doma.“

Boblig počkal, až písař vše zapíše, potom se tázal dále:

„Jak často jsi chodila k zpovědi a k svatému přijímání?“

„Aspoň dvakrát do roka, jednou v čase vánočním, jednou v čase velikonočním.“

„Kdy jsi byla naposled?“

„Na Velký pátek v Losínách. Zpovídala jsem se u pana faráře Kóniga.“

Ve výslechu nebylo nic vzrušujícího. Hlas soudců zněl nudně, vyslýchaná odpovídala tiše a rozumně.

Náhle Boblig změnil hlas:

„Už dříve ses přiznala, žes bývala na Petrových kamenech. Je tomu tak?“

Soudci se rázem stali pozornější. Věděli, že odpověď bude rozhodující.

Dorota Biedermannová odpovídala nezměněným hlasem:

„Ano, byla jsem na Petrových kamenech.“

V ohromné soudní síni nastalo ticho, které rušilo jen písařovo škrabání.

„Cos tam dělala?“

Lazebnice jako by nenacházela vhodná slova. Ticho trvalo příliš dlouho. U dveří mučírny slabě zakašlal mistr Jokl. A hle, Dorota Biedermannová hned otevřela ústa.

„Když jsme se sešli na Petrových kamenech, měla jsem radost. Skákali jsme tam a tancovali. A také jsme tam pili pivo.“

„A co tys tam dělala?“

„Také jsem skákala a tancovala. A pila pivo.“

Lesmistr se tahal za bradu, správce hamru Richter v rozčilení polykal sliny.

„Měla jsi galána?“

„Ano.“

„Jak se jmenuje tvůj galán?“ ptal se již ostřejším hlasem soudce.

„Můj galán se jmenuje Baleár.“

„Jak vypadá?“

„Je to fešný mládenec, nosí zelený myslivecký klobouček a lesklé holínky.“

„Kdo tě poprvé dovedl na Petrovy kameny a jak ses tam dostala?“

„Poprvé mě tam dovedl můj galán Baleár. Sedli jsme si na bradatého kozla a v mžiku jsme byli na Petrových kamenech.“

Inkvizitor byl s odpovědí zcela spokojen, zato pan hejtman Vinařský se lehce usmál. Pan důchodní a pan purkrabí se dívali k zemi. Lesmistr Zeidler se však mračil; znal tu horu, na níž bylo stoupání značně obtížné. Dostat se tam v mžiku, a k tomu ještě na kozlu? To je k nevíře!

Avšak soudce již pokračoval ve výslechu:

„Vypověděla jsi už, žeš mívala u sebe svatou hostii. Kde jsi ji nosila?“

„Svatou hostii od velikonočního svatého přijímání jsem měla v botě.“

Posvěcenou hostii v botě! U soudců to vzbudilo pohoršení.

„Proč jsi měla svatou hostii v botě?“

„Měla jsem svatou hostii v botě, abych lépe skákala a tancovala.“

To se už i pan hejtman Vinařský zamračil.

„Modlila ses ke svému galánovi?“

„Já jsem ho volala: Černý, bílý, zelený, ty můj galáne milný. Odved' mě na Petrovy kameny!“

Inkvizitor chvíli počkal, než hrbáč vše zapíše, potom řekl vyčítavě:

„Uvědomuješ si, Doroto Biedermannová, žeš tak ztratila Boha všemohoucího, Matku boží Pannu Marii, svátost křtu i ostatní svátosti?“

„Ano, ale já doufám, že pro milosrdenství boží bude mi na posledním soudě odpuštěno ...“

Ticho v soudní síni jako by dostávalo váhu a hrozilo lidem zadusit. Pan rentmistr s úžasem hleděl na lázeňskou, a chtěl nechtěl jí musil věřit, i když věci, které vypovídala, byly neuvěřitelné. Purkrabí v rozčilení sáhl po tabatěrce, fořtmistr se ještě zuřivěji tahal za bradu a správce hamru Richter sebou vrtěl na křesle...

Boblig se tázal dál:

„A teď, Doroto Biedermannová, když tak spoléháš na milosrdenství boží, jmenuj všechny lidi, které jsi viděla na Petrových kamenech. Dej pozor, abys nikoho nevynechala!“

Pro vyslýchanou nastal nejhorší okamžik. Naučila se zpaměti jména asi dvaceti lidí, z nichž některé znala, jiné nikoli, ale teď v rozčilení si nemohla na žádného vzpomenout. Na skráních se jí objevily kapičky potu.

„Mluv!“

„Na Petrových kamenech jsem viděla žebračku Schuchovou z Vernířovic, starou Davidku a porodní bábu Groerku... Také tam byla mlynářka Ziillichová z Víkřovic... Potom stará Agneta Koppová z Losin, Rabovská, Černá Zuza...“

Dorota zmlkla.

„Jen vzpomínej!“ naléhal soudce. „Nebyl tam snad také někdo ze Šumperku?“

Otázka byla pro soudce překvapením. Že by i v Šumperku byly takové ženy?

Vyslýchaná polykala sliny. Mlčela. Tu však v mučímě zařinčel řetěz.

„Ano, viděla jsem na Petrových kamenech Marii Sattlerovou, ženu barvíře Kašpara Sattlera, který tam byl také s dcerou ... Byla tam i Marie Pešková, tkalcová, její muž Jindřich Pešek. Také jsem tam viděla ženu soudce Huttra, papírnici Weilemannovou a mydláře Přerovského ...“

Do inkvizičního tribunálu jako by zčistajasna udeřil hrom. Všichni znali barvíře Sattlera, pláteníka Peška i mydláře Přerovského jako lidi vážené, bez úhony. Teď se o nich dozvídali, že jsou zaprodanci pekla. Lazebnice se patrně ve vězení pošetila na rozumu.

Boblig vítězoslavně pohlédl na soudce. To koukáte – jako by chtěl říci – jaké jsem vám připravil překvapení! Jenže, holenkové, to ještě není všechno. Natáhněte uši a držte se stolu, abyste pod něj nespadli!

„A už nikoho jiného jsi na Petrových kamenech neviděla?“

Vyslýchaná sklonila hlavu.

Ticho v soudní síni se stávalo nesnesitelným.

Dorota stále mlčela.

Z mučírny se ozval kašel.

Dorota rychle otevřela ústa. A pak mluvila rychle, jako by měla strach, že ji opustí paměť.

„Viděla jsem na Petrových kamenech také rýmařovského pana faráře Pabsta s jeho kuchařkou. Viděla jsem na Petrových kamenech také šumperského pana děkana Lautnera a jeho hospodyně Zuzanu Voglickovou. Všichni měli v botách posvěcenou hostii a tancovali...“

To už bylo přespříliš. Lesmistr Zeidler rozčilením vyskočil a přiblížil se k lazebnici:

„To sis vymyslíla! To přece nemůže být pravda!“ vzkřikl.

Inkvizitor se zamračil, uchopil lesmistra za rameno a odváděl ho ke stolu.

„Vaší povinností, pane fořtmistře, je naslouchat. Vyslýchám já! Musíte zachovat klid. Dovíte se ještě horší věci!“

Dorota stála jako sloup. Oči měla upřeny k stropním trámům, palce na rukou držela vztyčené. V jedné chvíli ji napadlo, aby vykřikla, že vše, co vypověděla, je lež, že to na ní vynutil inkvizitor s pomocí kata Jokla Haye, ale právě vtom se z mučírny ozvalo řinčení pout. Dorota pochopila, že jí mistr popravčí dává výstrahu. Počala se třást.

„Co tam ještě dělal šumperský pan děkan?“ uslyšela tvrdý hlas Bobligův.

„Pan děkan pískal na píšťalu, tkadlec Pešek hrál na jiný instrument, pan farář Konig hrál na diškant...“

„Viděla jsi tam tedy také pana faráře Kóniga?“

„Ano, viděla jsem ho tam s oběma kuchařkami...“

To přestávalo všechno. Důchodní, purkrabí, nejvíc pak lesmistr Zeidler se mračili a mručením dávali najevo nelibost. Boblig na ně vrhl ostrý pohled a zlověstně se usmál.

Potom přistoupil těsně k vyslýchané, a dívaje se jí zpřímá do očí, zeptal se:

„Znáš dobře, Doroto Biedermannová, šumperského pana děkana Lautnera?“

„Až moc dobře jsem poznala šumperského pana děkana,“ hlesla tázaná.

„Co znamenají tvá slova – až moc dobře jsem poznala šumperského pana děkana?“

„Jsem stará ženská a nesluší se mi před tolika pány...“

Boblig nenaléhal, jen vybídl písaře, aby vše přesně zaznamenal. Teprve potom položil vyslýchané další otázku:

„Mohla bys všechno, cos tu vypověděla, říci panu děkanovi Lautnerovi do očí?“

„Ano,“ odpovídala tichounce lazebnice. „Chtěla bych mu říci do očí, že jsem ho viděla na Petrových kamenech mezi čarodějnicemi.“

„Chceš na tom, cos tu pověděla, žít i umřít?“

„Ano, na tom chci žít i umřít. Pana děkana jsem na Petrových kamenech viděla, i jeho kuchařku Zuzanu.“

„A pana faráře Pabsta?“

„Také jeho jsem viděla s kuchařkou na Petrových kamenech!“

Dorota Biedermannová byla již u konce svých sil; každým okamžikem se mohla zhroutit. Dozorci Friml ji musil podepřít, a mistr Jokí, který vše pozoroval z dveří mučírny, jí přinesl hrníček vody. Dorota jej hltavě vypila. Když se poněkud zotavila, výslech pokračoval.

„Řekni, zda má každá čarodějnice nějaké znamení?“

„Každá čarodějnice musí mít znamení, aby ji zlý duch poznal, a také aby se čarodějnice poznaly navzájem.“

„Teď pověz, jak často ses spojovala se svým galánem Balcarem? Jak dlouho je už tvým galánem?“

„Baleár je mým galánem už sedmatřicet let. Přicházel ke mně každý týden.“

„S kým jsi měla své děti?“

„Mé děti jsou od mých mužů, protože ze spojení s galánem se mohou narodit jen mouchy, čmeláci, vosy nebo mury...“

Výpověď vzbudila u soudcovského stolu odpor a hnus. Správce Richter si odplívl.

Na Dorotu znovu přicházela slabost. Inkvizitor se rozhodl, že výslech přeruší. Pozvedl hlas a ještě se otázel:

„Jsi hotova, Doroto Biedermannová, vše, cos tu dobrovolně a bez mučení vypověděla, před kýmkoli potvrdit?“

„Ano,“ odpovídala vyslýchaná sotva slyšitelným hlasem.

„Chceš na tom žít i umřít?“

„Ano.“

„Můžeš to říci všem, které jsi jmenovala, do očí?“

„Ano.“

U soudcovského stolu se nikdo ani nepohnul. V tichu bylo slyšet, jak praskají stropní trámy.

Inkvizitor si dával čas. Všechno dopadlo přesně tak, jak předpokládal. Rozkázal Joklovi:

„Přiveď papírnici Góttlicherovou ke konfrontaci!“

Kat se uklonil a odešel. Dozorce odvedl Dorotu stranou. Inkvizitor poodešel ke stolu a vypil naráz pohár vína. Potom s lehkým úsměvem pohlédl na členy inkvizičního tribunálu.

– 16 –

Konfrontace

Mistru Joklovi nebylo zcela jasno, proč inkvizitor Boblig posílá pro papírnici Góttlicherovou. Dosud se nepřiznala, na otázky odpovídala negativně nebo mlčela. Má snad za to, že učiní doznání před celým tribunálem, když ji usvědčí lazebnice? Jokl o tom pochyboval, jenže kdo se má v tom podivném soudci vyznat?

Když papírnici za světla pochodní sňal pouta a vyvedl ji z temnice, připadala mu jako omámená – tak silně na ni působilo denní světlo. Když si poněkud zvykla, pohlédla na Jokla vyčítavě. To byl nejpřesvědčivější důkaz, že papírnici vězení dosud nezkrušilo.

Losinský kat se obvykle choval k vězňům, jak už to patřilo k jeho řemeslu, hrubě a neurvale, u Barbory Góttlicherové však dělal výjimku. Znal ji, jako všichni z Losin, co paní počestnou a dobromyslnou, a jako všichni choval se k ní vždycky uctivě. Něco z toho zůstalo v něm i potom, když se nebohá ocitla pod jeho mocí v losinském vězení. Dával jí více stravy, nekřičel na ni, pouta příliš neutažoval, dokonce si nedovoľoval papírnici tykat.

Teď, když s ní zůstal na chodbě, ji řekl:

„Při poslední tortuře jsem vám, paní, přitáhl palečnice jen mírně...“

Papírnice mimoděk pohlédla na pohmožděné palce, potom vzhledla na kata. Chce snad na ní vydírat? Ani ho neuznala hodná odpovědi.

„Chtěl bych vám dát, paní, dobrou radu,“ pokračoval Jokl stejným tónem. „Radím vám upřímně, abyste odpovídala, jak si bude přát pan inkvizitor. Nerad bych vás dostal znovu do práce. Podruhé bych musil utáhnout šrouby mnohem víc...“

„Chceš něco ode mne?“ otázala se papírnice, neskrývající své opovržení.

„Já ne, já od vás nic nechci, ale pan Boblig bude chtít, abyste se přiznala. A jemu vzdorovat je těžko. Nakonec se stejně musíte přiznat, jinak to u našeho soudu nechodí.“

Góttlicherová zatřásla zuby a neodpovídala.

„Pojďte!“

Papírnice kráčela před mistrem Joklem dost pevným krokem, s hlavou vzhůru jako ten, kdo necítí žádnou vinu. Ani po schodech ji Jokl nemusil podpírat, až teprve v mučírně se stal její krok nejistý. Když pak v soudní síni uviděla u stolu sedět celý inkviziční tribunál, pocítila slabost a krev se jí nahnala do hlavy. Pana hejtmána Vínařského, důchodního a purkrabího znala jen z pohledu, ale mezi soudci seděl i lesmistr Zeidler, a to byl dobrý známý jejího muže. Mnoho hodin proseděl v papírně. Teď ji bude soudit. Jak se zachová? Řekne pravdu, nebo bude mlčet jako ryba? Dívá se k zemi, dělá, že ji nevidí, to je tedy špatné znamení!

Pan Boblig z Edelstadtu seděl k ní zády a vyprávěl si něco s hejtmánem. Ani se neohlédl, když přivedli obžalovanou, patrně mu nestála za to.

Teprve za hodnou chvíli se otočil. Změřil si nešťastnici od hlavy k patám ostrým pohledem, vstal a pomalu se k ní blížil.

V takové parádě ho Barbora Góttlicherová ještě neviděla. Jeho hlava v šedivé paruce jí náhle připomněla lišaje smrtihlava. Jednou jej našla na podušce svého prvorozeného syna, který brzy nato zemřel.

Boblig byl dost zkušený, aby na první pohled poznal, že jeho oběť dosud neztratila vládu nad sebou. Snad se ukvapil, napadlo ho. Chtěl pány oslnit, chtěl jim předvést mistrovský kousek svého soudcovského umění, kdy vyslýchaný pod dotazy soudcovými měkne jako vosk na teple, ztrácí sebejistotu a nakonec odpovídá právě tak, jak si přeje soudce. Papírnice rozhodně ještě v takovém stavu není. Boblig však už nemohl couvnout. Ostatně, bude-li třeba, je tu mistr Jokl se svými instrumenty. Jestliže dosud nepomohly palečnice, pomůže španělská botička nebo vytažení na provazu. Jak dlouho může vzdorovat tato útlá žena, přivyklá značnému pohodlí?

Kývl na dozorce Frimla, a ten postrčil kupředu Dorotu Biedermannovou.

Papírnice teprve teď uviděla starou lazebnici, ale jen ztěžka ji poznala. Mimoděk si vzpomněla na slova katova. Obešel ji mráz.

Boblig pokročil k Biedermannce a zeptal se jí, ukazuje na papírnici:

„Doroto Biedermannová, znáš tuto ženu?“

„Znám ji,“ odpovídala tiše tázaná. „Je to papírnice Barbora Góttlicherová.“

Soudce se nyní obrátil k papírnici:

„Znáš, Barboro Góttlicherová, tuhle ženu?“

„Jistě. Je to Dorota Biedermannová.“

Boblig se znovu obrátil k lazebnici:

„Řekni Barboře Góttlicherové tváří v tvář, zda jsi ji viděla na shromáždění čarodějnic na Petrových kamenech?“

Papírnice slyšela dobře, dívala se v úzkosti na ústa staré lázeňské, které nikdy ničím neublížila. Ani nedýchala. Dorota

jako poctivá ženská přece nemůže říci nic jiného, než co je pravda! Nikdy na té hoře nebyla.

Biedermannová hleděla kamsi šikmo, ne do očí papírnice.

„Ano, viděla jsem ji na Petrových kamenech,“ pravila jako ze sna. „Je to pravda!“

Göttlicherové se hrůzou rozšířily oči. Slyšela dobře, nebo ji tak mámi smysly? Přece není možné, aby lázeňská tvrdila, co není pravda!

„Co tam dělala Barbora Göttlicherová?“ rozléhal se soudní siní chraplavý hlas inkvizitorův.

„Výskala, tancovala a pila pivo!“

Před očima papírnice se udělala tma a někdo jako by ji mačkal skráně železnými prsty. Ale ještě se vzchopila. Dorota se patrně zbláznila, napadlo ji. Pohlédla na ni a uvědomila si, že se lazebnice nezbláznila, ale že lže. Lže, protože musí. Proč by jí jinak tak nápadně ukazovala své rozmačkané palce? Najednou pochopila, proč jí Jokl radil, aby i ona mluvila, jak si bude přát soudce. Ach bože!

„S kým tancovala Barbora Göttlicherová na Petrových kamenech?“ ozýval se dál neúprosný hlas inkvizitorův.

„Se svým galánem.“

„Řekni jí do očí, Doroto Biedermannová, jak se jmenuje její galán?“

„Páter Tomáš.“

„Kdo je páter Tomáš, Doroto Biedermannová?“

„Páter Tomáš je losinský pan farář Konig!“

Barbora Göttlicherová neviděla pány sedící u stolu, neviděla hrozného soudce smrtihlava, upírala jen oči na lazebnici se zvednutými palci, plnými strupů. Cítila, jak proud horké krve jí stoupá do hlavy, jak se jí před očima dělají mžítka a jak jí slábnou nohy. Zapotácela se. Hrozná obvinění se podobalo balvanu, řítícímu se přímo na ni.

Mistr Jokl, který stál blízko, ji včas zachytil. Soudce však nedbal, přistoupil blíž, vztáhl proti nebohé ruku s roztaženými prsty; na jednom se leskl zlatý prsten. u „Barboro Göttlicherová, slyšela jsi, co ti tvář v tvář řekla Dorota Biedermannová?“

Papírnice neodpovídala, jen zděšeně hleděla do očí toho strašného člověka.

„Přiznáváš se, že byla na Petrových kamenech?“ zněl hlas inkvizitorův stále naléhavěji.

Göttlicherová mlčela dál. Dívala se jen upřeně do soudcových očí. Náhle jako by místo něho uviděla ďábla. Skutečného ďábla, o němž se píše v bibli, ďábla, který pokoušel Krista na hoře. Ale jak to, že ho vidí jen ona sama a nikdo jiný? Ani pan Zeidler, který má zrak jako ostříž?

„Odpovídej, jsi-li tážána!“

Barbora Göttlicherová pocítila, jak se jejího boku dotkla katova ruka. Jistě jí dává výstrahu, vybízí ji, aby mluvila a nepopuzovala proti sobě soudce. I lazebnice jako by jí svým smutným pohledem říkala: Mluv, všechno je mamó! A pan lesmistr? Držel si dlaň před očima. Ach, ten zbabělec! Ten zrádce!

Soudce zkrivil tvář a vyštěkl:

„Mluv!“

Barbora Göttlicherová otevřela ústa:

„Byla jsem...“

A vtom se ubohé znovu zatmělo před očima. Aniž dořekla větu, skácela se v bezvědomí. Ani mistr popravčí nemohl ji včas zachytit.

Boblig uskočil, jako by šlápl na hada. Nečekal takový obrat.

„Odvést ty čarodějnice!“ vzkřikl.

Dozorce Friml strčil do lázeňské, Jokl zvedl papírnici a ve chvíli všichni zmizeli za dveřmi mučírny.

Boblig, rozkročen, díval se za nimi. Potom si vzal šňupek a odcházel k soudcovskému stolu. Aniž na koho pohlédl, chopil se poháru, ale ten byl prázdný. Také v konvici již nebylo ani kapky.

„Vino!“

Ignác vyskočil a běžel pro víno.

Teprve teď se soudce rozhlédl po ustrašených obličejích členů inkvizičního tribunálu. Najednou se rozchechtal:

„Eh, pánové! Diváte se jako jehňata! A co se stalo? Jen to, že ďábel umlčel čarodějnici, když už měla doznání na krajíčku. Poslal na ni mdlobu, aby nemusila vypovídat. To jsou staré praktiky satanovy, nám soudcům dobře známé. Naštěstí je dovedeme mařit. Někdy se však stává, že ďábel usmrtí takového malefikanta při tortuře jako starou Davidku, protože se bojí, aby nevypovídala. To už je nepřijemnější!“

Boblig mluvil zbytečně nahlas, usmíval se strojeným úsměvem, ale žádného z pánů smíchem nenakazil, neboť ve všech zanechal předchozí výslech hluboký dojem. Papírnice Göttlicherová nebyla nějaká obyčejná venkovská stařena; všichni ji znali a měli o ní nejlepší mínění.

Inkvizitor si to uvědomoval; šlo mu teď nejvíce o to, aby u pánů neztratil respekt.

„Ach, pánové,“ pravil, nutě se do veselosti, „kdybyste jen věděli, co všechno se přihází u inkvizičního soudu! Nevycházeli byste z údivu, kdybych vám měl vypravovat, co jsem sám zažil, nebo co zažili jiní inkvizitoři! Někdy se vyskytují malefikanti, kteří se velmi podobají světcům nebo světicím a nepřiznají se ani při nejtěžší tortuře k svým zločinům proti Bohu všemohoucímu i proti lidem. Ale jejich svatost, to je vždycky jen taková škraboška. Nakonec i u takových bylo nezvratně zjištěno, že jim pomáhal sám ďábel. Zpravidla to byly osoby, které mu byly oddány nejvíce. Ďábel nechce dopustit, aby se jeho pomocníci káli a svatou zpověď se vymanili z jeho moci. Před lety v městě Ravensburgu se zjistilo, že jedna zatvrzelá čarodějnice před svým uvězněním doporučovala jiným čarodějnicím, aby na plotně uvařily nějakého novorozeného chlapečka a snědly ho. Tím se staly naprosto necitelné k mukám a při tortuře nic nevyzradily...“

Bylo k nevěře, co soudce vypravoval. Vyděšení páni neměli chut' vyptávat se na podrobnosti.

Přicházel Ignác a za ním sklep mistrův pomocník Jakub Fleischner s objemnou konvicí.

„Kde je Stubenvoll?“ zvolal Boblig.

„Nevím,“ odpovídal pomocník.

„Asi pláče pro tu svou čarodějnici, zavřenou v areste!“ zasmál se inkvizitor a sám začal nalévat vína do pohárů.

„Připijme si na bohubilé dílo, které konáme. Bibamus! Pijme, přátelé!“

Páni ze slušnosti zvedli číše, pili, ale víno se jim zdálo trpké a kyselé, jen Boblig si pochvaloval.

Ozval se lesmistr Zeidler:

„Víte, pane z Edelstadtu, možná, že se svým rozumem na to nestačím, ale já znám dlouhá léta jak lazebnici, tak i Barboru Góttlicherovou. Ve Velkých Losinách jsem nepoznal počestnější ženy. Každému dělala jen dobro. A teď jí lazebnice řekne do očí, že je čarodějnici. Jak je to možné? Ďábel je k tomu, aby dělal zlo!“

Boblig pohlédl s úsměvem na lesmistra:

„Právě ty nejpočestnější bývají nejpodezřelější! Mohl bych vám uvést mnoho případů z vlastní zkušenosti; řeknu vám aspoň jeden. V diecézi basilejské, blízko města Gewyllu, žila na jednom statku jakási velmi vznešená, počestná a náramně zbožná paní. Vtělená ctnost! Když ji pak soudce inkvíroval, doznala se, že po plných šest let mívala ve svém loži svého galána, inkuba. Mívala ho dokonce i vedle spícího manžela. S galánem obcovala třikrát týdně, vždy v úterý, v pátek a v neděli, a také ještě o velkých svátcích. Sedmým rokem, jak se upsala, měla propadnout ďáblu tělem i duší. Avšak milosrdný Bůh dopustil, že ještě před uplynutím lhůty byla uvězněna a ve vězení učinila plné doznání. Zemřela v plamenech, ale Bůh ji jistě přijal na milost, protože šla na smrt ráda. Svému zpovědníku pravila, že i kdyby měla volit mezi smrtí a svobodou, zvolila by smrt, jen aby se vymanila z moci démona. Pane lesmistře, to by byl špatný soudce, kdo by se dal ošálit zevnějším vyslychané osoby! Proto dříve dávali někdy obviněným na tvář škrabošku, aby soudce nemohl být jat lítostí.“

Páni dlouho hleděli na toho podivného člověka, v němž se nemohli vyznat, ale místo úcty nebo obdivu zmocňoval se jich strach.

Po chvíli se ozval hejtman Vinařský z Křížová:

„Odpusťte, pane z Edelstadtu, já se jen málo vyznám v teologii nebo v právech. Snad jen proto nemohu pochopit, jak je možné, že i kněz, tedy člověk posvěcený, může sloužit zlému duchu. Lazebnice tu vznesla hrozné obvinění hned proti třem duchovním, které všichni dobře známe ...“

Boblig vrhl ze strany pohled na Vinařského.

„Nebyli by to, pane hejtmane, první duchovní, kteří propadli černé magii. V městě Wurzburgu za biskupa knížete Filipa Adolfa bylo v jeho diecézi za osm let jeho úřadu upáleno na devět set čarodějnic a čarodějů. Mezi nimi osmnáct duchovních! Ďábel má obzvláštní potěšení, zmocní-li se duše kněze!“

„Jak to však může Bůh dopustit?“ nedal se hejtman,

„Bůh dává každému člověku, tedy i duchovnímu, na vůli. Překoná-li kněz ďábla, učiní Bůh z něho světce, nepřekoná-li, čeká ho věčné zatracení. Chcete příklad? V Porýní, v městě Oberweilleru, žil jeden takový nevěřící farář, jménem Hásslín. Na čarodějnice nevěřil, že jsou to všechno jen lidské výmysly. Protože to však byl jinak zbožný člověk, milosrdný Bůh ho chtěl vyléčit z jeho bludu. Jednou mu poslal na mostě do cesty starou bábu. Když se jí farář včas nevyhnul, stařena začala ječet: Počkej, ty kněžou, bez trestu tenhle most nepřejdeš! A skutečně, ještě té noci pocítil farář pod pasem kruté bolesti, které se stále zvětšovaly. Posléze docela ochrnul. Celé tři roky to trvalo. Potom se ta babizna dostala před inkvizici. Tam dobrovolně doznala, že faráře Hásslína očarovala. Sotva shořela v plamenech, faráře bolesti opustily a mohl zase dobře vládnout všemi údy. Od té doby již o čarodějnicích mluvil s respektem a inkvizičnímu soudu pomáhal, jak jen mohl.“

Hejtman pokyvoval hlavou, ale nezdálo se, že by byl s odpovědí spokojen.

Tu se zeptal pan rentmistr:

„A nepokouší se někdy ďábel získat inkvizitory, pane z Edelstadtu?“

Boblig udělal vážný obličej:

„Ó, pane rentmistře! Svět se kloní k zániku, špatnost mezi lidem roste, láska upadá, a tak není divu, že se drzost démonů rozmáhá. Proto jsou inkviziční soudcové pod zvláštní ochranou boží. Otázku, kterou jste mi, pane rentmistře, položil, dali už radní páni v městě Ravensburgu čarodějnicím, stojícím na hranici. Tázali se jich, proč neočarovaly své soudce? A čarodějnice podle pravdy pověděly, že se o to mnohokrát pokoušely, leč vždy marně. A když se jich radní pánové dále ptali proč, odpověděly, že síly démonů, ať se již jmenují Belialové, Belzebubové, Behemontové, Asmodeové, Mefistofelové, Leviatáni či Mammonové, na nás, inkviziční soudce, nestačí. Pánové! Kolikrát ve dne i v noci za těch čtyřicet let, co vykonávám úřad inkvizičního soudce, řvali démoni pod mými okny, vyli jako psi, mečeli jako kozy a pištěli jako opice. Avšak díky Bohu všemohoucímu nikdy nade mnou jako veřejným služebníkem spravedlnosti nenabýli nejmenší moci.“

Bylo to řečeno slavnostně. Nikdo se již neodvážil něco poznamenat, teprve po chvíli se zeptal správce sobotínských hamrů, zda se tato ochrana boží také vztahuje na členy inkvizičního soudu.

„Také,“ prohlásil se vši rozhodností Boblig. „Ovšem pod tou podmínkou, že členové zapomenou na všechnu lítost s obžalovanými, a hlavně: že nikomu neprozradí nic z toho, co se dověděli při výsleších. Těm, kdo by se prohřešili, nepomohla by pak ani svěcená voda nebo sůl. Sami by se stali spojenci ďábla, a podle toho by s nimi musilo být naloženo!“

Inkvizitor domluvil, dívaje se po ustrašených obličejích. Nejdéle spočinul zrakem na lesmistru Zeidlerovi. Zdál se mu nejméně spolehlivý.

– 17 –

Sítě se zatahují

Když tehdy na losinské faře položil šumperský děkan Jindřichu Bobligovi štiplavou otázku, zda se mu už někdy přihodilo, aby osvobodil někoho, kdo byl neprávem obviněn z čarodějnictví, vypadalo to směšně. Což je možné, aby se dal ošálit tak zkušený inkvizitor? Neříkalo se kdysi o panu Bobligovi leo, qui querit, quem devorei, lev, který hledá, koho by zadával! A nejen hledá, i nalézal!

Nakonec se přiznala i počestná a zbožná papírnice Barbora Gottlicherová. A nejen to: jmenovala i další osoby, které se zúčastnily schůzek na Petrových kamenech, mezi jinými i sklep mistra Jana Stubenvolla a zámeckou hospodyní Barboru Drachslerovou. Mezi panským služebnictvem se sice šeptalo, že Stubenvoll byl obviněn z čarodějnictví jen proto, že pana Bobliga napájel špatným vínem, a Drachslerka že ho krmila nedobrymi jídly, avšak když soudce žádal hraběnku z Galle o svolení k zatčení, označil jak sklep mistra, tak starou a věrnou hospodyní za zvlášť nebezpečné a prohnáné služebníky ďáblů.

Počet zatčených rychle stoupal, a to si inkvizitor vybíral jen ty, na nichž mu zvláště záleželo, protože nové vězení stále ještě nebylo dokončeno. Lidé v zámku chodili po špičkách, někteří se zdaleka Bobligovi i jeho škaredému pomocníku hluboce ukláněli, jiní, jak ho zhlédli, se mu vyhýbali. Inkvizitor sám zářil. Jeho hlas a smích se rozléhaly po celém zámku ve dne i hluboko do noci, když popíjel se svým pomocníkem.

V těch dnech došlo k nepatrné sice příhodě, která však inkvizičního soudce silně rozrušila. Jednou v podvečer si usmyslil, že v doprovodu svého pomocníka navštíví sirné lázně losinské. Kráčeli zvolna pěšinou podél říčky Děsné, jejíž břehy byly hustě zarostlé olším a vrbovím. Náhle z houští vylétl kámen veliký jako pěst a jen o vlasek minul soudcovu hlavu.

Z návštěvy lázní nebylo nic. Boblig se dal na útěk k zámku, a běžel tak rychle, že mu hrbáč nemohl postačit. Zastavil se teprve pod zámeckou zdí, ozdobenou pěkným rýsováním.

„Nebyl to ďábel?“ pravil poněkud ironicky Ignác, sotva popadáje dech.

„Žádný ďábel!“ vykřikl vztekle inkvizitor. „Spíš nějaký lotr, který se mstí za sklep mistra nebo za tu měchatou hospodyní!“

„Měli bychom vědět, kdo to byl!“

„Tak se vrať a vypátrej to!“ odsekl Boblig.

Soudce procházel zámeckým nádvořím se zachmuřenou tváří, a když vešel do svého pokoje, praštil za sebou dveřmi, div že nevylétly z pantů. A hned začal psaní diktovat dopis pro paní hraběnku z Galle, stále ještě meškající na Vížberku. Oznamoval v něm, že jeho život je neustále ohrožován od nepřátel zjevných i skrytých, takže, má-li nadále vykonávat svůj těžký úřad, musí být postaráno o jeho bezpečnost. Proto žádá, aby mu byl dán okamžitě k ochraně aspoň jeden z mušketýrů.

Netrvalo ani dva dni a už zámecký hejtman pan Vínařský na rozkaz hraběncin vybral mušketýra nejsilnějšího a nejschopnějšího, opravdového hromotluka Bártu, který dostal rozkaz neopouštět soudce ani na chvíli a v případě útoku zaštitit ho vlastním tělem.

Nicméně příhoda s kamenem urychlila Bobligovo rozhodnutí rozšířit své působíště.

Nastaly sychravé podzimní dny; hory se ztrácely v mračcích, země nasákla vodou a vzduch se naplnil pachem hnijícího listí. Na zámku losinském náhle ustaly všechny výsledky, konfrontace i exameny spojené s torturou. Jindřich Boblig sedal u širokého stolu a svým roztřeseným, těžko čitelným písmem popisoval arch za archem dobrého papíru z Góttlicherovy papírny. Byly to ovšem jen koncepty, které Ignác u jiného stolu přepisoval načisto úhledným, trochu špičatým písmem.

První dopis, na němž si dal Boblig obzvlášť záležet, byl určen Jeho Milosti biskupu olomouckému. Psal v něm, že k svému největšímu úžasu a politování při výsleších s několika osobami, obviněnými z černé magie, bylo dokázáno, že na shromáždění čarodějnic na Petrových kamenech brali účast i tři ctihodní duchovní z diecéze olomoucké, a to především veledůstojný šumperský děkan Kryštof Alois Lautner, dále pak losinský farář Tomáš Kónig a rýmařovský farář Jan František Pabst. Hrozná obvinění Boblig doložil opisy výpovědí pěti vyslechnutých žen. Nakonec žádal co nejponíženěji, aby Jeho Milost ráčila bez prodlení proti uvedeným kněžím zahájit přísné vyšetřování, zároveň však doporučoval, aby obvinění byli okamžitě uvrženi do karcerů.

Ignác si dal na práci opravdu záležet. Všechna velká písmenka tak zakudnatil, že už si ani sám nebyl jist, co znamenají. Když pak byl s prací hotov, neubráníl se, aby nepoznamenal:

„Nestřílíme, pane, příliš vysoko? Kdo vysoko vylezl, z vysoka padá!“

Boblig na svého pomocníka zakoulel očima:

„Hlupáku! Kdo chce málo, nedostane nic!“

Ale Ignác kupodivu nemlčel:

„Tu jde, pane, o tři duchovní! A s těmi to není jako s nějakou losinskou bábou!“

„Hlupáku, myslíš, že to nevím! Ale toho sis nevšiml, že právě od nich nám hrozí největší nebezpečí? Jsou to nevěrci, kteří podle některých zavržených spisovatelů považují čarodějnické procesy za velmi výnosné podniky inkvizičních soudců. Od Gaupa jsem se dověděl, že prý sestra Lautnerovy matky měla být upálena jako čarodějnice, a o tetě faráře Pabsta mi to sdělil biskupský sekretář Schmidt. Teď už chápeš, oslí hlavičko, že oba tito páteři mají dost důvodů, aby stáli proti nám a mařili naše bohubilé dílo. A ještě něco. Když jsem byl na šumperském děkanství, viděl jsem tam spoustu knih. To je vždycky podezřelé. Jen při zběžném pohledu našel jsem tam dost takových, které směle

mohou být označeny za libri haeretici. Když ne my tyto povedené kněze, tedy jistě oni nás! Rozumiš, Nácku?“

Druhý dopis platil Kryštofu Filipu knížeti z Liechtensteina, ochrannému pánu města Šumperku. Mnoha slovy vypisoval a opisy výsledků dokazoval, jaké neřádstvo se rozmohlo v jeho městě, a žádal, aby kníže ráčil co nejdříve zřídit zvláštní šumperský inkviziční tribunál.

Brzy nato vyjel ze zámku nejkrásnější kočár. Vpředu kočí v bohatě premované livreji, vzadu mušketýr Bárta, uvnitř inkvizitor Boblig se svým pomocníkem. Kočár jel jako k ohni a nezastavil až v Šumperku před domem Gaupovým.

K tak přepychovému kočáru se hned sběhlo mnoho okouněčů, ale obávaný soudce neuznal nikoho za hodná pohledu. Jen mušketýrovi dal znamení, aby zůstal na stráži před domem. Sám pak v doprovodu svého pomocníka vstupoval do domu jako kníže.

Gaup byl vzácnou a neočekávanou návštěvou tak překvapen, že na něm vyvstal pot. Jak se styděl, že je jen v domácí kazajce a v bačkorách! Zval hned hosty do parádního pokoje, křičel, aby rozsvítili všechny svíčky, ačkoli bylo ještě světlo, a sháněl, čím by hosty uctil. Boblig ho však přátelsky zadržel. Podával mu dva objemné pakety, zapečetěné na několika místech červeným voskem, a žádal ho, aby je pokud možno brzy doručil adresátům, protože jde o věci nadmíru důležité. Teprve potom Gaupa propustil, aby se oblékl náležitěji a aby připravil občerstvení.

O něco později Gaup v plné parádě přisedl ke stolu, na němž se objevilo víno i zákusky.

Knížecí soudce se snažil stůj co stůj bavit hosty, ale jaksi se mu to nedařilo. Byl dost chytrý, aby věděl, že pán z Edelstadtu nepřišel jen kvůli poště. Marň se teď snažil vyčíst z jeho obličeje, přináší-li dobré či zlé.

Teprve při třetím poháru upřel Boblig zrak na nebohého soudce a pravil:

„Od naší poslední rozmluvy se lecco změnilo. Chtěl bych vám, arnice, sdělit něco, co vás možná přivede z rovnováhy...“

Gaup zbystřil sluch. Tón, kterým mluvil inkvizitor, se mu nijak nelíbil.

„Podívej se, Ignáci, neposlouchá-li někdo za dveřmi!“ obrátil se Boblig na hrbáče.

To knížecího soudce vylekalo. Jeho tučná tvář nepatrně zrudověla, na vysokém čele se objevily kapičky potu. Gaup byl napjat jako luk.

„Je to věc vážná,“ začal rozvláčně Boblig, když ho Ignác ujistil, že za dveřmi nikdo neposlouchá. „Považuji za svou povinnost upozornit vás jako svého přítele, že při posledních výsleších v Losinách se objevilo i vaše jméno...“

Gaup poposedl na židli; otevřel ústa, ale zděšením nemohl dostat ze sebe ani slovo.

„Ano, dvě z těch čarodějnic uvedly, že kromě jiných měšťanů šumperských setkaly se i s vámi na Petrových kamenech ...“

„Přisámbůh, to je lež!“ vykřikl konečně soudce, jehož obličej se zbarvil do nachová.

„Lež,“ opakoval tiše Boblig.

Několik dlouhých vteřin se pásl na Gaupově zoufalství. Hladil si bradu, zvedal husté obočí a – mlčel. Potřeboval z Gaupa udělat onuci, a to se mu malou lží dokonale podařilo. Konečně promluvil.

„I já vím, že je to lež. Všechno se těm čarodějnicím věřit nedá, často jmenují osoby, na které si právě vzpomněly...“

Gaupovi se rozšířil obličej do úsměvu:

„Přisámbůh, pane z Edelstadtu, že je to lež. Jsem vám zavázán vděčností až do smrti, že váš názor se neráčí shodovat s výpověďmi těch ohavných žen.“

To právě chtěl inkvizitor slyšet. Nastal okamžik, kdy mohl toho břichopáska připoutat k sobě ještě pevněji. Ze strachu lidé učiní mnoho, ale daleko více ze ctižádosti. Pravil:

„Přišel jsem za vámi, carissime arnice, abych se vás zeptal, zda byste přijal úřad přisedlího inkvizičního tribunálu pro město Šumperk, kdyby vás jmenoval kníže Liechtenstein? Tribunál bude patrně brzy zřízen, a já jsem si vás dovolil navrhnout...“

Gaup, slyše to, vyskočil ze židle.

„Pane z Edelstadtu!“ zvolal.

„Zatím nemáte, příteli, zač děkovat. Teď se postarejte, aby Jeho Jasnost dostal co nejdříve paket, který jsem vám svěřil. Doufám, že jsou vám známy povinnosti člena inkvizičního tribunálu.“

Gaup odříkával jako studentík:

„Znám zákony. Platí především zákon z roku 1656. Na čarodějnictví, kterého se dopustí někdo spojením se zlým nepřítelem a způsobí tím škodu, na kouzelnictví, které vedle zapření křesťanské víry přivodí i oddanost zlému nepříteli, rovněž tak i na tělesné obcování s ním je jediným trestem – smrt upálením zaživa. Jen za zcela zvláštních okolností, na které je možno vzít ohled, a při neveliké škodě může být u osob, upřímně litujících svých hnusných činů, trest zmírněn předcházejícím stětím...“

Na tvářích Bobligových se objevil úsměv:

„Znáte to opravdu dobře, arnice, a právě proto bych chtěl, bude-li v Šumperku zřízen inkviziční tribunál, abyste byl mou pravou rukou...“

„Budu věrný jako pes, canis fidelis!“ pochlubil se trochou své latiny.

„Exquisite!“ zvolal pan Boblig z Edelstadtu a pozvedl pohár s vínem. „Per amicitiam nostram!“

„Na věčné přátelství!“

Boblig vypil a postavil prázdný pohár na stůl. Utrousil:

„Věděl jsem, proč jsem si z celého Šumperka vybral právě vás!“

„A nechybil jste!“

Hrbáč jen pil a usmíval se. Mlčel.

– 18 –

Audience

Páter Eliáš Isidor Schmidt, sekretář biskupa olomouckého, velmi snaživý a horlivý, první četl Bobligův dopis s tak hrozným obviněním proti třem kněžím olomoucké diecéze. Dávno jim nedůvěřoval pro jejich svobodomyslnost a již delší dobu proti nim sbíral materiál; vždyť on to byl, kdo upozornil advokáta Bobliga na tetu Pabstovu. Nyní měl nad dopisem Bobligovým pocit, jako by se mu dostalo zadostučinění. Ano, to všechno sekretář předvídal, zatímco jiní byli slepí a hluchí! Nebylo však tak jisté, jak bude na dopis reagovat biskup. V poslední době byl stařecky popudlivý, umíněný, a často se rozhodoval proti všemu očekávání. Ach, kdyby tak celou záležitost mohl vyřídit sám sekretář! Ale i to je možné, jestliže předloží biskupovi spis, až bude něčím silně zaujat a nebude mít chuť zaměstnávat se nepříjemnými věcmi. V takovém případě napíše na spis tři litery E. I. S. Ať věc vyřídí sekretář.

Olomoucký biskup Karel hrabě z LiechtensteinCastelkornu poslední léta byl velmi zaneprázdněn různými stavebními podniky, takže značně polevil i v horlivosti o duchovní správu své diecéze. Mimo to stále více času věnoval své zálibě nejmilejší – obrazům. Nad novými přírůstky své galerie vydržel sedět celé hodiny, zkoumaje pozorně každý tah malířova štětce, každý odstín barvy, každý detail kresby.

Toho dne byl biskup přímo u vytržení nad právě získaným obrazem, znázorňujícím návrat ztraceného syna. Páter Schmidt se domníval, že pro něho nastal vhodný okamžik. Vešel do biskupovy pracovny jako duch, Bobligův spis položil na stůl a jen tak mimochodem poznamenal, že jde o věc velmi naléhavou. Víc nic. Hned potom přistoupil k obrazu, chvíli si jej se zájmem prohlížel, nakonec prohlásil, že to je patrně vzácné dílo.

Biskup se usmál; jeho sekretář rozuměl obrazům jako on kovářskému řemeslu. Vzal do rukou Bobligův spis, ale hned jej zas odložil a zadíval se znovu na obraz. Stalo se to, co sekretář předvídal. Nemusil už obdivovat obraz, který ho nezajímal, a mohl odejít. Vytratil se tiše, jak přišel.

Biskup jeho odchod ani nezpozoroval. Hleděl znovu na obraz zavěšený na stojanu a přimhouřenýma očima pozoroval každou podrobnost. Plátno nebylo příliš veliké, chyběl dokonce i zlacený a bohatě vyřezávaný rám, také biblický námět byl starý a mnohokrát různými umělci zpracovaný, ale tento obraz měl v sobě cosi zvláštního, a biskup, čím déle na něj hleděl, tím víc jím byl podmaňován. Vlastně ani ne tak celým obrazem, jako dvěma detaily. Malíř dost neurčitě zobrazil starozákonního židovského starého muže, poněkud dopředu nachýleného, před nímž na obou kolenou klečel ještě mladý muž, tisknoucí hlavu k starci. I tělo synovo bylo dost nejasné. Malíři zřejmě nešlo o figuru otce nebo syna; celé své umění soustředil do starcových rukou, jimiž přitahoval ztraceného syna k sobě. Byly to stařecké ruce s naběhlými žilami, • zchomlými prsty a se suchou, svaštělou pokožkou, ale jak živé a citlivé ruce to byly! Malíř v nich a jimi vyjádřil všechnu lásku otce k synovi, všechnu radost z jeho neočekávaného návratu, všechnu vděčnost tomu, kdo řídil kroky oplákaného dítěte. Ruce milující, ruce vyjadřující vděčnost.

Světlo padalo přímo na obraz, takže vynikala každá podrobnost, každý tvar, každý barevný odstín. Bylo možno se na něj dívat celé hodiny, dny, a snad i měsíce. V jednu chvíli se biskup odvážil srovnat své vlastní ruce s rukama starcovými. Ach, jak žalostné srovnání! I biskupovy ruce byly již staré, ale jak studené, suché a těžké! Nic je nenadlehčovalo, ani láska, ani vděčnost!

Druhý detail, vypracovaný s mistrovskou dokonalostí, byly nohy vrátivšího se syna. Vlastně jen šlapadla s rozpukanou a tvrdou kůží, špinavá a ubohá. Po kolika cestách se ubíraly ty nohy, po jakém kamení, jakými močály a bažinami, co vytrpěly, než našly cestu domů! Nohy prosily o slitování. Plakaly a naříkaly víc, než mohla ústa nebo oči!

Proto se biskup díval tak dlouho na ten podivný obraz, a teprve když se jeho oči unavily, vzpomněl si na důležitý spis, který mu přinesl sekretář. Sáh po něm s nechutí a dal se do čtení. Brzy však byl tak zaujat, že zapomněl i na nový obraz. Zpočátku mu sice vadil Bobligův nabubřelý tón, ale pak už ho zaujala jen fakta, která byla ohromující. Jeho čelo se stále víc zakaboňovalo.

Biskup Liechtenstein byl člověk vzdělaný, v Ingolstadtu dosáhl doktorátu práv, byl kanovníkem v Olomouci a Salcburku. Když před více než dvaceti lety jako kanovník saleburský po arcivévodovi Karlu I. Josefu nastoupil na stolec biskupa olomouckého, měl jen jedinou snahu: dovršit protireformační dílo jednoho ze svých slavných předchůdců, kardinála Františka z Dietrichsteinu. Snažil se s horlivostí až neuvěřitelnou, aby vymýtil poslední zbytky luterského kacířství: obnovoval fary, posílal do všech koutů diecéze misie, sám konal četné vizitace, dbal, aby kněží vedli život co nejpříkladnější, nešetřil peněz. Pro duchovenstvo vypracoval pevný řád, dal jej vytisknout a sledoval u každého kněze, zdali se jím řídí. Pilně dával sbírat všechny škodlivé knihy, ať už obsahu náboženského nebo světského, jestliže nepřispívaly k posile katolického náboženství. Tehdy bylo spáleno mnoho knížek čarodějnických a kouzelnických, rozšířených hojně zvlášť v hornatém území na severu diecéze. Po dvaceti letech mohl být spokojen s vykonaným dílem. V jeho biskupství už nebylo nekatolíků, všechny fary byly obsazeny, moc církve v životě veřejném i v životě každého jednotlivce byla rozhodující. Lid naplňoval kostely, v nichž se blyštělo zlato a stříbro, kde hrávala tklivá hudba a kde vůně kadidla stoupala k chrámovým klenbám. Tehdy se mohl biskup konečně věnovat věcem blízkým svému srdci. Pustil se především do důkladné přestavby biskupské rezidence. Italský architekt Fontána v té době býval jeho nejmilejším společníkem. Už tehdy se zabýval myšlenkou na přestavbu starého thurzovského zámku kroměřížského, zařízením obrazové galerie a uspořádáním archivu. Zajímal se i o dějiny, o místopis, navazoval styky s učenými muži, ať to byl Tomáš Pěšina z Čechorodu, Bohuslav Balbín nebo vídeňský císařský rada a historiograf Petr Lambeck.

Když dočetl Bobligovu zprávu, měl biskup pocit, jako by se slunce zastřelo hustým mrakem. Tak dlouho byl ukolébáván vědomím, že v jeho diecézi je všechno v nejlepším pořádku! A teď se dovídá o kacířství, které bují dokonce

mezi duchovními! Proč ho dosud nikdo neupozornil na vyšetřování ve Velkých Losinách? Dovídá se to až z dopisu jakéhosi Jindřicha Bobliga z Edelstadtu, horlivějšího ve víře než celá konzistoř! Muž ten obviňuje hned tři kněze z těžkého kacířství! Hrozně! Biskupovi se nahnala krev do hlavy, a už sahal po zvonci, aby přivolal sekretáře a vyplínil ho; ale pak stáhl ruku zpět a začal pozorně číst připojené výpovědi usvědčených čarodějnic. A tu se mu na tvářích objevilo cosi jako pošklebek. Počala se ho zmocňovat nedůvěra. Výpovědi těch žen byly téměř stejné, jako by několika ústy mluvil jeden jediný člověk. Čarodějnice na Petrových kamenech výskaly, tancovaly a pily pivo. A tělesně obcovaly se svými galány. Jen jedna ještě svědčila, že Lautner tam hrál na basu, jíní na dudy, písťaly a diskant. To bylo všechno. Svaté hostie čarodějnice potřebovaly, aby mohly lépe skákat a tancovat.

Biskup sledoval mnohé čarodějnické procesy v minulých dobách, prostudoval náležitě všechny papežské buly týkající se čarodějnictví i přečetl mnoho knih, zabývajících se černou magií. Věděl, že sabat, shromáždění čarodějnic v noci filipjakubské, není tak nevinná věc, jak líčí například Barbora Gottlicherová nebo Zuzana Stubenvollová. Losinské čarodějnice však nic takového nevypovídaly, zmiňovaly se nejvýš o svých galánech. Vyskakovaly, tancovaly a pily pivo! Biskup se zamyslel. Buď je inkvizitor Boblig hlupák a nedovedl z čarodějnic vytáhnout nic jiného, nebo snad ani nejde o skutečné čarodějnice, spíš jen o nějaké pomatené ženy. Ale o ně by tak nešlo. Inkvizitor velmi určitě obviňuje i tři kněze, mezi nimi dokonce i důstojného děkana šumperského Kryštofa Aloise Lautnera! A takovou věc by si pan Boblig jistě rozvážil, kdyby k obvinění neměl vážné důvody!

Biskup se zachvěl. Znal sice případy, kdy i duchovní uzavřeli pakt s ďáblem, ale to byly výjimky. Že by teď k něčemu takovému došlo právě v jeho diecézi? V mysli se mu vynořila slova z buly papeže Inocenta VIII., *Summi desiderantes affectibus*, podle nichž se nařizuje čarodějnice vyhledávat, pronásledovat a co nejpřísněji soudit. Biskup si připomněl také zákon císaře Maxmiliána, který pro čarodějnice stanovil tresty: upálení zaživa, vaření v oleji, čtvrcení, věšení a zakopání do země. A připomenul si i starý spis dvou dominikánů, *Malleus maleficarum*, Kladivo na čarodějnice, který stále platí za základ ideového i praktického boje s pomocníky ďáblůvými. Kdyby se byl biskup bavit ještě včera s někým o spise těch dvou mnichů, neubránil by se úsměvu. Dnes však to nebyla minulost, ale cosi velmi živého a naléhavého.

Strašné!

Děkana Lautnera znal biskup dobře, faráře Kóniga a Pabsta jen povrchně. Namáhal paměť a vzpomněl si, že o těch třech kněžích slyšel již nepěkné poznámky od světicího biskupa Bráunera i od sekretáře Schmidta. Dlouho si však nemohl vzpomenout, čeho se týkaly, ale pak se upamatoval. Všichni tři prý mají u sebe mladé kuchařky, a tím dávají ostatním pohoršení. I starý děkan šumperský má prý mladou kuchařku. Biskup se zamračil. Má vina, řekl si. Mnoho jsem zanedbal, a teď je tu ovoce! Hle, děkan Lautner! Jeden z nejvzdělanějších kněží z celé diecéze. Dvakrát ho biskup vizitoval. Jednou ještě před velkým požárem. Tehdy dělal nejlepší dojem. Společně vzpomínali na Salcburk a Štýrský Hradec, kde Lautner studoval bohosloví. Podruhé ho navštívil po požáru, který strávil celé město, jen budově děkanství se vyhnul jako zázrakem. Děkan se tehdy choval vzorně, pomáhal lidem, jak mohl. Také od té doby znamenitě stoupla jeho obliba v městě i v celém okolí. Později se ovšem na biskupství doneslo, že příliš často chodívá mezi měšťany a že se s nimi důvěrně přátelí. Mluvílo se také proti jeho kázáním, v nichž se obírá téměř výhradně jen obecnou morálkou. Ale to hlásil sobotínský farář Schmidt, který si dělá zuby na šumperské děkanství. Biskup si již nemohl vzpomenout na nic proti děkanu Lautnerovi. K čemu by potřeboval spojení s ďáblem, tázal se sám sebe, když má tak tučnou prebendu, rovnající se téměř děkanství mohelnickému? Ostatně je to už starý muž, a staří lidé si obvykle ze všeho nejvíce váží klidu. Ne, biskup Liechtenstein nemohl tak náraz uvěřit tomu, o čem psal inkvizitor Boblig.

Ted' konečně sáhl po zvonku.

Objevil se páter Schmidt a zkoumavě hleděl na biskupa. „Řekněte mi, kdo to je ten pan Boblig z Edelstadtu?“ pravil biskup přísně.

Schmidt pověděl.

Biskup naslouchal soustředěně, ale jeho oči se mimoděk stáčely k obrazu visícímu na stojanu. Chtěl být tvrdý, ale pohled na obraz obměkčil jeho srdce. Usmál se na sekretáře, hledícího neobyčejně přísně, a řekl téměř laskavě:

„Napište panu Bobligovi, že jeho obvinění je vážné, až neuvěřitelné; vyžaduje, aby celý případ byl podrobně vyšetřen a všechno co nejsvědomitěji uváženo. Teprve potom bude snad možno přikročit k opatřením, která navrhuje!“

Sekretář se kousal do rtu. Čekal všechno jiné než to.

„Jen ať si ten pán nemyslí,“ dodával ještě biskup, „že může s duchovními nakládat jako s obyčejnými vesnickými stařeny! A pokud se týče vás, všechno zachovat v nejprísnejším tajemství. Spis odevzdejte panu doktoru Mayerovi, aby jej prostudoval. Ty tři kněze obešlete na biskupství!“

Sekretář se hluboce uklonil, vzal spisy a odcházal velmi nespokojen.

Biskup se za ním díval, dokud neodešel, pak se vrátil k obrazu. Hle, otec odpustil svému synovi. Zda i my dovedeme odpouštět? Raději upalujeme, vaříme v oleji, čtvrtíme, věšíme, zaživa zakopáváme do země! Ale jak jinak bojovat s ďáblem? Už Mojžíš .nakazoval kamenovat nebo jinak ničit čarodějnice, neboť jest ohavností před Hospodínem chovat se k nim jinak.

Právě v té chvíli se v sekretářově kanceláři objevil zavalitý kněz s velkou hlavou, porostlou řidnoucími šedinami. Když vešel, všiml si, že sekretář rychle schoval do stolu jakýsi spis a teprve potom ne právě vlídně vzhledl na návštěvníka.

„Jsem šumperský děkan Lautner a prosím, abych byl uveden k Jeho biskupské Milosti!“

Děkan by musil být slepý, aby si nevšiml, jaké překvapení se objevilo v sekretářových očích. Proč? Lautner si vzpomněl na mohelnického děkana Winklera a na jeho zděšení,

když se mu zmínil, že požádá o audienci. Což se ho na biskupství bojí?

„Jeho Milost je velmi zaneprázdněna. Audienci je třeba vyžádat si napřed,“ promluvil příškrčeným hlasem Schmidt, dívaje se kamsi na podlahu.

„To je mi známo, přesto se však osměluji prosit o přijetí, protože jde o věc neobyčejně vážnou,“ trval na svém děkan.

„Mohu vědět, oč jde?“

Lautner v otázce viděl uskok. Sekretáři dávno nedůvěřoval.

„Jeho Milost je mým bezprostředním představeným. A protože jde o věc vážnou, není třeba prostředníka!“

Bylo to řečeno pevným a sebevědomým hlasem. Sekretář byl na vahách. Má, nebo nemá děkana Lautnera, obviněného Bobligem z čarodějnictví, uvést k biskupovi? Ale potom ho napadlo, že by mohl biskup pod dojmem inkvizitorových zpráv změnit své rozhodnutí. Děkan Lautner by ještě dnes mohl být uvržen do karceru, a stalo by se tak bez hluku a nepříjemností.

„Pokusím se o to,“ rozhodl se a odešel.

Ani nevybídl starého kněze, aby se posadil. Už z té maličkosti Lautner usoudil, že sekretář mu není nakloněn. A biskup? Připadal si jako záček, který před zkouškou čeká na profesora. Udělal dobře, když požádal Jeho Milost o slyšení? To se brzy ukáže. Ale mohl ještě odkládat rozmluvu s olomouckým biskupem? Boblig již podruhé navštívil Gaupa. A Kónigovy zprávy z Losin byly ještě poplašnější. Od dozorce Umlaufa se dověděl, že se Boblig při výsleších ptá na šumperské měšťany. Nemožno ztrácet čas. Jen biskup může udělat přítrž inkvizitorovu řádění. Co na tom, ublíží-li si děkan osobně? Bohužel biskup Liechtenstein už dávno není tím, čím býval. Dříve o všem rozhodoval sám, teď má kolem sebe mnoho lidí, sám se zajímá nejvíc o stavby a obrazy. Hlavní osobou na biskupství se zdá být sufragán von Bráuner, a ovšem i sekretář Schmidt. S biskupem se vždy dalo mluvit otevřeně, ale s jeho úředníky? Táhnou zřejmě za jeden provaz, ale jejich cíle se vždy neshodují s přáním biskupovým.

Sekretář se vracel, násilně se usmívaje:

„Račte se mnou. Jeho Milost vás výjimečně přijme.“

Lautner kráčel poněkud rozechvělen chodbou až ke dveřím, u nichž stál lokaj, který hned dveře otevřel a vpustil šumperského děkana dovnitř.

A tak se Lautner ocitl v rozsáhlém pokoji, proti stěně pokryté nádherným francouzským gobelínem, na němž převládala olivově zelená barva. Vzduch v místnosti byl teplý a jistě v něm byla rozprášena voňavka. Biskup seděl u velikého stolu a padalo na něho světlo. Fialová sutana a fialová čepička se silně odrážely od nažloutlé barvy tváře. Oči biskupovy byly studené a pozorně sledovaly každý návštěvníkův pohyb. Lautnera bezmála zamrazilo.

Nicméně kráčel vpřed důstojně; teprve před samým biskupem se hluboce uklonil a políbil biskupský zlatý prsten se safírem. Potom zůstal stát, čekaje, až biskup promluví. Liechtenstein však ústa neotevřel, jen rukou ukázal na křeslo potažené zeleným brokátem.

Mlčení se prodlužovalo. Biskup stále hleděl upřeně do tváří starého obtloustlého muže, jako by z nich chtěl vyčíst všechno jeho tajemství. Liechtenstein se dovedl dívat na obrazy, jak by nedovedl číst z lidské tváře? Před chvílí se dověděl o strašných obviněních, že tento starý sluha boží se stal spojencem ďáblovým. Teď ho měl na dva kroky od sebe a snažil se stůj co stůj vyčíst z jeho obličeje, je-li to pravda či клевета. Ale ať se díval sebezpozorněji, neviděl nic než kulatou hlavu s tvářemi zdravě červenými, s vlasy prosedivělými a s očima klidného a jistého výrazu. Děkan připomínal spíš sedláka nebo řemeslníka než duchovního. Ne, biskup nic závadného na něm nenacházel.

„Mluvte, s jakým přáním jste přišel,“ ozval se konečně tichý hlas biskupův, ne přísný, ale také nepříliš laskavý.

Lautner měl dost času, aby se připravil na slyšení. Neměl příčinu, aby se přetvařoval.

„Prosil jsem o slyšení, abych Vaší Excelenci mohl podat zprávu o některých událostech v mém děkanátu, a také abych Vaši Milost poprosil o pomoc.“

Bylo to řečeno klidně, bez nejmenší stopy poníženosti.

„Rád si vás poslechnu,“ pravil biskup, jemuž tón děkanových slov imponoval.

Lautnera to povzbudilo. V duchu se usmál strachu svého přítele, mohelnického děkana. Začal klidně a věcně vyprávět, co se zběhlo o Velikonočním pondělí v Sobotíně, i o neblahých následcích této události.

Biskup trpělivě naslouchal a nepřerušoval vyprávěcího; až když Lautner skončil, pohladil si bradu a řekl chladně:

„Chcete ještě něco dodat?“

„Chtěl bych ještě říci Vaší biskupské Milosti, že celý kraj už delší dobu žije ve velkém vzrušení; lidé jsou plni strachu, protože si nikdo není jist, nebude-li také nařčen z tak hrozného zločinu, jakým je čarodějnictví. Mám obavu, že advokátu Bobligovi jde spíš o osobní prospěch než o službu svatému náboženství. Znam mnohé z obviněných, farář Kónig z Losin je zná všechny. Jde šmahem o ženy pracovitě, počestné, které zachovávaly příkázání církve. A mnohé z nich již sedí ve vězení dlouhé měsíce, bez naděje, že se jim dostane svobody. Advokát Boblig nevyhledává hodnověrné svědky, spokojuje se jen svědectvím jiných obviněných, kteří se přiznali na mučení.“

„To znamená, že vy ani farář Kónig nevěříte, že by se ženy uvězněné v Losinách paktovaly s ďáblem?“

Lautner si uvědomil záludnost otázky; odpověděl opatrně:

„Domnívám se, Excellence, že můj názor není směrodatný. Jde však o něco vážnějšího a nebezpečnějšího. Byl bych rád, kdyby si Vaše Milost uvědomila, že pan Boblig z Edelstadtu užívá hrubých, nelidských praktik, kterými může každého, kdo se mu nelíbí, donutit k přiznání těch nejhanebnějších zločinů. Odporuje to nejen zdravému lidskému rozumu, ale i příkázáním církve. Jen proto jsem se odvážil předstoupit před Vaši Milost a prosit o pomoc. Cítím velkou odpovědnost před Bohem i před svým svědomím za životy nespravedlivě obviněných osob.“

Byla to smělá slova. Lautner si olízl rty a snažil se z biskupova pohledu vyčíst, co se v něm děje.

„Přece víte, že nespadá do mé pravomoci, co se děje na zámku losinském,“ zaznělo pak nejistým hlasem.

Biskup se vytáčí! Utíká od odpovědnosti. To učinilo šumperského děkana ještě odvážnějším:

„Váha slova Vaší Milosti je rozhodující pro hraběnku z Galle, která pro Bobliga poslala a štědrě ho odměňuje!“

„Dejme tomu,“ promluvil neochotně biskup. „Mohu i připustit, že vás sem přivedly nejšlechetnější úmysly křesťanské lásky, nemohu však zároveň popřít, že se ve vašem děkanátu vyskytly povážlivé věci. Jak je to dlouho, co jsme bludy v naší diecézi vykořenili! A teď, když se býlí znovu vzmáhá, šumperský děkan, místo aby přišel žádat o pomoc proti kacířství, přimlouvá se za podezřelé, nebo dokonce již usvědčené. Neplatí tu zásada: Qualis rex, talis grex? Jaký král, takové stádo! Dábel nespí!“

Děkan zčervenál, ale odpověděl stejně rozhodně:

„Dábel, Vaše Milosti, je především pokušení. A advokát Boblig každým svým činem pokušení vyvolává. Tím možná slouží ďáblu víc než ti, které obviňuje!“

Biskup se nenadal, že šumperský děkan bude mluvit tak nebojácně a sebevědomě.

„Chcete ještě o něco prosit?“

„Aby Vaše biskupská Milost ráčila držet svou ochrannou ruku nad spravedlivými, neboť advokát Boblig je schopen všeho: obvinít i duchovního nebo řeholníka!“

„Za koho prosíte?“

„Prosím za losinského faráře Kóniga, rýmařovského faráře Pabsta a také za sebe!“

Biskup seděl jako na trní. Slyšel jmenovat právě ty kněze, které inkvizitor navrhoval vzít do vazby. Boblig je obviňuje ze spojení s ďáblem, děkan z téhož zločinu obviňuje inkvizitora.

„Proč právě tito kněží potřebují ochrany?“ otázal se.

Děkan se na chvíli odmlčel. Nemohl nic dokázat, jen tušil, co Boblig obmýšlí.

„Advokát Boblig ví, že jeho práci sledujeme,“ pravil posléze, „a je mu to velmi nepříjemné!“

Odpověď biskupa neuspokojila. Stáhl čelo a chvíli se díval oknem. Přemýšlel. Bobliga neznal vůbec, šumperského děkana znal dlouho. Poslední dobou však o něm i o faráři Kónigovi a Pabstovi slyšel dost nepěkného. Děkan se ale naprosto nechoval jako viník. Mluvil sebevědomě, žádný strach není na něm vidět. Ovšem ďábel propůjčuje svým spojencům různou moc. Jak rozhodnout? Biskup zvolil cestu nejpohodlnější. Pravil:

„Věci jsou nadmíru vážné. Musíme je co nejdříve prozkoumat, abychom se nedopustili ničeho nepředloženého.

Budte ujištěni, že své věrné a horlivé kněze rádi přivineme na srdce, shledáme-li je bez viny!“

Bylo to řečeno hlasem upřímným, takže děkan Lautner pocítil značné ulehčení. Slyšel, co si přál slyšet. Usmál se. Ale právě ten úsměv polekal biskupa.

„Mluvil jste prve o pohoršení,“ zvolal náhle přísně. „A k mým uším dolehly ošklivé zprávy právě o těch, za které jste prosil!“

Děkan se polekal. Biskup pokračoval.

„Ačkoliv všichni tři dobře víte, že netrpíme, aby kterýkoli duchovní v naší diecézi si bral k sobě mladou hospodyní, protiví se našim rozkazům jak farář losinský, tak i farář rýmařovský. I vy máte u sebe mladou ženu jako kuchařku. Mu-lier in Ecclesia tacet. Ženy v církvi mlčí. A jak mohou mlčet, když možná s duchovními sdílejí jedno lože!“

Děkan Lautner zrudl. To je, nač narážel děkan Winkler. Útok jistě již dlouho proti němu připravoval sobotínský farář Schmidt. Zasáhl děkana na nejcitlivějším místě, jen stěží se ovládl.

„Mám, Vaše Milosti,“ pravil, „vyhodit na ulici děvčátko, které na děkanství přijala ještě má stará matka po tom strašném požáru? Z děvčátka za ta léta vyrostla panna, která po smrti matčině nastoupila na její místo. Shodovalo by se s křesťanskou láskou zapudit to děvče a vydat je napospas bídě a svodům světa?“

Biskup se zamařil:

„Víte, co říká svatý Jan! Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitae!“

Biskup položil důraz na slovo carnis – těla.

Všechno, co je ve světě, je žádost těla, žádost očí a pýcha života, překládal v duchu Lautner latinský citát. Věděl dobře, co má biskup na mysli, ale nepokořil se. Odpověděl, zapomínaje v rozčilení, že mluví s biskupem Liechtensteinem, jemuž není radno odporovat:

„Vaše Milost mi snad dovolí, abych citoval svatého Bernarda, který praví: Myšlenky, ať jsou jakkoli nečisté, neposkvřují mysl, jestliže jim to nedovolí srdce a vůle!“

Biskup se napřímil a hleděl přísně do očí toho hrdého muže, obviněného z čarodějnictví. Ani po obvinění, že překračuje biskupovo nařízení, se nehrbí a nepodlézá. Je to jeho vlastní síla, nebo mu ji propůjčuje ďábel? Bylo třeba vše rozvážit. Biskup vstal a prohlásil poněkud slavnostně:

„Všechno, synu, dobře uvážíme. Teď tě propouštíme v milosti.“

Vstal i šumperský děkan. Hluboce se uklonil a znovu políbil biskupův prsten se safírem.

Odcházel silný a pevný, téměř jako vítěz.

Liechtenstein hleděl za ním. Potom obrátil hlavu k obrazu na stojanu. Teprve teď si uvědomil, že starý otec, vítající ztraceného syna, má na sobě plášť fialové barvy, barvy příslušející biskupům. A znovu viděl starcovy ruce, dotýkající se s láskou synových ramen.

„A co ty?“ zeptal se biskup sám sebe.

Starému šedivému knězi dával líbat prsten, ruky mu však nepodal, aniž řekl jediného laskavého slova. Choval se k němu jako soudce k viníkovi. A což když ten kněz je zcela bez viny a Bobligovo podezření prýští z nečistých příčin? Vzniklo-li skutečně jen ze záští nebo z advokátské ziskovosti? Proč by se takový muž, jakým je šumperský děkan, spolčoval s ďáblem?

„Quamdiu vivimus, peregrinamur,“ šeptal biskup. „Jak dlouho žijeme, putujeme. Možná však, že svatý Pavel chtěl říci: Jak dlouho žijeme, bloudíme!“

Ještě chvíli se biskup olomoucký díval do dálky, pak zprudka zazvonil, aby k němu přišel sekretář páter Schmidt.

– 19 –

Důvěrné sdělení

Děkan Lautner seděl ve vytopeném pokoji, měl před sebou Mendetzovo Putování po Evropě, Asii a Africe, ale na čtení se nemohl soustředit. Od audience u olomouckého biskupa byl nesvůj. Příčinou byla hlavně Zuzana. Nikdy si dosud ani nepomyslel, že by budil pohoršení, žije-li s ní pod jednou střechou, vždyť také od nikoho neslyšel pichlavější poznámky. Teprve teď musil o tom stále přemýšlet. Řeč biskupova byla jasná. A také nemohlo být sporu o tom, že v této době je třeba stůj co stůj mít biskupa na své straně. Jak to udělat? Jak dostat Zuzanu z domu, a nezpůsobit jí bolest?

Jedno řešení se zdálo nejpřirozenější, a děkan se k němu stále vracel: provdat ji. Ale rozmluvu s děvčetem stále odkládal.

Zuzana právě vstoupila do pokoje, aby v krbu prohrábla uhlí a nakladla na ně nová polena. Přicházela po špičkách, aby jej nerušila, děkan však dobře věděl o každém jejím hnutí. I teď mu bylo zatěžko začínat s ní rozhovor, ale musilo tak být, a nynější chvíle se mu zdála příhodná.

Když byla s prací hotova a chystala se k odchodu, děkan vstal a řekl laskavě:

„Posaď se, Zuzano! Chtěl bych si s tebou promluvit!“

Zuzana zvedla udivené oči, pohlédla na děkana a hned vytušila, že se nedozví nic příjemného. Zůstávala rozpačitě stát.

„Jen se posaď. Než přijdou ke křtu, máme čas.“

Zuzana poslechla, ale usedla na samý krajíček židle, aby mohla rychle vstát. Dívala se čistým pohledem na starého pána a neušlo jí, že je pan děkan pln rozpaků. Co se stalo? Nebyla si vědoma, že by se něčeho špatného byla dopustila.

„Chtěl jsem se tě, panenko, zeptat, máš-li už nějakého ženicha?“

Všeho jiného byla by se Zuzana nadála spíš než takové otázky. Pohlédla smutně na děkana, zčervenala až po uši a řekla téměř vzpurně:

„Nemám!“

„Nemusíš nic zapírat! Nechci tě plísnit, jen se tě ptám..“

„Nemám,“ opakovala Zuzana tiše, klopíc zrak. Čím dál víc byla zmatena. Proč se pan děkan ptá?

Také Lautner upadl do rozpaků; místo na Zuzanu se díval oknem. Ale pak si řekl, když už jednou kousl do toho kyselého jablka, musí je také sníst, a pokračoval v rozhovoru:

„Myslíš už, Zuzano, na to, že se jednou musíš provdat? Já jsem člověk starý a brzy půjdu za otcem a za maminkou. Co potom bude s tebou? Doopravdy jsi o tom ještě nepřemýšlela?“

Děvčeti se zdálo, že pan děkan neříká, co má na srdci, jako by něco tajil. Snad se vytasí s ženichem.

„Kdo by si vzal farskou kuchařku?“ řekla s nahořklým přízvukem.

Těmi slovy se v ní uvolnilo, co ji už dávno trápilo. Nechtěla ranit pana děkana, slova jí vyšla z úst, aniž si uvědomila jejich obsah.

Děkan byl zasažen ještě citelněji než u biskupa Liechtensteina. Sklonil hlavu a mlčel. Jak by nevěděl, jaké pověsti se těší farské hospodyně, zvláště jsou-li mladé a hezké! Teď si uvědomil, že Zuzana se již dlouho svým postavením trápí. Nikdy se však ani slůvkem neprozradila.

„Ublížil ti někdo?“ zeptal se konečně.

„Dosud ne!“

Děkan nevěděl, jak dál, teprve po delší pauze se optal:

„A ty se nechceš vdávat?“

Děvče se zamračilo:

„Chci-li! Pro takovou, jako jsem já, nezbyvá nic jiného než zůstat farskou kuchařkou!“

„Řekl jsem, že mohu brzy zemřít. Co potom bude s tebou?“

„Snad mě převezme nový pan děkan nebo ...“

Lautner ještě nikdy neslyšel Zuzanu mluvit takovým tónem. Byla v něm hořkost.

„Nebo?“ zeptal se.

Zuzana se již přestávala ovládat. Oči se jí naplnily slzami. Vzkřikla:

„Neměla jsem se nikdy dostat na děkanství! To je moje neštěstí!“

Zvedla se a vyběhla z pokoje. Jistě běžela k starému Floriánovi.

Děkan zůstal stát jako opařený, pak přešel k oknu a díval se, jak vítr honí sněhové vločky.

„Vae misero mihi,“ zaseptal, „běda mně ubohému!“

Dlouho stál u okna. Potom usedl a začal zpytovat svědomí. Je vinen, či nikoli? Jsem vinen, jsem určitě vinen, neboť jak jsem se vlastně staral o to mladé děvče? Kdyby nebylo biskupovy výtky, ani by mi bylo nenapadlo zabývat se Zuzaninou budoucností. Těšilo mě, že mám vždy všechno v nejlepším pořádku, měl jsem radost, že mi slouží pohledné děvče, a ne nějaká ošklivá, neduživá a hádavá stařena. Ano, myslel jsem vždy víc na sebe než na ni. Teprve teď si to uvědomuji. Chtěl bych ji provdat. A jistě bych ji vybavil bohatě jako svou dceru, ale kde teď vzít ženicha? Nebo bych ji aspoň mohl obstarat dobrou službu. Ale kde a u koho? Ach, jak bude těžké se s ní loučit! Ztratit Floriána bylo by zlé, avšak ztratit Zuzanu? Kdo by ji nahradil? Bude se muset poradit s Huttrem, s barvířem Sattlerem nebo s plátníkem

Peškem, mužem rozvázným a světa znalým. Ale je to s farskými hospodyněmi skutečně tak zlé? Co si počne losinský farář Kónig se svou kuchařkou Alžbětou a její sestrou? Co udělá rýmařovský farář Pabst?

Biskup je v těchto věcech neoblomný. Ubohá Zuzana! Šumperskému děkanovi nikdy ani na mysl nepřišlo, jakou otázku bude musít řešit.

Pohled na hodiny mu připomněl, že je čas jít do kostela. Navlékl šubu, na hlavu nasadil koženou čepici a vyšel z domu.

Do kostela musil jít přes hřbitov; jak bylo jeho zvykem, zašel nejdřív k hrobu při hradební zídce, v němž tlely kosti jeho otce Zachariáše a matky Doroty. Hrob byl pečlivě udržován. I to byla zásluha Zuzanina. U zídky rostl keř střemchy, která v době květu sladkohořce voněla; zasadila ji Zuzana. Děkan pocítil sucho v ústech, bylo mu líto toho milého děvčete, i sám sebe litoval. Stál s obnaženou hlavou nad hrobem, aniž se modlil, a nemohl se odtrhnout. Docela zapomněl, že na něho v kostele čekají s dvěma novorozeňátky.

Městský syndikus Šebestián Flade, který kmotroval synu pekaře Kranichla, uviděl děkana stát u hrobu v zamyšlení. Netroufal si ho rušit, počkal, až se děkan sám rozpomene na svou povinnost. Potom mu šel vstříc. Zdaleka se klaněl.

„Mám pro vás, důstojný pane, velkou novinu,“ spustil hned, jako by ho zpráva pálila na jazyku.

„Jsem zvědav, pane kmotře,“ pravil děkan, dost nedůvěřivě se usmívaje.

„Na magistrát přišlo od knížete pána psaní...“

„To myslím, není poprvé!“

„Jenže to není obyčejné psaní, důstojný pane. Jeho Jasnost kníže Liechtenstein nařizuje, aby se v městě Šumperku s okamžitou platností ustavil inkviziční tribunál...“

„Cože?“ vykřikl děkan.

Slyší dobře? Žertuje snad Flade? Lautner nikdy neměl příliš v lásce toho modlíka, který nevynechal jediné pobožnosti, nikoli však ze zbožnosti, ale že to chtěl mít dobré nahoře. Avšak viděl, že písař nežertuje, naopak sám že je postrašen.

Stalo se tedy již skutkem, čeho se obával. Lautnerovo hrdlo se stáhlo, u srdce pocítil nepříjemný tlak.

„Víte, kdo byl jmenován direktorem inkvizičního tribunálu?“ zeptal se po chvíli přiškrceným hlasem.

Syndikus se zašklebil:

„Olomoucký advokát pan Boblig z Edelstadtu!“

Děkan tušil, jakou odpověď dostane, a přece, když písař vyslovil Bobligovo jméno, zatočila se mu hlava a musil se přidržet blízkého stromu, aby neupadl. Rozevřenýma očima hleděl na syndikovu drobnou postavu; ten v rozpacích směšně mrkal očima. Lautnerovi se zdálo, jako by měl poťouchlý mužiček radost.

„Víte, kteří páni byli jmenováni za členy tribunálu?“ zeptal se děkan, když se trochu ovládl.

„Na prvním místě knížeční soudce Gaup, dále purkmistr Beck a na posledním místě moje maličkost. Páni se bez písaře neobejdou,“ dodával Flade jako na svou omluvu.

„Gaup byl tedy jmenován na prvním místě,“ opakoval děkan spíš pro sebe než pro syndikát. „A ještě vám něco prozradím, důstojný pane, ale prosím – ve vši důvěrnosti,“ ztišil hlas pan Flade. „Mám za to, že to pan Boblig s panem Gaupem už dlouho pekli...“

„Ale co chtějí, proboha?“ zvolal nahlas děkan. „K čemu je v Šumperku zapotřebí inkvizičního tribunálu?“

Syndikus krčil rameny.

Děkan už nic nechtěl vědět, spěchal do kostela.

Nohy se mu chvěly, srdce nepravdělně bilo. Nic horšího se nemohlo stát. Marná byla jeho návštěva u biskupa olomouckého, stejně marná by byla i návštěva u knížete Liechtensteina, ochranného pána města Šumperku, nebo u jeho choti Alžběty Sidonie, rozené SalmovéReifferscheidové. Advokát Boblig už sedí pevně v sedle a šumperský Gaup mu bude dělat pobočníka. Na město se hrne velké neštěstí, snad ještě větší než požár roku devětašedesátého. Tehdy šlo jen o hmotné statky, ale teď?

Potácivým krokem vešel děkan Lautner do sakristie a oblékl na sebe, aniž svlékl kožich, rochetu. S kostelníkem pak odešel do kostela, aby pokřtil novorozeňata. Všichni přítomní si povšimli děkanovy roztržitosti; málem by byl křtěncům zaměnil jména. A po obřadu rozhodně odmítl pozvání šťastných otců na malou hostinu, ačkoliv jindy rád aspoň na chvíli zašel.

„Jako by slyšel kokrhát černou slepici,“ poznamenal jeden z kmotrů. „Snad na našeho pana děkana leze nemoc!“

Bylo to však něco horšího než nemoc. Děkan Lautner spěchal z kostela za přítelem Huttrem, aby mu zvěstoval tu hroznou novinu. Pro ni zcela zapomněl i na Zuzanu.

– 20 –

Půl hodiny po půlnoci

Dokud na šumperském rynku stála stará radnice, nikdy netrvalo déle než několik hodin, aby se měšťané nedověděli, co se mezi radními pány upeklo, i když se zavázali nejprísnější mlčenlivostí. Starou radnici zničil požár, měšťané na jejím místě postavili novou, ale nic se nezměnilo: všechno, na čem se páni usnesli, ještě téhož dne se rozneslo po městě.

Zpráva, že kníže Liechtenstein nakázal zřídit v Šumperku zvláštní inkviziční tribunál, značně vzrušila celou veřejnost. Měšťané si dobře uvědomovali, že tu jde o souvislost s výslechy, které se konají v zámku losinském. Ale proboha, kdo ze sousedů šumperských může být obviňován z tak strašného zločinu? Stejně i složení inkvizičního tribunálu

vyvolávalo v celém městě rozhořčení. Lidé připouštěli, že byl jmenován pan purkmistr i syndikus Flade, dovedli se smířit i s novým knížecím soudcem Gaupem, i když ho neměli v lásce pro jeho nafoukanost a snahu vyšplhat se rychle co nejvýše, ale proč byl direktorem jmenován olomoucký advokát Boblig, člověk cizí a každému odporný? Nemá dost na tom, že řídí výslechy v Losinách? Pobouření pánů měšťanů ještě vzrostlo, když se dověděli, jaká odměna byla tomu člověku vyměřena: slušný byt, týdně tři rýnské a půl vědra piva, ročně dvanáct sáhů dřeva na otop, kromě dobře honorovaných diet. Advokát věru že nebyl laciný! Kníže sice přislíbil, že náklady inkvizice bude hradit ze svého, chce se však hojit na majetku provinilých. Jenže kdo by neznal lakotnost knížete Liechtensteina? Jsou to jen kulatá slova, ve skutečnosti páni měšťané budou všechny náklady spojené s inkvizicí platit ze svých kapes. Pan Boblig týdně tři rýnské, pan Gaup jeden tolar, pan purkmistr a pan syndikus denně 45 krejcarů! Tolik peněz! Co se řemeslník nebo obchodník nastará, než vydělá tolar, a tady pánové najednou dostávají tolik peněz pro nic za nic. Poctiví lidé aby se dělali na čtyři trubce. A to ještě není všechno! Bude třeba najmout nové strážce, platit kata a jeho pomocníky, hradit všelijaké jízdy a komise. Kdo by to neznal! Který lotr tohle způsobil? Zasloužil by, aby mu na nohy byly zavěšeny železné koule nebo aby byl o trhu postaven na pranýř!

Kvapem se blížil advent a s ním předvánoční shon; protože se nic zvláštního nedělo, řeči poznenáhlu umlkaly. Ale pak jednou brzy po obědě přijel na rynek kočár s žerotínským erbem a zastavil před Gaupovým novým domem na náměstí. Vpředu kočí v livreji, vzadu mušketýr jako hora. Z kočáru se vyvalil advokát Boblig s hrbatým pomocníkem Ignácem, nesoucím v ruce malý tlumok – celé jejich jmění.

Kolem se hned nashromáždilo dost zvědavců. Prostořeký švec Šimon z temenického předměstí poznamenal:

„Přijíždějí s pinglíčkem. Až budou odjíždět, nestačí jim formanský fasuňek!“

Ale ani potom po řadu dní se nepříhodilo nic vážného. Advokát se svým pomocníkem zůstávali v Gaupově domě a nikde se neukazovali. Divné bylo, že se v jejich bytě svítilo dlouho do noci a že sklepník z Nollbeckovy zájezdny hospody tam musil každou hodinu s velkým džbánem piva. Denním hostem advokátovým byl pan Gaup, jednou tam zavítal i pan purkmistr a syndikus Flade.

Hned po této návštěvě dostal zednický mistr Ruth rozkaz, aby provedl nějaké úpravy v radnici. Dvě velké místnosti v přízemí byly vyklizeny a čistě vybíleny; jedna z nich opatřena velkým dubovým stolem, židlemi, dvěma truhlicemi a pulpitem, druhá zůstávala prázdná. Cely v radničním vězení, z nichž menší byla pro chudinu, větší pro zámožné měšťany, musil Ruth přepažit, takže vznikly cely čtyři.

Lidé, chodíce po náměstí, nevlídně se dívali k radnici, stojící uprostřed rynku jako nějaký hrad. Vyhýbali se i krámkům pekařů, ševců, hrnčírů a kramářů, přilepeným k radnici, takže prodavači netržili ani tolik, kolik platili nájemného z těch ohyzdných dřevěných bud. Jako by se blížila hrozná bouře a hlásný na věži jako by měl každou chvíli šturmovat, že někde udeřil boží posel a na šindelové střeše vyskočil zlověstný plamen. Chudičský farní kostel se každý den při ranní mši naplnil jako v neděli. A také hospody byly plné a hučelo to v nich jako v úlech. Nejhorší bylo, že nikdo nevěděl nic podstatného, že všechno byly jen dohady. Lidská fantazie rostla do závratných rozměrů, zvláště když purkmistr i městský písař mlčeli jako němí.

Zima toho nešťastného roku přišla o něco dřív než jindy. Od hor neustále vál studený vítr, sníh již přikryl jejich vrcholky. Potom napadlo i trochu sněhu v širokém údolí říčky Děsné. Cesty umrzly, rybníky se pokryly na prst silným škrálopem. Taková mírná zima by jindy způsobila lidem radost. Měšťané, mladí i staří, vyšli by si kus za hradby, aby se pokochali pohledem na své milé město, postavené na mírném návrší a obehnané zděnými hradbami. Nad ním se vysoko vznášela radniční věž s dvěma cibulemi, opatřená dřevěným ochozem pro hlásného. Daleko skromněji vyčuhovala věž děkanského kostela svatého Jana Křtitele, která před požárem mívala třináct špicí, takže se z dálky podobala velké gotické monstranci. Teď měla jen provizorní ukončení v podobě ploché stříšky s velkým křížem uprostřed. Také čtyři brány se trochu vyvyšovaly nad měšťanské domy, kryté většinou šindelem. Nejkrásnější ze všeho byla hradba vysokých hor na severu. Stála tam jako nepropustná stěna, chránící moravskou zemi před nepřitelem.

Avšak kdo z cizinců, přijíždějících z kterékoli strany, mohl při pohledu na tu krásu tušit, jaká úzkost naplňuje nitra pilných a pracovitých měšťanů šumperských?

V posledních dnech mnozí sousedé přestali navštěvovat i své oblíbené hospůdky a šenky, neboť se rozneslo, že inkvizitor posílá do nich své špehy a mnozí povaleči, rváči a nenasytní chlastáči dostávají prý na útratu peníze od inkvizitorova pomocníka. Proto ti nejopatrnější místo do hospod chodili navštěvovat jeden druhého, seděli potmě a vzpomínali na staré, lepší časy.

Tě poslední listopadové neděle se u barvíře Sattlera v Dlouhé ulici sešla dost velká společnost dobrých přátel. Ve vyhrátém parádním pokoji zasedli u stolu spolu s barvířem tkadlec Pešek, bývalý knížecí soudce Hutter a děkan Lautner, značně zamklejší než jindy. Ženy zůstaly v kuchyni. Lízl s děkanovou hospodyní Zuzanou usedla do kouta; aby nezahálely, do zásoby přebíraly hrách.

V kuchyni vedla hlavní slovo Dorota Huttrová. Právě světovala ostatním, jak dělá narychlo silný ocet, kterého je k vaření stále zapotřebí. Nezbytný je k tomu především ocelový plech. Nejdříve jej v ohni pořádně rozpálí, potom jej třikrát po sobě rychle zchladí v octě. Tím je práce vlastně skončena. Když při vaření potřebuje ocet, stačí, vezme-li ten plech, dá jej na chvíli do ohně a pak ponoří do bílého vína. Okamžitě má výborný ocet.

Barvířka i plátenice nad tak podivným receptem nedůvěřivě vrtěly hlavou, ale nepřely se; jedna po druhé vykládaly, jak ony připravují ocet bez plechu i bez ohně.

Muži ovšem přetřásali jiné věci. Jak ani nemohlo být jinak, měli na tapetě Gaupa, městského písaře, především však inkvizitora Bobliga. Jeden mluvil přes druhého, jediný děkan Lautner byl nápadně zamlklý. Byl na vahách, má-li se přátelům svěřit s tím, co se pod rouškou tajemství dověděl od losinského faráře. Kónig mluvil s papírníkem Gottlicherem, jehož žena byla ve vězení, a tomu prozradil lesmistr Zeidler, že prý ženy v losinském vězení, obviněné z

čarodějnictví, při výsleších jmenovaly i některé z paní šumperských, s nimiž se prý scházely při shromáždění čarodějnic na Petrových kamenech. Některé prý tam doprovázeli i jejich manželé.

Lautner si jasně uvědomoval, že právě tyto výpovědi byly důvodem k zřízení inkvizičního tribunálu v Šumperku. Pan Boblig jistě brzy ukáže, co dovede, a rozehraje proces, proti němuž losinský bude jen stín. Ale měl, co věděl, svěřit svým přátelům? Kdyby znal jména, varoval by dotyčné a poradil by jim, aby rychle na čas opustili město, takhle by vyvolával jen zbytečný poplach, a snad právě na nepravém místě. Kdo může vědět, koho si inkvizitor vzal na mušku?

Poslouchal zdánlivě klidně hlas Jindřicha Peška, jehož ani v těch dnech neopouštěla rozvaha:

„Jestliže kníže v našem městě ustavil inkvizici, měl k tomu důvod. Protože sám neví ani zbla, co se tu děje, musil mu někdo dát zprávy. Kdo? Nemohl to být nikdo jiný než Boblig. A od koho ten může mít zprávy? Jen od Gaupa. Gaup je šplhavec a ramenář, to všichni víme. Chce se patrně zavděčit knížeti, a myslí, že tak všichni učiní nejspolehlivěji, když očerní měšťany. Je to stejné jako na žerotínském panství. Poddaným trochu narostly hřebínky, je třeba sedláky zase srazit na kolena. Není dobrým poddaným, kdo se před vrchností netřese strachem. Sedlák musí táhnout jako zvíře, aby neměl čas uvažovat o svém osudu. Podívejte se na ně, jak vypadají od té doby, co na losinském zámku řádí inkvizice. Chodí jako zmoklé slepice.“

„Dobrá, kmocháčku,“ vpadl mu do řeči Hutter, „jenže z těch zatčených na Losinách prozatím ani jeden není sedlák nebo chalupník, většinou jen staré nepotřebné báby, několik zámeckých služebníků, jedna papírnice, lázeňská a žena vrchnostenského správce z Třemešku. To se vůbec neshoduje s tím, co říkáš!“

Pešek se zarazil, ale nepoddal se:

„Myslím, že je to teprv počátek. Uvidíte, že nejde o nic jiného než o zastrašení lidu, aby mohl být dál držen v temnotě. Nejsnáze se vládne nevědomcům a hlupákům!“

„Ale jak je to nesmyslné! Obvinít papírnici Gottlicherovou z čarodějnictví!“ ozval se barvíř Sattler. „Znám ji dlouho. Není počestnější ženy!“

„Správcová z Třemešku byla by otcům dominikánům ulíbala ruce!“ usmál se Hutter.

„Však brzy uvidíme, kdo bude první obětí v Šumperku! Inkvizitor si ho jistě už vyhlédl!“

Kdo bude první? V pokoji se rozhostilo ticho.

Hutter se potom vrátil k slovům Peškovým:

„Já se, přátelé, domnívám, že věci jsou mnohem jednodušší. Kdo má hlavně zájem, aby se konaly čarodějnické procesy? Nikdo jiný než Boblig. Jen si spočítejte, nač si už dnes přijde! Týdně tři rýnské v Šumperku, jistě i tři rýnské v Losinách, to jest šest rýnských kromě ostatního!“

„Ale Boblig je jistě něčí nástroj!“ zvolal tkadlec Pešek.

„Je-li Boblig nástrojem, pak jen lidské hlouposti, milý pane sousede!“ řekl soudce Hutter. „Využívá ke svému prospěchu starou zkušenost, že lidé ze strachu jsou schopni dopustit se největšího zločinu, zradu na sobě samých i svých přátelích. Stačí mu, když dvě tři ženy označí za čarodějnice. Polovina ostatních tomu hned uvěří, druhá polovina ze strachu, aby si snad inkvizitor nevzpomněl na ně, odsvědčí jakýkoli nesmysl. Každý se třese. A to právě inkvizitor potřebuje, má tak práci velmi ulehčenou. Může na každého, kdo se mu nelíbí, jen ukázat prstem. Není to tak dávno, co v německých zemích inkvizitoři vyhlídli celé vesnice. Samozřejmě, že velká vina leží i na vrchnostech. Knížata, hrabata a baroni se starají jen o hony, hry, bankety a jiné radovánky, žádnému z nich ani nenapadne, aby se podíval takovým Bobligům na prsty. Losinská hraběnka z Galle je stará zbožná paní, ale slyšeli jsme, že by v něčem nevyhověla panu Bobligovi? Když se už na to nemohla dívat, odjela na Viznberk. Ale že by se šla sama přesvědčit, jak se jedná s vězni, za jakých okolností se konají výslechy, jak došlo k smrti staré Davidky z Vernířovic, tolik odvahy neměla!“

„Soudit Boblig může,“ poznamenal Pešek, „ale rozsudky musí potvrdit apelační soud v Praze!“

„To je pravda,“ usmál se Hutter, který měl bohaté zkušenosti, „jen si však nemyslete, že se apelační radové chovají jinak než hraběnka z Galle nebo jiní pánové! Vůbec je nezajímá, co je pravda a co lež, přihlížejí jen k formální stránce. Však jeden z nich řekl veřejně: Vím dobře, že mezi odsouzenými je mnoho nevinných, ale to není má věc. Ať si to srovná se svým svědomím milostivá vrchnost, já jen vyhledávám právo, dbám o to, aby se rozsudek srovnával se zákonem!“

„Ale to je hrozné!“ neudržel se Pešek.

„Je to opravdu hrozné,“ přisvědčoval bývalý soudce. „U inkvizičních soudů o to horší, že za inkvizitory bývají zhusta jmenováni lidé špatní, zlí a cyničtí. Jen se podívejte na Bobliga z Edelstadtu!“

„A co pan Gaup?“ poznamenal děkan.

„O inkvizičních soudcích,“ pokračoval Hutter, jako by přeslechl poznámku Lautnerovu, „bylo už toho hodně napsáno. Učený spisovatel jménem Tanner ve svém spise uvádí, že právnická fakulta v Ingolstadtu musila se jednou zabývat dvěma takovými inkvizičními soudci. Po důkladném prozkoumání přišla k názoru, že oba vedli procesy protiprávně a posílali nevinné lidi na hranici jen proto, aby se obohacovali. Byli pak postaveni před soud, odsouzeni a nakonec popraveni.“

„Také učený jezuita Langenfeld,“ dosvědčoval děkan, „který byl po řadu let zpovědníkem mnoha žen, odsouzených na smrt jako čarodějnice, napsal ve své knize, že sám zná knížete, který pro stejný delikt dal popravit více takových inkvizičních soudců. Ten jezuitský kněz vypovídá veřejně, aniž porušil zpovědní tajemství, že když zvážil všechny argumenty pro i proti, přišel k nezvratnému přesvědčení, že velká část odsouzených a popravených na základě výroků inkvizičních soudů byli lidé naprosto nevinní.“

„Jak je to možné?“ zvolal barvíř.

„Spojuje se tu hned několik věcí, milý Kašpare,“ odpovídal mu Hutter. „Předně zlištnost soudců, lenost vrchností, nezájem apelačních radů, nedokonalé zákony, a ze všeho nejvíc lidská zbabělost!“

„Ale jak je možné jménem božím vynášet takové rozsudky?“ zvolal Pešek.

Všichni upřeli zrak na děkana.

„Bůh dopouští i jiné věci,“ pravil Lautner, krče rameny.

Chvilí bylo ticho, potom se opět ozval pláteník:

„To znamená, že padne-li někdo do rukou takových soudců, nemá čáku, že vyjde se zdravou kůží!“

Hutter se hořce usmál:

„Soudcům jdou na ruku zákony. Čarodějnictví se považuje za zločin rovnocenný kacířství. Kacířství je pak zločin jak proti církvi, tak proti státu. Ve věci kacířství i papežové vyhláší rozsudky smrti. Ostatně podle zákona už samo obvi i není z kacířství je předpokladem viny!“

Jindřich Pešek si teprve teď jasně uvědomil, co znamená zřízení inkvizičního soudu v Šumperku. Jako člověk veskrze praktický pomyslel hned na obranu:

„Pak by bylo třeba hned vyslat deputaci ke knížeti! Nebo se obrátit na zemského hejtmana hraběte Kolowrata-libštejnského!“

„To už by bylo lepší k nejvyššímu kancléři hraběti Nostitzovi do Vídně!“ pravil barvíř.

Hutter však zavrtěl hlavou:

„Přátelé, zapomínáte, že Boblig je tu z rozkazu knížete Liechtensteina. Chcete vést spor s Jeho Jasností? A myslíte, že hrabě Kolowrat-libštejnský nebo hrabě Nostitz se postaví proti němu na naši stranu? A konečně, nejméně tři roky bude trvat, než dojde k rozhodnutí. Tři roky! Co se za takovou dobu může stát! Nechme už toho, přátelé, a hodme si raději taročky!“

Bylo to osvobozující slovo. I děkan Lautner s radostí přijal jeho návrh. Při hře se zapomene na všechno! Aspoň na chvíli si odpočinout od starostí!

Barvíř už přinesl čertovy obrázky se skyzem, kavály, dámami, kluky a pagátem, služka, stará Estera Rohmerová, vyměnila svíčky a pak běžela se džbánem pro pivo. Páni se vesele pustili do hry.

V kuchyni se mladé i staré sesedly okolo barvířky, která začala vyprávět jednu ze starých místních pověstí o zlatokopu z Květné blíže Starého Města. Když prý šel jednou ten zlatokop na noční šichtu, byla tak krásná noc, že se mu ani nechtělo fírat. Přesto sestoupil do šachty a kopal a kopal. Najednou vykopl velkou hroudu zlata. Jen stěží vydržel pracovat až do rána. Když šichta končila, utíkal s pokladem domů. Cestou však narazil na malého mužíčka, a to nebyl nikdo jiný než horní duch. Hned na horníka, co prý nese. I nic, odpovídá horník ze strachu, aby snad o poklad nepřišel. Když nic, tak nic, řekl mužík a zmizel. A s ním zmizelo i zlato.

„Lhát se nikdy nemá,“ končila své vyprávění barvířka.

Po ní zas vyprávěla Pešková, jak na Staroměstsku zaniklo dolování zlata. Napřed lidé v šachtách musili velmi těžce pracovat, aby jen uhájili své živobytí. Zželelo se jich proto hornímu duchu a otevřel jim v zemi velké zásoby ryzího zlata. Lidé potom lehce nacházeli mnoho vzácného kovu. Brzy zbohatli a bohatstvím zbujněli. Samé radovánky, samý tanec, hostiny a pití. Jednou se mezi opilými horníky v hospodě objevil šedý mužíček. Viděl, jak lidé po sobě házejí penězi a jak po penězích šlapou. Ptal se jich, proč tak činí. I co, máme peněz jako hnoje, odpovídali mu horníci. Mužíček – a to byl horní duch – řekl: Když je to hnůj, ať je to hnůj! Od té doby se již na Staroměstsku žádná zlatá žíla neobjevila.

Lízl i Zuzana pozorně poslouchaly, třeba už pověst slyšely. Kdo by v celém kraji nerad naslouchal vyprávění o horním duchu?

Z hospody se vracela Rohmerka s novým džbánem piva. Přinášela velkou novinu. Mluvila prý se svým synem Tobiášem, městským drábem. Řekl jí, že před chvílí přijel z Losin kat Jakub Hay s pomocníkem, otevřeli si na radnici nově vybílenou světnici a něco v ní kutí. Dovnitř nikoho nepouštějí.

Rohmerka vyprávěla hlasitě, slyšeli to i páni v pokoji. Přestali hrát; karty zůstaly ležet na stole a páni se dívali jeden na druhého s nevyslovenou otázkou. Jedno bylo všem jasné: mistr Jokl nepřišel v noci do Šumperka zbůhdarma.

Ani barvíře, ani Peškové již nebylo do vyprávění.

Jako na povel se zvedl Pešek a s ním i děkan a Kašpar Hutter. Barvíř je nezdržoval.

Brzy potom děkan Lautner, opíraje se o Zuzanu, která nesla lucernu, kráčel podloubím po horní straně náměstí. Radnice z té strany byla tmavá jako opuštěný hrad. I jinde všude bylo ticho, celé město již spalo spánkem spravedlivých. Na rohu Kostelní ulice se děkan zastavil a pohlédl rovnou ulicí přes hradby do dálky. Noc byla černá, hvězdy nesvítily, od západu vál teplý vítr.

„Bude obleva!“ prohlásila Zuzana.

„Kéž by tomu tak bylo,“ odpověděl děkan.

Nemyslel však na počasí, ale na advokáta Bobliga a Losinského kata.

Několik minut po půlnoci utíkala přes náměstí nešťastná Lízl Sattlerová. Běžela bez světla do Kostelní ulice, potom podél hřbitovní zdi až k domu děkanství, kde několikrát prudce trhla zvoncem.

Celý dům se hned vzbudil, ale Florián byl u domovních vrat nejdříve. Někdo umírá, myslil si, a příbuzní posílají pro kněze.

„No, no,“ bručel, „jako by to nepočkalo do rána!“

Děkan i Zuzana v otevřeném okně nahoře již poznali Lízl.

„Co se děje?“ vzkřikla Zuzana.

„Pan Gaup s biřící odvedl paňmaminku do šatlavy...“

„Proč?“

„Jako čarodějníci!“

Zuzana seběhla a spolu s Floriánem odvedla zcela vyčerpanou Lízl nahoru.

Děkan zůstal stát u okna. Byl zdrcen. Šeptal slova z Genesis:

„Spasení tvého očekávám, Hospodine ...“

A nemyslíl při tom jen na Marii Sattlerovou, kterou znal od dětských let a jako dospívající děvče miloval, ale i na ostatní, které později půjdou její cestou. A že jich bude mnoho, nepochyboval.

Jak je tomu dávno, co se Kašpar Sattler ptal, kdo bude první? Teď už to ví!

– 21 –

Vlídna tvář

Zaskřípal zámek, utichly kroky mladého Haye a nastalo ticho. Marie Sattlerová dlouho stála nehnutě. Ticho a tma jako by ji chtěly rozdrtit. Pouta na rukou studila. Nakonec se odvážila udělat několik kroků. Pod nohama jí zašustila suchá sláma. Hrozně se ulekla, protože se domnívala, že to syčí hadi. Teprve potom si vzpomněla, že věžňové spávají na slámě. Ach ano, nezdá se jí ošklivý sen, je ve vězení! Barvířka Marie Sattlerová, žena radního a bývalého purkmistra, je ve vězení! Sklesla na zem a spoutanýma rukama se dotýkala slámy. Přitom nahmatala hrubou houni. Přetáhla si ji přes sebe a zavřela oči. Její šedivou hlavou se honily myšlenky jako bělásci nad zelným záhonem. Ne, nebyli to bělásci, spíš štiplaví komáři nebo mouchy masařky nebo sršni.

Obviňují Marii Sattlerovou z čarodějnictví! Kdyby ještě to řekl někdo, kdo ji nezná, ale přišel pro ni sám pan Gaup, a ten přece musí vědět jako všichni lidé v Šumperku, že barvířka nikdy žádné čarodějnictví neprovozovala, žádnou černou magii se nezabývala, ba že nikdy ani žádnou čarodějnickou knížku nepřečetla kromě jedné, o doktoru Faustovi. Kdo mohl být tak zlý a obvinít ji z tak hrozného zločinu? A kdo byl tak lehkověrný, že takovému obvinění uvěřil? Všechno je nesmysl! Snad jde o nějaké nedorozumění, o omyl nebo o záměnu jmen, napadlo ji posléze. A ve tmě hned zazářila jiskřička naděje. Zítra, až vzejde nový den, všechno se vysvětlí a pravda vypluje na povrch jako olej nad vodní hladinu. Kašpar s děkanem se postará, aby byla propuštěna na svobodu. Oběma pomůže Hutter, který se v soudních věcech výborně vyzná!

Přesto však barvířka neusnula do rána. Pro uklidnění se modlila růženec. Odřikávala Věřím v Boha a otčenáše, modlitby však nepomáhaly. Přestávala často uprostřed věty a znovu si připomínala svůj osud. A myslela na muže, na Lízla, na starou Rohmerku. Jaké štěstí, že oba synové, Hanuš a Petr, jsou ve světě na zkušené a nevědí o hanbě, které se dočkala jejich matka!

Čas se vlekl, zima lomcovala stařeniným tělem.

Malým, hustě zamřížovaným oknem se konečně do kobky vedralo slabounké světlo. Nastalo ráno.

Brzy potom se u cely otevřely dveře a objevil se v nich mladý Hay se džbánem vody a krajícem chleba.

„Nesněž to najednou! Musíš s tím vystačit celý den,“ řekl hrubě.

Barvířka se polekala. Nešlo jí o jídlo, na ně vůbec nepomyslela, ranilo ji, že jí ten uvozdřenec tyká. Přemohla se však a zeptala se, bude-li ji moci navštívit dcera nebo manžel.

Mladík se na ni podíval, jako by mluvil s nepříčetnou:

„Tady není žádná hospoda!“

„Ani z domova mi nemohou nic poslat?“

„A co bys chtěla?“

„Něco teplejšího na sebe. A pak bych tu ráda měla svůj růženec. Mám doma klokočový, v Římě dotýkaný.“

Mladík se ušklíbl:

„To jsem blázen! Čarodějnice, a chce růženec!“

Práskly dveře a stará žena zůstala opět samotná. Padl teď na ni dvojnásobný strach. Čarodějnice, řekl katův holomek! Ach bože, snad je to ještě horší, než se v noci domnívala!

Sklesla na kolena a počala se modlit.

V kobce se zatím dost vyjasnilo. Nebyly tam než holé stěny, na zemi nastláno trochu slámy, u dveří hliněný džbán s vodou a na něm kus chleba. U džbánu seděla myš; očima jako dva lesklé korálky pozorovala barvířku.

Sattlerka pronikavě vykřikla a začala bušit do dveří. Myška odběhla, zvenčí však nepřišel nikdo. Ubohouslou ženu napadlo, že je zaživa v hrobě. Znovu se rozkřičela, ale ani teď ji nikdo neslyšel. Je v hrobě! Vysílena sklesla na slámu a dala se do tichého pláče.

Hodiny ubíhaly jako kdy jindy, Sattlerova žena však o čase nevěděla nic, protože neměla čím se řídit. Věžní hodiny sice odbíjely čtvrti i půle, ale jejich kovový zvuk do kobky nezáležal. Neměla ponětí, je-li poledne, či se snad již den chýlí k večeru. Ležela a čekala. Snad přece někdo přijde a vysvobodí ji z jejího studeného hrobu. Muž ji tu přece nenechá! Ani pan děkan Lautner!

Kdyby věděla, jaké vzrušení se zmocnilo celého města,

když se ráno lidé dovídali o zatčení ženy Kašpara Sattlera jako čarodějnice! Všichni ji dobře znali. Rodina Spannerova byla jednou z nejznamenitějších v městě. Když si Spannerova dcera brala bohatého barvíře Sattlera, střílelo se z moždířů a slávy bylo, jako by se vdávala nějaká hraběnka. Měšťané si jí vážili, chudí se k ní obraceli o pomoc. Tkalcům z okolních vesnic přála víc než její muž, opatrný na každý krejcar. Leckdy jim nahradila ze svého, co jim manžel strhl. Mohl někdo věřit, že barvířka se zapsala duší tělem d'áblu?

Práce toho dne vážila, nejen proto, že byl modrý pondělek. Lidé postávali v hloučcích, v domě barvířově v Dlouhé ulici si sousedé podávali ruce. Kašpar byl zmařený, vybuchoval hněvem, nejvíce proti soudci Gaupovi, zrádci ohavnému, který se dal koupit od toho lotra Bobliga za pár rýnských! Tajně, uprostřed noci odvedl z lože pro nic za nic počestnou ženu, jako by to byla nějaká kuběna, palička nebo vražednice! Však je ještě na světě spravedlnost! Není-li u

knížete pána, bude třeba ji hledat jinde, třeba u samého císaře Leopolda!

Lidé se také táhli na děkanství a doráželi na děkana otázkou, je-li možné, aby barvířka byla ve spojení s ďáblem?

Děkan, pobledlý od nevyspání, sám zoufalý, snažil se své ovečky uklidňovat. Ujišťoval je, že se jistě brzy vše vysvětlí. Patrně jde o nějaký omyl, kterého se může dopustit každý. Je třeba čekat a důvěřovat v Boha.

Sám však věděl, že jeho slova jsou lehčí než vlákna babího léta. Ale co jiného měl říkat? Měl milým farníkům povědět, že se advokát Boblig sotva spokojí s Marií Sattlerovou, že brzy dojde i na jiné, že si nikdo nebude jist? Jen co se inkvizitor pustí do práce! Jako se při povodni vyvalí z řečiště kalná voda, tak i teď se rozleje po celém městě lidská zloba, nenávist a ostatní nectnosti. Jeden bude podezírat druhého, sousedka sousedku, bratr bratra. Pokvete udavačství. Měl vykládat, jak hrozné neštěstí se blíží k městu? Ach, kdyby věděl, jak tomu zabránit nebo kam se obrátit o pomoc! Vždyť i Kašpar Hutter, muž tak zkušený a nebojácný, je zdrcen a nedostává se mu slov, natož moudrých rad. Pan Boblig! Jak pevně musí sedět v sedle, když si hned naponejprv troufl na ženu Kašpara Sattlera, muže vlivného a jednoho z nej přednějších v Šumperku!

Lidé si nic tak toužebně nepřáli jako zhlédnout soudce Gaupa nebo břichatého inkvizitora Bobliga. Ale toho dne ani dne příštího jeden ani druhý se na ulici neukázal.

Až ve středu po polednách, když vlny rozčilení poněkud opadly, několik náhodných chodců uvidělo kráčet po náměstí v doprovodu hrbáče inkvizitora Bobliga, sledovaného obrovským mušketýrem Bártou. Inkvizitor se nedíval vpravo ani vlevo, hleděl přímo před sebe k radnici.

Zvědavci se nejdřív zastavovali, pak směle postupovali k radnici. Dál však jim zabránila stráž.

Zanedlouho potom u kobky Marie Sattlerové zaskřípal zámek. Barvířka pozvedla hlavu a v záři lucerny užířela nepřeknou tvář inkvizitorovu. Polekala se a mimoděk pronikavě vykřikla:

Z Bobligových úst se však ozvala slova vlídná:

„Nebojte se mě, paní. Chtěl bych vám pomoci a zkrátit vaše utrpení.“

Barvířka vstala. Rozšířenýma očima hleděla na toho podivného muže. Je to skutečně pan Boblig z Edelstadtu? Podle toho, co se doma o něm vyprávělo, představovala si ho jako krvelačnou šelmu, zatím proti ní stál obstarlý muž s tváří téměř dobromyslnou.

Boblig pokynul mladému Hayovi, který rychle vězeňkyni zbavil pout, podepřel ji a odvedl do soudní síně. Tam bylo světlo, teplo a čisto. Na stěně visel velký kříž a pod ním v olejové lampičce hořel knůtek. Barvířka, vidouc kříž, zbožně se pokřivovala.

Inkvizitor pohlédl na katova pomocníka, který porozuměl a hned opustil místnost.

„Posadte se, paní,“ řekl pan Boblig a sám také usedl.

Chvilí se díval na svou oběť, jako by se rozmýšlel, jak zahájit výslech, ale byl to jen jeho starý trik, jak vyslýchanou osobu znervóznit, nebo aspoň přivést do stavu nejistoty. Od Gaupa věděl o barvířce všechno. Tři dni ve vězení ji snad již dostatečně zkusily. Avšak není třeba s ní nějak chvátat, spěch připravuje soudce zbytečně o peníze. Boblig v duchu odhadoval, jak dlouho může stařena vydržet ve vězení. Nejméně dva roky. Na svůj věk vypadá statně a zachovale.

„Jistě se na mě zlobíte, že jsem vás dal odvést do vězení,“ pravil konečně, přátelsky se usmívaje.

„Asi jde o omyl. A zmýlit se může každý,“ řekla a také se usmála.

„Je to možné,“ přisvědčil hned soudce. „Nechci na vás nic, než abyste zodpověděla několik mých otázek. – Vy jste šumperská rodačka?“

„Ano, šumperská rodačka!“ přisvědčila mu radostně.

„To tedy znáte každého člověka v městě?“

„Všechny ne, ale znám jich hodně!“

„To je znamenité! Aspoň mi můžete o každém říci, co budu potřebovat.“

„Proč právě já, pane z Edelstadtu?“

Boblig, jako by to přeslechl, položil ženě podivnou otázku:

„Rád bych věděl, jaký je váš muž Kašpar Sattler.“

Barvířka myslila, že se jí bude tázat na cizí lidi, zatím se jí ptá na vlastního muže! Co tím sleduje? Dlouho mlčela.

„Slyšel jsem, že váš muž je pracovitý člověk,“ mluvil Boblig, stále udržuje přátelský tón, „že nadělal slušné jměníčko. Nedávno jste prý vdávali dceru. Je to tak?“

„Ano,“ odpovídala ochotně barvířka a její oči prozrazovaly pýchu, když si vzpomněla na tu slávu.

„Prý jste tehdy vystrojili velký banket...?“

„Bylo hodně hostů!“ přisvědčila barvířka.

„Kdo všechno byl na té svatbě?“

„Naši přátelé.“

„Což kdybyste některé jmenovala!“

Sattlerové bylo sice velmi divné, proč se jí Boblig vyptává právě na tyto věci, ale zatím v tom necítila nic závadného; stále odpovídala ochotně:

„Byl tam pan děkan Lautner, radní Pešek, mydlář Přerovský, bývalý soudce Hutter...“

„Vy se dobře znáte s panem děkanem Lautnerem?“ přerušil ji Boblig.

„Jápkak bych se s ním neznala! Chodívá k nám často!“

„Slyšel jsem, že zamlada mezi vámi a jím bylo něco víc než přátelství...“

Barvířka se začervenala. Co vlastně ten člověk ví! A proč o tom mluví?

„To jsme byli ještě téměř děti. Kryštof Lautnerů z předměstí navštěvoval latinskou školu v Olomouci a já jsem chodila do školy k panu učiteli Treutnerovi.“

Taková řeč! A ještě provázená tak milým úsměvem! Barvířka se bezmála viděla na svobodě.
„A potom?“
„Kryštof utekl před Švédy do ciziny a tam studoval. Já se provdala za Kašpara Sattlera.“
Boblig se usmál:
„Mladá krev. Teď už si na to asi ani nevzpomenete?“
„Jsem stará žena. Mám čtyři dospělé děti, brzy budu mít vnoučka.“
„Slyšel jsem, že vaše mladší dcera Alžběta kamarádí se Zuzanou Voglickovou, kuchařkou pana děkana. Je to pravda?“
Sattlerová pohlédla nedůvěřivě na soudce. Měla nepříjemný pocit, že mu ze všeho nejvíc jde o děkana, a to se jí nelíbilo.
„Ano,“ řekla krátce.
„A co říkáte té Zuzaně?“
„Hodná holka,“ odpovídala barvířka se stále větší nechutí. „Je mi jí líto, protože těžko najde ženicha.“
„Proč myslíte? Pan děkan ji od sebe nepustí?“
„Pan děkan ji má jako svou dceru.“
„Jako dceru? Lidé říkají i jiné věci! Byl s ní také na svatbě vaší starší dcery?“
V barvířce se už vznášel odpor proti tak dotěrným otázkám.
„Byl. Všude s ní chodí,“ odpovídala neochotně.
„Byli jste na té svatbě hodně veselí?“
„O svatbě je obvykle veselo.“
„A pan děkan Lautner?“
„Ten bývá vždycky v dobré náladě!“
Soudce pokyvoval hlavou, díval se kamsi do kouta a chvíli mlčel. Barvířka byla jako na trní. Čím dál byla sama se sebou méně spokojena. Snad řekla mnohé, co neměla.
Náhle se Boblig podíval přísně na vyslýchanou.
„Znáte bývalou lazebnici z Losin, Dorotu Biedermannovou?“ zeptal se.
„Jápak bych ji neznala! Chodívám se k ní koupat.“
„A znáte také losinskou papírnici Góttlicherovou?“
Sattlerka si najednou uvědomila nebezpečí. Lázeňská a papírnice jsou ve vězení jako čarodějnice. Proč se jí soudce na ně ptá? Odpověděla však i teď podle pravdy:
„Znám ji.“
„Víte, z čeho jsou obě obviněny?“
„Ano, slyšela jsem to, ale nevěřím, že by se dopustily takového hříchu.“
Boblig se usmál levým koutkem úst:
„Tak vy v čarodějnice nevěříte?“ zeptal se a upřel šedozelené oči na barvířku. Ubohá se pod tím pohledem zachvěla. Sklopila zrak a mlčela.
„Věříte, nebo nevěříte?“ Bobligův hlas zněl naléhavěji.
„Jistě jsou na světě i zlé bytosti,“ těžce ze sebe soukala Sattlerová, „ale myslím si, že jich není mnoho. A také toho moc nesvedou, protože jim to Pánbůh nedovolí.“
Boblig se v duchu usmíval té šalomounské odpovědi. Ale hra ho už přestávala bavit. Právě tónem, který nevěstil nic dobrého:
„Víte přece, proč jste ve vězení?“
To barvířka věděla, bála se však vyslovit slovo čarodějnice; raději mlčela. Boblig na odpověď nenaléhal a díval se kamsi do kouta. Najednou nabral do plic vzduch a promluvil. Ale jaký to byl hlas! Jako když zasyčí zmije:
„Dorota Biedermannová a papírnice Góttlicherová doznaly, že se s vámi setkávaly na shromáždění čarodějnic na Petrových kamenech. Proto jste, paní, tady!“
Sattlerové se zatmělo před očima. Vztyčila se a vykřikla:
„Panebože! To přece není pravda!“
Boblig se ošklivě usmál:
„Obě to doznaly dobrovolně a při mučení to potvrdily...“
„To je lež!“
„Obě jsou ochotny říci vám to kdykoli do očí!“
Barvířka si přikryla tvář dlaněmi a propukla v pláč. Celé její tělo se otřásalo jako v křeči.
Boblig byl trpělivý. Mlčel a jen bubnoval prsty na desce stolu. Potom vstal a dotkl se ramene nešťastné ženy.
„Pojďte se mnou!“
Otevřel dveře do sousední místnosti a barvířku vstrčil dovnitř. Tam u malého stolku seděl mistr Jokl v červené kamizole a hrbáč Ignác. Barvířka, když je uviděla, slabě vykřikla.
„To je losinský kat, barvířko Sattlerová,“ pravil soudce. „Jistě ho znáš!“
Nešťastná žena se vyjeveně dívala hned na kata, hned na hrbáče. Srdce jí přestávalo bít.
„Ukaž, mistře Jokle, paní radní, jaké tu máš instrumenty,“ řekl Boblig, otvíraje pikslu se šňupavým tabákem.
Kat vzal z police palečnice, dal je staré barvířce před oči a poučoval ji, kam se dávají palce, jak se utahují šrouby a kde odtéká krev. Potom přinesl španělské boty a zase vysvětloval, jak se obouvají na nohy těm, kdo se nechtějí dobrovolně přiznat ke svým zločinům. Ignác zatím řinčel řetězem.
Žena Kašpara Sattlera neměla daleko k mdlobě.

Boblig mrkl na kata, a ten položil mučicí nástroj na své místo a odvedl vyslýchanou zpět do soudní síně.

Soudce teď už nevypadal jako dobromyslný starý muž, ale právě tak, jak si ho Sattlerová dříve představovala – jako krvelačná šelma. A jeho hlas už také nezněl přátelsky. Tak asi mluví ďábel!

„Všechno jste, paní, viděla. Protože s vámi smýšlím dobře, dávám vám čas na rozmyšlenou. Až mi budete chtít říci pravdu jako při svaté zpovědi, povězte to dozorcí. Příjdu za vámi hned.“

„Vždyť jsem vám říkala jen pravdu!“ vykřikla zoufale barvířka.

„Řekla jste pravdu! Ale co jste zamlčela? Tím, že jste mnoho zamlčela, vlastně jste lhala. Ani slůvkem jste se nezmínila, jaké kejkle dělal ve vašem domě pan děkan Lautner se svatou hostií. Neřekla jste nic o tom, co prováděl s vaší dcerou Alžbětou, se svou kuchařkou Zuzanou a také s vámi, svou bývalou milenkou! Vzpomínejte si... Až si na všechno dobře vzpomenete, zavolejte mě. Já nespěchám, času mám dost. Na rozloučenou ještě chtěl bych vám dát dobrou radu. Upřímná lítost velmi ulehčí vašemu svědomí, a pro upřímnou lítost může vám odpustit i Bůh všemohoucí. Lítost pak nejlépe osvědčíte, když si vzpomenete na každou podrobnost a když povíte jména všech svých přátel, s nimiž jste sloužila zlému duchu!“

Boblig zatleskal. Když přišel mladý Hay, pokynul mu, aby barvířku odvedl do její kobky.

– 22 –

Znamení na nebi

Již dlouho se šířily poplašné zvěsti, že na jihu Evropy, obzvláště v zemích tureckých, se neúprosně šíří černá smrt. Do odlehklých koutů pod Jeseníky přinášeli je tuláci, lidé vandrovní, kejklíři, staří vojáci i ubožáci propuštění z tureckého zajetí. Ale kdo by takovým lidem, chtějícím mermomocí vzbudit soucit, dával víru? Později však stejné zprávy přinášeli i kupci a formani, směřující na sever do Slezska. Vyprávěli, že mor řádí už v Uhřích a že se četné případy vyskytly i v samé Vídni, ale že se to kvůli císaři tají. Nemocní prý nejdřív dostávají horečku, potom jim v podpaží, pod koleny nebo na bocích naskakují ošklivé hlízy či boule. Tělo počíná černat a v několika dnech, někdy i v několika hodinách, nemocní umírají. Od mrtvol se šíří nesnesitelný puch. Kupcům a formanům ovšem bylo třeba věřit, většinou šlo o lidi rozšafné.

V údolí říčky Děsné však povětrí bylo zdravé, nikdo na černou smrt nestonal, ani neumíral. Přesto lidé naslouchali zprávám o šířící se nákaze s úzkostí, mírněnou poněkud nadějí, že se mor jejich chudému kraji vyhne. Což tu lidé nemají dost jiných soužení?

Později došla zvěst nad jiné zarážející: císařský dvůr prý opouští Vídeň a stěhuje se do Prahy. Vyskytli se i očití svědkové, kteří na vlastní oči viděli ten obrovský konvoj tří tisíc plně naložených vozů, ujíždějících z Vídne na Znojmo. Před morem prchal císař Leopold, císařovna, celá panovnická rodina, všichni ministři, úředníci, kuchaři, hudebníci i sluhové. To byl arciť nejpádňější důkaz, že morová nákaza zachvátila již i sídelní město. A jak je daleko z Vídne na Moravu?

Brzy potom mydlář Přerovský dostal od svého bratra, faráře bzeneckého, spolu s psaním i balíček. V dopise stálo, že už i na jižní Moravě si mor vyžádal několik obětí, v balíčku pak bylo zvláštní koření, kterým měl mydlář dvakrát denně vykuřovat svůj příbytek. Vkoření bylo nasekáno i sladké dřevo, bobule jalovce, kadidlová zrnka i kousičky jakési červené směly, patrně z višně.

Zanedlouho, přišly od krajského hejtmána olomouckého Zikmunda Lva hraběte Sacka císařské instrukce, jak si počínat, aby se zabránilo šířící se nákaze. Tehdy i biskup olomoucký dal tisknout v tiskárně Mikuláše Hradeckého zvláštní nařízení, která dal rozeslat po celé diecézi. V nich vybízel duchovní, aby ve svých kázáních nabádali věřící k pokání, k mravnému životu, zejména k největší zdrženlivosti. Zároveň nařizoval, aby duchovní v případech, že by Bůh dopustil takové neštěstí, neopouštěli svá místa, nemocným obětavě sloužili a poskytovali jim poslední útěchu, aby nedocházelo k smutným úkazům, jak už se stalo jinde, kde kněží byli mezi prvními, kdo se dali na útěk.

Sobotínský farář Eusebius Leander Schmidt, když přečetl biskupský list, ani okamžik nepochyboval, že mor přichází jako odplata za lidské nepravosti. Měl především na mysli své vlastní farníky, o nichž nikdy neměl valného mínění. Ačkoli vyvíjel horlivost nevšední, výsledky jeho činnosti byly chudičké. Lidé sice chodili do kostela, zpovídali se a přijímali svátosti, ale jinak žili jako divoši, hřešili na každém kroku a pověrám stále věřili víc než svému pastýři, zcela podle slov svatého Cassiana: Jejich těla si v chlípnostech a tělesných rozkoších libovala. Teď přichází trest boží. Farář Schmidt věděl, jaká je jeho povinnost.

Když té zimní neděle vystoupil na kazatelnu, zdály se jeho lícní kosti ještě vystouplejší a jeho vlasy ještě ježatější. Mluvil o tom, že Bůh dlouho snáší lidské nepravosti, protože ve své dobrotě dává hříšníkům lhůtu k polepšení. Jestliže však hříšníci lhůtu promeškají, posílá trest. A jedním z takových trestů je morová nákaza.

Lidé shromáždění pod valenou klenbou sobotínského kostela naslouchali s utajeným dechem slovům kazatelovým. Všichni dobře věděli, jaká metla na lidstvo je mor, ale jen starší lidé měli vlastní zkušenosti, že mor je ještě horší než požáry, povodně, krupobití nebo neúroda... To smrt slaví žně. Nevybírám si, bere spravedlivě i hříšníky, chudé i bohaté, mladé i staré. A pamatovali si, že často právě největší lotři se zachránili, zatímco nejspravedlivější a nejpoctivější podléhali nákaze již v několika hodinách. Ani trochu se to nerýmovalo s tím, co říkal farář.

Také v Šumperku na radnici i v městských branách visely zlověstné morové vyhlášky, vyhlédnuto bylo místo pro špitál, zřizovala se karanténa pro cizince; to všechno mluvilo pádnou řečí a nahánělo strachu. Obchody začínaly váznout, protože kupci a formani téměř nepřijížděli.

Vyhlášky přibité na radnici, v městských branách i na kostelních vratech nařizovaly střídmost, děkan Lautner ve svých kázáních i na zvláštních odpoledních pobožnostech vybízel k pokání; přesto byly hospody stále plnější. Lidé se tam hrnuli, jako by chtěli ještě něco užít, než přijde Zubatá. Přetřásalo se tam nejčastěji kázání sobotínského faráře Schmidta. Ano, čarodějnice přivolávají pohromu. A hned nějaká nakouřená hlava si vzpomněla na uvězněnou barvířku Marii Sattlerovou. Nejspíš ona je vinna tím, že se teď hospody zavírají o dvě hodiny dříve a všude to smrdí jalovcem! A což vyskytnou-li se i další? Nezavřou potom hospody docela? Kde se pak poctivý člověk utěší, než na něm vyskočí morové hlízy a boláky?

Taková myšlenka se zahryzla i do mozku temenického tkalce Vejhanky, na kterého již zase přišel jeho čas.

Seděl řádně nasmlouvaný v hospodě V ráji a plačtivým hlasem vykřikoval:

„Je to takové, a ne jiné. Páni se chtějí zbavit chudáků. Je nás moc, a to jim vadí. Proto si najali ty čarodějnické báby, aby na nás přivolaly černou smrt. Jednu tu bábu už chytili, barvířku, ženu vyříducha Sattlera, který nás, ubohé tkalce, okrádá. Ale jistě je jich víc, v Šumperku jich bude nejméně půl kopy. Jen se podívejte, přátelé, některým pánům měšťanům do jejich okovaných truhel. Mají je nabitě penězi, zlatem a stříbrem. Kde to nahamoni? Z práce? Z té jsou jen krvavé mozouly a bída!“

V koutě šenku seděl starý Florián, kočí z děkanství. Slyše rty řeči, zuřivě bafal z dřevěnky, koulel očima a tiskl ruce, které ho svrběly. V hospodě bylo plno pánů měšťanů, jejich povinností bylo zacpat zloajnou hubu opilcovu, ale nikdo se k tomu neměl. Kožišník Gröger se dokonce potutelně usmíval, jako by měl radost, že se tkadlec pustil do barvířky. Pěkní partykáři, pomyslí si Florián, a rozhodl se, že sám zakročí:

„Mlč, chlastáči!“ rozkřikl se na tkalce. „Vždyť si nevidíš ani na špičku nosu!“

„Co bych mlčel? Mám se snad loučit se světem pro takovou čertovu mošnu?“

To bylo přespříliš. Florián vstal, rozpráhl se, aby tomu nactiutřači dal na pamětnou, ale najednou pocítil, jak ho někdo chytil za ruku a pevně stiskl. Ohlédl se a spatřil dozorce Riegla, chlapa jako trám.

„Jen ho nech, však má Vejhanka pravdu. Nebyl tvůj pán u barvím pečený vařený?“

Floriánovi sklesly ruce. Ne proto, že by se toho lanželeza bál, ale jeho slova ho přímo omráčila. Něco takového slyšet právě od Riegla! Rozhlédl se po hostech doufaje, že se někdo pana děkana zastane nebo že někdo jiný umlčí Vejhanku, ale nikdo se ani nehnul. Starý voják si odplivl.

Rychle dopil a se svěšenou hlavou, pohoršen na nejvyšší míru, se vypotácel z hospody.

Doma zalezl do své komůrky, ale nevydržel tam dlouho, byl by se užral zlostí. Šel raději do stájí ke svým koníčkům. Hladil je, poplácal, krmil chlebem. Byli mu milejší než páni z hospody V ráji.

Ačkoli se jindy Florián se vším svěřoval jemnostpánovi, tentokrát se styděl a mlčel. Ale i tak si děkan Lautner uvědomoval, že mezi jeho farníky to není jako dříve. Sousedé už ho nezdravili tak uctivě, neusmívali se na něho z dálky, i kostel býval řidčeji navštíven, na odpolední pobožnosti chodily jen ženy.

A teprve o vánočních svátcích se chudičský kostel naplnil do posledního místa. Od požáru nebyl čas ani peníze, aby se šumperský kostel zaskvěl v bývalé kráse, ale o Štědrém dni v záři rozžatých voskovic se i nepravé zlato a stříbro zdálo pravým. Lidé v kostele zapomínali na své starosti. V povznesené náladě čekali, až se u sakristie ozve zvonek a vyjde pan děkan v zlatém ornáte, až na kůru zazní pozitiv a ozvou se hlasy zpěváků.

Najednou v kostele nastal podivný šum. Perníkář Winter, řečený Kuchyňka, něco vzrušeně vykládal nejbližším sousedům. Hned potom se někteří sebrali a opouštěli kostel a za nimi další.

Do sakristie, kde se již pan děkan oblékal k oltáři, vletěl náhle Florián.

„Jemnostpane, na nebi se objevila hvězda!“ volal, sotva dechu popadaje.

„Jaká hvězda?“

„Vlasatice, kometa!“

Děkan neodolal a vyšel ven. Všude stálo plno lidí a pozorovali neobvyklou hvězdu barvy načervenalé, táhnoucí za sebou jiskřivý chvost.

Nemohlo být sporu o tom, že se na nebi v den narození Páně zjevila kometa, o které se praví, že pije krev. Bůh prý ji posílá vždy, když chce lidem oznámit veliké neštěstí, válku, hlad, neúrodu, požáry, nemoci. I6

Děkan, pozoruje podivnou hvězdu, pocítil jako ostatní diváci strach. Věřil stejně jako jiní, že Bůh kometou dává lidem výstrahu. Ale před čím? Oznamuje hvězda Martova novou vojnu s Turkem? Požár nebo smrt panovníkovu? Nebo morovou nákazu?

Kometu zastřel mrak a lidé se vrátili do kostela. Děkan pak začal sloužit slavnou mši. Věřící se modlili vroucněji než jindy, ale i děkan Lautner už dávno nesloužil mši zbožněji. Když zpíval Gloria, jeho silný hlas naplnil celou chrámovou prostorou a rozechvěl všechna lidská srdce.

„Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis! Sláva Bohu na výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle!“

Pax hominibus7Mír lidem!

Děkan sotva dozpíval, vzpomněl si na barvířku Marii Sattlerovou. I jí dej, Pane, mír a pokoj!

Pozitiv zabručel, lidé plnými hlasy zatenorovali starou vánoční píseň. Ze všech hlasů vynikal nejvíc svěží a čistý hlas Zuzany Voglickové.

„Pane, i jí dej mír a štěstí, jak si to zaslouhuje,“ zašeptal děkan, ač se to do předepsaných modliteb nehodilo.

– 23 –

Poslední instance

Od té doby, co se do Prahy přestěhoval císař Leopold se svým dvorem, rada nad apelacemi Ignác Karel Matyáš hrabě ze Šternberků se ukazoval v kanceláři apelačního soudu zřídka. Ani dřív ho příliš nelákaly pochmurné místnosti pod Vladislavským sálem na Pražském hradě a ještě pochmurnější místnosti v podzemí s mučírny, teď však zastat ho v kanceláři bylo ještě vzácnější než potkat na Kamenném mostě mouřenína.

Toho dne se však přece objevil, a mladý jurista, jeho sekretář, nemohl v úžase ani pořádně vzdát panu apelačnímu radovi patřičnou úctu. Hrabě byl v takové parádě, že i bažantí kohoutek vypadal proti němu jako koroptví slepička. Košile ze vzácného hedvábí benátského, nohavice z bílého drahého sukna, na nich samé pentličky v živé červené barvě, nákrčník z bruselských krajek, kratičká vesta višňové barvy, přes ni široký bandalír, zelený jako papoušek a bohatě vyšíváný zlatem a stříbrem, červené hedvábné punčochy, jak je předpisovala dvorní etiketa, střevíce s vysokými podpatky, francouzská alonžová paruka a na ní široký klobouk s dvěma obrovskými pštrosími péry.

Hrabě se usmíval, neboť úžas sekretářův ho neobyčejně těšil. Byl pro něho znamením, že i při audienci u císaře jistě udělá nejlepší dojem.

„Dlouho už jste sem neráčil zavítat, Milosti,“ pravil pobledlý sekretář, nepřestávaje se klanět.

„Doufám, že tu není nic, co by nemohlo počkat,“ odpovídal hrabě poněkud dotčen, že mladý muž, místo aby obdivoval jeho oblečení, na které padlo malé jmění, mluví o věcech úředních, málo zajímavých.

„Je tu několik velmi složitých případů, Milosti.“

„Jak jsou tu dlouho?“

„Některé už víc než půl roku.“

„Půl roku,“ zvolal opovržlivě hrabě. „To se vám zdá dlouho? Přece víte, že soud nad apelacemi je poslední instance. Jen si představte, že bychom tu záležitosti vyřizovali rychle, do týdne nebo do měsíce! Kde by potom byla naše autorita? Čím déle strany musí čekat na rozhodnutí, tím jasněji si uvědomí, že jsme dlouho a velmi opatrně vážili každé pro i proti. A tak získáváme na vážnosti, aniž jsme hnuli prstem. Vaše složité případy mohou ještě dobře půl roku počkat!“

Sekretář se uklonil a spisy, po kterých již sahal, opět odsunul.

„Je tu však ještě drobná věc ad ratificandum. Pouhé formální potvrzení rozsudku, Milosti.“

„Oč jde?“ otázal se hrabě se zřejmou nechutí.

„Inkviziční soud ve Velkých Losinách na Moravě na panství žerotínském vynesl rozsudek smrti upálením nad třemi ženami pro spolek s ďáblem...“

„A to ty báby neměly nic jiného na práci?“ zabručel apelační rada.

„Pročetl jsem, Milosti, pozorně celý spis. Mám za to, že výpovědi těch tří nešťastných žen – stejně jako jejich konečné doznání – byly na nich vynuceny jen těžkou torturou. Vůbec celé to procesní řízení zdá se mi být podezřelé...“ Hraběti se na čele objevily varhánky.

„Co je vám podezřelého? Samo obvinění? Nebo doznání po tortuře? U inkvizičních soudů je taková praxe odjakživa. Kde říkáte, že se to stalo?“ „Na žerotínském panství ve Velkých Losinách.“ „U Žerotínů? Losinský Přemek před několika lety zemřel a zanechal po sobě dva nezletilé chlapce. Zdá se mi, že panství za ně spravuje jejich teta ... Jsme trochu příbuzní.“ „Ano, Milosti, panství spravuje hraběnka z Galle.“ „Sirotky opustit nemůžeme. To je naše povinnost!“ „Milosti, nejde však vůbec o nezletilé majitele panství. Podezřelý mi je inkviziční soudce, jakýsi pan Boblig z Edelstadtu. Používá stejných praktik, jaké uplatňovali inkvizitoři v německých krajích na počátku našeho století. Nyní jsme již dál...“

Varhánky na čele hraběte se stávaly hlubší, jeho hlas prozrazoval rozmrzelost:

„Řekni mi: přiznaly se ty ženy, nebo se nepřiznaly?“ „Přiznaly se, ale až po těžké tortuře, Milosti.“ „Tak co se vám tu nezdá, mladý muži? Z právního hlediska je věc jasná jako slunce. Když se přiznaly, my už jim pomoci nemůžeme!“

Sekretář sklonil hlavu. Netroufal si hraběti odporovat, ale bylo na něm vidět, že nesouhlasí.

„Příteli,“ pravil bodře hrabě. „Zbytečně si přiděláváte práci a zatěžujete své svědomí. Co je vám do těch venkovských bab? Doznaly se, a tím je pro nás věc odbyta. Upsaly se ďáblu či neupsaly – o tom nám nepřísluší uvažovat, pro nás je důležitá jen otázka, byl-li proces veden správně. Ale je tu ještě jedna vážná věc. Snad už i vy jste slyšel, že poslední dobou mezi poddanými začíná jakési podezřelé vření. Sedláci spisují petice a vysílají s nimi deputace přímo k panovníkovi. Stěžují si nejvíce na těžké roboty a vysoké daně. Nepokoj mezi poddanými povážlivě roste. Připočtete si k tomu ještě Turka, Tokólyho, mor, francouzského krále a špatné finance. Kdyby navíc i sedláci měli rebelovat, to už by bylo příliš mnoho na našeho milostivého panovníka. Naši povinnosti je proto bdít nad pořádkem v zemi.“

„Avšak losinský proces s tím vším, co jste ráčil říci, nemá nic společného, Milosti,“ odvětil se podotknout úředník.

„Jak to, že nemá?“ vybuchl zlostně hrabě. „Sloužily ďáblu? Sloužily. Samy se přiznaly, jak říkáte. Jestliže sloužily ďáblu, nemohly sloužit vrchnosti, která je od Boha. A když někdo neslouží své vrchnosti, je rebel a nemusí vzít do rukou hned podávky nebo klacek. A rebelii je třeba předcházet – potírat ji stojí moc peněz. Je nutno zastat se těch dvou ubohých sirotek. Na jejich panství musí být klid, jejich poddaní musí řádně vykonávat své povinnosti. Už také proto, aby náš milostivý panovník nebyl ničím znepokojován. Chápete, jaká je to pro nás čest, když se s celým dvorem usídlil na Pražském hradě?“

Sekretář sklonil hlavu ještě níže a mlčel. Hrabě se na něho díval jako na hlupáka.

„Vyřídte ten akt co nejrychleji. Rozsudek se samozřejmě potvrzuje!“ pravil.

„Stane se, Milosti!“

„Máte ještě něco?“

„Směl bych, Milosti, něco poznamenat?“

„Prosím, ale jen krátce. Čas letí.“

„Domnívám se, Milosti, že apelační soud má bdít nad spravedlností v naší zemi. Nemá dopouštět, aby se komukoliv dělo bezprávi.“

„Zcela správně,“ pokyvoval hrabě, až se mu pštrosí péra na hlavě zavlhla.

„A já jsem si, Milosti, téměř jist, že v Losinách jde o tři nevinné ženy. Možná, že jsou pověřivé nebo pobloudilé, ale naprosto nevinné, protože se nemohly dopustit zločinu, z něhož byly obviněny. Zdravý lidský rozum nedovoluje věřit tomu, k čemu se přiznávají!“

Hraběti šel už mladý muž na nervy:

„Sám přece tvrdíte, že se doznaly!“

„Ano, ale proč? Byly donuceny.“

Hrabě zavrtěl hlavou:

„Já vám, mladý muži, nerozumím. Jste jurista, nebo nějaký kazatel? Což vyšetřovací řád nepřipouští torturu jako prostředek k nalezení pravdy?“

„To vím, Milosti. Ale je tu ještě něco víc. Svědomí!“

Hrabě vzdychl. Zbytečně maml čas. Měl se k odchodu. U dveří se zastavil.

„Říkáte: svědomí! Co pořád s ním máte? Jako jurista se řídíte podle platných zákonů. Kdybychom postupovali jinak, prohřešovali bychom se proti právu. Myslete na svědomí, až budete s nějakou pannou!“

Mladý muž již mlčel. Hrabě na něho pohlédl, a najednou mu ho bylo líto. Přistoupil k němu a prohodil dobrosrdečně:

„Ani jste neřekl, jak mi to sluší!“

„Velkolepě, Milosti!“

„Myslíte, že u dvora vzbudím závist?“

„Zcela určitě, Milosti.“

Hrabě Šternberk opustil kancelář. Mladý jurista dlouho za ním hleděl. Potom odešel k pulpitu a začal psát potvrzení rozsudku ve věci Marie Schuchové, Doroty Groerové, obou z Vernířovic, a Marie Züllichové, mlynářky z Víkřovic.

„Zákony! Pod jejich zákony se schová každé lotrovtví,“ pravil, když odkládal pero.

– 24 –

Trochu popela

Po všech vsích žerotínského panství losinského a vízmberského temně rachotily bubny. Písaři v doprovodu panských drábů objížděli na vykrmených koních vesnice a všude vyhlášovali nařízení podepsané hejtmanem Vínařským z Křížová, aby se zítra všichni poddaní v čele se svými rychtáři v ranních hodinách dostavili k zámku losinskému. Takové bubnování a svolávání poddaných nebylo od nešťastného roku dvaasedesátého, kdy po prohrané rebelii sedláci musili hromadně na zámek, aby před očima obou krajských hejtmanů, pana Karla Jindřicha ze Žerotína a pana Jana Kašpara, svobodného pána z Montany, obnovili své milostivé vrchnosti slib poslušnosti. Jaké neštěstí se zase hrne na ubohé žerotínské poddané?

Den předtím přijel na zámek v zaprášeném kočáru ramenatý pán s vysedlými zuby a do skoby zahnutým nosem – sekretář při soudě nad apelacemi pan Jan Jakub Weingarten. Zámecký hejtman Vínařský přivítal ho velmi uctivě, i pan Boblig z Edelstadtu ohnul před ním svůj široký hřbet. Pražský host však byl nemluvný, rozhlížel se kolem sebe, jako by neměl čisté svědomí, roztál však, když se mu dostalo vydatného občerstvení.

Ještě téhož dne večer byl narychlo svolán do soudní síně inkviziční tribunál a tam pánům přečten výrok slavného soudu nad apelacemi, týkající se Maryny Schuchové, Doroty Groerové a Marie Züllichové. Rozsudek inkvizičního tribunálu byl potvrzen v plném rozsahu, a protože neshledáno nic, co by se mohlo pokládat za polehčující okolnost, nebylo doporučeno ani zmírnění trestu, tedy stěti před potupným upálením.

Zákon nařizoval, aby rozsudek byl oznámen odsouzeným před exekucí. Proto kat dostal rozkaz, aby nešťastnice k hodině desáté předvedl před slavný inkviziční tribunál.

Bylo zcela vyloučeno, aby se delikventky objevily před pražským sekretářem apelačního soudu ve stavu, v jakém trávily poslední dny života ve vězení. Jejich šat se již téměř rozpadl v cáry, těla byla pokryta špinou, hnisavými boláky a hnojem. Mistr Jokl proto dal nejdřív do vězení přinést škopek s vodou a nařídil jim, aby se umyly. Potom každá dostala dlouhý rubáš z hrubého šedého plátna, aby se měla do čeho převléci. Naposled dozorce Umlauf přinesl z kuchyně pro všechny hrnek silné hovězí polévky.

Takto upravené a posilněné přivedl kat Jokl delikventky do soudní síně. Páni zatím v družném hovoru seděli u dlouhého stolu a posilňovali se vínem. Kat postavil Groerku, nejsilnější ze všech, doprostřed, vernířovickou žebračku po její levici, mlynářku Züllichovou po pravici. Posledních dvou byl jen drobeček.

Odsouzené stály tiše a zesláblými očima, odvyklými dennímu světlu, hleděly ustrašeně na vznešené pány, z nichž některé znaly, jiné nikoli.

Ještě se jaksepatří nerozkoukaly, když se zvedl jeden z těch neznámých pánů, nafouklý jako holub, s nosem jako krahujčí zobák. Zuby cenil jako hafan. Kdo to je, myslely si Groerka se Schuchovou; mlynářka zavřela oči, neboť byla tak slabá, že i dívat se stálo ji námahu.

Pán odsouzeným nevěnoval pozornost; hleděl jen do jakéhosi lejstra, z něhož cosi předčítal, užíval však při tom mnoho cizích a podivných slov, kterým žádná pořádně nerozuměla.

Mlynářce připomněla latinská slova pohřební obřady. Hned se rozplakala a nakazila i vernířovickou žebračku. Jen kostnatá Groerka stála vzpřímeně a upírala zrak na toho cizího milostpána. Co říká? Ale tak se v duchu tázala jen při prvních slovech; brzy se dovědila, že pán vyhláší ortel. Snad přináší osvobození... Ale to byl jen takový vteřinový záblesk v její ustarané hlavě, hned si uvědomila, že tomu tak být nemůže. Proč by jim mistr Jokl poslal škopek s vodou, proč by je obklékl do těchto hrozných rubášů? Proč by jim dával dobrou masitou polévku?

Konec!

Pán s mohutnými zuby skončil a posadil se, aniž pohlédl na delikventky. Na jeho místo se postavil inkvizitor Boblig. Toho všechny tři znaly. Tentokrát však byl v plné parádě a jeho lysou hlavu přikrývala paruka. Od něho žádná nemohla očekávat nic dobrého. Groerka sklopila zrak a zhluboka vzdychla, Schuchovka pohybovala rty jako při modlitbě.

„Slyšely jste svůj ortel?“ promluvil hlasitě inkvizitor.

Ortel! Ted' už všechny tři nešťastnice věděly, co četl pán s vyceněnými zuby. Ortel! Nemůže znamenat nic jiného než smrt.

Za nekonečných dní a nocí v studené vězeňské kobce často mluvily o tom, co je čeká. S žádnou milostí nepočítaly, nejednou dokonce prosily své hlídače, aby zkrátily jejich utrpení, neboť smrt se jim zdála lehčí než žalář. Ted' však umyté, čisté, posilněné dobrým jídlem, slyšíc to hrozné slovo ortel, byly jim zasaženy. Vytřeštěnými očima hleděly na inkvizitora. Znamená slovo ortel smrt?

Ceremonie nemohla trvat dlouho. Delikventky byly příliš slabé, kromě toho i do soudní síně se z vedlejší místnosti tlačila lahodná vůně různých pečení.

Boblig ukázal prstem na vernířovickou žebračku:

„Maryno Schuchová! Slyšela jsi svůj ortel? Ptám se tě, zda jej přijímáš?“

Ubohá stařena se zachvěla. Z dřívějších výsledků věděla, že tomuto pánovi odporovat nesmí, jinak že ji kat zavede do mučírny. Raději smrt než to!

„Ano. Poníženě děkuji,“ pravila hlasem, jako když ještě chodívala s mošnou po vsích a děkovala za krajíček chleba.

Inkvizitor pohlédl na sekretáře Weingartena a lehce se usmál. Byl s babkou spokojen a ještě víc sám se sebou. Když viděl, že se usmívá i pražský host, obrátil se k mlynářce:

„Ty, Maryno Ziillichová! Slyšela jsi rozsudek? Přijímáš jej?“

Ubožáčka dlouho nemohla otevřít ústa, ale mistr Jokl stál za ní a lehkým dloubnutím ji upozornil, že musí odpovídat.

„Poníženě děkuji milostivé vrchnosti a našemu milostivému panstvu,“ zašeptala.

Boblig pohlédl ještě sebevědoměji na sekretáře, ale ten si právě přihýbal z poháru a vůbec neposlouchal.

Naposled se inkvizitor se stejnou otázkou obrátil na Dorotu Groerovou.

Žena se napřímila; v jejích tvářích cukalo, v očích se objevil záblesk zloby.

„Co mi zbývá,“ řekla.

Tentokrát inkvizitor nehledal pochvalu u pražského hosta; nařídil Joklovi a jeho pomocníkům, aby delikventky odvedli.

Kat je vedl přes mučírnu a tmavý kumbál. Tam už čekali dva mniši kapucíni, aby se pokusili zachránit aspoň duše hříšnic, když už zachránit jejich těla bylo mimo jakoukoli lidskou moc.

Teprve při pohledu na hnědé mnišské kutny si nejstatečnější, Groerka, jasně uvědomila, co znamená slovo ortel. Pronikavě vykřikla, ale jeden z kapucínů ji dal ruku na ústa a domlouval jí přátelsky:

„Nic se neboj. Otevřeš mi své srdce a vyzpovídáš se mi, jako by ses zpovídala samému Ježíši Kristu. Můžeš tak zachránit svou duši, a to je hlavní. Pojd'!“

Vzal Groerku za ruku a ona se ztišila a šla za ním jako dítě.

Ráno bylo pošmourné, od hor vál ostrý, studený vítr. Po silnici od severu i jihu přicházeli poddaní, vedeni svými rychtáři. Písaři na rozcestích řídili průvody do vesnice Velké Losiny, na strán pod lesem.

Sedláci a chalupníci již věděli, proč je páni ženou do Velkých Losin. Mají být při tom, až budou upalovat čarodějnice, které prý na chudý lid přivolávaly různá neštěstí, a jen díky tomu, že byly včas odhaleny jejich pikle s ďáblem, nepřišla dosud do kraje morová nákaza. To říkali písaři a to také bylo ve vyhlášce podepsané hejtmánem Vínařským. Ale lidé, zejména z Vernířovic, Víkýřovic a Petrovic, měli o tom pochybnosti. Dobře znali všechny tři nešťastnice. Kdy která komu ublížila?

Na nádvoří losinského zámku bylo připraveno dvanáct kočárů, v řadách tam stálo osmdesát ozbrojených mužů, mušketýrů, drábů a myslivců, za nimi deset rejtarů. Trochu stranou pod věží stál vůz krytý plachtou, v němž byly zapraženy dvě hubené herky.

Když věžní hodiny odbíjely desátou, počalo ze zámku vycházet panstvo, naparáděné jako k nějaké slavnosti. Do nejkrásnějšího kočáru usedl sekretář apelačního soudu pan Weingarten, po jeho levici zaujal místo pan Boblig z Edelstadtu. Do dalšího kočáru nasedl krajský hejtmán hrabě Sack se zámeckým hejtmánem Vínařským. Do ostatních kočárů nasedali pánové vždy po čtyřech. Na rozkaz purkrabího vykročili napřed mušketýři, za nimi se rozjely kočáry. Průvod uzavírali myslivci.

Tou dobou popojel k vězení i vůz s plachtou. Mistr Jokl za doprovodu dvou kapucínů vyvedl delikventky. Dalo dost práce dostat je na vůz, neboť byly příliš slabé a rozechvělé. Do vozu k nim přisedli oba mniši i sám mistr popravčí, oblečený do červené kazajky, v nohavicích, z nichž jedna byla černá a druhá žlutá, a v holínkách hodně namaštěných, a dva jeho pomocníci.

Kočí práskl bičem a povoz se rozjel k bráně. Na silnici obklopili vůz pro větší bezpečnost rejtaři.

Vůz poskakoval a rachotil, rejtarští koně vyhazovali zadky.

Schuchovka ze zvyku pohybovala dásněmi, jako by se modlila, mlynářka měla oči zavřené a rychle oddechovala,

Groerka seděla vzpřímena a dívala se do neurčitá. Náhle uchopila za ruku otce Crescentiana.

„Velebný pane!“ zvolala úzkostlivě.

„Neboj se ničeho! Bůh je milosrdný,“ těšil ji mnich.

„Ale já jsem vám při zpovědi lhala, velebný pane. Já se žádného skutku čarodějnického jakživa nedopustila!“

Kapucín se zamračil:

„Lhát při svatě zpovědi! To je hřích!“ Ale po chvíli dodal mírnějším tónem: „Bůh poctivého vždy najde a odmění podle zásluhy!“

„Ach bože, bože!“ rozplakala se ubohá.

Když se průvod přibližoval k vesnici, rozklínal se na losinské věži umíráček. —

Na malé rovince na stráni pod borovým lesem se už shromáždilo mnoho místních zvědavců, většinou žen a dětí. Mladý Hay s dvěma pomocníky tam již včera zarazil do země tři silné kůly, kolem nichž pak dvě tkadleny, Eliška Brabenická a Káča Vodáková, nakladly do kruhu suchá borová polena; pod ně položily dostatečné množství štípanek a třísek namočených v oleji i suché slámy ovesné.

Stráže udržovaly pořádek, určovaly, kam která vesnice se má postavit.

Lidi se sešlo mnoho, někdo tvrdil, že je jich nejméně tři tisíce, ale tolik lidí na obou žerotínských panstvích nebylo.

Panstvo vystoupilo z kočárů na konci vesnice a ubíralo se pěšky až na místo popravni. Shromážděný lid se měl vsutku nač dívat. Páni nafintění, většinou vypasení, funěli, protože cesta vedla do prudkého kopce; na poddané hleděli svrchu, trochu jako na obtížný hmyz. Jen lesmistr Zeidler se díval spíš k zemi než po lidech, potahuje se za dlouhý vous, rezavý jako veverka. A také sobotínský farář Schmidt, kostnatý a se zapadlými očima, hleděl na shromážděné zástupy ne tvrdě ani pohrdavě, ale spíš vyčítavě, jako by chtěl každému říci: Hle, kdyby nebylo mě, neměli byste toho vzácného divadla!

Páni se ještě ani nerozestavili podle svých hodností, když přijížděl vůz tažený dvěma herkami.

Kolem dokola nastalo utišení; kdekdo natahoval krk a vystupoval na špičky, aby mu nic neušlo.

Nejdříve vyskočil z vozu Jokl, červený jako hýl.

„Kat!“ šeptali si lidé.

Potom za pomoci katových pacholků i mnichů kapucínů vystupovaly z vozu odsouzené.

Lidé si mohli oči vykoukat, místo hrozných a nebezpečných čarodějnic však viděli jen tři ubohé vychrtlé stařeny. Ostatně ani ti, kteří je dobře znali, nemohli je poznat. Scvrklé obličejy, rozpuštěné šedivé vlasy a dlouhé rubáše — hrozně bylo se dívat.

Vernířovická žebrácká první zhlédla tři hranice, z nichž vyčnívaly kůly. Uchopila za ruku mlynářku a zůstala stát. Také Groerka se zastavila jako přimrazená. Katův pomocník je musil pobídnout.

U samých hranic se inkviziční tribunál oddělil od ostatního panstva a postavil se zády k hranicím; delikventky, podpírané mnichy i katovými pacholkami, postavili čelem proti soudcům. Na pokyn zámeckého hejtmána pana Vinařského předstoupil losinský rychtář. Z lejštra třesoucím se hlasem předčítal poddaným rozsudek. Hlas měl však slabý a vítr ještě odnášel jeho slova, takže málokdo co rozuměl.

Potom si stoupl na rychtářovo místo inkvizitor Boblig. Daleko široko ho každý znal; jeho jméno vyvolávalo hrůzu. Byl v novém modrém kabátě, v krajkovém nákrčníku, na hlavě měl paruku. Vypínal břich a chvíli přísně pohlížel na shromážděné zástupy. Brzy se mu však tvář začala vyjasňovat. Nadešla jeho chvíle! Stačí pohlédnout na kohokoli z těch tisíců, a každý se zachvěje, každý bude hned malinký jako kamínek na silnici a slabý jako vylhlé kuře. Kdo je mocnější než pan Jindřich František Boblig z Edelstadtu? Hraběnka z Calle, která odmítla zúčastnit se konkrémace? Hejtmán Vinařský? Sekretář Weingarten? K smíchu!

Když se konečně inkvizitor pokochal pohledem na shromážděný lid, obrátil se ke svým obětem a zvolal tak, že to každý mohl slyšet:

„Maryno Schuchová, Doroto Groerová a Maryno Züllichová! Ptám se vás naposled před vykonáním ortele, zda chcete umřít na tom, co jste vypovídaly u soudu?“

„Ano, všechno potvrzujeme,“ odpovídala za ostatní žebračka, ale tak tichým hlasem, že ji sotva slyšeli mniši kapucíni a katovi pomocníci.

Členy inkvizičního tribunálu to mnoho nezajímalo.

Znovu se rozlehl inkvizitorův hlas:

„Maryno Schuchová, Doroto Groerová a Maryno Züllichová, ptám se vás, zda je pravda vše, co jste vypovídaly proti svým komplicům, a zda chcete na tom umřít?“

„Ano, na tom chceme umřít,“ odpovídala opět za všechny. Slabým hlasem vernířovická žebráčka.

Boblig se lehce usmíval; byl spokojen, jak všechno klapalo.

„Řekněte teď podle pravdy, aby to každý slyšel,“ zvýšil inkvizitor hlas, „zda při vyšetřování dělal někdo na vás nátlak?“

„Ne!“ zašeptala Schuchovka.

Mlynářka jen zavrtěla hlavou, Groerka nepromluvila, ani sebou nepohnula.

„Jste si jisty,“ pokračoval inkvizitor, „že jste nikoho nevinného nepřivedly do neštěstí?“

Tu Groerka vydala ze sebe nesrozumitelný výkřik, který soudce považoval za souhlas. Ptal se dále:

„Maryno Schuchová, Doroto Groerová a Maryno Züllichová, doznáváte, že jste se prohřešily proti své milostivé vrchnosti? Uznáváte, že trest, který vám byl prisouzen, je spravedlivý?“

Ženy se dívaly rozpačité, jako by nevěděly, na kterou otázku odpovédět.

Přikývli za ně kapucíni.

Tím inkvizitor učinil zákonu zadost; neměl již dalších otázek a obrátil se na kata:

„Mistře Jokle, je na tobě, abys vykonal svou povinnost!“

Katovi pacholci se chopili odsouzených a odváděli je k hranicím.

Prostřední byla Groerčina, napravo od ní odvedli vernířovickou žebračku, nalevo mlynářku Ziillichovou.

Bylo to jen několik kroků, které nešťastnice musily vykonat, ale ach, jak těžká to byla cesta!

Schuchová se uprostřed ní zastavila. Pohlédla upřeně na kůl, k němuž bude uvázána. Jako by uviděla svatého Vavřince, namalovaného na obraze v sobotínském kostele. Vzpomněla si, jak si ho prohlížela, když tam byla naposled. Ach můj svatý Vavřínečku! Jak jsem tě ze srdce litovala, takového pěkného panáčka. Upekli tě na roštu jako husu! Teď budu sama spálena na popel. Žebračka najednou vykřikla, ale katův pacholek jí dlaní ucpal ústa. Zmlkla, šla dál, dívajíc se vytřeštěnými očima na hrozný kůl.

Joklovi pomocníci se dobře vyznali ve svém řemesle. Vytáhli delikventky na hranice a jejich vyzáblá těla rychle a pevně připoutali řetězy ke kůlům. Potom seskočili na zem. Mistr Jokl vzal od jednoho z pomocníků zapálenou pochodň a od ní zažehl třísky u jedné hranice po druhé.

Sláma a třísky namočené v oleji ihned vzplanuly. Zvedl se dým a vyšlehly plameny.

Ze zástupu se ozvaly výkřiky, bylo však slyšet i ženský pláč.

Kapucíni hlasitě odříkávali otčenáš, několik hlasů se k nim připojilo, když na losinském kostele se znovu ozval umíráček.

Vernířovické žebračky se plameny dosud nedotkly, protože vítr je stácel jiným směrem. Stařena vytřeštěnými očima hleděla před sebe. Uviděla sobotínského rychtáře Axmanna, kostelního otce Bittnera i kluka ministrantského, který byl příčinou jejího neštěstí. Možná, že je ve skutečnosti neviděla, a jen se jí zdálo, že je vidí a poznává mezi tolika lidmi. Pronikla jí strašná bolest. Nebýt toho kluka! Nebýt pana faráře Schmidta! Vyřikla pronikavě, ale milosrdný dým ji zalil a ohnivý jazyk olízl její tvář. Umrle rubáš na ní vzplanul a žebraččin obličej zmizel divákům docela.

Dříví bylo suché. Oheň vesele praskal a vítr odnášel kouř daleko. Čarodějnice hořely jako pochodně.

Lidé vykulovali oči a napínali uši, aby zachytili poslední slova konkremlírovaných, ale nikdo nic neslyšel. Do praskotu ohně zněly jen modlitby otců kapucínů a hlas umíráčku.

Vyzváněl sám farář Konig, protože jeho kostelník a zvoník odešli dívat se na popravu.

Panstvo nezůstalo do konce. Odcházelo, nasedalo do kočárů a tryskem odjíždělo do losinského zámku.

A tam rovnou k skvostné tabuli, připravené ve velkém sále před soudní síní. Podávala ji na počest hostů vrchnost, kterou zastupoval hejtmán Vinařský.

Na padesát hostů tu oslavovalo dovršení bohulibého díla. Podávaly se ryby z rybníků i pstruzi z horských potoků, raci, pečené sedmero druhů, sladké pečivo i ovoce. Pilo se pivo, víno i pálené. Každým novým jídlem rostla bujná nálada.

Nejvíce chutnalo důstojnému sekretáři apelačního soudu, panu Weingartenovi. Ničeho si nevšímal, jen jedl. Potil se při tom a podivně stříhal ušima.

Pan Jindřich František Boblig z Edelstadtu zářil. Dočkal se ještě jednoho znamenitého vítězství. Ve věku, kdy jiní si u krbů nahřívají nehybné údy prolezlé pakostnicí, on vykonal dílo, jaké mu může kdekdo závidět. Rozhlížel se po hostech a jeho pohled jako by říkal: Vzácní pánové, tohle je teprve počátek!

Pil víc, než jedl. I jiní mnoho pili. Když pánům tváře zbrunátněly a když jejich žaludky již odmítaly přijímat další dobroty, došlo na vyprávění různých zajímavých historek. Ale ani tu nikdo nemohl předstihnout pana Bobliga z Edelstadtu.

„Ty ženy, které jsme dnes poslali do horoucích pekel,“ vyprávěl, „byly jen zcela ubohé pomocnice zlého démona. Jiné bývají mnohem nebezpečnější. Vzpomínám si na jednu čarodějnici z Waldshutu. V tom městečku se jednou konala slavná svatba. Kdekoho na ni pozvali, jen na ženu koláře z předměstí zapomněli. A právě tato kolářka byla ve spojení s ďáblem. To, že ji nepozvali, ji rozezlo a ihned přivolala svého démona a žádala ho, aby nad městem způsobil krupobití. Zlý duch ji poslechl. Před očima několika pastevců vyzvedl ji do výše a odnesl na kopec blízko města. Tam kolářka musila do země udělat důlek, do něho vypustit vodu a rozmíchat prstem. Démon pak tu kaši vzal do hrsti, odlétl s ní nad město a tam ji vrhl do vzduchu. Hned se spustilo krupobití; nejvíce škod způsobilo v místě, kde se shromáždili svatebčané. Kolářka potom vše vyznala na mučení, a na tom také zemřela.“

„Ano, podivná moc je dána takovým ženám,“ přitakával sekretář Weingarten, který dosud nenasytil svůj žaludek a obíral právě kost tučného selátka.

„Věru podivná,“ chytil se toho hned Boblig, „ale bývají někdy případy, které se zdají neuvěřitelné. Snad přijde panstvu vhod historie, kterou na věčné časy zaznamenali dva ctihodní mniši dominikáni, z nich jeden se jmenoval Institoris a druhý Jakub Sprenger. Je známo, že čarodějnice mohou škodit člověku nejrůznějšími způsoby, naši dva dominikáni pak vyprávějí o jedné, která škodila tím, že mužům, s kterými vešla ve styk, odnímal jejich úd. Měla jich ve hnízdě asi dvacet. U inkvizičního soudu mnoho svědků potvrdovalo, že je vidělo na vlastní oči, údy že se pohybovaly jako živé, že viděli, jak je čarodějnice krmí zrním i jinou potravou; zobaly prý ji jako ptáci. Oba dominikáni sice připouštějí, že svědci mohli být omámeni ďáblem, ale jiné skutečnosti to vyvracejí. Jeden z těch nešťastných mužů, který ztratil svůj úd, obrátil se o pomoc k jiné čarodějnici. Ta mu dala radu, aby vylezl na strom, tam že najde hnízdo a jeden z těch údů si může vzít. Postižený to učinil a vybral si největší, ale čarodějnice ho za to kárala. Úd prý patří jednomu duchovnímu knížeti. Obě čarodějnice byly pak chyceny a před soudem se dobrovolně vyznaly ze svých činů. Právem zemřely na hranici.“

Historka dala popud k vyprávění nejchoulostivějších příběhů. Páni vydávali ze sebe chrochtavé zvuky, smáli se, až poháry na stole poskakovaly.

Konečně i pražský host byl syt. Zapil poslední sousto plným pohárem uherského vína, třískl sklenicí o zem a začal zpívat starou lancknechtskou píseň:

V dále hřmí kanonáda, na zvony šturmuji. Vojáku, tradá, tradá, tamboři bubnují. Pozvedni ještě vína číš. Jak bude zítra – cožpak víš?

K zpěvu vzácného hosta z Prahy se přidaly i jiné opilé hlasy, takže se sál zaplnil křikem, jako by v něm hodovala celá rota lancknechtů.

Inkvizitor Boblig, rozjařen a dokonale šťasten, nakonec sám chraplavým hlasem zanotoval svou oblíbenou píseň jenských studentů:

To není hřích, nanejvat břich. Pij, až se na zem svalíš. A když, cos vypil, zvrátíš, pij znovu, až se svalíš...

To se už někteří z pánů káceli ze židlí; lokajové je pak odnášeli do jejich pokojů. Nejdéle vydrželi pan Weingarten a inkvizitor Boblig, k nimž přisedl i jeho hrbatý pomocník Ignác.

Tou dobou katovi pacholci z teplého ještě popela losinských hranic vytahovali řetězy. A mladý Hay lopatou rozhazoval popel, který vítr zanášel daleko. Jistě některé částečky spálených těl vernířovické žebrácky, Doroty Groerové a mlynářky Züllichové zanesl až do Vernířovic, Víkřovic i na sobotínskou faru.

– 25 –

Had

Barviř Sattler i soudce Hutter nepřestávali naléhat na šumperského děkana, aby se u Bobliga pokusil o barvířčino propuštění z vězení. Lautner by šel za ni orodovat třeba o půlnoci – kdyby to nebyl právě pan Boblig z Edelstadtu. Jen když si vzpomněl na jeho obličej, zmocňoval se ho odpor. Avšak i ten by snad dovedl překonat, kdyby se nehromadila neklamná znamení, že se na konzistoři vítr stále víc obrací proti němu.

Ubohá Marie! Lautner myslel na ni bezmála stejně často, jako když byl do ní ještě jako studentík olomouckých latinských škol zamilován. Nakonec se staré vzpomínky ukázaly silnější než prosby a domluvy přátel, a děkan se rozhodl, že inkvizitora přece jen navštíví a vynaloží veškerou svou výmluvnost i autoritu, aby Marii pomohl.

Nebyla to pro něho lehká cesta. Věru že by raději předstoupil před biskupa Liechtensteina nebo před samotného císaře, než aby hleděl do odulého obličejce toho chlastáče a tluchuby, údajně bojujícího proti ďáblu, ve skutečnosti však sloužícího moci pekelné všemi neřestmi: násilím, podvodem, lží, lstí, licoměrnictvím. Bude se musit před ním přetvařovat, ponížovat, prosit ho, škemrat, snad snášet i urážky, poslouchat impertinence, dívat se – a nevidět, naslouchat – a polovinu z toho neslyšet. Ke všemu se Lautner cítil proti inkvizitorovi bezmocný, neboť bůhví z čí vůle tomu ďáblu v lidské podobě jde všechno na ruku. A není možné, aby za ním nestál biskup, nebo aspoň sekretář páter Schmidt.

Leč nebylo možno otálet, a tak jednoho mrazivého odpoledne děkan vykročil z domu, aniž řekl Zuzaně, kam jde. Kostelní ulicí vyšel na náměstí pokryté zmrzlým sněhem, trochu se rozhlédl a pak se pustil přímo přes rynek k domu Gaupovu. Snad chtěl, aby ho Boblig z okna viděl, snad se bál jít podloubím, aby se nesetkal se známými a nemusil se jim zpovídat,

kam jde. Sám nevěděl, proč volil přímou cestu. Šel váhavě, opíral se o hůl a vytrvale se díval k zemi.

U okna Bobligova bytu v tu chvíli seděl Ignác, pozoruje, co se děje na náměstí; z dlouhé chvíle pojídal suché hrušky. Když zahlédl děkana, vyskočil a běžel k svému patronovi, který se zabýval psaním dlouhého listu.

„Jde sem pan děkan Lautner!“ hlásil Ignác, usmívaje se.

„Jak to víš?“ zabručel advokát, neodtrhuje zrak od psaní.

„Viděl jsem ho z okna. Míří přes rynek přímo k nám!“

Boblig se usmál:

„To je slabý důkaz, Nácku. Ale kdyby ses náhodou nemýlil, přivítej ho, jak se sluší na duchovního. Velmi se opozdil ten šumperský černokněžník v kněžské sutaně!“

Ignác odešel do předsíně, zvědav, zdali hádal správně, Boblig zatím pro každý případ rozepsaný dopis vstrčil do zásuvky.

Brzy se ozvalo tlukátko, zaskřípěly dveře a Boblig z předsíně slyšel Náckův hlas vítající děkana. Inkvizitor otevřel dveře od pokoje a stanul mezi nimi. V jeho tváři četl děkan velké uspokojení. Přece jsi přišel, holoubku, jako by říkaly jeho oči.

„Jaká čest pro mne! Čemu děkuji za tak vzácnou návštěvu?“ volal advokát, škrábaje se na prsou pod rozhaleným hábitem, připomínajícím františkánskou kutnu.

„Vede mne za vámi, pane, povinnost duchovního pastýře.“

„Jsem velice zvědav. Prosím, abyste vstoupil dál.“

Boblig vpustil hosta do rozlehlého pokoje, dost bohatě zařízeného, v němž velká kachlová kamna vydávala teplo, ale vzduch v místnosti byl těžký, zkažený, prosycený tabákovým zápachem. Advokát usadil hosta do křesla, sám si k němu přisunul od stolu prostou vyplétanou židli.

Děkan si rázem uvědomil, že řeč, kterou si doma připravil, nehodí se teď k ničemu. Oči advokátovy byly pronikavé, každému viděly do ledví, jaképak chytračení? Bude třeba jednat přímo a nezdržovat se společenskými zdvořilostmi.

„Přišel jsem, abych se vás zeptal, jaký zájem máte na věznění barvířky Sattlerové,“ řekl konečně pevným hlasem, neuhýbaje inkvizitorovu pohledu.

Advokát se držel tlustými prsty za bradu a ohrnoval spodní ret. Dlouho mlčel!, jen se trochu výsměšně díval na toho starého muže, který ze sebe nesvlékl kožich a teď se potil. Konečně otevřel ústa:

„Dovolil byste, Důstojnosti, abych vám odpověděl otázkou? Proč právě vy se ráčíte zajímat o osud Marie Sattlerové?“

Lautner si uvědomil, že Bobligovou otázkou se stal z vyslychajícího vyslychaný. Přejel si dlaní zpoceně čelo a řekl, snaže se dát svému hlasu přirozený tón:

„Marie Sattlerová byla vždy dobrou katoličkou a vedla příkladný život. Nikdo v městě neví, z čeho je obviněna.“

Boblig se dobrácky usmál:

„Velmi se mýlíte, Důstojnosti. Naopak, celé město dobře ví, z čeho je obviněna. A jsem si jist, že to ráčíte vědět i vy!“

Inkvizitorův ostrý pohled donutil Lautnera, aby sklopil zrak. V té chvíli pocítil k tomu vychytralému a slizkému člověku nenávist. Nebyl s to pohlédnout mu do očí. Had je to! Jedovatý had, myslil si. Až po chvíli odpověděl se značným přemáháním:

„Co se vypráví po městě, je prostě nesmysl. Znáš tu ženu dlouhou řadu let.“

„Ano, slyšel jsem,“ usmíval se shovívavě Boblig, „že jste s ní v mládí míval důvěrné styky. A dosud prý často rodinu barvířovu navštěvujete ...“

„A co z toho?“ vybuchl děkan, jehož už opouštěla rozvaha. „Má to být pro barvířku přitěžující okolnost? Nebo snad pro mě?“

„Uklidněte se, Důstojnosti, a dívejte se na věci klidně. Domníváte se, že Marie Sattlerová sedí v městském vězení bez důvodů?“

„Ano, to se domnívám!“ zvolal Lautner.

Boblig se ušklíbl, sáhl do kapsy, vytáhl stříbrnou tabatěrku a nabídl šňupeček hosti; když odmítl, sám si labužnický šňupl. Pak vzdychl a začal mluvit, jako by se přemáhal:

„Jsou na světě, pane děkane, věci, které lze dlouho utajovat i před nejbližšími, nakonec však přece jen vyjdou najevo. Dovolte, carissime, abych vám vyprávěl příhodu, která se před nějakým časem stala v diecézi štrasburské. Jakýsi dělník za městem řezal polena. Najednou ho začala obtěžovat velká černá kočka. Sotva ji zahnal, objevily se další dvě černé kočky a všechny tři zuřivě dorážely na drvoštěpa. Jen s velkou námahou se mu je podařilo klackem odehnat. Netrvalo ani hodinu, a za drvoštěpem přišli městští biřici, chopili se ho a předvedli před soudce, který jej obvinil, že prý těžce zranil tři vážené paní z města. Drvoštěp se bránil, že ještě nikdy na žádnou ženu nevztáhl ruku. „Vždyť se to stalo před hodinou!“, rozhorlil se soudce. Teprve teď se drvoštěp rozpomněl na příhodu s kočkami. Jen tak probatum fuit#, že ty tři vznešené městské matrony byly ve skutečnosti čarodějnice, které po dlouhá léta své spojení s démonem dovedly utajit, a to nejen před celým městem, ale i před svými manžely a dětmi. Co tomu říkáte, Důstojnosti?“

Boblig se díval vítězoslavně na šumperského děkana, ale ten ho zpražil:

„Proč mi to vypravujete, pane? Znáš ten příběh. Dominikán Jakub Sprenger jej zaznamenává ve svém díle Malleus maleficarum!“ pravil s odporem.

„Zdá se, Důstojnosti, že máte značné pochybnosti o pravdivosti toho příběhu!“ odpověděl Boblig se značnou dávkou jizlivosti.

Děkan měl opět pocit, že je vyslychán; odpověděl vyhýbavě:

„Je to historka příliš stará!“

Boblig chvíli pokyvoval hlavou, potom prohodil co nejpřátelštěji:

„Myslím, že vy vůbec nevěříte v čarodějnice. Jednou jsme již o tom mluvili...“

Lautner si uvědomil, že podle Sprengerovy knihy podobně se má tázat inkvizitor obviněného z čarodějnictví hned při prvním výslechu. Podle „Kladiva na čarodějnice“ není důležité, jak dotazovaný odpoví, zůstává podezřelým, ať odpoví, že věří či nevěří. Děkana polilo horko; snažil se však rozčilení potlačit a odpovídal zdánlivě klidně:

„Věřím v působení ďábla na světě, neboť tak učí církev svatá na základě Písma svatého. Avšak v procesech čarodějnických, jak jistě, pane, víte lépe než já, je mnoho nejasného, nebo toho, co odporuje zdravému lidskému rozumu. Já však nepřišel za vámi, abych s vámi disputoval o těchto otázkách; rád bych se dověděl, kdy propustíte z vězení Marii Sattlerovou, za jejíž bezúhonnost se mohu zaručit.“

„Vy, Důstojnosti?“ otázal se Boblig, a děkan cítil za těmi slovy ďábelský smích.

„Ano, já, její duchovní pastýř!“ prohlásil důstojně.

Advokát dlouho mlčel. „A což když vám, carissime, povím, že se Marie Sattlerová již přiznala, že po desítky let byla ve spojení s ďáblem?“

Děkan vytřeštil oči. Takovou lež si mohl vymyslet jen člověk Bobligova druhu.

„To je zcela absurdní!“ vykřikl, vyskočiv z křesla.

Pomalu vstával též inkvizitor. Upíral své zmijí oči na hosta a mluvil, jako by se ho děkanova slova dotkla:

„Myslíte, že byla absurdní i poprava čarodějnic ve Velkých Losínách?“

Lautner neodpovídal. I tato otázka byla hodná dominikána Jakuba Sprengera nebo jeho druha Institora.

„Domníváte se,“ pokračoval stejným tónem Boblig, „že inkviziční soud odevzdal ohni ty tři ženy, aniž předtím jasně dokázal jejich vinu?“

„Jak ji dokázal?“ zvolal rozčileně Lautner.

Boblig zkřivil tvář, také se již těžko zdržoval, aby mu neřekl, co si o něm myslí.

„Jejich vlastním přiznáním, a také řadou svědectví!“

„Pravděpodobně lidí obviněných ze stejného zločinu! A ještě po těžké tortuře!“

Na inkvizitorově čele se objevily hluboké rýhy. Bylo jasné, že chce odpůrci zasadit zvlášť citelnou ránu. Mluvil však úlisně:

„Něco vám prozradím, Důstojnosti, o té, za kterou jste přišel prosit jako její duchovní pastýř a za kterou se chcete zaručit. Marie Sattlerová není sama, která se duší tělem zapsala ďáblu. Má v Šumperku mnoho pomocníků a přátel. Po

mnoho let se v tomto městě děly hnusné nepravosti. Mně osobně je těžko pochopitelné, jak to bylo možné, že vy jako duchovní pastýř (a na ta slova položil Boblig zvláštní důraz) jste o ničem neměl ani ponětí. Mám strach, že z toho budete mít nepříjemnosti, až se to dovědí na konzistoři. Měl byste se na to připravit...”

Kryštof Lautner stál nehnutě jako balvan, jen prsa se mu rychle zvedala a klesala. Co říkal Boblig, nebylo ovšem přátelské upozornění, ale vyhrůžka. Vyhrůžka, jaké se mu již jednou od Bobliga dostalo v Losinách na faře. Napadlo mu staré pořekadlo, že ve dvou babách vězí tři čerti, v advokátovi Bobligovi však vězí celé peklo. Je úlisný jako had, je zlý! Zlý nikoli z rozčilení nebo z pomstychtivosti, ale že mu to působí radost, nebo že mu to přináší prospěch. Lež je pro něho rovnocenná zbraň jako pravda, podvod a klam považuje za zcela čestné a užitečné prostředky. Dělá mu potěšení, může-li nevinné lidi ničit, připravovat je o klid, o majetek i o životy. Snuje své sítě pozvolna jako pavouk. Oběti, které si jednou vyhlédl, už nikdy nepouští. Snad si vyhlédl za obět' i děkana šumperského...

„Nevím mnoho o procesu losinském,“ hlesl posléze Lautner.

„Budete-li si přát, rád vám mohu posloužit. Ostatně dovíte se lecco možná i proti své vůli. Ale měl byste si uvědomit, že až dosud to byla jen předehra. Nejméně dvacet osob v Losinách čeká na svůj ortel.“

„Dvacet osob?“ zděsil se děkan.

„A v Šumperku, zdá se, bude žeň ještě bohatší!“

„Panebože!“ zvolal kněz, a zdálo se mu, že se půda pod ním chvěje.

Bobligova tvář se náhle vyjasnila:

„Vidím, pane děkane, že se toho hrozíte. Ale jako duchovní pastýř měl byste se spíše radovat. Což neočišťujeme vás ovčinec od vlků? Což nevykonáváme nejbohumilejší dílo, jaké si církev svatá může přát? Nebojujeme my s ďáblem, nejhorším nepřítelem lidského pokolení, mnohem účinněji než například vy sám ve svých kázáních?“

„Vy, vy...,“ zvolal rozhořčeně Lautner, ale Boblig mu nedal domluvit:

„Vím, chcete mi projevit vděčnost, Důstojnosti, ale toho opravdu není zapotřebí. My, inkviziční soudcové, jsme skromní a tiší pracovníci. Naše dílo je nepatrné a neděláme si nárok na zvláštní uznání. Snad až po smrti bude nám mnohé připočteno k dobrému. Doufám však pevně, že ve vás najdu oporu i obětavého pomocníka, neboť je jisté, že v Šumperku nás čeká mnoho práce. A vy se, Důstojnosti, takové práci nemůžete vyhýbat...“

Děkan cítil ten výsměch. Polykal sliny a zatínal pěsti. Boblig se však usmíval. Náhle zvolal:

„Hej, Ignáci, přines víno! Ať uctíme šumperského pana děkana!“

„Ne, ne!“ volal Lautner sahaje po holi.

„Snad mi tím neodpíráte svou pomoc, carissime?“ tvářil se udiveně advokát, chtěje hosta zadržet.

„Odpusťte, nemohu. Čeká mě ještě povinnost!“

„Škoda! O leccem bychom si byli mohli pohovořit. Rád bych se vás zeptal zejména na některé vaše přátele v Šumperku, v Losinách nebo v Rýmařově...“

Poslouchat déle bylo nad děkanovy síly. Přímou utíkal z toho domu satanova. Jako by mu v týle seděl sýček a ohlašoval neštěstí.

Ubíraje se pak po náměstí, měl nejen oči upřené k zemi, ale i hlavu sehnutou. Napadla mu slova Jobova:

„Jsou věci, kterých se nechtěla dotknout duše má, nyní pro úzkost pokrmové moji jsou...“

Kráčel přímo ke Kostelní ulici. Neohlížel se, a tak neviděl, jak u okna v prvním patře Gaupova domu stojí inkvizitor Boblig s plným pohárem v ruce a spokojeně se usmívá.

– 26 –

Mladá a krásná

Ani svým nejdůvěrnějším přátelům v městě se děkan Lautner neodhodlal svěřit se vším, čím hrozil inkvizitor Boblig. Vždyť nevěděl, koho má inkvizitor na mysli, když mluvil o Šumperku. Avšak nemohlo být sporu o tom, že obviňuje faráře Kóniga a rýmařovského spolubratra, když mluvil o děkanových přátelích. Bylo třeba je rychle upozornit i poradit se s nimi.

Proto děkan dlouho neotálel a hned druhého dne po obědě nařídil Floriánovi, aby zapřahal. Nasedl do saní vystlaných kožíšinami, rozloučiv se předtím se Zuzanou:

„Dokud se nevrátím, nikam neodcházej a nikomu neotvírej!“ nařídil jí.

Florián měl z vyjížděky stejnou radost jako jeho spřežení. Starý voják na kozlíku vypínal hrud', jako by vezl nějakého knížete, koně pohazovali hlavami a vesele frkali, jen obtloustlý a prošeďavý kněz se choulil skromně do koutka saní. Když jeli po rynku, děkan neodolal, aby nepohlédl do oken Gaupova domu. U jednoho z nich stál poznamenaný skřet Ignác. Jistě bude hned hlásit svému podařenému pánovi, že děkan někam odjíždí. Lautner si odplivl a otočil raději hlavu na opačnou stranu.

Den byl slunečný; ze střech, kam se dostalo slunce, kapalo, po ulicích crčela voda, za branou však po oblevě nebylo ani potuchy. Celý kraj ležel pod sněhem, hory v dálce měly jasnou šedomodrou barvu, vzduch byl svěží, kolem dokola ticho, jen občas se ozval krákot vran.

„Hej, Floriáne, co tak letíš? Času máme dost,“ zvolal děkan na kočího.

„To já ne, jemnostpane, ale koně! Jsou radostí bez sebe, že se dostali z té Gomory!“

„Tak je nech běžet, Floriáne!“ –

V tom se šumperský děkan nemýlil, že Ignác o něm hned podá zprávu svému pánovi.

„Pan děkan někam jede na saních,“ volal hrbáč od okna.

„Jen ať jede! Stejně nám neujede!“ zabručel advokát a hleděl dál do svých lejster.

Nácek však dostal nápad. Jeho opičí tvář se rozšířila, v očkách mu zasvitlo. Blížil se po špičkách ke stolu svého pána, postavil se dva kroky před ním a drbal se za uchem.

„Vidím, že máš něco na srdci,“ řekl Boblig, pozvednuv hlavu.

„Tak se mi zdá, že mě osvítil Duch svatý!“

„Že by se mu právě v tobě zalíbilo, Nácku?“

„Jen uvažte sám, pane! Nebyla by teď překrásná příležitost dojít si na děkanství pro tu pěknou kuchařinku, která tak ráda obcuje s ďábly, a zavítit ji do klícky na radnici? Pan děkan, až se vrátí, by se velmi divil, že má hnízdečko prázdné!“

Advokát se narovnal, chvíli se díval na hrbáče, pak se dal do smíchu:

„Jsi ty lotr, Nácku,“ pravil. „Ale to musím uznat, že tvůj nápad je hodný Ducha svatého!“

Hrbáč, polichocen, jen se rozplýval:

„Kdybychom si pro ni došli teď, není doma ani pan děkan, ani ten chlap Florián, který má sílu jako medvěd. Nikdo by nám nebránil, a my bychom ji pěkně v tichosti dostali pod zámek!“

Boblig se zamyslel. Měl teď plné ruce práce s losinskými čarodějnicemi; právě čekal z Prahy potvrzení rozsudku nad Zuzanou Stubenvollovou, Marií Petrovou, správcovou z Třemešku, Agnetou Koppovou, Annou Foblovou a Barborou Kiihnelovou. Kromě toho vypracovával rozsudek proti Dorotě Biedermannové, losinské lazebnici, Barboře Góttlicherové, Kateřině Rabovské a Barboře Kranichelové, která svůj zločin stále zatvrzele zapírala, jakmile ji vyvedli z mučírny, a tak přidělávala soudcům mnoho práce. Na Šumperské je času dost a dost, ani inkvizitor, byť byl sebehorlivější, nemůže jako robotník pracovat od slunka do slunka. Potom si uvědomil, že od zatčení barvířky Sattlerové uplynulo již hodně neděl. Lidé na barvířku už pozapomněli a na inkviziční tribunál si zvykli. A to nemá být. Měšťané obávaného inkvizitora na ulici pomalu už ani nezdraví, ani se mu nevyhýbají. Zasloužnému dílu inkvizice se může dařit jen tehdy, když se lidé třesou hrůzou. Dát do vězení kuchařku z děkanství – to by jistě znamenitě rozvířilo šumperskou veřejnost! A nejen to, byla by to zároveň i důstojná odpověď na děkanovu prosbu o propuštění barvířky Sattlerové. Ať si děkan Lautner uvědomí, s kým je mu jednat! Nejenže barvířka nebude propuštěna, ale půjde do chládku i děkanova milenka!

V Bobligových očích zajiskřilo. Dávno se již rozhodl, že zničí šumperského děkana, který mu vidí pod prsty a může mu být nebezpečný. Něco jiného však je zničit ho naráz, nebo ho ničit pomalu. Tortura bývá také horší než sama exekuce!

„Zdalipak, Nácku, víš, co je žena?“ zeptal se Boblig.

„Opus diabolicum, dílo ďáblov,“ odpovídal hrbáč větou, kterou často slýchal z úst patronových.

„Je-li tomu tak, pak musíme jednat, Nácku! Ostatně, jak si vzpomínám, je ta panenka z děkanství pěkná. A pěkná panenka, to je vždy spojenec ďáblův. Pro tebe to bude zvlášť tučné sousto, jak tě znám. Máš pravdu, Nácku! Přines kožich, půjdeme hned za panem Gaupem. Snad se nám podaří uvidět ho doma bez paruky!“

Za chvíli oba vyšli z domu. –

Oh, kdyby byla něco tušila Zuzana Voglicková! Již několik dní sice pozorovala, že se pan děkan něčím trápí, že mu jídlo nechutná, že se v noci na lůžku převaluje, takže prostěradlo je ráno celé zchumlané, že nezažertuje a že se stále zavírá ve svém pokoji, s ničím se však nesvěřil. A děvče nebylo zvyklé, aby se samo vypyťovalo.

Po děkanově odjezdu dala se Zuzana do práce; měla žehlit celý koš kostelního prádla. Šumperský kostel byl jen nuzně vybaven, páni měšťané dbali víc o pivovar, na kostel zapomínali, ale přece jen se od vánoc nahromadilo prádla dost a dost. Zuzana se s chutí pustila do žehlení. Ale sotva byla hotova s prvním kouskem, ozval se dole u domovních vrat zvonek. Zuzana vyhlédla ven a k své velké radosti uviděla před vraty Lízl Sattlerovou. Dobře, že přichází, bude aspoň kropit prádlo!

Únorové odpoledne je ještě krátké, Zuzana musila dohonit, co předtím zmeškala. Žehlička byla znovu rozpálena a obě přítelkyně se pustily do práce, takže z koše rychle mizelo prádlo s kraječkami i bez nich; nakonec zbývalo jen něco málo drobných kousků.

Náhle u domovních vrat znovu zadrnčel zvonek.

„Koho sem čerti nesou?“ zvolala Lízl.

„Jdi se raději podívat z okna!“

Po několika minutách se Lízl vrátila, bílá jako papír.

„Před děkanstvím stojí pan Gaup,“ pravila tiše.

Lízl opustila všechna veselost. Jak by si nevzpomněla na tu hroznou noc, když knížecí rychtář odvedl její matku do arestu? Zuzanu však nic takového nenapadlo.

„Gaup? Ten ramenář? Co tu chce?“

A nevšímajíc si vystrašené přítelkyně, sama běžela k oknu. Opravdu, venku stál knížecí soudce v kožichu potaženém modrým sukem a díval se vzhůru.

Zuzana otevřela vyhlídku a volala:

„Pan děkan není doma! Vráti se až k večeri.“

„Nejdu za panem děkanem, ale s tebou bych si chtěl promluvit!“

Zuzana přibouchla vyhlídku a běžela po schodech dolů. Teprve když už stála u vrat, vzpomněla si, co nakazoval pan děkan: aby nikomu neotvírala. Ale to jistě myslel na cizí lidi, a ne na pana Gaupa!

Vsunula těžký klíč do zámku, otočila jím a otevřela púrkou dubových vrat. Rázem však poznala, že to dělat neměla. Pan Gaup nebyl sám, stáli za ním dva měšťtí biřící. Zuzana nebyla bázlivá, snad ani jich by se nepolekala, ale za stromem zahlédla schovaného i toho ohyzdného hrbáče Nácka, s kterým už jednou měla co dělat. Čhtěla rychle přibouchnout, ale jeden z biřiců byl rychlejší a vsunul nohu mezi vrata. Ted' už Zuzana nabyla jistoty, že není cosi v pořádku.

Nerozmýšlejí se dlouho, obrátila se a úprkem běžela vzhůru po dřevěných schodech do kuchyně. Slyšela za sebou spěšné kroky, ale neohlížela se, jen aby již byla v kuchyni. Ale tu se v kuchyňských dveřích objevila Lízl, která se šla podívat, co se děje. Tím se Zuzana poněkud zdržela. Vzápětí pocítila na rameni těžkou mužskou ruku.

„Pěkně nás vítáš, holubičko!“ smál se zarostlý chlap, ceně vysedlé zuby.

Zuzana vidouc, že neunikne, změřila vetřelce pohrdavým pohledem; potom pohlédla na schody, po nichž funě vystupoval pan Gaup. Zuzana počkala, až dojde, protože jedině od něho mohla dostat vysvětlení. Nemůže být v pořádku, aby se knížecí soudce takovým způsobem dobýval do děkanova domu.

Gaup, za nímž kráčet ještě jeden ozbrojenec, už vyšel na poslední schod. Trochu se usmál a zeptal se:

„Jsi ty Zuzana Voglicková?“

„Vždyť mě znáte, pane Gaup,“ odpověděla dívka, tisknouc k sobě rty.

„Půjdeš s námi!“

„Já? Proč? Akám?“

„Neptej se a oblec se!“

„Já nikam nepůjdu. Musím čekat na pana děkana s večeří!“ mluvila Zuzana hlasitě, ale v jejím hlase bylo již cítit slzy.

„Čeká tě něco důležitějšího. Nepůjdeš-li dobrovolně, odvede tě stráž!“

Děvče si všimlo, že na schodech stojí ještě někdo: hrbáč Ignác. Šklebil se a zapištěl:

„Ničeho se neboj! Nikdo tě neukousne, třeba jsi byla k nakousnutí.“

Zuzaně se sevřelo srdce, věděla, že je s ní zle. Vykřikla zoufale:

« Vždyť já jsem nic neudělala! »

„Také nikdo nic takového o tobě netvrdí,“ mluvil o něco laskavějším tónem soudce. „Potřebujeme jen tvého svědectví.“

Děvčeti se po těch slovech poněkud uvolnilo, ale nedůvěra ji zcela neopustila.

„Jaké svědectví?“ zeptala se.

„Barvířka Sattlerová se tě dovoloává!“

Barvířka! Matka její kamarádky. Ach bože! Jak dlouho už ta hodná paní sedí v areste! Zuzana musí jít, aby dosvědčila, že barvířka není žádnou čarodějnici. Pomůže tak jí i Lízl. Už se nevzpouzela; strhla z věšáku kožíšek a na hlavu si uvazovala vlněný šátek.

Tu pravil pan Gaup:

„Všechno tu zamkneš a klíče dáš Lízl, která je pak odevzdá panu děkanovi, až se vrátí.“

Ta slova vyvolala v Zuzaně nové podezření. Což má její svědectví trvat tak dlouho? Pan děkan přece musí večeřet.

„Musím být doma, než se pan děkan vrátí!“ pravila, dívajíc se do soudcových očí.

Ten se usmál levým koutkem a řekl:

„To víš, že pana děkana nenecháme bez večeře,“ ušklíbl se Gaup.

Zuzana poznala, že lže. Nabyla jistoty, že lidé, kteří se uskokem vedrali na děkanství, nic kalého s ní nezamýšlejí. Padla na ni hrůza, nohy jí dřevěněly. Jediná spása byla u Lízl. Vzhlédla k ní a uviděla, že Lízl je bledá, že má v očích slzy a že se třese. Jistě si vzpomněla, jak to bylo, když pan Gaup vnikl do jejich domu a odvedl její matku.

Soudce spěchal. Pokynul zarostlému biřicovi, a než se Zuzana nadálá, uchopil ji surový ten muž za ruku, až to zabolelo. A přiskočilo i druhé chlapisko a sevřelo pevně i druhou Zuzaninu ruku.

A pak šlo vše naráz. Oba biřici spíš snášeli, než vedli zoufalou Zuzanu po dřevěných schodech, které praskaly. Ignác před průvodem poskakoval jako opice, soudce kráčet důstojně docela vzadu. Strkal si však prst za límec, jako by mu byl příliš těsný.

U domovních vrat se ohlédl. Lízl sestupovala rovněž po schodech; cpala si do úst cíp zástěry, aby nevolala o pomoc.

„Zamkni a běž domů!“ nařizoval jí přísně soudce.

Průvod se ubíral rychle podél hřbitovní zdi a stočil se do Kostelní ulice. Naštěstí nikde nebylo živé duše, až na rohu náměstí se belhala o holi stará Rollepatzová.

Když zhlédla Zuzanu uprostřed městských strážníků, hned pochopila, co to znamená. Dala se do křiku:

„Lidičky! Vedou kuchařku z děkanství do arestu!“

„Mlč, babo!“ rozkřikl se na ni jeden z biřiců.

Rollepatzová nečekala, upalovala dolů Kostelní ulicí a ječela, až lidé vylézali z domů.

„Rychle, rychle!“ naléhal Gaup, který se ničeho tak nebál jako sběhu lidí.

K radnici bylo nedaleko. Než se lidé dověděli, co se vlastně děje, průvod již zmizel uvnitř.

A za chvíli se Zuzana Voglicková ocitla v soudní síni tváří v tvář obávanému inkvizitoru Bobligovi. Když ho spatřila, jako by se jí někdo dotkl žhavým železem. V šeru místnosti se Bobligova tvář zdála ještě odpudivější, třeba se snažil tvářit co nejpřátelštěji. Přistoupil hned k děvčeti, vzal je za bradu a spustil vesele:

„My se už, panenko, známe. Pamatuješ se na to, když jsem byla vás?“

Zuzana jen stiskla zuby a neodpovídala. Jak by se nepamatovala na toho člověka!

Boblig pohlédl na pana Gaupa:

„Prosím, abyste nás nechal o samotě. Nebudu vás, doufám, potřebovat.“

„Ani mé lidi?“

„Pochybují, panenka je mírná jako ovečka. A přece jí nebudeme ubližovat! Jen se jí na něco zeptáme, a pak ji zas pošleme domů. Na děkanství je lépe než tady. Je tu zima, až mi zalézá za nehty. Nemám pravdu, Zuzano Voglicková?“

Zuzana ani teď ze sebe nevydala hlásku, zato pan Gaup, odcházející s biřici, poznamenal:

„Pro každý případ však zůstaneme na chodbě!“

Teprve teď si Zuzana všimla, že v místnosti zůstal hrbáč Ignác. Jeho opičí obličej, osvětlený komíhající se světlem

olejové lampičky pod krucifixem, vypadal ještě příšerněji než při denním světle. Dívka si uvědomila, že je zcela v moci těch dvou zlých lidí, o nichž slychala jen škaredé věci. Však jim to nedaruje. Všechno poví panu děkanovi, který už bude vědět, jak je potrestat.

Hrbáč se zatím neodvažoval postoupit kupředu; zůstával v koutě a jen z dálky se chtivě pásl očima na krásném, pěkně urostlém děvčeti. Zuzana však hleděla na inkvizitora; kdyby si byla víc všímala hrbáče, jistě by z něho měla větší strach než z Bobliga.

„Posaď se, panenko. Vidím, že se celá třeseš,“ vyzval ji vlídně inkvizitor.

Zuzana se posadila na krajíček hrubé židle a ruce položila na kolena, která se jí chvěla.

„Zdalipak víš, proč jsem pro tebe poslal?“ zahájil konečně výslech inkvizitor.

„Pan Gaup říkal, že kvůli barvířce ...“

„To až potom,“ usmál se soudce. „Nejdřív bych se chtěl zeptat, jak se ti daří na děkanství. Je pan děkan na tebe hodný?“

Zuzana, i když neměla žádných zkušeností, přece poznala, že soudce jí klade takovou otázku, jen aby získal její důvěru. Teprve potom přikročí k jádru věci.

„Pan děkan je hodný,“ odpověděla dost neochotně.

„Má tě tedy rád?“

Zuzana se zamračila. Ze soudcova hlasu vycítila dvojsmyslnost otázky. Mlčela, a Boblig nenaléhal na odpověď. Tahal se za spodní ret, šňupl si, stále přátelsky pohlížíje na svou oběť. Byl ostatně v dobré náladě. Kdy se mu naposledy stalo, aby vyslyšel tak sličnou mladici?

„Když se na tebe dívám,“ pravil potom, „chápu, že tě má pan děkan hodně rád. Prý se s tebou všude pyšní! Já bych se také pyšnil!“

„To není pravda! Pan děkan se se mnou nepyšní!“ zvolala pohoršené Zuzana.

„Ale, ale!“ usmíval se dál inkvizitor. „Což tě s sebou nebere všude? Chodíváte spolu na návštěvy, svatby, krtiny, na poutě i posvícení.“

„Nosím lucernu a podpírám pana děkana. V noci špatně vidí!“

Boblig se rozesmál.

„To má tvůj pán pěkně zařízeno! Já místo takového strážného anděla mám jen hrbatého Ignáce. Podívej se na něj, jaký je to krasavec!“

Zuzana se ani neohlédla. Byla čím dál zmatenější, neboť stále nevěděla, k čemu takové řeči.

Inkvizitor náhle zvážněl:

„Znáš barvířku Sattlerovou?“

Už je to tady, pomyslila si Zuzana, a přikývla.

„Slyšel jsem, že jste s panem děkanem bývali u barvířů častými hosty. Je to pravda?“

Zuzana opět jen přikývla.

„A bývali jste tam prý hodně veselí!“

„Někdy,“ utrousila tázaná.

„A co jste dělali, když jste byli veselí?“

„Zpívali jsme, někdy pan děkan vyprávěl, co zažil, když studoval v Landshutu nebo ve Štýrském Hradci. Také jsme hrávali v karty...“

„A nic jiného jste už nedělali?“

Zuzana zavrtěla hlavou. Výslech se jí zdál být stále nepochopitelnější.

Inkvizitor zvedl děvčeti hlavu a zeptal se velmi přísně:

„A teď mi řekni, jako bys byla u svaté zpovědi: bývalas u barvířů panu děkanovi často po vůli?“

Zuzana vyskočila, jako by ji uštkl had. Tváře jí zčervenaly, na čele se jí udělaly hluboké rýhy. Vykřikla:

„Co si myslíte?“

Sotva to dořekla, ozval se z kouta místnosti chechtot. Nikdo jiný než hrbáč se nemohl tak smát. Zuzaně bylo, jako by upadla do jámy lvové. Půda, na které stála, ji pálila do nohou.

Znovu se ozval chraplavý hlas inkvizitorův:

„Řekni tedy aspoň, Zuzano Voglicková, bývala barvířka často po vůli panu děkanovi?“

„Jak si jen můžete myslit takové věci, pane!“ zasténala nešťastnice a z očí jí vytryskly slzy.

„Ale to mi aspoň povíš, proč jste tak často chodili do sklepa?“

„Tam chodila jen stará Rohmerka!“

„Dobrá,“ pravil soudce, krčce rameny, „nechceš-li vypovídat o těchto věcech, zeptám se tě na něco jiného!“

Chvilí přecházel po ztemnělé místnosti. Zuzana ho vystrašenýma očima sledovala. Poprvé ji napadlo, že snad víc než o ni nebo o barvířku jde o pana děkana. Až se jí srdce rozbušilo. Něco takového! Jak má odpovídat, aby mu neublížila?

Boblig se zastavil a zabodl zrak do ubohého děvčete:

„To je pravda, že se ještě dovedeš červenat, panenko, ale dávno už nejsi tak nevinná, jak se děláš. Víme o tobě, že ses nejednou zúčastnila shromáždění čarodějnic na Petrových kamenech a že tvým galánem tam byl šumperský děkan Lautner. A také víme, že právě tys tam v botě nosila posvěcené hostie!“

Zuzana strnula, slyšíc tak strašná obvinění. V zoufalství sklesla na kolena, zvedla pravou ruku jako ku přísaze a volala:

„Přisahám Bohu všemohoucímu, že všechno, co jste říkal, pane, je nepravda. Nikdy jsem s panem děkanem nebyla na Petrových kamenech a žádné posvěcené hostie jsem tam nenosila!“

„Uvidíme!“ usmál se inkvizitor.

Hrbáči se zdálo, že nadešla jeho chvíle. Však už byl netrpělivý. Vylezl z kouta a rovnou k Zuzaně:
„Viš, panenko, že každá čarodějnice musí mít na těle ďábelské znamení, podle kterého se služebnice ďáblovy navzájem poznávají...“
Vida v očích svého pána souhlas, vztáhl k Zuzaně ruce. Jeho roztažené prsty připomněly děvčeti ptačí drápy. Zuzana uhodla, co skrček zamýšlí. Jak by neslyšela o ďáblových znameních v podobě pihy, bradavice nebo neštovice? Věděla, nač se hrbáč třese. Bude takové znamení hledat po celém jejím těle, bude se jí dotýkat svými špinavými prsty.
„Nemám žádné znamení!“ vykřikla.
„My se však musíme, panenko, přesvědčit,“ pravil pomalu inkvizitor. Těšil se na to, až Nácek z toho krásného děvčete strhne šat a v šeru zaskví nahé dívčí tělo.
Zuzana však byla odhodlána se bránit. Ucouvla mrštně ke zdi a vyčkávala, co se bude dít.
Hrbáč se k ní blížil s ústy pootevřenými, s jazykem zpola vyplazeným. Náhle po ní skočil jako dravec.
Ignác naprosto nepočítá! s odporem. Ale to neznal Zuzanu Voglickovou, která byla o hlavu vyšší a mnohem silnější. Vymkla se násilníkovi a udeřila ho pěstí do šklebícího se obličej.
„Mrcho!“ vykřikl hrbáč.
Trochu Odstoupil, ale pak se znovu hnul po nebohé.
Pan Boblig z Edelstadtu se chystal hrbáči pomoci. Natáhl své dlouhé ruce, uchopil pevně Zuzanu za ramena a Ignác se jí pověsil za pás.
Na dva Zuzana svými silami nestačila. Viděla znetvořenou hrbáčovu tvář, cítila tabákem prosycený dech Bobligův. Nemyslíla už na pohanu, ale dostala strach o život. Počala křičet, tak strašně křičet, jako by ji ti dva chtěli zamordovat.
Knížecí soudce Gaup, čekající na chodbě, se polekal. O své vůli s oběma biřici vrazil do soudní síně.
Inkvizitor, celý zadýchaný, prskal vztekem. Vykřikl na pana Gaupa jako na kluka:
„Odved'te hned tu zmiji do cely. Bude mít temnici a půst. V žádném případě ať nepřijde do styku s barvířkou!“
Biřici se vrhli na nešťastnici, která se však nijak nebránila, neměla už sil. Dala se odvést jako ovečka.
Zatím se i pan Boblig z Edelstadtu dostatečně uklidnil; vysvětloval panu Gaupovi, že nejtěžší ze všech případů je ten, když se ďábel usadí v mladé a krásné dívčině ...
Hrbáč, drže se za tvář, horlivě přisvědčoval.
Knížecí soudce se díval z jednoho na druhého, myslil si své, ale neřekl ani slovo.
Děkan Lautner se cestou domů zastavil u Sattlerů.
Vstoupiv do velké místnosti, zastal Kašpara sedícího zády ke kachlovým kammům, s hlavou v dlaních. Ani ji nezvedl, když host vešel.
Lízl stála u okna a plakala. Když zhlédla pana děkana, šla k němu a podávala mu klíče od děkanství.
Lautner nic nechápal.
„Co se, proboha, přihodilo?“
Teprve teď barvíř zvedl hlavu:
„Gaup s dvěma biřici odvedl Zuzanu do arestu!“
„Můj bože, Zuzanu?“ zvolal děkan a chytil se za srdce.
V posledním okamžiku mu Lízl přistrčila židli, jinak by se byl skácel.

– 27 –

Další na řadě

Dva dni už děkan Lautner neopustil lůžko. Od té chvíle, kdy na děkanství přispěchal městský felčar Mauer a iancetou na levém rameni nemocnému nabodl žílu a dal z ní vytéci plný žejdlík krve, aby ulehčil srdci, ležel děkan téměř bez hnutí, se zavřenýma očima. Hospodářství se ujala žena Kašpara Huttra, Dorota, paní dobrá, nepřiliš mluvná, která nikoho ze zvědavců k chorému nepustila.

Teprve na konci druhého dne děkan otevřel oči, rozhlížeje se po pokoji, jako by jej nepoznával. Paní Dorota hned přiběhla k nemocnému, položila mu ruku na čelo a laskavě se usmála:

„Už je vám lépe?“

Avšak děkan vůbec nemyslel na své zdraví; teď jako celé dva předcházející dny vzpomínal na Zuzanu. Odpověděl zcela jinak, než očekávala Dorota:

„Co myslíte, Doroto? je vůbec možné, aby Zuzana byla ve spojení s ďáblem?“

Dorota se zasmála:

„To může říkat jen ten, kdo je praštěný pytle, vůl, který nerozezná ani hot od čehý. Na takové věci byste, pane děkane, ani neměl myslet. Je to hotové bláznovství!“

„Bláznovství,“ pravil zamyšleně nemocný. „Jistěže je to bláznovství, ale jak, Doroto, vysvětlíte, že tolik lidí, a ne hloupých, mnohdy s doktorskými tituly, tomu bláznovství věří? Nemyslím na pana Bobliga z Edelstadtu, který si z té pověry udělal výnosné zaměstnání, ale na pány, kteří rozhodují u pražské apelace, ve Vídni u dvora, na konzistoři, u zemského tribunálu, na univerzitách, ať už jsou katolické nebo luteránské ...“

„Ale, pane děkane,“ zasmála se opět Dorota, „Kašpar říká, že si čerta vymyslili páni, aby se jim s jeho pomocí lépe vládl!“

Lautner siabě zavrtěl hlavou:

„Kdyby to bylo, milá Doroto, tak jednoduché! Je pravda, že víra v ďábla se nejvíc rozmohla za těch hrozných válek, kdy se lidem zdálo, že je Bůh opustil. A také je pravda, že četné vrchnosti využívaly boje proti černokněžnictví především ke zkrocení svých poddaných, ale víra* v čarodějnice je mnohem, mnohem starší. Mluví o nich již řecký filozof Platón, a i jiní před ním. O démonech se píše na mnohých místech v bibli. V Evropě byla popravena jedna žena jako čarodějnice již na počátku XII. století...“

„Je to asi tím, že lidé byli vždycky hloupí. Tak to říká Kašpar. Ale už na to nemyslete, pane děkane. Raději mi řekněte, co dobrého bych vám měla uvařit.“

Děkan však na jídlo neměl pomýšlení, vracel se k nadhozené myšlence:

„Asi to bude tím, že lidé slouží spíš zlu než dobru. A ďábel, to je jen vtělené zlo!“

„A vy, pane děkane, raději mlčte, než abyste vedl takové řeči. Felčar vám nařídil klid!“

Nemocný se na chvíli odmlčel, ale potom hlasitě vzdychl:

„Nešťastná Zuzana! Jako by takové děvčátko mohlo sloužit satanovi!“

Hlava děkanova sklesla do podušek, jeho žilnatá ruka odhrnula duchnu a objevila se kosmatá hrud', mírně se zvedající a klesající.

Dorota přisedla k lůžku a uchopila nemocného za ruku:

„Prosím vás, pane děkane, nemyslete na ni...“

„Proč pan Boblig nedal raději zavřít mě, starého člověka?“ zvolal nemocný. „Proč si vybral jí, mladou a svěží, která má ještě celý život před sebou?“

„Chtěl asi jednou ranou zabít dvě mouchy, Zuzanu i vás. A právě proto se nesmíte dát a udělat mu tu radost. Ostatně ani Zuzana není ještě ztracena. Kašpar to tak nenechá!“

„Ach, Kašpar,“ usmál se lehce děkan. „Já vím, že mu kuráže nechybí. Ale co zmůže proti lidské podlosti? Nakonec aby se i on nedostal do sítě toho krvelačného pavouka!“

„O Kašpara se nestarejte, hlavně abyste sám byl zdrav!“ –

Šumperský děkan se ani od Doroty Huttrové, ani od felčara Mauera nedověděl, jaký rozruch způsobilo v městě zatčení jeho kuchařky. Neměl tedy ani představu, jak se všechno vysunulo z rovnováhy, snad ještě víc, než když Gaup odvedl do vězení barvířku Sattlerovou. Pobouření však bylo jiného druhu. V případě barvířky šlo o jednu z nejtíhodnějších a nejbohatších mnatrón v městě, kdežto Zuzana byla jednou z nejkrásnějších šumperských panen, k níž se veledůstojný pan děkan choval vždy jako k své dceři nebo vnučce. Kdyby běželo jen o obyčejnou farskou kuchařku, nikdo by se nad tím příliš nepozastavoval, farské kuchařky stály na společenském žebříčku jen nepatrně výš než sprosté děvečky a nikdy nepoživaly dobré pověsti. V případě Zuzany Voglickové nesporně šlo i o pana děkana Lautnera, obecně váženého a oblíbeného, neboť nebylo možné, aby zatčení jeho kuchařky nevrhlo temný stín i na něho: je-li Zuzana vinna, musí být vinen i pan děkan. Nikdo neuvěří, že nevěděl o jejích rejdech. Místo aby jí v tom zabránil, přimhuřoval asi obě oči. Inu všichni jsme jen z masa a krve. A neříká se zbytečně: ženě a klínu nikdy nevěř.

Kleveta se šíří, jako když zapálenou třísku hodíš do suché hrachoviny; špiní i sebenevinnějšího. Ubohá Zuzana se bránit nemohla, a děkan, připoutaný na lože, se jí nemohl zastat. Pomlouvačné jazyky mlely naplno. Jediný Kašpar Hutter, který znal Zuzanu od dětství, měl dost odvahy, aby se za ni postavil třeba celému městu.

Nejdřív ovšem musil vědět, pro jaký zločin ji inkviziční tribunál uvrhl do vězení. Nejspolehlivější odpověď přirozeně mohl dostat od pana Bobliga z Edelstadtu, jenže vydat se za ním a žádat na něm vysvětlení bylo by stejné jako ptát se vlka, proč zakousl jehně. Hutter se proto vypravil za jiným členem inkvizičního tribunálu, za syndikem a městským písařem Šebestiánem Fladem.

Flade byl jedním z těch lidí, kteří nemají nepřátel. Ne proto, že platil za velmi zbožného a poctivého člověka, ale že nikdy veřejně proti nikomu nevystoupil, s každým hleděl vyjít po dobrém a každému, ať to byl kdokoli, na cti spíš přidal, než ubral. Dokud byl Kašpar Hutter v knížecí službě, Flade se před ním hluboce klaněl a v celém Šumperku nebylo uctivějšího člověka; když byl Hutter sesazen, uctivost syndikova nepominula, jen o několik stupňů ochladla. Kdo může vědět, zda pan Hutter zas brzy nezaujme nějaké vlivné postavení? Ději se i takové věci!

Flade, když se před ním objevil bývalý knížecí soudce, hned věděl, kolik uhodilo. Udělal trpitelský obličej a zvolal:

„Slyšel jsem, že pan děkan vážně onemocněl! Vždyť ani dnes nesloužil mši svatou. Musili jsme se ráno v kostelíčku jen potichu pomodlit. Všichni jsme se samozřejmě pomodlili i za zdraví našeho ctihodného pana děkana...“

Hutter viděl až do žaludku toho svatouška, pravil však vážně:

„Jistě víte, pane Flade, co bylo příčinou srdečního záchvatu pana děkana. Zatčení jeho kuchařky na rozkaz inkvizičního tribunálu. Vy jste jeho členem. Přišel jsem se vás proto zeptat, proč došlo k jejímu uvěznění. Povíte-li mi to, pan děkan se jistě brzy uzdraví a bude v kostelíčku zase sloužit mši svatou.“

Flade se tvářil, jako by někdo před ním mačkal lemon.

„Také jsem slyšel, že byla uvězněna kuchařka z děkanství, a velmi jsem se tomu podivil. Měl jsem ji vždy za počestnou pannu,“ vyhýbal se jasně odpovědi. Vypadal teď jako hromádka neštěstí.

„Jenže vy, pane Flade, neodpovídáte na mou otázku. Ptám se vás, proč byla uvězněna. Jste dosud, nebo už nejste údem inkvizičního tribunálu?“

Flade musil s barvou ven, a to bylo pro něho vždy těžké. Odpovídal, jako by ho někdo nutil:

„Jsem tam takovým pátým kolem u vozu. Víte, od koho jsem se dověděl o zatčení děkanovy kuchařky? Od své ženy! Milý příteli, inkviziční tribunál nezasedá, protože nemá co soudit. Zatýká pan Boblig z Edelstadtu a při tom mu pomáhá pan Gaup. Nic víc vám sdělit nemohu.“

Je to přesně tak, jak Hutter předpokládal. Znal dostatečně praktiky inkvizičních soudců. Z tónu syndikova hlasu však vycítil, že pan Flade je nespokojen.

„Doporučuji vám, pane soudce, abyste se obrátil přímo na pana Bobliga z Edelstadtu, nebo na pana Gaupa,“ pravil vlídně.

„Děkuji vám za tak skvělou radu,“ usmál se Hutter a odcházel.

Za Bobligem ani za Gaupem ovšem nešel. Pustil se za pláteníkem Jindřichem Peškem, mužem světa znalým, rozvážným, a přece nebojácným.

Pešek kromě toho byl také radním pánem. Do obecních věcí však zasahoval, jen když toho bylo opravdu zapotřebí, neboť nic tak nenáviděl jako plané žvanění o hloupostech a malichernostech. Věnoval se hlavně svému řemeslu a obchodu. Jeho zboží, ať již plátěné nebo z tripu, mělo dobrý zvuk a kupci si pro ně jezdili z daleka.

Hutter však Peška nestihl doma. Jeho žena, sestra barvíře Sattlera, velmi vzrušená uvězněním Zuzany Voglickové, byla by si ráda o tom popovídala, jenže Hutter nechtěl mařit čas.

Spěchal za Peškem do Nollbeckovy hospody, kam prý šel pláteník doprovodit vídeňského kupce Jakuba Langweila.

U Nollbecků to hučelo jako v úle. Ačkoli byl všední den, veřtaty zůstaly prázdné, zato piterny byly přeplněné. A všude se vedla řeč jen o jednom. Také u Nollbecků stačilo jen trochu napnout sluch, a Hutter poznal, že se nemluví o ničem jiném než o kuchařce z děkanství a o panu děkanovi.

Radního Peška zastal ve společnosti cizího kupce, ještě poměrně mladého. Přisedl k jejich stolu a brzy v kupci našel zalíbení. Byl to člověk veselý, vtipný, a přes své mládí se zdál dost zkušený i moudrý.

U sousedního stolu popíjel se svými kumpány kožišník Tomáš Gróger. Měl už hlavu hodně nakouřenou a upřeně pozoroval pláteníka i cizího kupce Langweila. Zdálo se, že hledá záminku k hádce.

Gróger byl hlupák, který rád svou hloupost nosil na trh. Huttra měl v žaludku od té doby, kdy osvobodil pár venkovských pověřivých žen, obviněných z kouzel a čar. Tehdy kožišník popudil půl města proti soudci a nejvíc přispěl k tomu, že byl Hutter zbaven soudcovského úřadu.

Kupec, slyše stále kolem mluvit o kuchařce z děkanství, otázel se, oč vlastně jde. Když mu Pešek krátce pověděl, co se stalo, Langweil nad tím zavrtěl hlavou:

„Vy tu žijete, jako byste zaspali celé století! Kdyby se psal rok 1600, to bych se nedivil!“

Hutter se k němu naklonil:

„Jen se podívejte na toho poďobaného mrštichlupa u vedlejšího stolu. Kdyby měl na hlavě rohy, mohl byste se domnívat, že sem přišel rovnou ze stáje. Ten bude první, kdo poštvě všechny hlupáky v městě, aby to ubohé děvče ukamenovali!“

„Což, hlupáci se najdou všude, někdy i na nejvyšších místech. Je na vás, chytřejších, abyste na ně vyzráli!“

„Ale jak?“

„Nejlepší je takové hlupce zesměšnit!“

Kožišník Gróger právě vstal, potácivým krokem přistoupil k sousednímu stolu, nahnul se, až se hlavou téměř dotýkal Kašpara Huttra, a začal vykládat, hrozně prskaje:

„Co ty, Kašpare, říkáš té kuchařince z děkanství? Mlčíš? To se ví, kdyby bylo podle tvého, pustil bys ji z arestu, a možná, že bys ji i ručičku políbil. Naštěstí ji soudí pan Boblig z Edelstadtu. Boblig! Víš, kdo to je? To je jiný kos! Ten není takový neznaboh jako ty, který v čerta nevěříš. Jenže ďábel je, a je to, holenku, potvora. To bys jako bývalý soudce a přítel pana děkana měl vědět, že Luciper se svými kamarády anděly nechtěl přestat v ctižádosti na přirozených i nadpřirozených právech, kterými je Hospodin obdaroval, ale chtěl ještě výš a výš – jako pan Gaup – a povýšit se i nad hvězdy nebeské, aby se posadil vedle samého Hospodina a byl mu ve všem roven i podoben. Proto ho Pánbůh musil zatratit. A za to se mu ta potvora luciperská teď mstí, kde může, a hledá po světě mezi lidmi pomocníky. Ty jsi, Kašpare, neznaboh, ty tomu nevěříš, ale kdyby tě najednou osvětil Duch svatý, musil bys i zavřenýma očima vidět, že takových jsou tisíce a tisíce. A nejvíc mezi ženským pohlavím. Možná, že ti teď otevře oči kuchařinka z děkanství. Z děkanství, slyšíš! I do toho posvěceného domu vnikl ďábel. Přímou pod svícen, odkud má vycházet světlo! Hahaha. Ty býváš na děkanství častým hostem. Neviděls tam někdy rohatého? Nehodil sis s ním někdy kartičky? Pan děkan je prý z toho marod. Inu hrát takovou zmiň na svých prsou ...“

Hutter se velmi přemáhal, aby neučinil nic nepředloženého. Také pláteník Pešek už toho měl dost. Řekl mírně:

„Jdi si sednout ke svému stolu a neobtěžuj, Tomáši. Nevíš, co žvaníš. Nejlépe bys udělal, kdybys šel domů!“

Ale kožišník jako by nerozuměl; chvíli se díval tupě jako hovado, potom se svezl jako pytel zrní na prázdnou židli vedle kupce Langweila. A teprve teď si ho zblízka jaksepatří prohlížel.

„A který ty jsi? Tebe neznám,“ zablekotal.

Kupec s kudrnatou hlavou a dlouhým černým vousem zvedl obočí, pokrčil nos a vycenil zuby:

„Ty mě neznáš?“ zvolal hlubokým basem. „Já jsem satanáš Uriáš. Přiletěl jsem do Šumperka, abych se podíval, co děláš. Z pekla jsem vylétl hořící sopkou ve Vlaších, která je branou horoucích pekel. Usedl jsem na březové koště a za tebou rovnou do téhle hospody. Už dlouho poslouchám tvé plky a mám jich dost. Abraka, dabraka. Jsi ty Tomáš Gróger, mrštichlup?“

Kožišník ustrnul; měl oči navrch hlavy a nebyl schopen slova. I mezi jeho nachmelenými kumpány nastalo utišení, protože všichni dobře slyšeli slova cizího kupce.

„Zdá se, že mi nevěříš, Tomáši Grógre,“ pokračoval Langweil. „Tak se podívej pod stůl: uvidíš tam kopyta. Nebo mi sáhni na hlavu: pod vlasy nahmatáš růžky. Nebo ještě lépe, sáhni mi na zadnici. Najdeš tam stočený ohon. Co sedíš jako pytel otrub a vejráš, jako bys snědl kocoura i s chlupy?“

Kupec mluvil hodně nahlas. Lidé zanechali hovoru a naslouchali. Tušili nějakou švandu a usmívali se už napřed. Nachmelený kožišník polykal sliny a bál se pohnout.

„Ještě nevěříš? Tak aspoň cítíš ten smrad po síře? Přičichni si kmé ruce!“

„Ne!“ vyrazil konečně ze sebe kožišník.

„Ale něco tu cítit je!“ volal od okna švec Šimon. „Aby tak Tomáš byl přilepený!“
Několik ochotných paží se snažilo mrštichlupa pozvednout.
„Je to cítit až sem!“ ozývaly se hlasy.
Teprve teď se Groger trochu probral z opice a uvědomil si, že všechno je jen žert. Celá hospoda se otřásala smíchem na jeho účet.
Kožišník, aniž zaplatil, utíkal ven.
Brzy potom i kupec Langweil se odebral do svého pokoje.
„Takhle se to musí dělat s takovými hlupáky,“ poznamenal na rozchodnou.
Také radní Pešek s Huttrem opustili šenk.
Teprve na ulici měli možnost promluvit si o svých věcech.
Hutter chtěl především získat radního pro myšlenku, aby se z předních měšťanů sestavila deputace, která by se co nejdříve vypravila na lednický zámek ke knížeti Liechtensteinovi, a snad i k císaři do Vídně. Uvážlivý pláteník s ním nesouhlasil.
„Milý Kašpare,“ pravil, „kníže pán a pan Boblig pískají na jedny kejdy. Snad ještě kdyby šlo o nějakou osobu, na které knížeti záleží, ale tu jde o obyčejnou farskou kuchařku. Ta je pro takového pána příliš malá rybička. U knížecího dvora budou v tom vidět spíš záminku, aby nás skřípli. Stejně se jim zajídá, že se bez nich obejdeme. Vymýšlejí jen nová opatření, aby se s námi dělili o to, co vyděláme. Musíme ještě počkat.“
„Zapomínáš na barvířku. Jak dlouho už sedí v areste?“
Pešek se zamračil:
„To je smutná věc, ale co dohromady víme, jak to s ní stojí? Víme jen, že ji Boblig dal zavřít a že ji vyslýchá. Mám dobré zprávy, že ji ani dosud nevzal na mučení. A to je málo, abychom kvůli tomu vysílali deputaci.“
Huttra pláteníkova pasivita dohřála:
„Budeme tedy čekat, až Boblig vezme tebe, nebo Kašpara Sattlera, nebo mě?“
„Zatím se nedá nic dělat!“
Přátelé se rozešli chladně.
Hutter spěchal na děkanství pro svou ženu, a také aby trochu potěšil svého přítele Kryštofa.
A Jindřich Pešek, ubíraje se domů, nemyslel již ani na Huttra, ani na Zuzanu či barvířku; měl plnou hlavu dobrého obchodu, který udělal s vídeňským řádkem Jakubem Langweilem.
Bylo po půlnoci. V době, kdy celé město spalo, vyrazili z radničního domu biřici, a přímo k Sattlerovu domu, aby odvedli do arestu barvíře i jeho mladší dcerku Lízlu.
Tentokrát prohledali v domě kdejaký kout, zotvírali kdejakou zásuvku. Mnoho cenných věcí se při tom poztrácelo, zato byla nalezena malá dřevěná krabička, plná páchnoucí černé masti.
Později se ve městě vyprávělo, že to byla kouzelná mast, obsahující rtuť, sádlo ze starého kance, zpuchřelé dřevo, roztlučanou usušenou žábu a posvěcené hostie. Mazala prý se jí barvířka i barvíř, aby se stali neviditelnými, když odlétali na shromáždění čarodějnic.

– 28 –

Osudné slůvko

Kraj se naplnil křikem špačků, prozpěvováním kosů, drozdů a skřivanů, z lesů se ozýval tlukot datlů. A do toho radostného jásotu zazněly brzy rušivé hrubé hlasy panských drábů a rychtářů, vyhánějící vychrtlé sedláčky a chalupníky na polní robotu. Robotníci po dlouhé zimě měli ruce i nohy zesláblé, břicha propadlá; ještě že hrálo sluníčko na tu protivnou práci na panském! Ach, kdyby ti vztekouni nedověšení dali aspoň najíst za tu dřinu, když špižírny doma jsou vybrány až do dna!

Bývalý knížecí soudce Hutter chodil po Šumperku schlíple; marš se pokoušel přemluvit několik odvážnějších sousedů, aby se jako deputace vypravili ke knížeti Liechtensteinovi, nebo aspoň do Olomouce k radním pánům, u nichž Šumperčané nacházeli dobrou radu, kdykoli jim teklo do bot. Po Sattlerově zatčení se nikdo neodvážil upozornit na sebe pana Bobliga z Edelstadtu. Naopak, každý ho teď přeuctivě z dálky zdravil, hluboce se ukláněje, a jen ti nejodvážnější se mu na hony vyhýbali. Byli dokonce i tací, kteří mu nadbíhali. A jiní si aspoň dělali dobré oko u inkvizitorova hrbatého pomocníka, a byli rádi, když v hospodě pil na jejich řád.

Rozšafného pláteníka Jindřicha Peška z toho opouštěl příslovečný klid. Ačkoli původně chtěl čekat, až se Boblig odváží na některého hlaváče, teď, když v areste seděl jeho švagr, byl bez rady a velmi se rozmýšlel, má-li něco podniknout s Kašparem Huttrem, nebo na vlastní pěst. Jediný rebelantský švec Šimon mívával odvalu sem tam utrousit nějakou jedovatou poznámku na vrub celého inkvizičního tribunálu či městských radních, ale i jeho přátelé, rozhlížejíce se na všechny strany, co nejrychleji od něho odcházeli. Strach bývá nakažlivější než mor.

Pravda, v povaze Kašpara Huttra nebylo, aby složil ruce v klín. Aniž se s kýmkoli radil, vypravil se samojediný do Olomouce za věhlasným advokátem Maixnerem. Advokát ho pozorně vyslechl, se vším, co mu pověděl Hutter, souhlasil, nakonec však jako Pešek nedoporučoval nic, co by se mohlo vykládat jako odpor proti knížeti Liechtensteinovi. Věděl velmi dobře, že Boblig teď sedí pevně v sedle zejména z vůle knížecí. A věděl také, že inkvizitor má mnoho přátel i v nejbližším okolí olomouckého biskupa. Proto se i věhlasný advokát rozmýšlel podniknout něco

proti tomu zloduchu, a raději odváděl řeč na jiné věci, o kterých do zapadlého Šumperka žádná zvěst zatím nedolehla. Turek prý zase na severní hranici své říše shromažďuje obrovská vojska, v horních Uhrách hrabě Tokóly bojuje proti císaři, do pevností uherských se odváží mnoho válečného proviantu. Na obzoru se ukazuje nová zlá vojna s proradným Turkem. Proč by jinak i biskup pomýšlel na důkladnější opevnění hradu Mírová?

Hutter, zkroutenější než kdy jindy, vyprávěl po svém návratu děkanovi Lautnerovi, jak pochodil. Děkan se trochu nahořkle usmíval a odpovídal citátem:

„Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Duše lačná i hořké za sladké přijímá!“

Jak se Kryštof Lautner v posledním čase změnil! Jako by čekal na zázrak, ač dobře věděl, že se zázraky již nedějí. –

Dne 5. dubna byla na popravišti ve Velkých Losinách provedena exekuce odsouzených čarodějnic stejným způsobem jako v srpnu roku minulého. Uprostřed pěti hranic suchého dřeva bylo do země zaraženo pět kůlů, ale jen ke čtyřem byly připoutány odsouzené, a to Marie Petrová, veselá žena správce z Třemešku, staříčká Agneta Koppová z Velkých Losin, Anna Föblová, sestra Doroty Davidové z Vernířovic, která zemřela po mučení a o níž inkvizitor Boblig vydal zprávu, že sám ďábel jí zlámal vaz, aby nemohla vypovídat, a konečně bývalá farská kuchařka Barbora Kuhnelová. Odsouzené Zuzaně Stubenvollové, ženě zámeckého sklepmistra z Velkých Losin, dostalo se zvláštní milosti; dřív než bylo její tělo odevzdáno ohni, mistr Jokl jí jedinou ranou uťal hlavu.

Tentokrát přijel z Prahy místo sekretáře Weingartena apelační rada doktor David Václav Mirabel z Frýbortu, ještě tlustší a žravější než jeho předchůdce. Dostavil se i přehorlivý sobotínský farář Schmidt a v poslední chvíli oznámil svůj příjezd i ceremoniář olomouckého biskupství kanovník Petr Rehrmont. Losinský farář König ani šumberský děkan pozváni nebyli. Stará hraběnka z Calle se opět omluvila churavostí a rovněž nedovolila svým dvěma synovcům zúčastnit se tak strašného divadla; jako posledně dala se zastupovat zámeckým hejtmánem, panem Vínařským z Křížová.

Po exekuci panstvo odjelo na zámek, kde byla pro ně připravena skvostná hostina. Nálada však nebyla tak veselá jako předešle. Zvláště pan Boblig z Edelstadtu se necítil nijak spokojen. Ze vzácných hostů přijel jen olomoucký kanovník a pražský apelační rada, ostatní se omluvili, ačkoli pozvánek bylo rozesláno půl kopy. A nejen to, ani doktor Mirabel, ani kanovník Rehrmont neuznali za vhodné na začátku banketu vstát a s uznáním promluvit o velkých zásluhách inkvizitorových.

Boblig jedl málo, zato hodně pil. A ještě do kočáru, kam ho v noci musil uložit starostlivý Ignác, na dlouhou cestu do Šumperka si vzal celou konev ohnivého vína uherského.

Do města dojeli až k půlnoci. K hrbáčovu největšímu překvapení nedal se inkvizitor zavést do bytu, ale na radnici. Následován Ignácem, potácivým krokem vešel do budovy a polekanému strážci nařídil, aby neprodleně do soudní síně přivedl barvířku Marii Sattlerovou.

Než ji předvedli, Boblig se rozvalil na židli a čekal, až mu Ignác někde sežene sklenici. Oči měl krhavé a páchlo z něho jako z vinného sudu.

Když se pak před ním objevila barvířka, vyzáblá na kost, chvíli si ji posměšně prohlížel, a potom na ni spustil nakřáplým hlasem:

„Eh, ty čertova mošničko! Zlobíš se, že jsem ti přetrhl spánek? Nenaříkej! Přišel jsem se tě zeptat, zda bys nechtěla vidět svého tvrdohlavého manžela?“

Vyděšené ženě se trochu zajiskřilo v očích.

„Vidíš, stará, že nejsem tak zlý!“

„Pane!“ hlesla stařena.

„Jedno však od tebe vyžaduji. Musíš svému muži říci do očí, k čemu ses přiznala před soudem!“

Barvířka byla už dávno zbavena vůle a ze strachu před mučením se stala povolným nástrojem v Bobligových rukou. Teď měla možnost setkat se po dlouhé době se svým manželem.

„Všechno řeknu...“

Inkvizitor dal rozkaz, aby přivedli barvíře.

Za chvíli ho dozorce přivlekl. Byl ohnutý, hubený a zamračený. Když ho dozorce vzbudil, věděl, že ho očekává nový výslech, možná i mučení. Dosud se k ničemu nepřiznal, ale vězení, hlad, výslechy a strach z tortury značně již oslabily jeho odolnost. Stál teď tři kroky před hrozným inkvizitorem a upíral na něho zrak. Vlastní ženy si nepovšiml.

„Barvíři, dávám ti poslední příležitost,“ spustil inkvizitor. „Spočítali jsme tvé jmění. Říkám ti, že o ně přijdeš do posledního feniku, a ještě ztratíš hrdlo, jestliže se nepřiznáš. Abys mi však rozuměl: my vůbec nepotřebujeme tvého doznání, protože nám stačí svědectví dvou souhlasných svědků, a těch už máme aspoň tucet, mezi nimi i tvou ženu, ale jde nám o spásu tvé duše, a také bychom neradi od confessionem delicti přikročili ad gradus torturae, když se jedná o bývalého zasloužilého šumberského purkmistra. Máš ještě příležitost,

abys zachránil nejen svou duši, ale i své jmění, nebo aspoň jeho podstatnou část pro své děti. Musíš potvrdit, co jini vypověděli proti děkanu Lautnerovi!“

Kašpar Sattler byl na pokraji sil. Neočekával už nic dobrého, a teď se mu dávala příležitost zachránit aspoň majetek pro své syny. Lze však tomu bídákovi věřit?

Boblig nikterak nespěchal na odpověď. Potom pokynul barvířce, aby postoupila vpřed. Kašpar, vida ji, nebyl si jist, je-li to jeho žena. Až když uslyšel její hlas:

„Můj Kašpare!“

Ano, byla to ona, ale bože, co z ní učinili! Zoufalému muži se sevřelo srdce a do očí se nahrnuly slzy. Zvedl ruce, aby manželku objal, ale zařinčely okovy a dozorce ho rychle strhl zpět.

Scéna poněkud dojala i opilého Bobliga. Sám potřeboval odvalu, a aby si ji dodal, zvolal surově:

„Jen mu řekni, stará kuplířko, pravdu do očí!“

Barvířem to trhlo, když uslyšel tak sprostou nadávku, ale jeho žena už slyšela jiná jména! Postavila se Kašparovi tváří v tvář a počala odříkávat, co ji naučili. Mluvila jako z horečky, oči jí plály jako dva žhavé uhlíky. Přiznávala se k věcem, o nichž Kašpar bezpečně věděl, že je nikdy provádět nemohla. Mluvila o nočních letech na Petrovy kameny, o tom, jak tam tancovala a výskala, bez studu se přiznávala k hříšnému spojení s cizími muži i k tomu, že v jejich domě v Dlouhé ulici se konala častá shromáždění čarodějnic, na nichž samého Lucipera zastupoval pan děkan Lautner. A beze studu vypovídala, jak mu sama bývala po vůli, jak mu přivedla i Lízl, jak se i její muž Kašpar spojoval s kuchařkou Zuzanou, ba dokonce i s vlastní dcerou Lízl.

Barvíři Sattlerovi se nejdřív zdálo, že jeho žena ve vězení přišla o rozum. Nebo že by se sám zbláznil?

„Co to mluvíš, Marie?“ zvolal chvějícím se hlasem.

Ale barvířka, jako by neslyšela, mluvila dál:

„Největším zloduchem je pan děkan Lautner. Přidívá se kněžským rouchem, ale dělá to jen proto, aby snáze unikl podezření. I ty, Kašpare, musíš o něm říci pravdu, kterou chce slyšet pan soudce. Musíš, jinak přijdeš o život i ty i naše Lízl. A všechny peníze ti vezmou ...“

Není možné, aby Marie byla při rozumu, myslil si barvíř.

Mluvil k ní jako k dítěti:

„Marie, vždyť sama víš, že nemluvíš pravdu!“

Barvířka se zarazila, vytřeštila oči a najednou propukla v křečovité pláč. Boblig rychle zakročil. Vstal a nejistým krokem se přiblížil k Sattlerovi:

„Opakuji, že máš poslední příležitost. Nechci od tebe slyšet nic než jediné slovo. Řekneš buď ano, nebo ne. Je děkan Lautner spojencem ďáblůvým?“

Sattler stiskl zuby a mlčel.

„Ano, nebo ne?“

Barvíř neodpovídal.

Tu se v úzkosti ozvala barvířka.

„Mluv, Kašpare, proboha, mluv! Zachraň Lízl! A zachraň něco pro naše syny!“

Barvíř vytřeštěnými očima hleděl hned na soudce, hned na ženu. V hrůze si uvědomoval, že tak jako tak svůj život již ztratil a že už nikdo ho nemůže zachránit, když i vlastní žena Marie se postavila proti němu. Vydá-li však křivé svědectví, může se zbavit dalších útrap. A snad také z jeho majetku zbude něco na děti. Jen kdyby aspoň tomu ďáblu mohl věřit!

„Kašpare!“ volala plačtivým hlasem Marie.

„Ano,“ přešlo konečně ono osudné slůvko přes sevřené barvířovy rty.

Boblig se s úsměvem ohlédl na Ignáce:

„Budeš zapisovat!“

Hrbáč se postavil k pulpitu a vzal do ruky přířiznutý brk.

– 29 –

Signum diabolicum

Bývala období, kdy inkvizitor Boblig nesnášel samotu, jindy zase naopak se mu protivili i nejlepší přátelé; tu se pak zavíral jen s Ignácem, pil, a když už žaludek odmítal další víno, roztesknil se, změkl, oči mu zvlhly a začal vzpomínat.

Právě teď nadešlo takové období.

Toho večera inkvizitor vyprovodil soudce Gaupa dost nešetrně ze dveří, přesvědčil se, stojí-li mušketýr Bárta na svém místě, dvakrát otočil klíčem v zámku a zavelel:

„Teď moře vína, Ignáci!“

Venku byl teplý večer jako před bouřkou, obloha se podobala klenbě krypty; v inkvizitorově bytu byl vzduch zatuchlý, protože všechna okna byla ubedněna. Ke všemu na stole v těžkém kostelním svícnu čadivým plamenem hořela tlustá svíce, původně také jistě určená pro kostel.

Dlouho Boblig jen pil. Až po dlouhé chvíli se zeptal:

„Zdalipak, Nácku, víš, nač vzpomínám?“

Hrbáč nevěděl.

„Tak ti to tedy povím: je tomu už dávno, možná i třicet let. Tenkrát mi cikánka hádala z ruky. Předpověděla mi dlouhý život, ale neštěstí v lásce. Třesky plesky, kdo by takové cikánce věřil? Jenže ta ženská mi řekla ještě něco jiného. Až prý budu někdy v úzkých, ať se postavím tváří k půlnoci. Své přátele prý najdu po pravé ruce, své nepřátele po ruce levé. Je to hloupost, dávno jsem na to zapomněl. Ale na dnešek se mi zdál podivný sen, který mně tu cikánku připomněl. Zdálo se mi, Nácku, že jsem stál tváří obrácen k půlnoci; po mé levici se táhla dlouhá řada lidí, zbarvených ošklivou hnědou barvou. I po mé pravici stál velký zástup, většinou žen, padalo na ně jasné, smaragdově zelené světlo ...“

„Jaké byly ty ženské? Krásné?“

„Krásné i škaredé. Poznával jsem mezi nimi i některé, které jsem odsoudil na hranici...“

„Pěkní přátelé,“ uchichtl se Ignác. „Cikánka lhala!“

„Nesměj se. Ještě teď mi běží mráz po těle, když si na ten sen vzpomenu.“

„Tak abychom se vrátili do Olomouce a dělali tam zase poctivé řemeslo advokátské. Vypadá to, jako by se začínalo ozývat svědomí...“

Boblig vyvalil oči na hrbáče, pak obrátil do sebe plnou sklenici, nakonec bouchl pěstí do stolu.

„Tak to ne! Práci musíme dokončit. Hlavně toho černokněžníka musíme dostat tam, kam patří. Jde to pomalu. Přes naše raporty knížeti Liechtensteinovi, olomouckému biskupovi i na pražskou apelaci pořád se nic neděje. Možná, že ten kněžour podniká tajně něco proti nám, a my nic nevíme. Možná také, že páni jsou jen tak liknaví. To bych rád věděl, Nácku!“

„Možná, že nevěří zcela našim svědkům,“ poznamenal hrbáč.

„To není možné! Že by nebrali na váhu výpovědi barvíře Sattlera?“

„Víte, pane, čím výpověď by jistě rozhybala olomouckého biskupa?“ zašklebil se Ignác.

Boblig zafuněl.

„Kuchařky Zuzany Voglickové!“

„Zatím říká jen: Nevím, neznám, není pravda,“ zabručel inkvizitor.

„Protože s ní zacházíme mírně.“

„Mírně! To máš pravdu, Nácku,“ usmál se Boblig. „Ale já se pořád nemohu odhodlat podrobit ji tortuře. Když ji vidím, vždycky si vzpomenu na ženu jednoho člena cechu svatého Lukáše, podle níž malíř maloval své Madony. Však už jsem ti o ní vyprávěl...“

„A přece bude třeba ji přiskřípnout!“

„Vím to, Nácku. Kdyby to byla šeredná baba, ani minutu bych se nerozpakoval! a šel bych třeba hned. Taková baba vydá za tři čerty, ale krásy se bojím. Při kráse měknu jako vosk. Dolej mi, Nácku. Vím, že to musí být, ale ultra posse nemo tenetur, nikdo není povinen dělat víc, než může... Rozumíš, Nácku?“

„Ale Zuzana není žena malířova, je to farská kuchta!“

„Dobrá! Nalej ještě, Nácku!“

Ten pohár už pan Boblig z Edelstadtu nedopil. Položil hlavu na stůl, celý pobryndaný vínem, a usnul.

Druhého dne se sešel šumperský inkviziční tribunál. U prostřeného stolu v soudní síni zasedl purkmistr Beck, rychtář Gaup, nafouklý jako holub, syndikus Šebestian Flade, tvářící se, jako by ho bolely zuby, a pan Boblig z Edelstadtu, s popelavou pletí, zahnojenýma očima a s hlasem jako prasklý hrnec.

Boblig dal přinést víno. Páni ze zdvořilosti sice zvedli číše, ale víno jim po ránu nechutnalo.

Inkvizitor nejdříve poučil soudce o jejich povinnostech, zdůrazniv zejména, že vše, co uslyší a uvidí, zůstává přísným tajemstvím. Potom oznámil, že bude vyslýchána Zuzana Voglicková, kuchařka z děkanství, a hned uvedl, že její případ je obzvlášť těžký.

„Všichni ji znáte. Je mladá, velmi pohledná a dalo by se předpokládat, že bude litovat svých činů a usnadní svým doznáním práci vyšetřujícího soudce. Ačkoli jsem ji vyslýchal několikrát, zůstala zatvrzelá a dává napořád odpovědi negativní. Je zřejmé, že tak činí pod vlivem ďábla, který ji má v moci. Takové zatvrzelosti se říká *maitia taciturnitatis*. Mladým krásným ženám přihází se to u inkvizičních soudů zřídka. Před mnoha lety se podobný případ stal v městě Wasungen. Tam takovou mladou krásnou čarodějnici ani vytažení na žebřík nedonutilo k přiznání. V přestávce při mučení byla inkvirovaná upozorněna, že bude na skřípec vytažena znovu, jestliže se dobrovolně nepřizná. Ani neodpověděla. Kat ji tedy vytáhl na žebřík podruhé. Tu konečně otevřela ústa, ale mumlala něco, čemu nebylo možno rozumět. Soudce v domněnku, že chce konečně učinit doznání, dal ji sundat ze žebříku, ale sotva ji odvázáli, opustilo ji svědomí. Kat ji počal omývat vínem, ale brzy zjistil, že je po ní. Ďábel jí zlámal vaz, aby mlčela...“

Páni se dívali vystrašeně; zřejmě nikdo z nich nechtěl být svědkem toho, až ďábel bude lámat vaz Zuzaně Voglickové. Šebestian Flade při pomýšlení na ďábla udělal velký kříž.

Pan Gaup se zeptal:

„Myslíte, pane z Edelstadtu, že bude nutno to děvče vytáhnout na žebřík?“

Boblig pokrčil rameny:

„To záleží na ní, a ještě víc na zlém duchu, který jí vládne!“

Nikdo již neměl dotazů. Boblig nařídil dozorcům, aby Zuzana Voglicková byla předvedena.

Když vešla v doprovodu popravčího mistra Jokla, vysoká, štíhlá, bosá, s vlasy uvázanými na uzel, oblečená do černé ohavné košile, v soudcích se zatajil dech. Sám inkvizitor přimhouřil oči a olízl si suché rty. Zuzana ve vězení ještě zkrásněla; její pleť se stala jemnější, oči dostaly zvláštní lesk. Kráčela neslyšně, vypadalo to, jako by se vznášela. Postavila se před soudním tribunálem a pohlédla na své soudce, které všechny dobře znala. Nejdéle spočinula pohledem na panu Gaupovi; nevydržel její pohled a sklopil zrak.

Boblig se obrátil na Ignáce, je-li připraven zapisovat otázky a odpovědi, potom ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého zahájil výslech. Nejdřív se tázal po jménu, stáří, stavu obviněné a zda chodila k svatě zpovědi a k přijímání.

Zuzana odpovídala hlubokým, měkkým, poněkud zastřeným hlasem co nejstručněji.

Potom inkvizitor položil obvyklou otázku, zda Zuzana věří v čarodějnice či nikoli.

Ozvalo se jasné:

„Ne!“

„Je však svědectvím mnohých prokázáno, že ses častěji zúčastnila shromáždění čarodějnic na Petrových kamenech. Doznáváš se k tomu, Zuzano Voglicková?“

„To není pravda!“

„Je však mnohými svědky, mezi nimi i Kašparem Sattlerem a jeho ženou Marií, světle prokázáno, že tam bývala s děkanem Lautnerem!“

„Není pravda!“

„Také je prokázáno, žeš tam v botě nosila posvěcené hostie!“

„Ne!“

Boblig se ohlédl ke stolu soudců, pokrčil rameny a řekl:

„Maiitia taciturnitatis. Dábel jí zabraňuje mluvit!“

Sebastiánu Flademu bylo Zuzany líto. Vstal a promluvil chvějícím se hlasem:

„Znám tě, Zuzano, od malička, a vždycky jsem tě měl rád. Pověz pravdu... Přiznáš-li se ke hříchu a projevíš-li lítost, Pánbůh ti odpustí. I soud může být milosrdný!“

Přidal se i pan Gaup:

„Řekneš-li pravdu, ulehčí se ti!“

Zuzana na syndika ani nepohlédla, zato opovržlivý pohled věnovala tomu zrádci hanebnému, který pana děkana volal za kmotra, když se mu narodil první syn, a který se tak lstivě vedral na děkanství, a teď chce mermomocí usvědčit pana děkana z černokněžnictví. Mlčela, třeba věděla, že je sama proti tolika mocným pánům a že se jí od nikoho nedostane pomoci. Věděla, že si mlčením škodí, ale mohla se přiznat k takovým obviněním?

Inkvizitor Boblig se upřeně díval na svou oběť. V té chvíli se mu Zuzana zdála ještě krásnější než žena malířova, na kterou vzpomínal včera. Krása a dábel! Nejsou to jen dvě slova pro jeden pojem? Avšak nic plátno, povinností inkvizitorovou je bojovat proti ďáblu. A tak soudní síní zazněl jeho nakrápělý hlas:

„Zuzano Voglicková! Až dosud jsme přihlíželi k tvému mládí a měli jsme s tebou trpělivost. Doufali jsme, že dobrovolným přiznáním zachrániš aspoň svou duši. Zatvrzelostí však neustále zvyšuješ své strašné provinění a nutíš tak soud, aby přikročil k tortuře. Ještě máš chvíli čas, aby ses rozmyslila, ale za chvíli naše trpělivost bude u konce!“

Tak měkce ještě nikdo z přítomných inkvizitora Bobliga neslyšel mluvit. Všechny oči se upíraly na ubohou Zuzanu; pohled purkmistrův jako by říkal: Děvče, podrob se a ušetři sebe i nás toho hrozného divadla!

„Tak přece promluv!“ zvolal pan Flade.

„Nemohu říci nic jiného, než co je pravda,“ vydralo se konečně ze Zuzaniných úst.

Boblig se obrátil k soudcům:

„Slyšíte? Ale to nemluvila ona, dábel promluvil jejími ústy!“

Soudci však nedávali najevo, že s Bobligem souhlasí. Zuzana nevypadala jako posedlá d'áblem, zbožnému panu Flademu připomněla dokonce bavorskou mučednici svatou Afru, jejíž obraz před požárem visíval v dominikánském kostele za kazatelnou. Na obraze byla svatá Afra přivázána ke kůlu na hořící hranici. Její obličej se podobal tváři Zuzany Voglickové.

Do nastalého ticha se ozval inkvizitorův rozkaz:

„Mistře Jokle, přines palečnice!“

Kat přines! ze sousední místnosti jakýsi neforemný železný instrument, hluboce se poklonil soudu, nakonec pohlédl na inkvirovanou.

„Mistře Jokle, konej svou povinnost!“ vybídl ho Boblig.

Kat pokynul nejbližšímu dozorcí, který zvedl Zuzaniny ruce. Dívka se však dívala na protější stěnu nad hlavy soudců, kde visel černý kříž s Ukřižovaným.

„Pomoz, Ježíši Kriste,“ šeptala.

Zatím jí kat nastrčil palce do otvorů mučícího nástroje.

„Ptám se tě naposled, Zuzano Voglicková, zda chceš dobrovolně vyznat svůj spolek s d'áblem?“

Zuzana nemohla v úzkosti promluvit; zavrtěla jen hlavou. Sama nevěděla, kde v sobě našla tolik sil.

„Začni, mistře Jokle!“

Kat, aniž se díval na svou oběť, počal zvolna utahovat šroub. Zuzana pocítila tlak na palcích. Když si jednou přiskřípla prst mezi dvěma, bolelo to víc. Nedívala se na mučící nástroj, dál upírala zrak ke kříži. Ano, On učinil, že ji to nebolí, napadlo ji, a v duchu se zaradovala. Ale jak se mýlila! Kat utahoval šroub, tlak sílil a bolest se zvětšovala. Bylo to už stokrát horší než přiskřípnutý prst. Tvář Zuzanina se zkřivila a z jejích úst vycházelo úpění.

Inkvizitor pokynul katovi, aby ustal.

„Chceš se přiznat, Zuzano?“

Mučená pohlédla na inkvizitora a zahlédla i Gaupova pootevřená ústa. Zachvátila ji zloba proti mučitelům.

„Ne!“ vykřikla.

„Utáhni šroub víc, mistře Jokle!“

Kat měl nejlepší vůli, ale jeho nástroj nebyl dělán na tak útlé prsty. Šroub nemohl stáhnout železa natolik, aby rozmačkaly Zuzaniny prsty na kaši. Z prstů jen pomalu kapala krev.

í tak byla bolest hrozná. Zuzana zatínala zuby a sténala. Již se nedívala na Ukřižovaného, který nepomáhal, raději zavřela oči.

„Chceš učinit doznání, Zuzano Voglicková?“ zaslechla jakoby z dálky.

„Ne!“ odpověděla vzpurně.

Boblig se rozkřikl:

„Ustaň, Jokle!“

„Je bez viny! Vydržela torturu!“ zvolal s ulehčením purkmistr Beck.

„Ano, vydržela,“ přidal se i Flade.

Boblig oba změřil pohrdavým pohledem:

„Nikoli, to jen její galán stojí při ní a činí její tělo necitelným!“

„Kdo je její galán?“ zeptal se Gaup.

„Však nám to sama řekne, jen strpení,“ usmál se inkvizitor.

A obrátiv se ke katovi, nařídil mu, aby přinesl španělské boty.

Zuzana, které se po sundání palečnic značně ulevilo, dívala se, jak jí z palců kape krev. Snad ani neslyšela, co katovi prikazoval inkvizitor.

Jokl již přinášel jiný, objemnější nástroj mučicí, jeho pomocník pak bytelnou stolicí. Posadili na ni Zuzanu. Pomocník ji vysoko vyhrnul černý rubáš, takže se objevila štíhlá noha s krásné vykrojeným lýtkem. Kat na ni navlékl železnou formu, opatřenou uvnitř ostrými výčnělky. Potom formu stáhl.

Ze Zuzaniných prsou vyrazil okamžitě hrozný výkřik. Železné hroty vnikaly do lýtky i do holenní kosti. Strašná bolest pronikala celým tělem mučené, kterou násilím na stolicí přidržoval katův pomocník a jeden z dozorců. Zuzana křičela jako poraněné zvíře, zalévala se potem, ale kat nepřestával, naopak formu ještě více stáhl.

A to byl okamžik, na který čekal inkvizitor. Přistoupil až k Zuzaně.

„Chceš, aby kat ustal v mučení?“ zeptal se mírně.

Zuzana bez rozmyšlení přikývla. Všechno jiné, jen už ne takovou bolest!

Kat povolil, bolest se zmínila.

„Učiniš doznání?“

„Ano,“ vydechla.

Vzdorovat už neměla sil. Ukřižovaný nepomohl, nikdo jí nepomůže.

Mistr Jokl rychle otevřel železnou formu, jak se nebohé ulevilo!

„Věz, Zuzano Voglicková, že je ještě třetí stupeň tortury, nejtěžší. Nepřiznáš-li se teď, budeš vytažena na žebřík. Mluv tedy! Byla jsi ve spolku s ďáblem?“

Rozmačkané palce bolely, poraněná holenní kost a zkrvavené lýtko pálily, jako by se jich někdo dotýkal žhavým železem. Skřípec je ještě horší! To Zuzana slýchala. Ach bože! Kdyby se aspoň měla čeho napít!

Ignác nepsal. S jazykem zpola vyplazeným upřeně sledoval každý dívčín pohyb. Měl mnoho zkušeností a věděl, co by ji osvěžilo. Vzal svůj pohár vína a zanesl jej Zuzaně. Ta se dravě chopila poháru a naráz vypila, co v něm bylo. A pak ještě jeden. V uších jí počalo hučet, hlava se jí motala, ale bolest se zmínila, a to bylo hlavní. Jen nejasně zaslechla inkvizitorovu otázku:

„Zuzano Voglicková, kdo byl tvým galánem? Šumperský děkan Lautner?“

„Ano,“ hlesla, a byla by stejně přisvědčila i na otázku, zda zabila svou matku.

„Bývalas s ním v hříšném spojení?“

„Ano!“

Zuzaniny síly byly naprosto vyčerpány, víno ji omámilo. Všechno už jí bylo jedno...

Celou hodinu Boblig kladl otázky, na něž Zuzana odpovídala.

Páni u stolu naslouchali v největším úžasu. Ač se vše zdálo víře nepodobné, uvěřili, neboť na vlastní uši slyšeli Zuzanino ano, ano, ano...

Výslech byl skončen a nic nebránilo, aby dal Boblig inkvizitku odvést do cely, ale v poslední chvíli mu napadlo, aby ještě jinak ohromil soudce. Vlastně nešlo mu ani tak o soudce, jako o sebe. Včera příliš vzpomínal na ženu malířovu. Může se přesvědčit, která z nich je krásnější. Obrátil se k přísedícím:

„Doznání obviněné je zajisté postačitelé. Dopustili bychom se však neopatrnosti, kdybychom zapomněli ještě na jeden důkaz, k němuž inkviziční soud přistupuje zpravidla nejdříve, to jest, kdybychom se nepřesvědčili, má-li obviněná na těle signum diabolicum.“

Mistr Jokl již věděl, co má dělat. Zvedl Zuzanu ze židle, a sotva stanula na podlaze, zkušeným hmatem na jeden ráz z ní strhl ohavný černý rubáš. Jako by se v šeré místnosti náhle rozsvítilo. Bělostné nahé a neobyčejně krásné dívčí tělo všem na chvíli oslnilo zrak. Údové inkvizičního tribunálu zatajovali dech. I pobožný syndikus Flade najednou místo mučednice Afry viděl Evu uprostřed ráje.

Ignác prudce vstal od svých ležster; hledání ďábových znamení, to byl jeho obor.

Zuzana, otupená bolestí i vínem, stála jako řecká socha z mramoru nebo alabastru. Jen se chvěla, ale nekřičela, ani se nebránila. Zavhlýma očima se dívala na rozmačkané palce a nohy, z nichž stále ještě kapala krev.

Hrbáč se už dotýkal jejího těla. Tentokrát ji to nepopuzovalo, a Nácek se nebál, že od ní dostane ránu.

„Hledej, Ignáci, hledej! Však ty víš, kde mladé a svůdné čarodějnice mívají nejčastěji čertovská znamení!“ volal pan Boblig z Edelstadtu, vystupuje na špičky.

A hrabáč hledal. Chvějícími se prsty slídl po Zuzanině těle, hlavu přikláněl stále blíže, až se špičkou nosu téměř dotýkal kůže. Pánové u soudcovského stolu byli vzrušeni, také vstávali, aby jim nic neušlo.

„Hle, tady je! Signum diabolicum!“ zvolal konečně hrabáč.

„Na vnitřní straně levého stehna!“

Pan Boblig vyběhl soudce, aby se šli přesvědčit. Sám šel první. Páni ochotně poslechli; zbožný pan syndikus tak spěchal, že by byl málem převrhl stolicí.

„Vidíte tu bradavici velikosti hrachu?“ volal hrabáč.

Ano, všichni ji viděli, i když se dívali jinam.

Zuzana měla oči zavřené. Ani teď se nebránila, nekřičela.

„Je-li tato bradavice skutečně signum diabolicum,“ vysvětloval inkvizitor soudcům, „pak z ní nepoteče krev, i když ji nabodneme!“

Kat vytáhl z kapsy dlouhou jehlu. Bradavičku vzal obratně mezi prsty levé ruky, pravičkou vbodl jehlu do ďáblova znamení. A hle, stal se div divoucí! Z bradavice nevytryskla ani kapička krve!

„Důkaz přesvědčivější nad všechna přiznání!“ konstatoval suše inkvizitor.

Clenové inkvizičního tribunálu nemohli než přisvědčit; nevěděli, že horní část jehly je dutá a při doteku na bradavici

že se špička jehly vtáhla do duté části.

Páni se vraceli k svému stolu; aby zmírnili vzrušení, chápali se pohárů.

Tu se Zuzana probudila z otupělosti. Uvědomila si, co z ní páni učinili. Rozkřikla se jako nepřičetná:

„Lež! Lež! Všechno je lež!“

Velmi se styděla za svou nahotu. Roztrhla uzel svých bohatých kadeří, pohodila hlavou, a její dlouhé černé vlasy přikryly aspoň zčásti její hrud’.

„Odved’ ji, Jokle, a dej ji najíst!“

Jokl na ni hodil rubáš a spolu s dozorcem spíš odnášel, než odváděl nešťastnou Zuzanu Voglickovou, usvědčenou čarodějnici, která teprve teď propukla v pláč.

V soudní síni bylo dlouho ticho. Až pan Boblig z Edelstadtu, když si byl notně šňupl, zahovořil:

„Arnice, za celý svůj život jsem dvakrát záviděl ďáblu. Jednou, když jsem soudil ženu jakéhosi malíře, podruhé dnes...“

– 30 –

Rozhodnutí

V rozlehlé pracovně nové své rezidence seděl olomoucký biskup Karel hrabě LiechtensteinCastelkorn samojediný. Byl pohublý, od kořene nosu dolů se táhly dvě hluboké rýhy, suchá pleť měla našedivělou barvu. Venku byl teplý den, ale Jeho Milost měla nohy pokryté kožíšinou. Biskupovy sevrklé, stařecké ruce spočívaly na desce umně vyřezávaného stolu, tisknouce pod sebou svazek spisů.

Biskup nečetl, nepsal, ani se nerozhlízel po stěnách plných obrazů svatých a světic od nejznamenitějších mistrů, ani se nekochal pohledem na rozkošný francouzský gobelín, znázorňující obléhání Tróje. Přimhouřenýma očima hleděl do dálky. Díval se na plující bílá oblaka na pozadí azurového nebe. Před chvílí jeden z těch mraků se podobal obrovskému netopýru s roztaženými křídly, potom zase od západu připlul fantastický námořní koráb s rozvinutými plachtami. A teď se na nebi objevilo ještě něco podivuhodnějšího: kostlivec, držící v ruce kosu. Takhle někteří malíři zpodobňují smrt.

Smrt!

V biskupovi se na okamžik zatajil dech. Dost často teď mýslíval na smrt. Ne že by se jí chtěl zbaběle vzdát nebo že by po ní toužil, biskup měl život rád, cítil však, jak mu poslední dobou ubývá sil. Dokonce se nejednou přistihl, jak ho unavuje i prohlížení obrazů a jak někdy těžce chápe, o čem s ním lidé mluví.

Smrt. Liechtenstein věděl, že je neúprosná i nepodplatitelná, třeba se i lidé vždycky snažili uprosit ji nebo podplatit. Ani bojovat s ní nemá smysl. Je spravedlivá i nespravedlivá, někdy korunuje vykonané dílo, jindy zasahuje člověka v prvním rozletu. K biskupovi však byla milosrdná; dopřála mu dlouhý věk a dovolila mu, aby slavně dokončil předsevzaté dílo. Díky za to. A přece – ještě tak mnohé zůstalo nedokončeno! Ještě kdyby aspoň pět let počkala!

Liechtenstein teď často zpytoval své svědomí, připravuje si tak odpovědi na otázky, které mu jistě budou položeny, až se objeví před tvář Hospodinovou. Ještě nedávno se nebál předstoupit před Nejvyššího soudce.

Oči biskupovy se svezly na stůl, kde ležela hromádka popsaného papíru. V prvním okamžiku ji mimoděk odsunul daleko od sebe, ale hned ji zas přitáhl blíž.

„Špatně jsi bojoval, biskupe olomoucký! Těžko se budeš zodpovídat!“ promluvil k sobě.

Po těch slovech jako by se do chabého těla vrátila stará energie. Biskup se začal chvějícími se prsty zaměstnávat spisy a znovu pozorně pročítal zaškrtnutá místa. Čím déle četl, tím víc se jeho čelo zakaboňovalo a rýhy podél nosu se stávaly hlubší.

Byly to listy, které inkvizitor Boblig z Edelstadtu posílal Jeho Milosti ve věci čarodějnických procesů losinských se zvláštním zřetelem k třem duchovním, jejichž jména se neustále objevovala ve výpovědích obviněných, především jméno šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera. Bylo tu však i několik listů denunciačního rázu od sobotínského faráře Schmidta i žádost a urgence pražské apelace o vydání téhož děkana inkvizičnímu soudu, podepsaná hrabaty Nostitzem a Lažanským a pánem z Walldorfu. Biskup několikrát přečetl ten hrozný materiál, který mu předložil jeho sekretář Eliáš Isidor Schmidt, ze všeho nejhluběji však jej zasáhl list poslední, v němž Boblig podrobně zaznamenával výpovědi Zuzany Voglickové, mladé kuchařky děkanovy.

„Ach bože!“ vzdychl biskup.

Jak si byl dříve jist, že až do kořene vyhubil kacířství ve své diecézi a že jeho zásluhy budou uznány a odměněny!

Ruka biskupova se mimovolně sevřela v pěst. Přivřel oči a představil si šumperského děkana, jak si ho zapamatoval z poslední audience. Ne, nikterak nevypadal jako arcikacíř! Choval se sebevědomě, bez nejmenšího stínu patolizalství, jímž se obyčejně vyznačují ti, kdo mají máslo na hlavě. Zdálo se, že nelhal. Ani tu mladou kuchařku nezapíral, a co o ní řekl, naznačovalo spíš dobrý skutek než neřest. Ani proti panu Bobligovi z Edelstadtu neútočil, jenom před ním prosil za ochranu pro sebe a pro faráře Kóniga a Pabsta, Pravda, někteří darebáci mívají tvář prostomyslnou a podvodníci mnohdy nosívali masku nejčestnějších lidí. Zdálo se, že děkan nehraje komedii. Biskup se spíš klonil na jeho stranu. Řekl mu proto, dává mu naději, že věrné a horlivé kněze vždy rád přivine na své srdce. Mnoho nechybělo, a byl by tak i učinil. Ještě že si v poslední chvíli uvědomil mládí děkanovy kuchařky. Jak se tehdy klamal! Podle svědectví nejváženějšího šumperského měšťana a jeho manželky, teď i podle výpovědi děkanovy kuchařky je to odpadlík, sluha ďáblův, kacíř nejhoršího zrna, lhář, licoměrník, podvodník, lotr větší než jeden z těch, kteří byli ukřižováni po boku Spasitelově. A biskup olomoucký málem by ho byl přitiskl na svou hrud’! Pěkný to bojovník! Ach, jak lhala, jak hrozně

lhala ta šedivá, tak poctivě vyhlížející hlava! Jak lhal i jeho pevný hlas i veselé, dobrácké oči! Jak snadno se dal olomoucký pastýř přelstít!

Ale brzy se zas objevila před přivřenýma očima biskupovými poctivá tvář Lautnerova a Liechtenstein počal uvažovat poněkud klidněji.

Pravděpodobně původcem všeho zla byla ta kuchařka. Mohl šumberský děkan odolat mladé ženě, o níž sám advokát Boblig píše, že je nadmíru pohledná? Odolával vždy pokušení i biskup Liechtenstein? V dobách, kdy jeho údy nebyly ještě starobou ztuhlé? Bývaly doby, kdy mladý kněz Liechtenstein, aby odolal pokušení, trval na modlitbách, až mívál na kolenou jako svatý Jakub kůži tvrdou jako u velblouda. Nebylo by křesťanské poslat pro toho starého kněze do Šumperka, donutit ho, aby se vyzpovídal, a po účinné lítosti mu udělit absoli? Odpustit mu jako otec ztracenému synu, který po dlouhém bloudění světem se konečně vrátil do otcovského domu?

Biskup se zahleděl na obraz, který už tak dlouho poutal jeho pozornost.

Ale smí tak učinit? Smí biskup dát rozhřešení kacíři? Kuchařku bylo by mu možno odpustit, i jiné těžké hříchy, ale dát rozhřešení spojenectví s ďáblem? Čarodějnicí nedáš živu býti, praví Mojžíš. A on sám snad nebojoval vždy tvrdě proti kacířství? Měl by být jiný právě teď, když se chystá vydávat počet ze svých skutků před soudcem Nejvyšším? Kacíř je nejhorší zločinec, jakého kdy matka zrodila. I nejpotupnější smrt je pro něho trestem nedostatečným, jak často tvrdí svatí Otcové. Je horší samého ďábla, protože ďábel po svém pádu nikdy nebyl uveden v první stav nevinnosti, kdežto čaroděj ano, a to křtem svatým. Čaroděj proto hřeší nejen proti Stvořiteli, nýbrž i proti Vykupiteli! A šumberský děkan nadto přijal i kněžské svěcení!

Hrůza! Je snad takový člověk hoden slitování? Tu neplatí žádné polehčující okolnosti. Habeat sibUht je po jeho!

Biskup prudce zazvonil na stříbrný zvonek a netrpělivě očekával svého sekretáře.

Páter Schmidt přicházel pokorně se skloněnou hlavou; pozvedl ji teprve před Jeho Milostí. V tváři se mu nic nepohnulo, a přece ten chytrý kněz poznal, jaké rozhodnutí bylo učiněno.

„Prozkoumali jsme ty listy a dlouho jsme se rozmyšleli...“ počal biskup téměř slavnostně.

Sekretář si dovolil biskupa přerušit:

„Směl bych Vaši Milost upozornit, že pan Boblig z Edelstadtu sedí v mém pokoji? Je připraven sdělit Vaši Milosti ještě jiné podrobnosti...“

Liechtenstein se zamračil. Napadla mu podivná myšlenka: nenastrojil všechno z nějakých neznámých důvodů s tím advokátem sám sekretář? Ale hned takové podezření odvrhl.

„Ne,“ řekl rázně. „Není třeba. Nechci teď vidět toho člověka!“

Páter Schmidt dostal zlost sám na sebe. Hlupák, jak mohl zapomenout! Biskup Bobligovi neodpustí, že byl v pronásledování kacířů horlivější než on sám!

„Rozhodli jsme se,“ pokračoval biskup, „že nemůžeme déle otálet se sankcemi proti tomu zrádnému knězi, šumberskému děkanovi. Budiž na něho uvalen karcer. Zároveň budiž hned ustanovena inkviziční komise, která přísně vyšetří jeho případ!“

Sekretáři se zcela nepodařilo potlačit spokojený úsměv. Rychle se zeptal:

„Má už Vaše Milost na mysli osoby, které budou tvořit inkviziční kolegium?“

„Ano; jmenuji kanovníka Rehramonta, biskupského sekretáře Schmidta...“

Sekretář se hluboce uklonil.

„... a pak toho vašeho doktora Bobliga, který, jak se zdá, je muž zkušený,“ dodal Liechtenstein poněkud znechuceně.

Sekretář zopakoval všechna jména.

Biskup neposlouchal. Díval se na stěnu, kde vise! znamenitý obraz Návrat ztraceného syna. Pohlédnuv na starcovy ruce, náhle sebou škubl. Něco jako by se v něm hnulo. Pocítil,

že mu proti vůli měkne srdce. Obrátil se k sekretáři a pravil:

„Kolegium doplníme ještě jedním členem, a to naším milým bratrem, mohelnickým děkanem Winklerem!“

Schmidt překvapeně pohlédl na biskupa.

„Winkler je starý druh šumberského děkana,“ vysvětloval Liechtenstein jako na omluvu. „Ať má ten árcikacíř v komisi také svého advokáta! Ať si nestěžuje, že jsme k němu nebyli dost spravedliví.“

„Vaše srdce je, Milosti, přelaskavé!“ pravil pokrytecky sekretář.

Biskup jako by to přeslechl. Pokračoval:

„Nařizuji však, aby se vše dalo bez hluku. Věru že se nemáme čím chlubit!“

Páter Schmidt stál bez hnutí, protože ho biskup ještě nepropustil.

„Víš, synu, co mi napadá? Slova našeho Spasitele, jak je uvádí svatý Matouš ve svém evangeliu: Kdo se hněvá na bratra svého, hoden bude soudu. Musíme soudit bez hněvu. A ty už jdi!“

Sekretář odcházející pokyvoval hlavou. Biskupa ani nepoznával. Tak měkkého ho ještě neviděl. A přece tu nejde jen o nějaký přestupek, ale o zločin ze všech nejtěžších, o prokázané spojenectví s ďáblem!

„Co bys chtěl?“ ptal se ho Hutter; tušil, že se nedoví nic dobrého.

„Přišel jsem vám říci, co si mezi sebou povídají dozorcí. Že prý se již přiznala i Zuzana Voglicková k čarodějnictví a za svého galána jmenovala pana děkana...“

„A ty jsi s ní o tom mluvil?“

„Mě už dávno k vězňům nepouštějí!“

Mladík zmizel ve tmě a Hutter zůstal stát jako sloup mezi dveřmi.

Dorotě se ani slůvkem nezminil o tom, co se dověděl. Celou noc nespal a usilovně přemýšlel, má-li to říci svému příteli Kryštofovi.

Raději ne. Není zdrav a jeho choré srdce by třeba ani nevydrželo novou těžkou ránu.

Před polednem se však přece odebral na děkanství.

Svého přítele zastal u rozevřené knihy, ale sotva asi ji četl. Byl skleslý, zamlklý, odmítl zahrát si v šachy. Ani o městské novinky nejevil zájem.

Kašpar se na něho naoko rozzlobil:

„Takhle už to dál nejde! Musíš co nejdřív zajet do Olomouce a vyžádat si u biskupa novou audienci. Sám jsi říkal, že se posledně k tobě choval sice přísně, ale beze zloby. Ostatně v celé diecézi nemá takového kněze jako tebe!“

Než děkan odpověděl, starý Florián přiváděl nového hosta, mohelnického kantora a regenschoriho Jiřího Kresse. Kantor se přeučtivě ukláněl a hřmotným hlasem vyřizoval pěkné pozdravení od vele důstojného pana děkana Winklera, podáváje zároveň Lautnerovi zapečetěné psaní.

„Od Vojtíška?“ kroutil hlavou šumperský děkan, pohlížeje tázavě na Kašpara.

Ani se mu věřit nechtělo, že by se mohelnický pan bratr hlásil k děkanovi Lautnerovi, když jeho kuchařku má v drápech inkvizitor Boblig. Vždyť od poslední návštěvy v Mohelnici ustaly mezi starými přáteli všechny styky.

Rozpačitě rozpečtil dopis a četl těch několik řádků, napsaných rukou starého přítele:

CARISSME FRATER! Přiblížilo se mohelnické posvícení, a já nemyslím než na Tebe. Posílám Ti tohle psaníčko, abych Tě k nám pozval. Doufám, že PER AMICITIAM NOSTRAM mému pozvání vyhovíš a tak osvědčíš, že se na našich citech nic nezměnilo. Prosím Tě, udělej mi tu radost a dej se vidět. Vzkaz po našem milém kantorovi, zda Tě mohu očekávat. AD AMICITIAM NOSTRAM CONTESTANDAM#. J. V. Winkler.

Lautner nevěřil vlastními očima. Četl ještě jednou, pokyvuje hlavou.

„Co se stalo s panem děkanem? Není snad nemocen?“ zeptal se kantor.

„Kdepak! Náš pan děkan je teď zdrav jako rybička!“

Lautner pohlédl do široké, poctivé tváře kantorovy, ale nenašel v ní ani stopy po přetvářce. Jistě i on ví, jaké trápení má šumperský děkan, a chová se uctivě, jako by se nic nepříhodilo. Ví to dobře i Vojtíšek, a přece poslal tak milé psaníčko. Snad právě proto, aby starého kamaráda v neštěstí potěšil.

Děkanovi bylo náhle, jako by ho někdo pohládl. Jak v myšlenkách ubližoval starému příteli! Zatímco jiní se mu začínají vyhýbat, on dává veřejně najevo, že stojí za ním! Dobré jeho srdce promluvílo. Posledně, když ho navštívil, z Vojtíška zřejmě mluvila nemoc.

Lautner podal list Kašparovi:

„Přečti si, jak mile mě zve Vojtíšek na posvícení!“

Hutter četl a byl rovněž velmi překvapen. Znal dobře zbabělost Winklerovu i jeho snahu stůj co stůj se zalíbit biskupovi. Teď najednou že by se v něm ozvala účast s těžce podezíraným přítelem? Hutter nemohl tak lehce uvěřit v upřímné city mohelnického děkana.

„Pojedeš?“ ozval se suše.

„Jak bych mohl odřít?“ podivil se takové otázce Lautner.

„Mohou tě tam čekat nepřijemnosti, Kryštofe...“

„A to myslíš, že by se mě Vojtíšek nezastal?“

Hutter pokrčil rameny:

„Já na tvém místě bych raději zůstal doma,“ řekl.

Děkan se zakabonil:

„Já vím, Kašpare, ty bys chtěl, abych raději jel do Kroměříže za Jeho Milostí, ale to má čas. Do Mohelnice přijede jistě i někdo z biskupství. Bude-li tam pan kanovník Rehramont nebo pan notář Schröffel, nebudu možná ani muset do Kroměříže za panem biskupem!“

„Ano, pan kanovník i pan notář slíbili, že přijedou,“ dotvrzoval Kress.

„Vidíš?“ zvolal radostně Lautner k Hutterovi.

A obrátiv se ke kantorovi, děkoval mu za vyřízení vzkazu a začal shánět, čím by ho uctil.

Hutter využil té chvíle a měl se k odchodu.

„Jen abys dobře pořídil!“ pravil děkanovi na odchodu.

Bývalý soudce se nemohl zbavit tíživého dojmu. Jak měl uvěřit, že právě děkan Winkler se v této době tak okatě přihlásí k starému přátelství s Kryštofem, když inkvizitor Boblig pomocí vynucených svědectví ho chce usvědčit z černé magie?

Za dva dni šumperský děkan v lehkém kočárku vyjel do Mohelnice.

Florián, když zvěděl, kam jedou, velkou radost neprojevoval. Věděl dobře, jaké to bývá o mohelnickém posvícení. Kočí a sluhové dostanou sotva oblíznout kost! Byl nevrlý a nemluvný. Dlouho to však nevydržel. Když projeli městskou bránou, pověděl děkanovi poslední novinku:

„Ten lotr Boblig dal zapečetit dům barvíře Sattlera, jemnostpane!“

Děkan myslil na radostnější věci, ani osud nešťastného přítele ho teď zvlášť nedojal.

„Však jej zase odpečetí!“ odpověděl ledabyle.

„Moc věcí se tam už ztratilo ...“

„Jednou je barvíř dostane zpět i s úroky!“

Florián se ohlédl na jemnostpána; nepoznával ho.

Den byl jako pozlacený. V řídkém podzimním vzduchu, prohrátém sluncem, podobaly se všechny zvuky hudbě. Právě kdesi zahlaholily zvony, a bylo to, jako by někdo hrál v dálce na harfu. Jasně zelenou barvu už vystřídala okrová žlut', karmínová červen, někde i čern čerstvě zoraných úhorů. Strakatý dobytek se volně pásal na lukách a malebně oživoval krajinu.

Lautner po chvíli sám oslovil mrzutého Floriána:

„Nemyslíš, brachu, že Pánbůh je přes míru dobrotivý? Rozhlédni se kolem sebe. Jaká krása všude! Pravda, brzy to přikryje sníh. Zjara ale se všechno obrodí a z každého semínka, z každého kořínku vzejde nový život. A není nikoho, kdo by tomu mohl zabránit!“

Florián neodpovídal, hleděl upřeně na pohupující se zadky koní. Potom otočil hlavu k jemnostpánovi:

„A co je nám všechna ta krása platná! Turek prý zase hrozí našemu císaři. Povídá se, že na uherských hranicích jsou již šarvátky!“

Děkan byl nepříjemně vyrušen ze své elegické nálady.

„Na uherských hranicích, Floriáne, nestojí Turek, ale hrabě Tókóly se svými kuruci.“

„Čert jako ďábel!“ odplivl si kočí.

„Čeho se bojíš? Ty už na Turka nebo na kuruce nepůjdeš.“

„Kdoví? Od té doby, co nám odvedli pannu Zuzanu, mě už v Šumperku nic netěší.“

Děkanovi jako by ostrý hrot vnikl do nezacelené rány. Zuzana! Jak rád by jí pomohl! Určitě o ní promluví s kanovníkem Rehrmontem! Ale turecké nebezpečí už mu nechtělo z hlavy.

„A kam bys chtěl jít, Floriáne?“ pravil po chvíli. „Kdo by se staral o naše koníčky?“

„Myslíte, jemnostpane, že jsem už moc starý? Starý jsem dost, ale ještě bych zastal dva takové uvozďence, které páni posílají na vojnu. Po vašich koních by se mi stýskalo, to je pravda, ale císař pán by mi dal jiného!“

Jakými hloupostmi se Florián zabývá, myslel si děkan.

Cesta ubíhala a brzy se objevil stříbrný pruh řeky Moravy i červená věž mohelnického děkanského kostela. Florián švihl do koní.

Před budovou děkanství stál děkan Winkler v nové sutaně. Otevřel zešíroka náruč a hlučně vítal milého hosta. Přivínil ho na hrud' a bratrsky políbil na obě tváře. Srdečnými slovy děkoval za poctu. Lautner si vzpomněl na Huttrovo varování. Bylo to směšné. Ne, je to starý Vojtišek, posledně z něho mluvila jen zlá nemoc!

Lautner přijel až po slavných bohoslužbách. Hosté se již shromáždili ve velkém pokoji. Byl přeměněn v hodovní síň, vyzdoben chvojí a vykouřen jalovcem. Všichni hlučně a radostně vítali vzácného přespolního hosta. Kromě kněží z mohelnického děkanátu, hubených i vypasených, byl tu i farář Čičatka z Kopřivné, postřelmovský farář Pudlo, farář Šustek, mohelnický purkmistr Nekvapil, několik radních pánů, biskupských úředníků, zejména mírovský hejtman pan Kotulínský z Kotulín, pan regenschori Kress a jiní. Marně však děkan Lautner hledal mezi hosty kanovníka Rehrmonta, biskupského notáře.

Hostitel zval ke stolu. Svého milého přítele, děkana šumperského, posadil po své levici.

Hostina byla skvělá, ani jako by to nebylo na Mohelnici.

Zábava se brzy rozproudila a ze všech míst se ozýval veselý hovor a smích. Jeden přípitek následoval za druhým. Děkan Winkler, obyčejně mrzutý a hekající, tentokrát jen zářil. Ustavičně pobízel hosty k jídlu, nabízel šnupeček znamenitého tabáku a zvedal sklenici, víc než se slušelo jeho věku i nemoci.

Když se v pokoji objevila jeho stará principálka Kačenka, připil jí jako svému strážnému anděli.

Ihned se zvedly poháry a mladičká mohelnická kaplan pronesl malou řeč:

„Carissime. Tvrdívá se, že myšlenky se podobají vejci, stromovým kořenům, prameni. K čemu však přirovnat tyto do červena upečené husy, kachny, kuřata a kapouny, tyto výtečné okořeněné klobásy, které Deo juvante, s pomocí boží, pro naše bezedné žaludky připravila zbožná panna Kačenka? Jedině k velkým vítězstvím makedonského krále Alexandra. Pročež připijme na zdraví panny Kačenky, která tak slavně zvítězila nad rozličnou havětí a bohdá zvítězí i nad našimi žaludky!“

„Prositi!“ ozvalo se ze všech stran, až okna zadrnčela.

Děkan Winkler si první přit'ukl se svou principálí:

„Bibamus, Kačenko, bibamus!“

I šumperský děkan v té společnosti zapomněl na své trápení a velmi se rozveselil. Jedl a pil s velkou chutí. A Vojtišek ho stále pobízel, vybíraje mu nejlepší kousky, až se Lautner musil bránit:

„Já se už v mých letech, bratříčku, musím řídit podle slov našeho Spasitele: Ani moc, ani málo. Držet se zlaté střední cesty, ve všem vždy asi tak uprostřed. A to také rádím vám všem. Střední cesta – zlatá cesta. Jen si vzpomeňte! V betlémském chlévě ležel Ježíšek uprostřed mezi oslem a volem, v chrámě jeruzalémském ho našla jeho matička uprostřed doktorů, býval vždy uprostřed svých učedníků a zemřel na kříži uprostřed dvou lotrů. A tak i já, přidržuje se prostředka, vezmu si ještě prostředek té krásné husičky, který má tak krásné jméno – biskup!“

Hosté se rozesmáli, jen hostitel se trochu z?kabonil, ne kvůli tomu oslu nebo volovi v chlévě betlémském nebo kvůli dvěma lotrům, ale zdálo se mu neuctivým mluvit o husím zadku jako o biskupu.

Po celou hostinu se nikdo ani z dálky nezmínil o čaroděj nických procesech losinských, o inkvizici v Šumperku nebo o panu Bobligovi z Edelstadtu. Lautner to považoval za velkou ohleduplnost ke své osobě a byl za to všem vděčen.

Tím více se rozveselil.

Řeč pak přešla na Turka, na Tókólyho i na nový zákaz dovozu všeho francouzského zboží. Mluvílo se o tom, jak se teď všude zavádí francouzský кроj místo starého španělského, jak se na zámcích a u dvora zavádějí nové tance, jako retirády, reverenci, kaprioly, menuety d'amour, jak se teď páni učí elegantně chodit, podávat dámám rámě, šňupat i zacházet s okuláry, aby byli á la mode. A co jiného může přijít z Francie než sodomá?

Začalo se stmívat, první svíčky již dohořely. Někteří vzdálenější hosté se počali loučit. Bylo třeba vypít poslední skleničku.

Děkan Winkler přinesl objemnou baňatou flaši a počal nalévat hostům, kteří ho obklopili, medově žlutou, libě vonící pálenku.

„Doufám, že budu pochválen,“ usmíval se děkan blaženě. „Je to – puškvorcová kořalíčka!“

Opravdu, takový nápoj ještě nikdo nepil; i samé jméno puškvorec bylo nové.

„Je to z kořenů rostliny, jejíž vlast je v Turecku,“ vysvětloval Winkler, „její blahodárné účinky znali už staří Řekové a Římané. Znamenitě prý podporuje trávení!“

„To věru budeme potřebovat!“ ozval se kdosi.

Pánové stojíce čichali k vonícímu likéru. Děkan Lautner podržel trochu kořalky na jazyku a znalecky vychutnával.

„Výborné, ale i nebezpečné,“ poznamenal.

„Myslíte, že nás porazí?“

„Dovolíte-li, pánové, dal bych vám hádanku,“ zvolal šumperský děkan. „Zdali víte, jaké zvíře je člověk: dvounohé, třínohé nebo čtyřnohé?“

„Po tomhle trunku patrně čtyřnohé!“ zahlaholil mohelnický purkmistr.

„Dvounohé, držíme-li se Pisma svatého,“ pravil postřelmovský farář.

„Ani tak, ani tak,“ vysvětloval Lautner. „Nejdřív je člověk čtyřnohý, když je dítětem, ve zralém věku je dvounohý, v stáří, když se opírá o hůl, je třínohý. Někdy ovšem i v dospělosti chodí po čtyřech, a tuhle Vojtišek se chce o to stůj co stůj postarat. Vivat decanus Georgius Adalbertus Winklerus!“

Jak děkan Lautner zvedal k ústům skleničku, kterou mu mohelnický pan bratr znovu naplnil, všiml si, že do pokoje vešel myslivec, nesoucí na talíři jakýsi dopis. Talíř s dopisem položil na místo, kde po celou hostinu seděl šumperský host.

Ještě nějaké překvapení, napadlo děkanovi. Sel ke stolu a vzal do rukou velkou obálku. Ano, bylo na ní napsáno jeho jméno. Obrátil ji a na rubu uviděl červenou biskupskou pečeť. To již nevypadalo na žert. Rozhlédl se kolem dokola a uviděl, že ho všichni napjatě pozorují. Na žádné tváři nespátl úsměv. Co to má znamenat? Něco příjemného, nebo nepříjemného?

„Dopis od Jeho Milosti!“ pravil stísněně.

„Rozlom pečeť a čti!“ vybídl přítele děkan mohelnický.

Chvějícíma se rukama Lautner rozpečetil dopis, rozevřel list a jal se číst. Hned po prvních slovech se jeho oči začaly rozšiřovat. Černá magie ... Zločiny proti Bohu všemohoucímu... Zřeknutí se církve svaté... Petrovy kameny ... Není možné! Lautner pohlédl na pečeť a na dopis. Pečeť byla biskupská a podpis rovněž. D. G. Episcopus Carolus Secundus comes de comitibus de LiechtensteinCastelcorn...

Lautnerovo srdce se na okamžik zastavilo. Roztřásl se jako v zimnici, nohy ho nemohly unést. Opřel se o stůl, aby neupadl.

Zoufalým pohledem se rozhlédl po společnosti.

„Co to všechno má znamenat?“ tázal se příškrčeným hlasem, pohlížeje z jednoho na druhého.

Všichni klopili zrak, nikdo se neodhodlal k odpovědi.

Až pak za všechny promluvil obrovitý hejtman Kotulínský z Mírová:

„Znamená to, Důstojnosti, že jste z rozkazu Jeho Milosti zatčen. Bylo mně poručeno, abych vás neprodleně dopravil na Mírov!“

Teprve teď Lautner v plném dosahu pochopil, co se stalo. Nalíčili na něho past. Jen proto ho Winkler vylákal do Mohelnice, neboť Jeho Milost se bála dát ho zatknout v Šumperku. Všichni, s nimiž stoloval, to věděli, a přece se po celou hostinu chovali jako nejlepší přátelé! Zrádci! A největší zrádce – Vojtišek. Jaká podlost! Mezi tolika spolubratry se nenašel ani jediný, kdo by ho slůvkem nebo gestem varoval. Kdo si takovou podlost mohl vymyslet? Jen sám ďábel, nebo Boblig! Ano, ten! Stojí jistě v pozadí a děkan Winkler se jen řídí jeho pokyny.

Lautner se trochu sebral. Předstoupil před Winklera a pravil mu tváří v tvář:

„Protestuji proti takovému podlému jednání. Vlákals starého přítele do svého domu jen proto, abys ho mohl vydat do rukou biskupských myslivců. Žádný hampejzník nebo nedověšenec by se za takový čin nemusil stydět. Poskvrnils čest celého kněžského stavu, zrádče!“

Winkler nebyl schopen slova, jen polykal sliny. Lautner se pak obrátil k ostatním:

„A co vy? Mlčíte jako němí. Místo abyste bránili člověka, jemuž se děje krivda, klopíte oči. Proč nezabráníte mírovskému hejtmanovi, aby zneuctil tento dům? Či je to dílo?“

Nikdo nepromluvil ani slova. Lautner se znovu obrátil k mohelnickému děkanovi:

„Tvoje? Pak jsi horší než Jidáš! Líbal jsi mě na obě tváře a posadil u stolu vedle sebe. Nazývals mě bratrem!“

Winkler, v obličeji rudý, byl konečně schopen promluvit:

„Ano, býval jsi mi bratrem, ale už nejsi...“

„Proč?“ přerušil ho Lautner. „Protože mě křivě obvinili? Ještě nikdo mi vinu nedokázal! Hle, láska bratrská!“

„Dokáže-li se tvá nevina, budu první, kdo tě odprosí. Kleknu před tebou na kolena. Teď jen plním rozkaz Jeho Milosti.“

„Zradu neomluvíš!“

Do pokoje vešli čtyři myslivci, ozbrojení nabitými puškami, a obklopili šumperského děkana. Na pokyn hejtmánův chopili se zatčeného a surově ho vyváděli. Děkan Lautner už neprotestoval, ani se nebránil.

Před děkanstvím byl připraven vůz krytý plachtou. Myslivci vysadili zajatce do vozu a sami také rychle nasedli. Vozka práskl do koní a vůz se rozejel. Městská brána byla otevřena a za ní čekalo osm ozbrojených jezdců. Ihned obklopili vůz. Nějakou chvíli počkali, než na krásném vraníku přiklusal hejtmán Kotulínský. Potom se celý konvoj za světlé měsíčné noci pustil údolní cestou k Mírovu, pevnému hradu biskupa olomouckého.

Starému Floriánovi bylo divné, že tentokrát v čeledníku i kočím a sluhům bylo předkládáno mnoho dobrého jídla i pití. A ještě podivnější bylo, že se tu přizívalo i několik mírovských myslivců. Když kvečeru zašel do čeledníku mírovský hejtmán pan Kotulínský a vyzval myslivce, aby byli připraveni, Florián už neměl stání. Vyšel z čeledníku před děkanství. Do oka mu padl krytý vůz, stojící při hřbitovní zdi. V takovém obyčejném voze jistě nikdo z hostů nepřijel. Na koho čeká?

Do čeledníku se již Florián nevrátil, potuloval se před děkanstvím, aby zvěděl, co se bude dít.

Dočkal se. Čtyři myslivci z děkanství vyváděli prostovlasého jemnostpána!

Než se kočí vzpamatoval, byl jeho pán vsazen do vozu a vozka práskl do koní.

Všechno se odbylo v několika málo minutách.

Florián chvíli stál jako zkamenělý, ale pak jako starý armalista začal rychle jednat. Rozběhl se do maštale ke svým koním a zapřáhl je do kočárku. Aniž komu co řekl, nasedl a rozejel se k Šumperku.

Už svítalo, když stanul před Kašparem Huttrem.

Bývalý soudce, když uslyšel, co se stalo, jen silněji stiskl zuby. Všechno bylo mnohem horší, než očekával. Chvilí nevěděl, co počít, ale když se vzpamatoval, řekl Floriánovi:

„Něco bys měl ještě udělat. Zajed' k panu faráři Kónigovi do Losin. Možná, že dosud není pozdě!“

„A potom?“ otázal se kočí.

„Potom uvidíme!“

Florián se nehýbal.

„A co budu dělat já bez jemnostpána?“

„Ty už, Floriáne, budeš vědět!“

Starý voják něco zabručel, sešel ke kočáru, usedl na kozlík a práskl do koní, ačkoli je nikdy předtím neuhodil, a hnál je k Velkým Losinám.

– 32 –

Nebezpečná věc

Nikdo nevěděl, odkud se vzala ta překvapující zpráva o zatčení děkana Lautnera, nikdo také neznal podrobnosti; celý Šumperk však zachvátilo vzrušení. Remeslníci opouštěli své veřtaty, kramáři vycházeli před krámy, ženy zapomínaly na domácí práce. Jeden druhému sděloval tu neuvěřitelnou novinu, ale každý jí věřil jen napůl, vždyť děkana všichni měli rádi, hluboce si ho vážili a litovali ho, když viděli, jak poslední dobou schází. Že by i jeho inkvizice obvinila z čarodějnictví? To se zdálo nepodobné pravdě. Kněz přece má moc vládnout nad ďáblem, proč by se mu dával do služeb?

Prýmkař Bittner a soukeník Welzl se rozhodli zajít na děkanství a přesvědčit se, co je pravdy na těch povídkách. Cestou se k nim přidal i pernikář Fricek Winter, švec Šimon a jiní, takže v Kostelní ulici čítal zástup již několik desítek hlav.

Vrata děkanství byla uzamčena. Fricek Winter mohl utrhnout zvonek, a nikdo se v okně neukázal. Švec Šimon zatím vnikl do maštale na dvoře. Koně byli pryč, kočár také, a po starém Floriánovi ani stopy. To dokazovalo, že se pan děkan dosud z mohelnického posvícení nevrátil.

Objevil se kostelník. Tvrdil, že pan děkan už měl být dávno doma, protože před svým odjezdem připomínal, že ranní mši svatou bude dnes sloužit v obvyklou hodinu. Když nepřijel, něco není v pořádku: buď se zdržel, nebo onemocněl, nebo se mu také mohlo něco přihodit cestou.

Kdosi vykřikl, že prý žena branného v noci dvakrát pouštěla Floriána, jednou do města, podruhé z města. Kam jel? Odvážel někoho nebo něco? Byl-li Florián v městě bez pana děkana a zase odjel, aniž zanechal nějaký vzkaz, je to velmi podezřelé. Lidé vyslovovali různé domněnky, ale žádná je neuspokojila. Nad děkanovým zmizením se vznášelo tajemství. A tajemství vzrušuje a dráždí.

Zástup se vracel na náměstí. Před radnicí Fricek Kuchyňka navrhl, aby se šlo za panem syndikem Fladem, ten že by mohl o panu děkanovi něco vědět. Za obecného souhlasu se Fricek, doprovázený několika sousedy, vypravil do radnice.

Syndikus Sebestián Flade, když se před ním pernikář s tvářemi jako mazanec objevil, díval se jako pes po výprasku.

„Přišli jsme se zeptat, kde je pan děkan?“ spustil dost zhurta Fricek.

„Já nic nevím, sousedé. Jen jsem slyšel, že odjel do Mohelnice na posvícení,“ těžce ze sebe soukal syndikus.

„Po městě se říká, že ho v Mohelnici zavřeli!“

„Také už jsem to slyšel od své ženy,“ přiznával neochotně Flade.

„Proč by ho zatýkali? Nemá v tom snad prsty pan inkvizitor?“ ptal se dál pernikář.

Flade se snažil zachovat klid, ale židle s vysokým opěradlem, na které seděl, mu připomínala křeslo v mučírně, pobité spoustou hřebíků. Vystával na něm pot, neboť dobře věděl, že děkanovo zatčení, ukáže-li se skutečností, může být jen dílem Bobligovým. Jako člen inkviziční komise byl při tom, když inkvizitor kladl o děkanovi otázky Kašparu Sattlerovi, jeho manželce, naposled i Zuzaně Voglickové a Lízli. Pohlédl oknem a uviděl před radnicí pobouřený zástup, který již čítal jistě na sto hlav. Stačilo, aby někdo mezi lid vrhl několik zápalných slov, a chlapi mohou vzít radnici útokem a osvobodit vězně. Ani jeden z městských biřiců nebo dozorců by se jim nepostavil na odpor! Znal jejich statečnost. Jak jen ten dav dostat co nejdál od radnice?

„Možná, že knížecí soudce pan Gaup bude vědět víc. Jeho byste se měli zeptat,“ pravil, tváře se nešťastně.

„Dobrá, půjdeme tedy za panem Gaupem,“ prohlásil hned Kuchyňka.

Deputace hřmotně opouštěla kancelář. Pan Flade si otíral pot; získal čas, a tak snad zachránil radnici.

Venku se ozval hlomoz. Slyšel, jak lidé vykřikují:

„Gaup! Gaup!“

Všechny překřičel švec Šimon:

„Nač máme chodit za panem Gaupem, když se můžeme zeptat přímo toho břichatého plešivce Bobliga?“

Dav s tím ihned souhlasil a hnul se směrem k domu, ve kterém Boblig z Edelstadtu bydlil.

V podloubí před novým Gaupovým domem stráž v podobě mušketýra Bárty však nestála, dům byl uzamčen.

Inkvizitor se svým pomocníkem byli zřejmě pryč. Jistě mají nečisté svědomí. Co teď? Ani perníkář Winter, ani švec Šimon si nevěděli rady.

Tu někdo vzkřikl:

„Gaup!“

Opravdu, k zástupu se blížil knížecí soudce v bílé paruce, v modrém soukenném kabátě a v lesklých střevících. Snažil se, aby vypadal co nejdůstojněji, ale barva v jeho obličejí prozrazovala strach. Nebo že by se tak příliš napudroval?

„Co se tu děje?“ zvolal příškrčeným hlasem.

Najednou v celém zástupu nebylo nikoho, kdo by si troufal položit otázku knížecímu soudci. Gaup si hned uvědomil svou převahu, a barva se mu vrátila do obličejí.

„Rozejděte se, sousedé! Každý jděte po své práci!“ nařizoval.

Vzadu se ozval vysoký ženský hlas:

„My chceme zpátky pana děkana! Jestli ho v Mohelnici zavřeli, ať ho hned pustí!“

„Jak to víš?“ zahřměl Gaup a tváře mu zbrunátněly. „To je jen ženské klábosení. Kde husy, tam smrad a štěbety, kde ženské, tam svár a klevety. Jděte domů, pan děkan se vrátí!“

Teprve teď si dodal odvahy Fricke Kuchyňka:

„Po městě se říká, že by pan inkvizitor rád dostal do arestu i našeho děkana. Dokud v městě inkvizice nebyla, měli jsme svatý pokoj. Teď každý chodí, jako by mu kapalo z nosu, jeden se dívá na druhého kyselým okem. A ještě horší je inkvizitorův hrbatý pomocník, kterého Pánbůh zbytečně nepoznamenal. Lidé už aby se báli chodit do hospod ...“

Tu zahlaholil i švec Šimon:

„Však to pan inkvizitor nedělá zadarmo, a ostatní jakbysmet!“

„A my sušíme huby!“ vybafl pekařský tovaryš.

„Páni si přiškrabují kdejaký krejcar!“

„Kdyby to byly jen krejčárky! Celé tolary si přiškrabují!“

Soudce Gaup nervózně přešlapoval. Takové buřičské řeči na rynku a v jeho přítomnosti! Pod těžkou parukou mu vystával pot.

A přicházeli další sousedé a sousedky; zástup rostl a byl stále neohroženější.

„Z domu barvíře Sattlera ukradli kdeco!“ zapištěl znovu vysoký ženský hlas.

Byl to hlas staré Rohmerky, která dlouhá léta sloužila u Sattlerů. Ta to musí vědět! Poznal ji už i pan Gaup, který s Bobligem nejednou vnikl do barvířova domu bez ohledu na pečeti. Byl to útok přímo proti němu. Musil babu stůj co stůj zastrašit:

„Ukaž se, ty štěkno, a řekni mi do očí, nač si vlastně stěžuješ!“

Ale davem to zahučelo, sem tam se zvedly i ruce se zaťatými pěstmi. Gaup najednou ztratil kuráž a rozhlížel se, kudy by se dalo utéci.

A tu nenadále mu přišla pomoc. Z dolního konce náměstí přibíhal kožišník Tomáš Groger a volal:

„Pan děkan přijíždí!“

Gaupovi se vrátila barva do obličejí. Otíraje si tváře velkým facalitem, volal:

„Tak vidíte, hlupáci!“

Nikdo ho však neposlouchal, všechno se hrnulo na dolní konec, každý chtěl děkana přivítat.

Kočár jel do kopce krokem. Ale to přece nejsou děkanovi koně, uvědomovali si mnozí. Takové nedoživené herky šumperský děkan nikdy neměl.

Kočár vjel na rynek. Místo děkana Lautnera v něm však seděl – sobotínský farář Schmidt a po jeho boku kaplan Mosig. Farář seděl vzpřímeně, natahoval dlouhý krk, v jeho hubeném zažloutlém obličejí svítily baziliščí oči. Když spatřil takový zástup měšťanů, měl za to, že ho Šumperčané přišli přivítat. Brzy si však uvědomil, že ani jedna z těch tváří se neusmívá. Jeho pohled zrozačtil.

Lidé nechápali, proč sobotínský farář právě dnes tak slavnostně přijíždí. Jindy obyčejně přicházel pěšky. Dav se rozesupoval před spřežením, ale nikdo nezvolal VivaU, nikdo ani neobnažil hlavu před tím přehorlivým knězem, který se v ničem nepodobal děkanu Lautnerovi.

Knížecí soudce Gaup si ovšem lehce spočítal, kolik uhodilo. Nemeškal a nadběhl si Hradební ulicí k děkanství. Když

pak kočár dojel před vrata doširoka rozmáchlé budovy děkanství, vítal už soudce Gaup sobotínského faráře.

„Dovolte, Důstojnosti, abych vás v Šumperku přivítal místo pana děkana, který se dosud nevrátil z Mohelnice,“ mluvil Gaup, jako by se ničeho nedomýšlel.

„Nečekejte ho!“ odpověděl úsečně farář Schmidt.

„Vidím, že byste rád, Důstojnosti, na děkanství. Vrata jsou však uzamčena...“

„Mám klíče s sebou!“

Na tvářích Gaupových se objevil předstíraný údiv:

„Jakže?“ zvolal.

Páter vysoko zvedl obočí, což patrně mělo znamenat úsměv:

„Byl jsem Jeho biskupskou Milostí pověřen správou šumperského děkanství za nepřítomnosti Kryštofa Lautnera.“

„To znamená, že se pan děkan tak brzy nevrátí?“

„Nedoufám v to!“

Tu se již kaplanu Mosigovi podařilo otevřít vrata, a oba kněží vstoupili do děkanství. –

Usídlení neoblíbeného sobotínského faráře na děkanství velmi jasně dokazovalo, že zprávy o uvěznění děkana Lautnera se zakládají na pravdě. Pro Šumperčany to byla rána nemalá. Avšak po bojové náladě mezi nimi už nebylo ani stopy, všichni najednou vypadali schliple a nešťastně. I Fricek Winter zalezl do svého veřtatu, mačkal z perníkového těsta v dřevěných formičkách srdce a panáky a vůbec s ním nebyla řeč.

V městě zas zakypěla práce a na první pohled se mohlo zdát, že se nic neobyčejného nepříhodilo. Ale jak se jen slunce sklonilo k obzoru a na zkomolené věži farního kostela se rozklínal „Michael“, kdekdo spěchal do své oblíbené pítelny, aby zapil zlost, a také aby se dověděl poslední noviny, ač byla malá naděje, že budou dobré. –

Kašpar Hutter, který jediné mohl ukojit zvědavost šumperských měšťanů, a rozvázný radní Jindřich Pešek místo někde v hospodě seděli v zadním pokojíku pláteníkova bytu v nejdůvěrnějším rozhovoru, kterému nesměla být přítomna ani Peškova žena Marie. Hutter vypověděl radnímu vše, co souviselo s děkanovým zatčením.

„A vrátil se již Florián?“ zeptal se pláteník, když Hutter domluvil. Byl by chtěl od kočího na vlastní uši slyšet, jak to bylo v Mohelnici.

„Ten se asi sotva vrátí!“

Pešek, který míval na vše pohotově řešení, tentokrát dlouho mlčel. Usilovně přemýšlel, co by se dalo dělat. Vyslat deputaci ke knížeti Liechtensteinovi? Nebo k císaři? Ale koho? Kdo se odváží jít?

Hutter přerušil mlčení:

„Musíme si uvědomit, že všem, kdo bývali často v děkanově společnosti, hrozí nebezpečí. Boblig bude potřebovat další svědky...“

„Tedy budeme svědčit!“ utrl se bezmála Pešek. „Je naší povinností říci každému do očí, že na obviněních proti panu děkanovi není ani zbla pravdy!“

Hutter se hořce usmál:

„Zapomináš, že jde o inkviziční soud, a že jeho direktorem je Boblig. Nepřipustí tě k svědectví, dokud se sám nedoznáš ke spojenectví s ďáblem!“

Pláteník pochopil, co má Hutter na mysli. Sevřel rty a hrábl si do vlasů.

„Myslíš, že by i mě mohl donutit, abych vypovídal, co není pravda?“ pravil po chvíli.

„To nevím. Před torturou nikdo o sobě neví, jak je silný. Ale o to teď nejde. Důležité je, že Boblig potřebuje další svědky, a že sotva se bude chtít spokojit s leccjakými lidmi!“

„Rozumím,“ řekl skrz zuby Pešek.

„Dále je jisté, že si Boblig, který ví, jak rychle vydělat velké peníze, bude vybírat lidi, kteří po sobě něco zanechají!“

Pláteník pohlédl ostře na Huttra:

„Chceš mě varovat jako děkana Lautnera? Přišels i mně říci, že mi hrozí nebezpečí?“

Kašpar jen pokrčil rameny a sklopil zrak:

„Myslím, že bys s tím měl počítat. Kdybych já byl na tvém místě, neotálel bych a třeba hned zítra bych se vydal na dlouhou cestu za obchodem. Větší část peněz bych uložil u některých ze svých dobrých přátel, a to co nejdál od Šumperka.“

Pešek vstal a chvíli přecházel po pokojíku. Mračil se a usilovně přemýšlel. Konečně se zastavil:

„Řekni mi, proč ty neutíkáš? Byl jsi nejdůvěrnějším děkanovým přítelem...“

Hutter se usmál:

„Spoléhám jen na jednu věc: nemám žádný majetek, který by Bobligovi stál za to!“

Pešek dlouho, dlouho chodil po pokoji. Potom se zadíval Kašparovi do očí:

„Děkuji ti za radu, ale – neuteču! Všechno je přece nesmysl. Kdo mně může dokázat, že jsem byl ve spojení s nějakou nečistou mocí? Takového bych opravdu rád viděl!“

Hutter jen vzdychl:

„Radil jsem Kryštofovi. Neuposlechl...“

Pešek jako by ho neposlouchal. Mluvil spíše k sobě než k svému hostu:

„Nejsem přece žádný kluk, abych utíkal před takovým lotrem nebo před těmi, kteří mu pomáhají! Zač bych stál ve vlastních očích? Ne, ne, milý Kašpare, Jindřich Pešek před Bobligem z Edelstadtu utíkat nebude. A bude-li třeba, postavím se mu. Někdo se mu postavit musí!“

„Věc je velmi nebezpečná, Jindřichu!“

„Viš, nač jsem si vzpomněl?“ usmál se pláteník. „Jak před časem vyprávěl Lautner, že prý jednou svatý Pavel, když přišel do Efesu, vyháněl z chrámu bohyně Diany kramáře, kteří tam prodávali všelijaké zázračné obrázky a agnuský

proti nemocem. Kramáři obžalovali svatého Pavla, že prý znehodnotil jejich zboží tím, že vzal lidem víru v jeho zázračnou moc. Neděje se něco podobného, Kašpare, u nás? Není už na čase, aby někdo odhalil toho hnusného advokáta jako šejdiře a podvodníka?“

Bývalý soudce hleděl pln obdivu na toho váženého muže s prošeďivélou kšticí, který se dosud věnoval výhradně svým obchodům a jen zcela výjimečně zasahoval do věcí veřejných. Teď byl rozhodnější a odhodlanější než sám děkan Lautner. Přesto, aby upokojil své svědomí, Hutter považoval za nutné ještě jednou ho varovat:

„Může to být tvá záhuba, Jindřichu!“

„Snad. Ale může to být také mé vítězství. A možná, že vůbec nic nebude!“

„O tom velmi pochybuji!“

„Tím spíš tedy musí být v Šumperku někdo, kdo před povinností neuhne!“

„Rozumím ti, Jindřichu,“ pravil dojatě Hutter a chopil se pláteníkovy pravičky, aby ji stiskl.

– 33 –

Tolik lízí!

Dny ubíhaly a jeden se podobal druhému jako pšeničná zrna na dlani. Nešťastný šumperský děkan Lautner je trávil za silnými zdmi mírovského hradu v ubohé cele s prostým ložem, stolkem a hrubou židlí. Přešlo již první rozčilení ze strašné pohany, které se mu dostalo na mohelnické faře, a mohl nyní poněkud klidněji uvažovat o svém osudu. Posilu čerpal z bible, která patřila k vězeňskému inventáři, i vírou, že jeho přátelé ho neopustí. Dvakrát ho navštívil ředitel biskupské inkviziční komise pan Boblig z Edelstadtu. Při prvním shledání snažil se ho úlisnou řečí přesvědčit, že si může značně polehčit, a snad i zachránit život kajícím doznáním. Když ho vězeň neuznal ani hodná odpovědi, podruhé použil hrozeb. Ale ani jimi nic nepořídil.

Lautner si od hejtmána Kotulínského vyžádal papír a psací potřeby. Celé dni pak skládal pro biskupa obšírnou apologii. Jak litoval, že nemá po ruce svou knihovnu!

Potřetí se Boblig dostavil s opisy výpovědí svědků, usvědčujících děkana z černokněžnictví. Ale ani to nezlomilo vězňovu víru v spravedlnost. Pravda, nespolehal na Bobliga, spíš na biskupa, který nakonec musí prohlédnout inkvizitorovu falešnou hru. A také Kašpar Hutter jistě nezahálí.

Blížily se vánoce. Jednoho dne naložili mírovského vězně na vůz a za třeskutého mrazu ho odvezli do Losin ke konfrontaci.

Před celou inkviziční komisí vypovídali čtyři svědkové, z nichž nejpovolnějším Bobligovým nástrojem se ukázal bývalý zámecký sklep mistr Stubenvoll. Říkal Lautnerovi do očí takové nepravdy, že ani dítě by jim neuvěřilo, ale kanovník Rehramont, děkan Winkler i sekretář Schmidt se tvářili zcela vážně. Když se obviněný obrátil přímo na kanovníka a upozornil ho, jaké odporné komedie se účastní, kanovník přerušil výslech a kázal vězně odvést do cely.

Uplynulo dalších několik neděl. Znovu přijeli myslivci pro vězně a za tmavé noci ho odvezli do Šumperka.

Jako prvního svědka dozorci přivedli seschlého, ohnutého starce, spoutaného na ruku i nohou. Kráčel potácivým krokem a bylo vidět, že se sotva drží na nohou. Hleděl úporně k zemi.

Inkvizitor ho napřed napomenul:

„Kašpare Sattlere, chceš-li dojít věčného spasení, musíš vypovídat jen čistou pravdu!“

Lautner v úžasu hleděl příteli na ústa. Tento ubohý stařec že je barvíř Sattler? Býval rovný jako jedle, hlavu nosil zpřímá, jeho tváře vždy pokrýval trochu lišácký úsměv. Co řekne?

„Už jsem ji pověděl.“

Byl to Kašparův hlas, ale jako by mluvil ze záhrobie. Lautner se zachvěl. V Losinách proti němu vypovídali cizí lidé.

Bude stejně svědčit i Kašpar? Bude mít děkan dost sil, aby vydržel takovou konfrontaci?

„Poznáváš, Kašpare Sattlere, děkana Kryštofa Lautnera? Zvedni hlavu a podívej se mu do očí!“

Barvíř poslechl; jeho pohled se setkal s děkanovým, ale jako by se skleněnýma očima díval mrtvý. Nic se v jeho tváři nepohnulo.

„Poznávám ho. Je to šumperský pan děkan Lautner.“

„Pověz, barvíři, podle pravdy, co o něm víš!“

Sattler chvíli otálel, potom spustil jako záček odřikávající naučenou úlohu:

„Je to pravda! Pan děkan byl ve spojení se zlým duchem. Chodil na shromáždění čarodějnic na Petrovy kameny, ale ještě častěji přicházel na shromáždění čarodějnic do mého domu v Dlouhé ulici...“

„Kašpare, co to mluvíš?“ zvolal ohromeně Lautner.

„Ano, je to pravda. Bývals často v mém tlomě na shromáždění čarodějnic. Obcovals tam s mou ženou, s dcerou Lízlí a s kuchařkou Zuzanou. Někdy jsi mou ženu, někdy zas Lízlí korunoval za královnu čarodějnic in nomine Atris ...“

„Kašpare, vzpamatuj se! Čím jsem ti ublížil, že o mně tak křivě svědčíš?“

Barvíř jako by měl uši zalité voskem. Sklonil jen níž hlavu a dál odřikával:

„Pane děkane, nosil jste do shromáždění čarodějnic posvěcené hostie v kapse a vaše kuchařka v botě. Chlubil jste se, že v kostele křtíte děti jménem zlého ducha, in nomine Atris ...“

„Lžeš, Kašpare!“ vykřikl Lautner, jehož se zmocňovala hrůza stále větší a větší.

Není možné, aby byl barvíř při smyslech, uvažoval. Boblig mu dal jistě napít nějakého nápoje, po němž se mu zatemnil rozum a poklesla vůle, jinak by nemohl tak vypovídat.

Sattler zmlkl. Inkvizitor pohlédl na soudce a s uspokojením viděl, jak otřesně na ně působilo barvířovo svědectví. Ano, tak nevypovídal losinský sklep mistr nebo venkovské ženy, ale nejlepší Lautnerův přítel! Je možno brát jeho svědectví na lehkou váhu?

Boblig chtěl dojem v soudcích ještě utvrdit.

„Řekni, Kašpare Sattlere,“ pravil, „nemluví snad z tebe nepřátelství vůči panu děkanovi?“

„Ne. Dlouhá léta jsme byli dobří přátelé. Ani kvůli ženě, ani kvůli dceři nechovám k němu hněv. Oba jsme sloužili nečistému duchu, oba za to musíme pykat!“

Lautner se ještě jednou pokusil přivést barvíře k rozumu:

„Kašpare, proboha, vzpamatuj se. Mluvíš, jako by ses napil blínu. Měl jsem tě vždy jako bratra. Od chlapeckých let jsme spolu kamarádili...“

Sattler se obrátil čelem proti Lautnerovi a zvedl hlavu. Oči měl vyhaslé, na skráních v naběhlých žilách mu cukalo, čelo pokryté potem.

„Jen se mu pěkně dívej do očí, barvíři!“ povzbuzoval ho inkvizitor.

„Mluvim pravdu, pane děkane,“ pravil Sattler, otvíraje ústa jen s velkou námahou. „Ale proč vy stále zapíráte? Budete toho jednou litovat. Já také dlouho zapíral, protože jsem myslel, že mohu vyváznout, ale po domluvě pana inkvizitora a mistra Jokla jsem toho zanechal. Jen tak si zachovám naději na věčné spasení...“

Kašpar to řekl jasně: Po domluvě pana inkvizitora a mistra Jokla Pochopí to kanovník Rehrmont? Lautner k němu vzhledl. Pan kanovník číchal k lahvičce s voňavkou a nedíval se ani na Kašpara, ani na Lautnera. Vanitas vanitatum et omnia vanitas. Marnost nad marností a všechno je marnost.

Děkan se neudržel a zvolal hlasem prosyceným slzami, který všechny vyvedl z klidu:

„Milý Kašpare, na tebe se nezlobím a rád ti vše odpustím, protože jiní tě donutili, abys takto vypovídal. Bůh všemohoucí to také dobře ví. Ale nechtěl bych být na místě soudců, až se budou odpovídat ze svých činů. My dva se však nemusíme bát, až staneme před soudcem Nejvyšším. Vidíme se snad dnes v tomto životě naposled. Milý bratře, odpusť mi, jestliže jsem ti kdy čím ublížil, jako já odpouštím tobě ...“

Nebohý barvíř zapomněl, že je spoután a že za ním stojí dva dozorcí. Vztáhl ruce a chtěl se přiblížit k příteli, ale dozorcí ho surově zadrželi. Z očí mu vytryskly slzy. Otevíral ústa. Jistě by byl promluvil jinak, než ho naučili. Ale inkvizitor tomu včas zabránil.

„Odved'te ho!“ vykřikl na dozorce.

Biskupský sekretář pater Schmidt si neodpustil, aby se na Lautnera neobořil:

„Nehrajte komedii, Kryštofe Lautnere! Vaše zločiny jsou urážkou božího majestátu ...“

Vtom se k němu nachýlil děkan Winkler a něco mu vzrušeně šeptal. Zdálo se, že jediný on pochopil, proč inkvizitor poslal barvíře Sattlera tak rychle pryč.

Jako druhý svědek měla být předvedena Marie Sattlerová. Ukázalo se však, že je v tak špatném fyzickém i duševním stavu, že nemohla být vyslechnuta. Dozorcí místo ní přivedli její dceru Lízlu.

Ach, co se stalo z té křehké a veselé panenky! Byl jí jen stín. Z téměř průhledné tváře svítily v horečce temné oči, ústa měla zkrivena, krásný vlas pocuchaný. Ustrašeně se dívala na inkvizitora, poškubávajíc ramenem. Vypovíдалa, jako by spěchala, slova často několikrát opakovala. Potvrdila vše, co již řekl její otec, navíc jen udala, že ji děkan ve jménu zlého ducha chtěl zasnoubit mydláři Přerovskému, také služebníku ďáblu.

„Musíš to říci panu děkanovi přímo do očí!“ nakazoval jí Boblig.

Ubohá se obrátila k Lautnerovi a opakovala mu vše do tváře.

„Ale, Lízle, víš přece dobře, že jsem to byl já, který přemlouval tvého otce, aby tě za mydláře Přerovského neprovdával!“ mluvil k ní jako k dítěti děkan.

Lízle na něj hleděla, jako by ho nepoznávala. Najednou propukla v usedavý pláč. Celé její tělo se otřásalo jako v křeči; už z ní nebylo možno dostat ani slova.

1 kanovník Rehrmont byl jat lítostí a vyzval inkvizitora, aby výslech ukončil.

Naposledy byla přivedena Zuzana Voglicková.

Ani dlouhý pobyt v hnusném vězení nezbavil ji půvabu. Byla pohublá, bledá, oblečená v cárech, na nohou ohyzdné křápy, a přece i teď její zjev působil silným dojmem. Ani duševně nebyla zcela zlomena; když uviděla děkana, pokusila se o úsměv.

„Ach, Zuzano!“ neudržel se Lautner.

„Pane děkane!“ vydralo se dříve z úst.

Inkvizitor nemohl připustit, aby se ti dva dohadovali. Vykřikl chraplavým hlasem:

„Zuzano Voglicková, byla jsi předvedena, abys vydala svědectví proti děkanu Lautnerovi. Chceš říci před celou vysokoknížecí komisí panu děkanovi do očí, co jsi již několikrát vypověděla?“

Slyšel Lautner dobře? I Zuzana byla tedy donucena vypovídat, jak si přál inkvizitor. Nešťastná! Co asi vytrpěla! Díval se na ni a s bázní čekal, až promluví.

Leč Zuzana mlčela. Upírala zrak z jednoho soudce na druhého, jako by chtěla vyzkoumat, může-li se od některého nadít spravedlnosti.

Boblig netrpělivě naléhal:

„Řekni, co víš o hostině, která se konala v domě barvíře Sattlera?“

Neodpovídala.

„Mluví!“ zvýšil hlas inkvizitor. „Víš, že máme prostředky, jak ti rozvázat jazyk!“

Vyslýcháná stále mlčela, jen po jejím krásně vyklenutém čele přelétl mrak.

Lautner sotva dýchal napětím. Znal donucovací prostředky, které Boblig jistě již na Zuzanu vyzkoušel. A přece se

zdráhá vypovídat! Je statečná, mnohem statečnější než barvíř. Ach, Zuzano!

„Dívka náhle zvedla ruce před sebe a natočila je tak, že děkan viděl rozmačkané palce. Kdyby mohla, zvedla by sukni a ukázala mu i svá zohyzdění lýtka s nezacelenými ještě ranami. Teprve potom promluvila:

„Mým neštěstím bylo, že jsem se dostala na šumperské děkanství. Kdybych byla raději po tom velkém požáru zdechla někde za plotem jako pes ...“

„Zuzano!“ vzdychl děkan; tón jejích hořkých slov se ho hluboce dotýkal.

„Mluv o hostině!“ napomínal ji přísně Boblig.

„Hostina? Ano, byla jsem u barvíře na hostině, když se vdávala barvířova dcera Marie. Přišla jsem na děkanství, a tam ze mne udělali čarodějnici... A já proto umřu v plamenech ...“

Boblig viditelně znervóznil, neboť Zuzana vypovídala zcela jinak, než měla. Přistoupil k ní a uchopil ji za ruku.

„Uklidni se,“ pravil div ne laskavě. „Opakuj jen to, co jsi už dříve vypovídala. Jenže dnes to musíš říci panu děkanovi tváří v tvář!“

Bobligovi velmi záleželo na Zuzanině výpovědi, její svědectví mělo být pro biskupa rozhodující.

Zuzana se pomalu obrátila čelem proti děkanovi. Teprve teď jako by si uvědomila, co se s ním stalo. Otevřela ústa. Ale místo slov vydral se z nich strašný výkřik. Zuzana ječela, třásla se a spoutanýma rukama se bila do hlavy. Vypadala jako šílená.

Důstojní členové inkviziční komise rozčilením vstávali ze židlí. Boblig přiskočil k Zuzaně, ale jak se jí dotkl, děvčeti se rozšířily oči. A pak se dala do nepřičetného – smíchu, který byl daleko strašnější než její pláč nebo křik.

Boblig i v té chvíli zachoval klid. Obrátil se k soudcům:

„Neděje se, pánové, nic neobvyklého. Dábel té pomocnici pekel nedává mluvit!“

„Snad zešílela!“ utrousil kanovník.

„Ne, d'ábel jí má ve své moci. Malitia taciturnitatis...“

Páter Schmidt, bledý jako stěna, slyše o přítomnosti d'ábla v soudní síni, počal ve vzduchu dělat kříže a volal:

„Apage satanáš. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti...“

Zuzana se však smát nepřestávala. Už to nebyl smích, jen divoké, nelidské skřeky.

Do zmatku, který nastal a v němž i inkvizitor byl bez rady, zazněl náhle silný hlas Lautnerův:

„To je vaše dílo, páni soudcové! Zabili jste ji! Zabili!“

Kanovník Rehramont se vzpamatoval první. Volal:

„Odved'te ji!“

Zuzana se najednou utišila. Z očí se jí vyhrmuly slzy. Odcházela pokorně, aniž se ohlédla na soudce nebo na děkana Lautnera.

Trvalo hodnou chvíli, než v soudní síni zavládl opět klid. Teprve potom Boblig, těžko přemáhající vztek, se znovu obrátil k Lautnerovi:

„Kryštofe Lautnere, ani teď se ještě nechcete přiznat ke své vině?“

Šumperský děkan upíral oči na tu lidskou stvůru. Má snad být méně statečný než Zuzana?

„Ne!“ zvolal pevným hlasem. „Není pravdivá výpověď barvíře Sattlera ani jeho dcery, ani té panny, kterou jste připravili o rozum...“

„Mlčte!“ rozkřikl se biskupský sekretář.

Boblig, v obličeji rudý, vyhrkl:

„Měl jste až dosud pohodlné vězení a příliš mírně bylo s vámi zacházeno!“

Ale děkan mluvil neohroženě dál:

„Vysokoknížecí komise má moc, ale moc a pravda jsou dvě různé věci...“

Boblig, aniž požádal kanovníka o souhlas, pokynul dozorcům.

V soudní síni po Lautnerově odchodu nastalo tíživé ticho. Kanovník Rehramont hleděl zamračeně před sebe, potom se váhavě obrátil na inkvizitora:

„Četl jsem, že d'ábel může vzít na sebe podobu kohokoli, udělat takzvaný duplikát. Nejde snad v případě děkana Lautnera také o takový duplikát?“

„Nikoli,“ div mu neodsekl inkvizitor, „nemáme co dělat s duplikátem, nýbrž s originálem!“

– 34 –

Trpké víno

Stará hraběnka z Galle onemocněla. Necítla zvláštních bolestí, jen jako by jí síly pozvolna opouštěly; plet' jí zpopelavěla, oči zapadly a pohyby se staly malátné. Možná, že lazebnice Biedermannová by jí nemoc rozehnala, ale ta již byla po smrti. Olomoucký medikus dával jí pít různé lektvary a těšil ji, že bude vše zas dobré, jen co se objeví jarní sluníčko. Hraběnka mu věřila jen zčásti; ve svých letech byla dost statečná, aby se nebála myslet na to nejhorší.

Kdy si vlastně uvědomila, že s ní není vše v pořádku? Ano, to bylo toho dne, když dostala poslední psaní od faráře Koniga. Ubohý farář! Zemřel náhle několik dní po tom, co mu starý Florián přijel povědět o osudu šumperského děkana. Začalo ho náhle bolet v pravém boku, dával. Bolesti se stupňovaly, horečka rostla. Jedna bába radila studené, druhá teplé. Než paní hraběnka poslala svého doktora, faráře už nebylo mezi živými.

Ale dříve než onemocněl, napsal farář hraběnce list, v němž se s ní loučil. Psal, že musí narychlo odejet, aby ho snad

nestihl stejný osud jako děkana Lautnera. Farář však nepřestal jen na pouhém oznámení, obracel se na hraběnkou i s vážnou výstrahou. Paní z Galle by si měla dát dobrý pozor na lidi, kteří tak horlivě vyhledávají čarodějnice a upalují je. Měla by si všimnout, proč tak činí zejména pan Boblig z Edelstadtu, jakým způsobem se děje vyšetřování, jak dochází k doznání obviněných, jak se do procesů dostávají stále další a další osoby; měla by pečlivě zkoumat, jsou-li upalovány osoby skutečně vinné, nebo takové, které se ničím nepročišťovaly. Každý se jednou bude zodpovídat ze svých činů. Světská vrchnost je před Bohem odpovědná za to, jak pečovala o své poddané. Nespravedlnosti se nesmí dopouštět ani ten, kdo se domnívá, že jí usiluje o nějaké dobro.

Až dosud měla hraběnkou z Galle čisté svědomí. Byla zbožná, zachovávala všechny církevní předpisy, oba mladé Žerotíny vychovávala tak, aby z nich byli ctnostní lidé, jen o poddané se příliš nestarala, k tomu měla své úředníky. Teď najednou byla velmi znepokojena. Je výstraha farářova oprávněná? Nepročišťovala se ničím? Ano, dala z Olomouce povolání advokáta Bobliga, když došlo k té trapné události sobotínské, aby ji vyšetřil, ale vzápětí téměř litovala svého skutku, když pana Bobliga poznala osobně. Je pravda, že se jí od té doby všechno vymklo z rukou, když celou odpovědnost přenesla na hejtmána Vínařského. Nezanedbala své povinnosti? Neměla se sama přesvědčit, co se děje v soudní síni losinského zámku, co v mučírně a vězeňských kobkách? Nemělo jí být podezřelé, když inkvizitor dal uvrhnout do žaláře sklepmistra Stubenvolla, zámeckou hospodyni Drechslerovou, papírnici Göttlicherovou nebo lazebnici Biedermannovou? Zнала přece dlouhá léta ty lidi, kteří jí věrně sloužili a s nimiž byla naprosto spokojena. Všichni chodili do kostela a přijímali svátosti. Boblig ze všech udělal čarodějnice. A co ona? Mlčela, to znamená, že souhlasila. Ne ráda, ne bez jakéhokoli podezření, snad jen proto, aby nemusila přijímat člověka, který jí byl odporný. A možná, že její nechuť k němu stála život devíti lidí! Má-li pravdu nebožtík farář Kónig... Ach bože!

Jak jí teď chyběl ten drobný farář! Kdo jí měl utěšit, kdo jí měl poradit? Na koho se měla obrátit, komu se svěřit? Nový losinský farář Jiří Čičatka se nijak nepodobal svému předchůdci, ke kapucínům měla nedůvěru. Ani hejtmán Vínařský nebyl tím, čím býval. Odcizil se, dbal spíše na to, co si přál pan Boblig, než na její přání. Ale kdo nese odpovědnost před Bohem? Ona, jak psal farář Kónig. Jak odčinít vinu, jestliže se již nějaká stala? Nejlepší by bylo, zbavit se toho člověka, který se tak pevně usadil v losinském zámku.

Povolala k sobě zámeckého hejtmána. Pan Vínařský z Křížová však se stavěl nechápavým, kroutil se všelijak a užíval cukrových slov. Hraběnce se nelíbil, připadalo jí, jako by měl maslo na hlavě. Když se ho zeptala na Bobliga přímo, nemluvil o něm ani dobře, ani špatně, jen si postěžoval, že bude třeba postavit ještě nové cely pro vězně, kterých spíše přibývá, než aby jich ubývalo. Upozornil také, že právě v těch dnech dal inkvizitor uvrhnout do vězení i starého sobotínského rychtáře Hanuše Axmanna a jeho ženu.

Hraběnkou po rozmluvě s hejtmánem byla znepokojena ještě víc. Jistě jí neřekl všechno, mnohé před ní tají. Proč?

Povolala k sobě pana rentmistra Františka Václava Vraného.

Drobný ten mužiček se velmi hluboce ukláněl, ale také stále odbíhal od přímých odpovědí. Jako by měl na mysli jen hospodářské věci; podle jeho smutného obličejce se dalo soudit, že jsou velmi neutěšené. To hraběnkou teprve polekalo. Což nespravuje žerotínské statky pro nezletilé dědice? A má jim je snad odevzdat zadlužené nebo ztenčené?

Pan rentmistr se široce rozhovořil o loňské špatné úrodě, o hamrech, které teď málo vynášejí, o poddaných, kteří práci zanedbávají, o daních, které jsou příliš velké, a budou ještě větší, protože hrozí nová válka s Turkem, o tom, jak poddaní utíkají přes hranice. Naposled se zmínil i o zvláštních výdajích, kterých stále přibývá.

Hraběnkou chtěla vědět, jaká jsou to zvláštní vydání.

Rád nerad, musil důchodní s barvou ven:

„Jsou to vydání spojená s nešťastnými procesy čarodějnickými...“

„To mi musíte vysvětlit!“ zvolala překvapeně hraběnkou.

Pan rentmistr počal tedy vypočítávat, co vrchnostenskou správu stálo až dosud působení pana Bobliga na Losinách. Plat inkvizitorův, jeho časté jízdy, jeho služebnictvo, jídlo, pití...

„To hlavně,“ poznamenala jízlivě hraběnkou.

Pan Vraný vypočítával dál:

„Stavba nového vězení, plat osmi nových dozorců, náklady na vězně. I když se na jednotlivou osobu počítá denně jen krejcar...“

„Kolik stojí denně udržování tažného koně?“ optala se hraběnkou.

„Víc, mnohem víc, Milosti. Potom ještě třeba připočítat odměnu katovi a jeho pomocníkům, dřevo při konkrémaci, odměny četným poslům, opatření hostů, kteří se zúčastní exekuce, časté hostiny...“

„Ano, ty nešťastné hostiny!“

„Přijíždí mnoho vzácných hostů, někteří až z Prahy. Hosty je nutno uctít. A všechno je teď mnohem dražší, když se počítá s vojnou. V pokladně je peněz stále méně.“

Rentmistr sklonil hlavu, jako by čekal úder. Hraběnkou se dívala na poněkud odchlíplou modrou tapetu a sevřela rty. Po chvíli se zeptala:

„Prý má být brzy exekuce?“

„Ano, Milosti. Čeká se jen na potvrzení rozsudku z apelace. Má být konkrémováno dalších pět osob ...“

„Žádná hostina nebude!“ vybuchla rozhořčeně hraběnkou.

Důchodní k ní zvedl polekané oči:

„Snad mi Vaše Milost promine, když ji upozorním, že i tentokrát přijede mnoho vzácných hostů. A jde o jméno Žerotínů, jemuž se na Moravě žádné jiné nevyrovná ...“

Hraběnkou si uvědomila, že poněkud přestřelila.

„Dobrá, banket tedy bude, ale musíte, drahý pane, šetřit!“

Vraný velké nadšení neprojevoval.

„Vymluvte se třeba na Turka!“

„Učiním tak, Milosti!“

Brzy potom nastoupilo jaro. Ukázalo se, že olomoucký medikus se tentokrát výjimečně nemýlil; hraběnka z Galle skutečně ožila, síly jako by se jí vrátily. Náhle jí byl plný zámek, nic se nedělo, aby to ušlo jejímu bystrému oku.

Tou dobou přišlo z Prahy potvrzení rozsudku nad čtyřmi odsouzenými osobami, a na zámku se hned začaly dělat přípravy, samozřejmě i k hostině. Inkvizitor se velmi zachmuřil, když se dověděl o novém hraběncině rozkazu. Požádal hraběnkou o slyšení.

„Paní z Galle nemohla odmítnout, byla však rozhodnuta, že s nim svede boj.“

Když se inkvizitor dostavil do jejího pokoje, milostivě mu dovolila, aby jí políbil ruku, ale pak mu ukázala na vzdálené křeslo.

„Jaké je vaše přání, pane?“ promluvila hodně zvysooka.

Boblig stáhl obočí a pohlédl na hraběnkou trochu výsměšně:

„Ráčila prý jste, Milosti, vydat jakési nové rozkazy ohledně hostiny.“

Hraběnka byla ráda, že mluví bez okolků. Odpověděla, vědoma své převahy:

„Domnívám se, že se nesluší, aby smrt těch nešťastníků byla oslavována skvělou hostinou. Na místě byla by spíš zádušní mše a modlitba.“

Boblig se usmál levým koutkem úst.

„Neoslavujeme, Milosti, smrt těch, jak ráčíte říkat, nešťastníků, ale vítězství nad ďáblem. Což není třeba se v takovém případě radovat? Bojovat s ďáblem a přemáhat ho ukládá nám sám Spasitel.“

Hraběnkou odpověď zmátla. Naštěstí si vzpomněla na dopis faráře Kóniga.

„Jste si zcela jist, pane, že všechny osoby, které jste odsoudil na smrt, se skutečně provinily strašným hříchem čarodějnictví?“

Boblig zpozorněl; nevěděl, odkud vítr věje.

„Račte být, Milosti, zcela bez obav. Všechny ty osoby byly usvědčeny, všechny kromě toho učinily dobrovolně úplné doznání, ať již při výsleších prostých nebo na mučení. Inkviziční tribunál postupoval podle zákona a vycházel jen z toho, co bylo dobrovolně doznáno nebo svědky prokázáno. Ostatně celé řízení musí pečlivě prozkoumávat apelační soud.“

„Ale i kdyby přesto!“

Boblig se usmál celým obličejem:

„Milosti, což by Bůh všemohoucí mohl dopustit, aby tak hroznou smrtí sešli nevinní lidé?“

To byl argument, před nímž hraběnka musila kapitulovat.

„Ach bože, kdy už těm procesům bude konec!“ zvolala.

„Obávám se, Milosti, že jsme teprve na počátku!“

„Stojí to takové peníze!“ vyhrklo bezděky z hraběnkou.

„Peníze?“ pravil s opovržením inkvizitor. „Co je těch pár bídných grošů proti věčnému blaženství po smrti? Každá ta čarodějnice padne na váhu před Nejvyšším soudcem. Miska Vaší Milosti klesne hluboko ...“

„Jděte, pane,“ pravila paní z Galle, sotva se přemáhajíc.

– 35 –

Řízení boží

Olomoucký biskup hrabě Liechtenstein Castelnau s nepokojným srdcem sledoval ze všeho nejvíce vývoj událostí v Uhrách. Tokoly, který vypověděl poslušnost císaři, tlačil se stále víc na západ, Turek, odvěký nepřítel habsburského panství, shromažďoval hrozivé vojenské síly a jistě brzy vyrazí k útoku. Zadrží jeho nápor císařské armády? Dostane se panovníkovi vydatné pomoci od křesťanských knížat? Francouz jako vždy přeje víc Turku než císaři, ostatní králové a knížata, protože necítí bezprostřední nebezpečí, jako obvykle projevují trestuhodnou línost. Jediný polský král Jan Sobieski činí výjimku, protože se světepým Turkem má mnoho vlastních zkušeností. Ale stačí jeho pomoc? Bůh příliš často dopouští vítězství pohanů, a je těžko dohadat se smyslu toho. Převalí-li se v blízké budoucnosti hordy kuruců a tureckých nájezdníků přes moravské hranice, zmocní-li se nepřítel Kroměříže a dostane-li se i do Olomouce, půl moravské země se stane na dlouhá léta pouští. Liechtensteinovi se stahovalo srdce úzkostí; příliš jasně si uvědomoval, že v takovém případě vše, co tak pracně za dlouhá léta vybudoval, propadne zkáze. I jemu samému hrozí velké nebezpečí. Ledaže by se uchýlil na Mírov, který z vnuknutí božího dal včas opevnit, vyzbrojit i opatřit dostatečnými zásobami.

Stačilo však si připomenout jméno hradu Mírová, a hned se Jeho Milosti vynořila myšlenka na šumperského děkana Lautnera. Ano, Kryštof Lautner! Ještě odpornější záležitost než válka s Turkem.

Biskup včera dlouho do noci znovu pozorně pročítal četné dopisy, zprávy i protokoly, které mu poslal inkvizitor Boblig. Nebylo to nijak příjemné čtení. Podle nich bylo již nad slunce jasnější, že bývalý šumperský děkan se oddal černokněžnictví a černou magií se zabýval po dlouhou řadu let, patrně od návštěvy pověstného arcilotra doktora Borriho z Milána. Obvinít někoho je snadné a mnoho by neznamenal, kdyby Boblig neuváděl jména třiceti šesti svědků a neposílal opisy jejich výpovědí, dokazujících přesvědčivě Lautnerovu vinu. Chybělo dosud to nejpodstatnější: doznání obviněného. Sám inkvizitor musil připustit, že dosud všechny výsledky a konfrontace měly

výsledek negativní. Proto žádal o dovolení použít proti Lautnerovi tortury.

Kromě Bobligových spisů měl biskup v rukou i apologii samého Lautnera z mírovského vězení a několik raportů hejtmána Kotulinského. Hlášení Kotulinského byla příznivá; hejtmán za celou dobu vazby šumperského děkana nenašel v jeho cele nic podezřelého, chování vězně bylo vždy vzorné. Lautner ve své obhajobě naprosto popíral vinu a tvrdil, že všechna obvinění proti němu jsou jen výmyslem inkvizitora Bobliga, pramenícím z jeho slavomamu, a snad ještě víc z jeho ziskosti. Dále děkan uváděl, že všechna obvinění na základě vynucených výpovědí nemají žádnou cenu, stejně jako doznání vynucená torturou. Obviněn, psal Lautner, může být každý, avšak očištěn z falešného nařčení u inkvizičního soudu nemůže být nikdo. Spravedlivější by bylo, kdyby uniklo trestu třeba třicet viníků, než aby krutým trestem byl postižen jeden nevinný. Děkan se obracel na Jeho Milost s prosbou, aby se na celou věc díval především se zdravým rozumem a s vřelým lidským srdcem a nedal se ovlivňovat argumenty, které již dávno zavrhlí přechetní muži velkého vzdělání teologického i právníckého.

Biskup přimhouřil oči a živě si představoval oba: žalobce i obviněného. Boblig v něm vzbuzoval odpor, napřed jen svým zevnějškem, teď stylem svých přípisů, v nichž bylo vždy něco nečistého a strojeného, zato děkan Lautner ve své apologii, psané ve vězení, nelišil se nijak od toho Lautnera, kterého znal biskup jako šumperského děkana. Trochu hranatý, neomalený venkovan, avšak chytrý, přímý, nebojácný, který se nikdy neuchyloval k falši, licoměrnictví a patolizalství. Je však otázka: nebyla to vždy jen taková maska? Podle Bobliga již nejméně deset let provozuje děkan černou magii. Je-li tomu tak, pak je to neobyčejně velký hříšník, když se mu podařilo takovou dobu klamat celý svět.

A přece až do té chvíle si biskup nebyl zcela jist, třeba důkazy předložené inkvizitorem byly otřásající.

Do pracovny biskupovy vešel sekretář páter Schmidt. S tváří velmi ustaranou pravil, hluboce se ukláněje:

„Vaše Milost ráčila pozvat pana kanovníka Rehrmonta a mohelnického děkana Winklera. Čekají již dlouho.“

Biskup lehce vzdychl.

„Ať hned vejdou,“ pravil.

Oba duchovní hodnostáři byli vzápětí uvedeni sekretářem. Biskup jim ukázal na křesla u kulatého stolku a pokynul i páteru Schmidtovi, aby se posadil. Celý inkviziční tribunál byl tak pohromadě, chyběl jedině jeho direktor pan Boblig z Edelstadtu. Biskup jej záměrně nepozval.

V pokoji chvíli trvalo ticho. Biskupovy vyhublé ruce s naběhlými žilami spočívaly na jemně vyleštěné desce stolu, od safíru na biskupově prstenu se matně odráželo světlo. Hrabě Liechtenstein se díval oknem do dálky, potom se jeho pohled svezl na kanovníka:

„Milý bratře, byl bych rád, kdybyste mi podle svého nejlepšího svědomí zodpověděl otázku: Je Kryštof Lautner vinen zločinem, z něhož se zodpovídá před inkviziční komisí?“

Kanovník byl velmi překvapen tak jasnou a přímou otázkou. Takové věci neměl rád. Po jeho vysokém čele přelétl mráček.

„Je nesporné, že pan Boblig z Edelstadtu nashromáždil mnoho usvědčujícího materiálu,“ pravil, dáváje si na čas.

„To je mi známo, ale já bych rád slyšel váš osobní názor!“ zvolal dost netrpělivě biskup.

Kanovník se již dokonale ovládal. Ptá-li se Jeho Milost, není pravděpodobně sám dostatečně přesvědčen. Opatrný kanovník Rehrmont se tedy mohl vyslovit mnohem určitěji:

„Jsem nucen prohlásit, že i přes všechnen ten usvědčující materiál nejsem bezvýhradně přesvědčen o Lautnerově vině. Chybí mi především odpověď na otázku: Proč by se děkan Lautner dopouštěl takových činů?“

Biskup nedal najevo, je-li spokojen či nespokojen kanovníkovou odpovědí. Aniž co poznamenal, obrátil se na sekretáře pátera Schmidta:

„Jaké je tvé mínění, bratře?“

Sekretář se ani na okamžik nerozmýšlel; jeho myši očka zasvítily, mluvil rychle, jako by se své úloze naučil napřed:

„Já, Vaše Milosti, mám právě opačný názor. Jsem naprosto přesvědčen, že Kryštof Lautner je vinen. Šestatřicet svědků jasně potvrdilo, že se s ním setkávalo na Petrových kamenech nebo v domě barvíře Sattlera. Někteří ze svědků opakovali svou výpověď v hodině smrti, jiní vmetli Lautnerovi svá obvinění přímo do očí při konfrontaci. Obviněnému se nepodařilo dokázat nepravdivost těchto svědectví. Dosud ovšem chybí doznání obviněného. Odmítá-li tak učinit dobrovolně, pak zbývá jediná cesta – použít proti Lautnerovi, jak nařizuje zákon, tortury!“

„Dosud je to osoba duchovní,“ poznamenal kanovník, domnívaje se, že mluví biskupovi ze srdce.

Schmidt však měl i pro kanovníka odpověď připravenou:

„Světská knížata bez dovolení apoštolského už nejednou uvrhla osoby duchovní do vazby a použila proti nim práva útrpného. Proč by se tak nemohlo stát s dovolením apoštolským?“

Biskup neřekl tak ani tak a pronikavě pohlédl na děkana mohelnického:

„A jaké je tvé mínění, bratře?“

Ubohý děkan Winkler! Věděl, že i na něho dojde řada, a to ho činilo nervózním. Seděl jako na trní, nevěda do posledního okamžiku, co řekne. Jen aby neztratil přízeň Jeho Milosti! Ach, kdyby věděl, co si Jeho Milost myslí, aby se mohl podle toho zařídit! Takhle je to těžké. Pravda, při konfrontaci v Šumperku se ho zmocnily pochybnosti o Lautnerově vině. Zdálo se mu, že všechno je napřed vymyšlená komedie, že se advokát Boblig dopouští násilí na osobě duchovního stavu, což je tím neslýchanější, že se tak děje na rozkaz biskupův – ale může si dovolit říci něco takového před Jeho Milostí? Ubohý děkan Winkler! Celé jeho tučné tělo se zalévalo potem.

„Člověk je tvor omylný,“ vysoukal konečně ze sebe.

Biskup dobře věděl, že Lautner s Winklerem bývali přátelé. Vždyť mohelnického děkana jmenoval do inkviziční komise právě proto.

„Takhle děláš obviněnému špatně advokáta!“ řekl s úsměvem.

Winkler se velmi polekal. Jak rád by se zavděčil Jeho Milosti a napravil chybu, ale ani teď z biskupova hlasu

nevytušil, co si přeje.

„To si netroufám, Vaše Milosti,“ odpovídal zkroušeně. „Jen bych rád připomněl slova našeho Spasitele: Všechn hřích i rouhání bude lidem odpuštěno, ale rouhání proti Duchu svatému – to je proti zdravému rozumu – lidem odpuštěno nebude!“

Biskup Liechtenstein pohlédl se zájmem na starého kněze, zalitého potem. Znal ho dobře a věděl tedy, jaké přemáhání ho stála jeho statečnost. Rehramont a Winkler se tedy vytácejí, zato Schmidtovi je všechno jasné; chybí mu jen Lautnerovo doznání. Kdyby se šumperský děkan skutečně doznal, mohl by být celý případ rychle likvidován. Z dosavadního vyšetřování však je jisté, že bez tortury obžalovaný doznání neučiní. Je však tortura neomylný prostředek? V hloubi duše biskup nesouhlasil s tím zastaralým, brutálním prostředkem, ale smí se mu vyhnout? Nejlépe když nerozhodne sám, ale přenesle odpovědnost i na ostatní.

„Domníváte se, přátelé, že proti našemu knězi Kryštofu Lautnerovi má být použito tortury?“ pravil tichým hlasem, z něhož bylo těžko uhadnout, co si myslí.

Sekretář, aniž se rozmýšlel, vyhrkl, ačkoli se slušelo, aby podle hodnosti první odpověděl kanovník:

„Jsem rozhodně pro, Vaše Milosti!“

Kanovník Rehramont se kroutil:

„Připouští-li to zákon a není-li jiného vhodnějšího prostředku ...“

Děkan Winkler dlouho otálel s odpovědí. Znovu si připomínal scénu v šumperské soudní síni při Lautnerově konfrontaci se Zuzanou Voglickovou. Zdálo se mu, že teď přišel okamžik, aby pověděl, o čem už dlouho uvažoval. Snad právě to chce slyšet Jeho Milost.

„Je téměř jisté, Vaše Milosti, že se i děkan Lautner přizná, bude-li proti němu použito všech tří stupňů tortury. Smím se však, Vaše Milosti, zeptat: Je tortura skutečně nejspolehlivějším prostředkem k zjištění pravdy? Jsou někteří znamenití juristé, jako Baldus, Marsitius, Cataldus a jiní, kteří torturu uznávají a doporučují dokonce více druhů mučení. Vycházejí ze stanoviska, že lidé raději vyznají pravdu, než by snášeli krutou bolest. Proti tomu jiní učí, že ze stejného důvodu, ze strachu před bolestí, lidé raději vyznají nepravdu. Kryštof Lautner se nakonec při opakovaném mučení přizná a bude musit být nad ním vyneseno ortel jako nad čarodějem. Ale přizná se podle prvního nebo druhého případu? Opět není žádné jistoty. A dejme tomu, že se při prvním a druhém mučení nepřizná. Bude nevinný a tudíž osvobozen?“

Děkan Winkler v mládí studoval práva a lecco mu ještě utkvělo v hlavě. Domníval se, že řekl, co bylo třeba povědět, avšak pohlédnuv na sekretáře, zděsil se. Páter Schmidt byl zřejmě pohoršen. A také Jeho Milost se ráčila mračit. Biskupovu nelibost prozrazovalo bubnování prsty na stole. Ubohý děkan Winkler! Byl by se raději viděl sto mil daleko.

Ozval se sekretář:

„Největšími autoritami bylo dokázáno, že jen s pomocí ďábla může inkvizit při tortuře mlčet!“

Biskup věděl, co jsou to malitia taciturnitatis. Bránil se však přiznat takovou moc satanovi. Bůh je silnější. Zato věřil, že se nic nemůže stát bez dopuštění božího. Ať se tedy šumperský děkan přizná, či ať jsou i nadále jeho odpovědi veskrze negativní, vše bude z vůle boží. Biskup je ovšem povinen řádně vykonávat svůj pastýřský úřad, k němuž v neposlední řadě patří i boj proti kacířství a všelikému jinému neřádku v církvi. Je třeba přenechat Bohu, aby ukázal, je-li Kryštof Lautner spojencem ďáblovým či nikoli.

Divaje se oknem do dálky, pravil biskup Liechtenstein o něco slavnostněji než obvykle:

„Kryštof Lautner je kněz. Právě proto nám velmi záleží na tom, abychom našli pravdu. Praví se, že byl již usvědčen šestatřiceti svědky, avšak zapírá. Uvidíme, jak si bude počínat na mučidlech. Ať učiní tak nebo tak, jeho chování musí být v souladu s vůlí boží. V případě, že se dozná, nám nezbyvá než se řídit slovy evangelia svatého Matouše: Jestliže kdo církve neuposlechne, budiž jako pohan a publikán. V této při nemůžeme rozhodovat my, sám Bůh rozhodne. Můžeme připustit i to, že je Kryštof Lautner bez viny. Ani v takovém případě mu tortura nebude na škodu. Nikdo z nás nezná úradky boží. Snad právě proto chce ho Bůh tím štědrěji odměnit na věčnosti. Ostatně učený Delrio říká jasně: Řízením božím nevina vždycky vyjde najevo. K tomu nemáme co dodat. Dáváme tedy své milostivé svolení, aby náš kněz Kryštof Alois Lautner byl podroben obvyklému druhu tortury...“

„Amen,“ zvolal kanovník Rehramont, aby se zavděčil Jeho Milosti.

Také sekretář Schmidt dával najevo své uspokojení. Jen mohelnickému děkanovi bylo do pláče. Ne pro to, co čeká jeho bývalého přítele z mládí, ale protože si pravděpodobně pokazil reputaci u Jeho Milosti.

– 36 –

Krupobití

Koncem léta nastala taková parna, že jim nebylo pamětníka; studny vyschly, Bratrušovský potok dočista ztratil vodu, v korytě říčky Děsné byly jen zapáchající kalužiny plné leklých ryb, pivovar z nedostatku vody přestal vařit. Země pukala, na povrchu se měnila v prach, který dusil. Nastalo velké nebezpečí ohně, šumperští měšťané hlídali dnem i nocí, ale nikdo nevěděl, jak hasit bez vody, kdyby Bůh dopustil a někde vznikl požár.

Za jednoho takového horkého dne vrátil se inkvizitor Boblig z Velkých Losin do svého šumperského bytu. Ačkoli cesta netrvala dlouho, Boblig i jeho pomocník Ignác byli pokryti prachem, unaveni a velmi žízňiví. Doma pozotevírali všechna okna a vysvlékli se ze soukenných kabátů. Hrbáč vyňal z vaku něco kulatých hrušek s jemnou kořenou chutí, pergamotek. Inkvizitor uleh na lehátko, zahryzl se do hrušky, ale na jeho chatrné zuby byla ještě tvrdá. Odhodil ji

a nařídil Ignáci, aby raději ze sklepa přinesl víno. Když do sebe obrátil plný pohár, vyrazil na něm pot. Požádal pomocníka o ručník. Potom už ležel tiše, s rozhalenou košilí, pod níž se zvedala jeho široká hrud' hustě porostlá vlasem. Stařec byl líný, i mluvit jako by mu dělalo potíže, jen se přivřenýma očima díval na zbědovaného Ignáce.

Někdo bušil na dveře.

„Jdi se podívat, koho sem čerti nesou!“ zvolal Boblig na svého pomocníka.

Přicházel kníže František Ferdinand Gaup. Ale jak vypadal!

V tom vedru i u něho musila všechna paráda stranou; byl jen v košili, v lehkých gatích, bez paruky, na bosých nohou staré pantofle.

„To je horko, pane z Edelstadtu. Prosím, abyste omluvil, jak vypadám,“ pravil, otíraje si tučný zátylek. „Přinesl jsem poštu, která vám došla za vaší nepřítomnosti.“

Gaup podal Bobligovi tři zapečetěná psaní. Inkvizitor, aniž na ně pohlédl, hodil je nedbale Ignácovi.

„Podívej se, kdo nám píše!“

Hrbáč pozorně prohlížel početi a již podle nich mohl zjistit odesílatele.

„Máme tady dopis od Jeho Jasnosti knížete Liechtensteina z Lednice,“ zvolal.

Gaup, slyše tak vznešené jméno, ačkoli si je dříve dobře přečetl, se narovnal a zatvářil se uctivě. Velmi se podivil, že pan Boblig žádnou zvědavost neprojevuje.

„Kdo jiný nám píše?“

„Poznávám biskupskou červenou pečeť, pane!“ odpovídal Ignác. „Psaní je od Jeho Milosti biskupa olomouckého.“

Gaup se uklonil. Velmi záviděl panu z Edelstadtu, s jakými osobnostmi si dopisuje.

„A třetí?“

„Černá pečeť bez erbu. Asi nějaký sprost'ák si vás dovoluje něčím obtěžovat, pane,“ pravil Ignác.

„Sprost'ák? Taková psaní mám nejraději. Otevři je, Ignáci,“ zvolal Boblig. „A můžeš je přečíst i před panem Gaupem. Soudci nikdy nemůže uškodit, když se něčemu přiučí.“

Hrbáč rozlomil pečeť, rozložil dopis a zatím četl potichu jen pro sebe.

„Cti nahlas!“ naléhal na něho Boblig.

„Nic významného to není, pane. Jen manžel jedné z losinských čarodějnic prosí prostřednictvím svého rychtáře o milost pro svou ženu. Žádá, aby dřív než bude konkrétně provedena, byla jí milostivě uťata hlava ...“

„Mají ti lidé starosti!“ vzdychl inkvizitor.

Gaupovi nebyla nabídnuta židle ani trochu vína. Dovtípl se, že přišel nevhod. Poroučel se, a nikdo ho nezdržoval.

Sotva však za ním zapadly dveře, žádal inkvizitor dost netrpělivě, aby Ignác rozpečetil dopis od knížete Liechtensteina.

„S knížetem asi hnulo, když dostal poslední účty. Spíš z kamene vymačkáš olej než z toho kavalíra pár grošů!“ řekl.

Boblig se nemýlil. Kníže v dopise psaném vlastní rukou se velmi pozastavoval nad vysokými výdaji, spojenými s procesy proti šumperským inkvizitům. Velmi dlouho se prý již ty procesy táhnou, a výsledek – žádný. Kníže se dále ptal, budou-li obvinění moci zaplatit výlohy soudního řízení ze svého majetku. O tom by kníže rád brzy dostal zprávu. Zavázal se sice, že bude hradit soudní útraty ze své pokladny, dokud se nebude moci odškodnit z pozůstalosti odsouzených, ale proti očekávání procesy se dlouho táhnou a výdaje rostou. Nakonec dával kníže moudrou radu: aby prý se pan inkvizitor před zahájením soudního řízení s každým novým obviněným nejdřív řádně přesvědčil, jaké jsou jeho majetkové poměry, hlavně zda pozůstalost po něm bude dostatečná, aby se z ní mohly zaplatit všechny soudní výdaje.

Boblig, slyše radu knížete, se rozchechtal. Jaká to starostlivost od Jeho Jasnosti! Udílí rady inkvizitorovi s čtyřicetiletou praxí! Jako by učil koně rozeznávat oves od plev!

Brzy se však pan z Edelstadtu přestal smát a jeho čelo se zkrabatilo. Vzpomněl si na známé soudce ze Slezska, kteří si z inkvizičních procesů nahrabali peněz jako smetí, získali domy, statky i rozličné výnosné úřady. Také on, nejbystřejší ze všech, dávno mohl být boháčem, kdyby byl dřív tolik neutrácel. Teď už je pozdě. Musí se spokojit jen kostmi místo masa. Tempora mutantur...

„Pověz, Ignáci,“ pravil po chvíli, „sloužíme Bohu, nebo mamonu?“

Hrbáč chvíli přešlapoval z nohy na nohu.

„Myslím, že my skrze mamon sloužíme Bohu, pane!“

„I ty hlavičko jedna! Z tebe by byl výtečný předseda nad apelacemi!“ rozesmál se znovu břicháč, až na něm vyrazil pot a musil se otřít ručníkem.

„Co nám píše biskup?“

Ignác odloupl opatrně červenou biskupovu pečeť, přečetl zběžně nedlouhý dopis a zvolal:

„Heuréka! Konečně, pane!“

„Co konečně?“ zabručel Boblig.

„Jeho Milost pan hrabě Liechtenstein, biskup olomoucký, milostivě nám sděluje, že odevzdává děkana Lautnera do pravomoci světské, a tím nám dává automaticky svolení, abychom proti němu užili i práva útrpného za účelem vyšetření jeho viny na zločinech černé magie a strašných sakrilegiích...“

Boblig kupodivu rychle vstal, vytrhl psaní z hrabáčových rukou a sám začal pozorně číst.

Náhle se udělala taková tma, až se mu písmenka míhala před očima.

„Přines svíčku!“ zvolal na Ignáce, aniž zkoumal, proč se tak setmělo. Inkvizitor šel zatím blíž k oknu, ale ani tam nemohl dobře číst.

Vtom už přicházel hrabě s rozžatou svící. Vypadal však zděšeně.

„Žene se bouře, pane.“

„I co!“ máchl rukou pan z Edelstadtu. „Hromničku už máme rozsvícenou!“

A začal pozorně číst psaní, podle všech znaků koncipované biskupským sekretářem Schmidtem. Čím déle četl, tím byl spokojenější. Ale trvalo to, než se v Olomouci rozhodli! Zato má teď konečně Boblig toho zatvrzelce úplně v moci a může nad ním triumfovat. Qui vivra verro! Jakkap se asi bude tvářit Jeho Milost, až bude číst opisy doznání šumperského děkana?

Boblig stále hleděl do psaní a hrbáč se už stával netrpělivým.

„Co se má odpovědět tomu chrapounovi?“ otázal se po chvíli.

„Kterému?“ docela zapomněl inkvizitor.

„Tomu, co žádá milost pro svou ženu.“

„Ať položí na dřevo šest dukátů a bude mu vyhověno. Jokl, dřív než ji dá na hranici, usekne jí hlavu. Tři dukáty dostanu já, dva ty a Jokl jeden!“

Ignác se zašklebil:

„Bývaly časy, kdy jsme za takovou milost brali devět dukátů!“ zasmál se hrbáč, ale smích ho rázem přešel, když mu blesk jasným světlem na okamžik oslnil zrak.

Jeho pán si však ničeho nevšiml, četl list knížete Liechtensteina znovu.

„Jeho Jasnost si stěžuje na naši liknavost, Ignáci,“ pravil. „Musíme tedy ukázat, že nezahálíme. Přines seznam šumperských čarodějnic. Vybereme jich deset, abychom Jeho Jasnosti udělali radost. Stejně už jaksi dlouho mnohé z těch ďáblových frčen chodí si svobodně po městě!“

Ignác přinesl seznam.

„Cti!“

„Na prvním místě je tu mydlář Přerovský, zámožný. Velmi zámožný. Byl denuncován barvířkou, barvířem i jejich dcerou Lízl.“

„Dobrá. To je jeden.“

„Potom je tu jeho stará matka ...“

„To jsou dva!“

„Dále žena pláteníka a radního Peška, sestra Kašpara Sattlera. Velmi zazobaná..“

„To jsou tři. Ale tuhle jsi měl, Nácku, jmenovat na prvním místě!“

„Potom je tu Manda Bočková, vdova. Chudá.“

„Tu nech na pokoji. Jeho Jasnost nemůže na ni plýtvat penězi.“

„Pak je tu stará Bernhardtka, žena zámečnicka od Staré brány. Movitá.“

„Máme už čtyři.“

„Což Dorota Partschová, bednářka?“

„To je ta mladá, fešná? Rozhodně!“

Vtom se znovu zablesklo a vzápětí zarachotil hrom. Vypadalo to, jako by se zřítíla radniční věž, takže se i inkvizitor vyděsil. Ale do soudcova domu snad boží posel neudeří! Přesto se pan Boblig z Edelstadtu pokřižoval a odstoupil od okna.

„Mám číst dál?“ ptal se Ignác, jektaje zuby.

„Raději se modli!“

Sotva to inkvizitor dořekl, nový blesk ozářil místnost oslnivým světlem a hned potom se ozvala děsná dunivá rána. Zaskučel vítr, div že nevyrvál okna ze stězejí. A pak se začaly sypat kroupy velké jako slepičí vejce; kusy ledu bubnovaly do plechů a bily do dlažby. Nastalo boží dopuštění.

Inkvizitor klesl na pohovku a zabořil hlavu do podušek. Hrbáč poklekl; drže svícen s rozžatou svíčkou, třesoucím se hlasem odříkával modlitbu.

Bouře se rychle přehnala. Ignác otvíral okno, aby do pokoje vpustil svěží vzduch; ustrnul, když uviděl, jak se z Klášterní ulice s křikem hrne houf lidí.

„Co je?“ zeptal se nevrle Boblig.

„Hned to vyzvím,“ zvolal hrbáč a běžel na rynek.

Brzy se vrátil a vyprávěl:

„Kožišník Gróger přistihl starou Rohmerku, která dřív sloužila u Sattlerů, jak čaruje. Prý ona přivolala na město krupobití. Pan Gaup ji vede do arestu!“

„Blbec!“ utrlh se inkvizitor. „Snad si myslí, že si takhle získá pochvalu od knížete Liechtensteina!“

– 37 –

Šelma sedmihlavá

Krupobití někde zničilo úrodu docela, jinde jen zčásti; také v městě nadělalo mnoho škody. Taková pohroma nepřišla poprvé, jenže tentokrát to nebyl trest boží, nýbrž něco zcela jiného. Kožišník Groger prý na vlastní oči viděl starou Rohmerku, když bouří s pomocí zlého ducha přivolávala...

Druhého dne, když lidé ještě počítali škody, které jim způsobila bouře, přivolaná služkou barvíře Sattlera, došlo k zatčení deseti osob na rozkaz inkvizičního tribunálu. Tedy nejen Rohmerka čarovala! Hleďme, i žena bohatého radního Peška, i mydlář Přerovský, jeho matka i krásná bednářka Partschová! Ale jak to, že i jejich domy, zahrady a pole utrpěly

krupobitím a vichřicí tak značné škody?

Víra v nadpřirozenou moc čarodějnic byla živá a stále doutnala pod povrchem; nyní prudce vyrazila na povrch. V nedělním kázání ji pan administrátor Schmidt ještě znamenitě posílil. Po administrátorově kázání vzrostla zášť zejména proti Rohmerce. Před radnicí musila být zesílena stráž, protože bylo nebezpečí, že si lid pro ni dojde. Avšak nenávist se přenášela i na jiné vězně, uvržené do arestu zároveň se starou služkou, ačkoli se žádnému nedalo dokázat, že by měl podíl na živelní pohromě.

Když se pak roznesla zpráva, že se Estera Rohmerová ve vězení ke všemu přiznala, celého města se zmocnilo nebývalé vzrušení. Lidé se houfovali a vedli divoké řeči. Nikdo se neodvážil zastat se zatčených, nikdo si netroufal přivést rozbouřený dav k rozumu. Upálit! Ukamenovat! křičeli i lidé vždycky mírní a pokojní. Cím šlo o osoby význačnější, tím byly řeči nenávistnější. Hle, jak se vybarvil mydlář Přerovský! Bůh ho zbytečně nepoznamenal nestydatou lysinou! Přivandrovalec bůhvíodkud! Což mohl jen svou prací za tak krátkou dobu nadělat takový majetek? A proč se dosud neoženil? Proč by se ženil, když mu byly po vůli všechny ženské, které byly ve spojení s ďáblem! A jeho matka? Taková jedubaba! S nikým nemluvila, a když někdy přece jen musila, hovořila takovou hatmatilkou, že jí nikdo nerozuměl. Takovou řečí jistě mluvila se svým galánem! Nebo Káča Klugová!

Prý počestná vdova! A zatím jistě své dva muže kouzly sprovodila ze světa, aby mohla chodit na frej se svými nečistými galány! Kdo jiný by také o ni zavadil! Nebo zámečnice Bernhardtica! Teď už je jasné, proč ztratila tři děti v jednom roce. Překážely jí! A Dorota Partschová, bednářka? Jak se nosila! Jak se strojila, jak se kroutila a jak zadkem vyhazovala, aby mužské plemeno vlákala do svých tenat. Dva čerti jí koukali z každého oka. Ta jistě musila mít za galána nějakého mocného pekelníka!

Nejvíce pomluv se vylévalo na plátenici Marii Peškovou. Vypadala vždycky jako svatoušek, denně musila být v kostele, kropila se svčcenou vodou, dávala almužny a pomáhala potřebným, ale to byla jen taková zástěrka, aby od sebe odvracela podezření! Ne nadarmo je to sestra barvíře Sattlera, který se již přiznal, že byl na Petrových kamenech kápem. Teď se už ví, proč se Sattlerovým a Peškovým tak dařilo! Nač ti dva sáhli, všechno jim přinášelo peníze. Jak by ne, když jim sám ďábel pomáhal!

Po městě se rozlilo páchnoucí bahno lží, pomluv, výmyslů a zloby. Nikdo nebyl ušetřen, po každém stříknuto kalem, nejvíce na ty, které dal inkvizitor pozatýkat zároveň s Rohmerkou. Jak vhod mu přišlo krupobití!

V městě to vypadalo, jako by se uskutečňovala slova Zjevení svatého Jana a na zem přišla ona šelma o sedmi hlavách s jedenácti rohy. A lidé se té šelmě klaněli.

Byl právě den, kdy přespolní tkalci odevzdávali své dílo, aby za ně dostali pár grošů a domů si odnesli novou přízi. Zatčením barvíře Sattlera by byli mnozí přišli o chléb, ale pláteník Jindřich Pešek převzal všechny, hned jak se na domě Sattlerově objevily červené úřední pečeti.

Toho dne sice Pešek, zdrcený zatčením své ženy, od tkalců hotové dílo přijímal a zaplatil přesně za práci, aniž dílo podle zvyku důkladně zkoumal, avšak novou přízi nikomu nevydal. Byl tak vyšinut z rovnováhy, že mu ani nenapadlo, že tím zbavuje výživu ty nejubožejší, a to právě ve chvíli, kdy jim kroupy zničily chudičkou úrodu. Pláteník myslil jen na svou ženu, nestaral se, zač tkalci nakoupí chléb pro své děti.

Tkalci plni zoufalství bloumali po městě, shánějící marně práci jinde. Někteří zacházeli do hospod, aby se skleničkou kořalky nebo mázem piva utěšili.

Temenický tkadlec Hanuš Vejhanek měl už v hlavě notně zatopeno, když odváděl své dílo Peškovi, neboť přišel opět jeho čas ... Když pak nedostal novou přízi, vlezlo mu to do hlavy. Šel zapít svůj vztek do Nollbeckovy hospody na rynku. Ale před šenkem zastihl několik známých, zastavil se s nimi a začal jim hlasitě vykládat své rozmyšlenky. Vykríkával, že si tkalci nedají líbit takovou nespravedlnost, že nejsou telata, aby se dali beze všeho podříznout, ale že se musí dát do kopy a jít na ty bařtipány, kteří jsou horší než čarodějnice.

„Před světem se drží Pánaboha za šos, ale doma tajně slouží čertu. Co je to jiného, když chudé tkalce připravují o poslední skývu chleba?“

Byl právě den trhu, náměstí plné, lidé se sbíhali a opilý tkadlec se stával stále výmluvnějším:

„Nedávno velebný pán ve svém kázání přirovnával chudáky k dřevu suchému a boháče k dřevu zelenému. Slovo boží, říkal, je oheň. Suché dřevo prý hned hoří, zelené jen čoudí a ohni se brání. Boháči se slovu božímu vyhýbají, a přece denně skvostně hodují a hromadí zlato do truhlic. Slovu božímu se vyhýbají, zato se paktují s ďáblem. Pár už jich sice vstrčili do díry, ale kolik jich ještě zůstává na svobodě? Bratří, přišel čas ...“

Od radnice se blížil rychtář a s ním tři biřici, aby udělali pořádek.

Opatrnější se hned ztratili, tkadlec však na útěk nepomýšlel. Zvláště když uviděl, že z Dlouhé ulice přichází pláteník Jindřich Pešek, který mu ze všech nejvíce ležel v žaludku.

Spatřiv ho, ještě zesílil hlas:

„Vidíte, pane rychtáři, toho lotra zlodějského, partykáře, mamonáře a čertovu mošnu? Pane radní! Jeho ženu vsadili do arestu jako čarodějnici. Bratří, pojďme ho požádat, aby nám vrátil krvavé krejčary, co na nás vydřel!“

Pešek krácel kupředu zamyšlen. Všiml si shluku lidí před hospodou, slyšel i podrážděný hlas. Zpočátku mu ani nenapadlo, že by se to mohlo týkat jeho. Až když uviděl proti sobě napřažené pěsti, zarazil se.

„Zloději, okrádači chudých tkalců! Spojil ses s čertem proti nám,“ uslyšel nyní zřetelně, a také již poznal temenického tkalce Vejhanek.

Stiskl zuby. Nebyl zvyklý ustupovat nikomu, ani teď nemínil dát si od kohokoli překážet v cestě na radnici.

Naštěstí se v té chvíli k povykujícímu hloučku blížili další tři mušketyři s puškami v rukou. Oddělili rychle radního Peška od zástupu. Pešek pak, nevšímaje si křiku, krácel rozvážně dál. Teprve když dostihl radnice, ohlédl se. Viděl, jak mušketyři rozhánějí dav, neskrblíce ranami. Vzdychl. Jaké věci se to teď dějí v tom jindy tak poklidném městě! Lidé jako by ztratili rozum.

Pešek se víc nezdržoval a vstoupil do radnice, aby u purkmistra Bečka protestoval proti uvěznění své ženy.

Purkmistr, spatřiv Peška, tvářil se, jako by se mu na krku podebíral nežit, ačkoli ještě před několika dny by se byl rozplýval radostí.

„Ohrazuji se proti zatčení své ženy, Dominiku. Takové násilí si naše město nesmí dát líbit ani od inkvizičního tribunálu ...“

„A co chceš dělat?“ otázal se rozpačitě purkmistr.

„Je třeba aspoň protestovat u knížete. Obrátit se třeba na samého panovníka. Cožpak jsme vesničtí poddaní?“

Beck se tahal za bradu a díval se kamsi do kouta. Až po chvíli řekl:

„Něco ti poradím, Jindřichu. Mlč!“

„Mlčet? Já mám mlčet, když se mi děje takové příkoří? Zač bych stál?“

„Mlč, Jindřichu. Aby to nebylo ještě horší!“

„Myslíš se mnou?“

Purkmistr svažtil obočí. Snad prozradil víc, než měl.

Škoda slov, pomyslel si Pešek, otočil se a bez podání ruky odcházel.

Ještě však zašel za syndikem Šebestiánem Fladem, vždy uctivým a ochotným. Zastal ho ustrašenějšího než purkmistra. Sotva zhlédl pláteníka, spustil, obraceje oči k nebi:

„Ach, jaké neštěstí na nás sesílá Všemohoucí!“

Pešek se zamračil:

„Neplet', Šebestiáne, do toho zbytečně Všemohoucího. Víš stejně dobře jako já, že to trápení na nás posílá inkvizitor Boblig, a vy ostatní mu pomáháte!“

Flade jako by přeslechl:

„Ubohá Marie! Jak rád bych pro ni něco udělal! Ale věř, že nemohu nic. Nic než se za ni pomodlit. Jediný, kdo by mohl, je pan Boblig z Edelstadtu ...“

„Děkuji za radu,“ zavrčel pláteník a odcházel.

Bylo mu, jako by se dotýkal něčeho slizkého; hlava mu třeštila, krev se v něm vařila. Což opravdu jsme jen ovce, čekající na řezníka, až nás podřízne?

U radničních dveří se tlačilo mnoho lidí, měšťanů i venkovanů. Většinou sami dobří známí, ale teď každý obracel tvář od váženého radního, jen sem tam některý kývl hlavou, ale hned se dával s někým do hovoru. Jak v té chvíli pláteník všemi pohrdal!

„Cožpak jsem prašivý pes?“ mluvil k sobě.

Ale pak zvedl hlavu a schválně vypjal hrud'. Nikdo nesmí vidět, jak mu je.

Náhle spatřil vězeňského dozorce Heinla, jak na něho nenápadně mrká levým okem. Zároveň pocítil, že mu Heinl strká do ruky nějaký měkký předmět. Pláteník pochopil a očima dozorce poděkoval. Se sevřenou pěstí pak pospíchal domů.

Doma se Pešek podíval, co mu Heinl podstrčil. Byla to kulička zmuchlaného papíru. Třesoucíma se rukama ji rozbil. Jedna strana byla čistá, na druhé bylo v rychlosti olůvkem načmáráno několik slov. Nemohlo být pochyby, že je to psaníčko od Marie.

„Milý Jindřichu,“ psala Pešková, „je to tu zlé. Chtěli by ze mne udělat čarodějnici. Porad' se s panem Huttrem nebo s panem Maixnerem, co máme dělat.“

Pešek, jindy tvrdý a odhodlaný muž, pocítil, že se chvěje. Sklesl na židli a ten kousek pomačkaného papíru, propašovaný z vězení, přikryl dlaní jako posvátnou relikvii. Zavřel oči, do nichž se mu tlačila vláha. Ach bože! Jak jen jí pomoci!

Zdálo se mu, jako by stál v bahně, jako by se půda pod ním rozestupovala a on sám klesal stále hlouběji a hlouběji. A nikde nikoho, kdo by mu podal pomocnou ruku. Přátelé, jak je poznal na radnici, změnili se rázem v lidi bez srdce, zcela lhostejné k jeho neštěstí. Tkalcí, kterým dával práci, označili ho za zloděje a okrádače. Kdyby nebylo mušketýrů, snad by ho byli ušlapali nebo utýrali. Není jisto, zda jeho dům nebude vyrabován nebo vypálen. A proč to všechno?

Ještě před několika dny byl Jindřich Pešek schopen postavit se čelem proti každému, jeho slovo mělo cenu zlata; teď seděl doma opuštěn všemi, a nevěděl kudy kam. Jeho ženu Marii obviňují z čarodějnictví; budou ji mučit, aby z ní dostali doznání. Marie je pevná, jistě tak snadno nepodlehne jako její bratr Kašpar, ale nakonec – vydrží? Také se přizná? Jaká hanba pro ty, kteří takové násilí činí! Jaká hanba pro ty, kdo bídíkům neodporují... Purkmistr Beck a syndikus Flade! Pouhé třtiny větrem se klátící! Sluhové Bobligovi! Co dělat? Co jen dělat? Jak zachránit nešťastnou Marii? Může opravdu pomoci Hutter nebo olomoucký Maixner?

Až do setmění zůstal Jindřich Pešek v nečinnosti.

Potom někdo zabušil na dveře. Pešek se zvedl, aby otevřel, ale dveře nebyly zastrčeny na háček. Objevil se Kašpar Hutter.

„Přece někdo, kdo se mě neštítí!“ utrousil pláteník, hořce se usmívaje.

„Však i já musil čekat, až bude tma. A ještě jsem se k tobě kradl jako zloděj. Jeden teď hlídá druhého, Jindřichu, každý je podezřelý, ať bohatý nebo chudý, zdravý nebo nemocný, mladý nebo starý, kulhavý nebo šilhavý.“

„Podívej se,“ pravil Pešek, podáváje příteli moták od Marie. „Dal mi to Heinl.“

Hutter četl.

„Ubohá!“ řekl tiše.

„Marie myslí na tebe. Doufá, že jí pomůžeš, buď ty, nebo Maixner.“

„Maixner teď ne!“ zavrtěl hlavou Kašpar.

„A ty?“

Hutter se díval oknem, jímž nebylo nic vidět.

„Co já zmožu!“ vzdychl po chvíli.

„Byly doby, kdy jsi radil k odporu!“ neubrnil se výčitky Pešek.

„I teď se chce bránit, jenže jsme už mnoho času promeškali. Teď je všechno mnohem těžší, než bylo dřív. V celém Šumperku nenajdeš nikoho, kdo by dal svůj podpis na stížnost, nenajdeš nikoho, kdo by se vypravil s deputací k olomouckému purkmistrovi nebo ke knížeti Liechtensteinovi. Každý má strach. Dnes je ještě pánem ve svém domě, ale zítra už může sedět v areste. I ty, Jindřichu, i já nebo má žena!“

„Právě proto je třeba jednat rychle!“ ozývala se v Peškovi stará jeho rozhodnost. „Jed' za knížetem, Kašpare! Já tu zůstanu, děj se co děj. Někdo musí být ve spojení s vězni.“

„Pojedu, ovšemže pojedu, ale ...“

„Potřebuješ snad peníze? Kolik? Dám ti vše, co mám. Nejde jen o Marii, ale o mne, o tebe, o celé naše město. Vždyť takhle jeden zahubí druhého!“

„Jindřichu, pojedu. Ale bude to trvat dlouho, příliš dlouho. U knížete sotva co pořídím, budu musit výš. A přístup k mocným je těžký, dosáhnout jen, aby tě vyslechli, je ještě obtížnější. A nezapomeň, že jejich srdce bývají obrněna železným pancířem!“

Peška se již zmocňovala jakási naděje:

„Čekám tyto dny vídeňského kupce Langweila, na kterého se snad pamatuješ. Mohl bys v jeho voze z města, žádný by nic nezpozoroval. Langweilovi bych svěřil všechny své peníze a zboží mu dám na úvěr, kolik jen uveze. Ty bys měl právo mými penězi nakládat, jak bys uznal za dobré. Zajel bys nejdřív do Olomouce, potom do Lednice za knížetem, kdybys nepořídil, jel bys do Brna za zemským hejtmánem nebo do Vídně za císařem. Jed', Kašpare! Nelituj sebe, nelituj peněz, ničeho nelituj...“

Hutter sotva poznával toho chladného a rozhodného kramáře. Dokud nešlo přímo o něho, rozmýšlel se, na všechno měl dost času. Teď byl pln energie.

„S tím vídeňským kupcem – to je dobrý nápad,“ pravil Hutter. „Radím ti v každém případě, abys mu svěřil všechny své peníze. Doma je nesmíš nechat. Boblig jistě o nich ví a půjde si pro ně. Je jako myslivecký pes, který běží za zvěří a na nic se neohlíží, běží skrz trní a hloží, dokud zvěř neuštve. Na jedno jsi však, Jindřichu, zapomněl. Také já mám ženu, Dorotu. Jestliže zmizím, Boblig se bude mstít na ní...“

Pešek, jako by dostal ránu, svěsil hlavu.

„Postarám se o ni, neboj se,“ řekl, ale sám cítil, jak slabá je to útěcha.

„Některé povinnosti jsou lehké, jiné těžké, Jindřichu. Toto je přetěžká povinnost!“

„Vím. Ale někdo musí!“

„Dobrá, Jindřichu. Pojedu!“

A oba si pevně stiskli ruce.

Vídeňský kupec Langweil přijel hned příštího dne. O den později jeho formanský vůz, naplněný tripem i obyčejným plátnem, vyjížděl hlučně Starou bránou. Nikomu ani nenapadlo přesvědčit se, odváží-li skutečně jen plátenické zboží.

Téhož dne zmizel i syn staré Rohmerky Tobiáš, dozorce vězňů, který nešťastníkům v žaláři pomáhal, jak jen mohl. Spěchal do Brna za bratrem mydláře Přerovského.

– 38 –

Rys a kůzlátko

Jednoho sychravého dne oznámil hejtmán Kotulínský Kryštofu Lautnerovi, že podle rozkazu Jeho Milosti přestává být biskupským vězněm a uvaluje se na něho vazba jako na obyčejného zločince.

Lautner poznal, že se vyhlidky na šťastný konec jeho procesu zhoršily. Pohlédl smutně na hejtmana:

„A vy, pane hejtmane, máte mě stále za toho, za koho mě vydávají?“

Kotulínský sklonil hlavu a neodpovídal.

„Nemáte o tom aspoň pochybnosti? Nenapadlo vás, že by mi ďábel jistě pomohl z vašeho vězení, kdybych byl skutečně černokněžníkem?“

„Nevím, nepřemýšlel jsem o tom,“ pravil hejtmán, nedívaje se mu do očí. „Chtěl bych vám však říci, ačkoli bych o tom měl pomlčet, abyste se připravil ještě na horší věci.“

Lautner zatajil dech.

„Nač mě připravujete?“ hlesl.

„Neptejte se. Nemohu vám nic povědět.“

Hejtmán odešel a vězeň opět zůstal sám. Klid, který se ho zmocnil, když dopsal svou apologii, byl zase tentam. Nač ho vlastně Kotulínský připravuje? Panebože, snad již Boblig vypracoval rozsudek! Pak už by vše bylo marné! Po chvíli však strach vystřídala pochybnost. Boblig není ledajaký inkviziční soudce, rozhodně se bude chtít pojitit úplným doznáním obviněného. A protože je dobrovolně nedostane, přikročí k tortuře. Takové jsou praktiky všech inkvizičních soudců, a Boblig není jiný. Má k tomu možnost, když se biskup zřekl ochrany nad vězněm. Jistě na to chtěl hejtmán upozornit Kryštofa Lautnera. Budou ho tedy mučit. Budou ho mučit jako Kašpara Sattlera, jako Marii, Lízl i ubohou Zuzanu Vog-lickovou. Jako losinského sklepmistra Jana Stubenvolla. Vydrží bývalý děkan šumperský, nebo padne?

Venku skučel vítr, někde ve vsi vyl pes. Byla noc. Svítal poloviční měsíc, který občas zastínila letící černé mraky. Vězeň stál u okna. Každý by byl směšný, kdo by chtěl uhasit měsíc nebo dát mrakům jiný směr. Teď měsíc svítí a třpytí

se jako roztavené zlato, za chvíli se však přizene mrak a bude po jasu. Je proto mrak silnější než měsíc? Není! Mrak odlétne, rozplyne se, ale měsíc zůstane. Světlo je silnější než tma. Ale teď je bohužel tma, těžký mrak zakryl srpek měsíce. Vitr skučí, lomcuje holými větvemi jako rukama kostlivců. Možná, že ve vsi ani nevyje pes, ale z hor přitáhli vlci.

Tolik neděl již celý kraj leží v hluboké tmě. Husté mraky zakrývají měsíc i slunce, neboť co je inkvizice než takový mrak? Jistě to však není na věčnost, jednou zase vyjde slunce a zlatými paprsky ozáří zemi. Ale proč je teď taková hrozná tma? Jaký to má smysl?

Lautner si vzpomněl, co kdysi četl o králi Šalomounovi, nejmoudřejším ze všech lidí. Nemohl prý pochopit čtyři věci: jak může pták létat v povětří, jak se může had plazit po skále, jak loď může plout uprostřed moře a jak to, že ty tři věci nemůže pochopit tak moudrý král Šalomoun? Jak málo toho chtěl vědět Šalomoun! Kdyby byl raději svou moudrostí budoucím pokolením objasnil, proč občas na svět přichází taková tma, kdy se lidé bez rozumu navzájem vraždí, proč někdy nastávají doby, kdy i nejmoudřejší lidé nerozeznávají, co je spravedlivé a nespravedlivé, proč se někdy i čestní lidé klanějí vrahům a lupičům, považující je za dobrodince ...

Noc minula beze spánku. Ráno se vězeň cítil slab a nešťastnější než jindy. Nesnědl ani sousto chleba, jen se napil studené vody. Potom otevřel ohmatanou bibli; jeho zrak náhodou padl na verš z Izaiáše proroka:

„I bude bydlet vlk s beránkem a rys s kůzlátkem ležeti. Tele a lvíče budou spolu a malé pacholátko je povede ...“

Před věznem vyvstal kouzelný obraz míru, klidu, lásky a úcty jednoho ke druhému. „Národové skují v radlice své meče,“ četl dále, „a svá kopí v srpy ženů. Nezdvihne meče kmen proti kmeni, aniž se budou cvičit v boji...“ Ano, jednou nastane taková doba. A pak nebude věznic ani trápení v nich, nebude soudců ani vyslychaných. Všichni lidé budou bratři a sestry...

Za dveřmi se ozvaly kroky a vzápětí v zámku zarachotil klíč. Dveře se rozlétly. Stál v nich žalárník a za ním dva ozbrojení myslivci.

„Musíte s námi, pane děkane,“ pravil žalárník.

Vězeň se ohlížel po kožichu. Byl rozechvěn.

„Není třeba kožichu, nepůjdete daleko!“

Myslivci vyvedli Lautnera z cely a kráčeli s ním dlouhou chodbou, v níž duněly jejich kroky, vedli ho po schodech dolů, potom zase jinou chodbou a opět dolů po kamenných schodech. Sestupovali zřejmě do sklepa. Vězeň už věděl bezpečně, co ho čeká. Překvapovalo ho jen to, že i v biskupském hradě je mučírna.

Průvod se zastavil u dveří pobitých železem. Zdi na chodbě byly jistě půlsáhové, z neomítnutých kamenů. Páchlo tu ztuchlinou, zima se drala až na kůži.

Žalárník otevřel dveře. Objevila se nízká, do kříže sklenutá jizba s očazenými stěnami, osvětlená několika svícemi na nepokrytém stole. Vzduch těžký, štiplavý. U stolu seděli nějací lidé v kožích, naproti nim se z šera nořil skřípeč s kladkou.

Nemohlo už být nejmenší pochybnosti, co vězeň očekává. Pohlédl ke stolu. Celá inkviziční komise byla tam pohromadě, nejbliž ke dveřím seděl i hejtman Kotulínský. Obličej soudců, osvětlené žlutavým světlem voskovic, připomněly Lautnerovi obraz, který visíval v dominikánském klášteře v Šumperku. Znázorňoval žoldnéře pod křížem, metající los o sukni Kristovu. Ale to trvalo jen okamžik. Soustředil svůj pohled na inkvizitorovu tvář. Uviděl náhle před sebou – rysa. Ale nebyl to ten, o kterém mluvil prorok Izaiáš, ležící pokojně vedle kůzlátka, to byl skutečný rys, nebezpečný dravec, šelma lítá, krvelačná a nemilosrdná.

V sklepení bylo zima, pan Kotulínský nepřikázal sluhům, aby přinesli horké víno, okořeněné skořicí. Proto Boblig bez otálení zahájil výslech:

„Kryštofe Lautnere, poskytuje se vám poslední příležitost, abyste dobrovolně učinil doznání. Chcete tak učinit?“

Od inkvizitorových úst šla pára, plameny svíček se zachvěly.

Vězeň se již nedíval do Bobligova rysího obličej, ale na kus bílého papíru, rozloženého před hrbatým písařem, kterého si teprv teď povšiml. Co na ten papír zapíše stvůra ta Bohem poznamenaná? „Odpovídejte!“ „Řekl jsem již několikrát, že se nemohu přiznat k věcem,

kterých jsem nespáchal...“ ozval se konečně přiškrčený hlas vyslychaného.

Všiml si, jak Boblig zkrivil tvář, jak se biskupův sekretář zamračil a jak si hejtman Kotulínský nervózně hrábl do vousů.

„Mistře Jokle!“ zvolal nato chraplavým hlasem inkvizitor.

Z šera místnosti se vynořil losinský kat Hay, provázený synem.

„Palečnice!“ ozvalo se sklepením.

Tušení se změnilo v jistotu. Půjde tedy i šumperský děkan stejnou cestou, po které před ním kráčeli barvíř Sattler, jeho žena, Lizl i drahá Zuzana, sirota, o níž se chtěl děkan postarat, aby nikdy nepoznala bídu, a která tak hořce litovala, že kdy překročila práh šumperského děkanství. Není vyhnutí. Jasný kotouč měsíce se již zase skryl v černém mraku. Rys neleží pokojně vedle kůzlátka, chystá se pít jeho krev.

Lautner sám poněkud zvedl ruce.

A tu se ozval vysoký hlas pátera Schmidta:

„Přiznejte se, Kryštofe Lautnere! Ušetřte nás i sebe ...“

Vězeň se pousmál. Sekretář Schmidt se bojí krve z rozmačkaných palců. Připravil však o život nevinného člověka – to se nebojí!

„Spíše já bych měl volat: Ušetřte nevinného!“

Boblig nedbal na kontroverzi mezi sekretářem a inkvizitem a dal pokyn katovi.

Studený kov již obemkl věžňovy palce. Snad je to týž nástroj, jinž byly rozdrceny prsty Kašparovy a Zuzaniny, pomyslel si Lautner. Co asi zkusily útlé prstíky děvčete, než z nich kat tímto nástrojem udělal kaši!

Lautner pocítil nepříjemný tlak na palce. Zaťal zuby a přivřel oči. Musí být statečný! Nesmí té krvelačné bestii udělat

radost!

„Začni, mistře Jokle!“

Rys vycenil zuby, vlastně jen vykotlané pahýly. Z úst se mu vyhrnula pára. Jistě páchne krví.

Tlak na palce zesílil, pronikavá bolest šířila se z rukou do celého těla.

„Ach bože!“ zasténal mučený.

Boblig dal katovi znamení; mistr Jokl přestal utahovat šroub.

„Kryštofe Lautnere, ptám se vás znovu: chcete dobrovolně udělat doznání o svém černokněžnictví?“

„Ne!“

„Mistře Jokle, pokračuj!“

Bolest se hned zdvojnásobila, ztrojnásobila. Jak rád by vězeň tím kusem železa roztříštil inkvizitorovu hlavu! Jenže i s takovou reakcí mučeného bylo počítáno; mladý Hay byl připraven zachytit vězně, kdyby ho něco takového napadlo.

„Ještě víc, Jokle, můžeš-li!“

Z úst Lautnerových vycházely nelidské skřeky. Bolest byla již silnější než vůle mučeného.

„Doznejte svou vinu, Lautnere! Zkraťte své utrpení!“ pištěl páter Schmidt, jehož neryy nemohly snést tak hrůzný obraz.

Zkrátit utrpení! Stačilo jediné slůvko. Jen jediné slůvko, Kryštofe Lautnere! Někdo jako by taková slova šeptal do nebožákova ucha. Ne, to není možné, bránil se ještě nešťastník. Je třeba hájit svůj život! Je třeba hájit pravdu proti lži!

„Nemohu!“ vykřikl děkan.

Lautnerův hlas byl prosycen slzami. Zkušený Boblig věděl, že nastává krize, že mravní zlom delikventa je již nablízku. Pohlédl na kata, který ještě jednou otočil šroubem. Krev kapala na kamennou podlahu, tělo mučeného se kroutilo, z Lautnerových úst vycházel nelidský řev; nicméně se ještě z posledních sil bránil.

Na Bobligových tvářích se objevil úsměv. Takový zpěv měl rád. Ještě minutku, dvě, a tvrdošíjný děkan šumperský bude na tom stejně jako Kašpar Sattler.

Aby nemusil křičet, inkvizitor přistoupil těsně k mučenému:

„Chceš konečně učinit doznání? Neučiníš-li tak teď, obnovíme po chvíli mučení. Po palečnicích přijdou španělské boty, po nich skřípec...“

Boblig šumperskému děkanovi už tykal; vítězstvím si byl naprosto jist.

Jokl v té chvíli ještě o něco utáhl šroub, ačkoli se to zdálo nemožné.

„Zabýval ses, Kryštofe Lautnere, černou magií a paktoval ses s ďáblem?“ ptal se inkvizitor, nastrkuje hlavu k ústům mučeného.

V tom okamžiku krize v Lautnerovi vrcholila, mravní zlom byl dovršen. Vše mu již bylo lhostejné, jen aby bolest ustala...

Kývl dvakrát hlavou.

„Dost, Jokle!“ vykřikl radostně Boblig.

Kat rychle povoloval šroub.

Inkvizitor, obrácen k soudcům, volal:

„Viděli jste všichni! Obviněný dvakrát přikývl k mé jasné otázce. Přikývnutí je zcela rovnocenné ústnímu doznání. Tak to také bude uvedeno v protokole. Můžeme tedy konstatovat, že bývalý děkan šumperský Kryštof Alois Lautner dnešního dne konečně učinil doznání...“

Lautner slyšel všechno jakoby z velké dálky, ale pochopil, co pravil Boblig. Otevřenýma očima hleděl na tu lidskou stvůru. Přestal vnímat bolest v palcích a viděl jen tlamu krvelačného rysa. Vytrhl se mladému Hayovi, přiskočil ke stolu a vzkřikl:

„Lež! Není pravda, že jsem učinil doznání! Nejsem vinen zločiny, které mi připisujete!“

Boblig se zaškaredil: „Je pozdě! Všichni to viděli!“

„Lež! Je to lež!“

Inkvizitor ohrnul ret a obrátil se na mistra Jokla:

„Na skřípec s ním!“

Ale tu vstal kanovník Rehrmont:

„Pro dnešek to stačí, pane z Edelstadtu!“

Hejtman Kotulínský se toho hned chopil a vyšel ven, aby přivolal myslivce.

Myslivci pak vzali vězně mezi sebe a vyvedli ho z mučírny.

A zase studené chodby, schody, dunivé kroky myslivců. Naposled komůrka se zamřížovaným oknem, do kterého právě nahlédlo slunce.

Ze všeho nejdřív ponořil vězeň rozmačkané palce do džbánu se studenou vodou, aby zmínil bolest a zastavil krvácení.

Potom se vrhl na lože a chvíli zůstal tiše ležet, ale brzy se pozvedl a začal hlasitě žalovat čtyřem hluchým stěnám:

„Vae misero mihi! Běda mně, ubohému! Jaká hanba! Jaká hanba... Nevydržel jsem ani tolik jako Zuzana! Mé prsty jsou asi příliš jemné a nezvyklé námaze. Žil jsem ve velkém pohodlí. Jsem zbabělec. Zradil jsem sám sebe! Sám nad sebou jsem vykřikl ortel nejtěžší!“

Potom se poněkud uklidnil. Skryl tvář do podušky. Napadl ho výrok Horatiův: Est modus in rébus, šunt čerti denique fines, je míra ve věcech, jsou určité hranice ...

Vzpomněl si na maminku. Jak málo na ni vzpomínal ve vězení, až teď. Kdyby tu byla, pofoukala by mu bolest, jak to dělávala, dokud byl malým chlapcem.

„Ach maminko!“ zvolal starý muž a z očí mu vytryskl proud slz.

Plakal, dlouho plakal.
Dveře se tiše otevřely. Žalářník přinášel velkou sklenici horkého vína.
„Pan hejtman vám to posílá,“ pravil.
„Pan hejtman?“
„Ano. Vypijte to naráz. Usnete!“
„Že mu děkuji.“
Žalářník ještě okouněl. Najednou sáhl do kapsy pro malou dřevěnou krabičku:
„Přinesl jsem vám, pane děkane, trochu léčivé masti. Natřete si tím palce. Přestanou vás bolet a brzy se zahojí.“
Žalářník nikdy nenadělal mnoho řečí. I teď hned odešel.
Lautner byl jako u vidění. Hejtman poslal víno, žalářník sám od sebe přinesl hojivou mast...
Vězeň pohlédl oknem. Venku svítilo slunce. Z Lautnerových očí znovu vytryskly slzy. Stál, ruce držel před sebou, díval se do slunečního jasu a šeptal:
„A přece jednou rys s kůzlátkem budou pokojně ležet vedle sebe ... Jen nesmíme být zbabělí!“

– 39 –

Odpuštění

Ačkoli za oknem jaro již hýřilo všemi barvami, dni v mírovské komůrce byly pro vězně stále smutnější, neboť dlouhý čas pozvolna umrtvil v jeho duši každou naději. Osamocení vykonávalo svůj neblahý vliv, nedostatek jakýchkoli zpráv vedl k rezignaci. Ještě nedávno sílila vězně naděje, že brzy obdrží odpověď od biskupa. Kdykoli vešel do cely hejtman, Lautner se vždy nejdřív ptal, zda nepřišlo psaní od Jeho Milosti. Hejtman nechtěl zbavovat vězně naděje, sám stanovil dlouhou lhůtu, ale lhůta dávno prošla, a po odpovědi ani slechu. Na vysvětlenou pověděl Lautnerovi o novém hrozném náporu Turků na celý křesťanský svět.

Na šedivou děkanovu hlavu padla nová rána. Kdo se teď bude ještě zajímat o osud nešťastného starce uvězněného na Mírově?

Brzy nato se prořekl nemluvný žalářník, že v Šumperku před vánočními svátky upálili dvě čarodějnice, jednu starou, druhou mladou. I na jména vzpomněl; starší se jmenovala Sattlerová, mladší Voglicková.

Tehdy se s vězněm zatočil celý svět. Vlastní osud se mu zjevil tak světle, že bylo marné ještě v něco doufat. Jaký by to mělo smysl? Není vlastně smrt vysvobozením?

Brzy potom přišel opět inkvizitor Boblig s celou komisí a Lautnera podruhé odvedli do mučírny.

Vězni byly znovu nasazeny palečnice a sotva uzdravené prsty znovu rozmačkány na kaši. A přece delikvent na všechny otázky dával negativní odpovědi. Snad mladý Hay, který tentokrát zastupoval otce, měl s bývalým děkanem větší soucit a neutahoval šroub palečnic tak příliš, snad mučený sebral všechny své mravní síly, aby nedal nad sebou triumfovat inkvizitorovi, nespíš však zpráva o smrti Marie Sattlerové a Zuzany Voglickové vybičovala jeho vzdor. Lautner byl odhodlán raději zemřít na mučidlech, než přiznáním zvolit stejnou smrt jako ty dvě drahé bytosti, Marie a Zuzana. Přemáhaje nadlidskou bolest, opakoval znovu a znovu: „Ne!“

Boblig zuřil. Vída, že palečnice nepomáhají, volal na kata, aby delikventa vytáhl na žebřík.

Nad očekávání se proti tomu ohradil jeden z členů komise: mohelnický děkan Winkler. Prohlásil, že podle inkvizičního řádu i podle buly papeže Pavla III. mučení nemá trvat dlouho. Také se zakazuje užívat tortury několikrát za den, nebo dokonce v jednu hodinu, nebo několika druhů mučení bezprostředně za sebou.

Boblig se kousal do masitého pysku. Věděl, že má Winkler pravdu. Poznal, že i ostatní duchovní s mohelnickým děkanem souhlasí. Vždyť i biskupský sekretář, který těžce snášel pohled na krev, prohlásil:

„Ostatně můžeme mít za to, že svědectví šestatřiceti osob je dostatečně průkazné, a není tudíž třeba domáhat se doznání torturou!“

Boblig se mračil.

„Někteří teologové učí,“ vykládal dál mohelnický děkan, „že jsou-li dvě mínění protichůdná, ale stejně věrohodná, lze s dobrým svědomím přiklonit se ke kterémukoli!“

Inkvizitor div nevyskočil:

„Jak tomu mám rozumět, pane děkane? Chcete snad říci, že tvrzení tohoto starého černokněžníka je stejně věrohodné jako té dlouhé řady svědků? Potom by celé inkviziční řízení byla jen šaškovina!“

Winkler se polekal. Jít tak daleko opravdu neměl v úmyslu. V rozpacích hledal pomoc u kanovníka Rehramenta. Ten jen krčil rameny.

Zato Lautner i přes nesnesitelnou bolest dobře porozuměl Winklerovým slovům. Jak se zaradoval z Bobligovy porážky! S jakou vděčností pohlédl na svého bývalého přítele Vojtíška, u něhož by se nikdy nenadal takové statečnosti. Už i on pochybuje o Lautnerově černokněžnictví! Nebo snad z kruhů blízkých biskupství fouká jiný vítr?

Po druhé tortuře dostal šumperský děkan horečku. Blouznil den a noc. Volal matku, mluvil s barvířkou, s Lízí i se Zuzanou, potuloval se po Landshutě, ve Vídni na baště odrážel útoky Turků. Křičel, smál se i plakal.

Ráno horečka ustala a všechno se vrátilo do starých kolejí. A zase den plynul za dnem, jako vteřiny a minuty na orloji. Nikdo nepřinášel žádné zprávy, žalářník nepromluvil zbytečného slova, hejtman Kotulinský se vyhýbal setkání. Odpověď z Olomouce nepřicházela, a už asi nikdy nepřijde. Stačí šestatřicet svědků, jak říkal páter Schmidt, aby byl vyřčen rozsudek. Zdá se, že bývalý šumperský děkan se brzy shledá s Marií i se svou hospodyní! Ať je to raději co

nejdřív. Raději smrt než nové mučení. Potřetí by již neměl tolik sil a podlehl by jako ostatní.

Několik dní nato vešel do Lautnerovy cely zámecký hejtman.

„Turci se již zmocnili Rábu,“ řekl. „Jeho Milost se uchýlí pro větší bezpečnost na Mírově.“

Vězni zablesklo v očích. Bude-li biskup Liechtenstein sídlit na Mírově, není možné, aby se spolu nesetkali!

Hejtman jako by četl v Lautnerových očích; hned do sladkého kápl hořké:

„Jeho Milost však nechce být pod jednou střechou s vězněm obviněným z čarodějnictví. Nařizuje, abyste byl převezen jinam...“

„Kam?“ hlesl vězeň.

„Do Mohelnice. Vězení je tam už pro vás připraveno...“

Mohelnice! Jméno samo v děkanovi vyvolalo vzpomínku na nejhorší potupu, jaká se mu kdy přihodila.

„To je můj konec!“ vyklouzlo mu z úst.

„Ale tak tomu není, pane děkane,“ utěšoval ho hejtman. „Kdyby nebylo těch prokletých Turků, zůstal byste na Mírově. Konec dílu dává makovice.“

Vězeň se slabě usmál:

„Říká se: Finis coronat opus. Ale mám strach, aby ta vaše makovice nehořela, pane hejtmane. Mohelnice mi nepřináší štěstí...“

Hned následujícího dne se Kryštof Lautner ocitl v novém vězení, které mohelničtí měšťané připravili na biskupův rozkaz v půlkruhové baště, vybíhající z hradební zdi. Komůrka s nízkým stropem, stěny z kamene, z nichž dýchal chlad. V zaokrouhlené stěně z bývalé střílny úzké okno, opatřené silnou mříží. V jizbě lože, stůl, židle.

Děkan ze všeho nejdřív přistoupil k oknu. Vedlo k severu, k horám, pod nimiž v dálce ležel rodný Šumperk. Bylo vidět daleko do kraje. Louky, pole, roztroušené vesnice. Třeština, Dubicko, Leština, Studénka. Bílá silnice k Líbivě. Známy a drahý kraj, plný vzpomínek z mládí. Už pro ten výhled měl by se Lautner radovat ze změny a oželeť staré vysoké stromy pod hradbami mírovského hradu. I černé veverka.

Před kobkou byla úzká chodba, v níž přecházela stráž; její kroky duněly na cihlové dlažbě. V Mírově bylo ticho; kroky strážce budou starému muži ve dne v noci připomínat vězení. Budou mu také jako hodiny odměřovat čas. Každý krok bude znamenat o něco blíž k smrti. K jaké? Takové, jakou zemřela Zuzana Voglicková a Marie Sattlerová? Lautner zhluboka vzdychl. Ulehl na tvrdé lože a zavřel oči.

Ale nemyslel na ty dvě ubohé ženy, které zemřely na hranici, vzpomínal na svého přítele z mládí Vojtěška Winklera. Hle, jak to osud zařídil! Jsou tak blízko sebe, jako by zas seděli v jedné lavici v olomoucké škole. Jenže jejich přátelství je navždy konec. Z Vojtěška se stal jidaš, posléze i jeden z jeho soudců. Co jako soudce udělal pro starého kamaráda? Postavil se někdy za něho proti zavilemu sekretáři Schmidtovi nebo pohodlnému kanovníku Rehrmontovi? Pravda, nikdy polínka nepřiložil, ale seděl vždy mezi soudci, jako by ho ani nebylo. Až při poslední tortuře se zachoval jinak. Odvážil se odporovat i Bobligovi. Ne začátek, ale konec je důležitý! Co se děje, že se Vojtěšek změnil?

Tu náhle v chodbě kroky utichly. Ticho zneklidnilo vězně. Vstal a znovu přistoupil k oknu a zahleděl se do kraje, nad nímž se skláněl večer. Dlouho hleděl na bílou silnici, po které ujížděl kočár. Naposled jel po ní ještě jako šumperský děkan se starým věrným Floriánem. Kde je mu asi konec? Nikdy nejezdíval do Mohelnice rád, žehral vždy na lakotu zdejšího jemnostpána. Ale kdyby to byla jen lakotnost! –

Několik kroků od bašty proměněné ve vězení stála rozlehlá budova mohelnického děkanství. Tam ve velkém pokoji u okna na loži sténal bolestí děkan Winkler. S neobyčejnou prudkostí se ohlásila stará nemoc – podagra. V nohou jako by mu někdo vrtal nebozrzem, do kolen jako by mu někdo vrážel rozžhavené hřebíky. Lektvary, které dřív pomáhaly, byly bez účinku. Kuchařka Kačenka mu balila nohy do teplých zábalů, ale ani to bolest nezmírňovalo.

Sotva odešla kuchařka, přiběhl k loži nemocného Štefan.

„Přivezli šumperského pana děkana!“ vyřizoval.

Nemocný zaúpěl. Vzpomněl si na mírovskou mučírnu, jak Kryštofovi z rozmačkaných palců kape krev, jak zatíná zuby. Slyšel jeho nelidský křik. Chtěl vyskočit, ale pro bolest znovu sklesl na lože.

„Ať sem jde Kačenka!“ vykřikl.

„Víte, že už přivezli pana děkana Lautnera a dali ho na baštu?“ zvolal, když se hospodyně objevila.

„Toho černokněžníka?“

„Nesudíte, osobo, abyste nebyla souzena. Ještě s ním nebyl proces ukončen. Teď je jako náš soused. Měla byste mu po Štefanovi poslat něco k jídlu.“

Hospodyně zavrtěla hlavou, i Štefan vykulil oči. S panem děkanem musí být zle, když dává takové rozkazy. Kdepak jindy něco takového!

Kačenka se ovšem neodvážila nevyplnit rozkaz; za chvíli Štefan odnášel na baštu misku plnou dobrého jídla.

Florián nemíval Štefana ve velké lásce, když však děkan uviděl v cele Vojtěškova kočího, zmocnila se ho radost.

„A, Štefan! Jakkak se máš! Víš něco o Floriánovi?“

Kočí se rozpačitě usmíval. V tom divokém, dávno neholeném a nestříhaném muži sotva poznával šumperského jemnostpána, který mu vždy dával štědré spropitné.

„Já se mám pořád stejně. A Florián? Říká se, že utekl i s koňmi. Náš pan děkan vám něco posílá,“ mačkal ze sebe.

„Kdo, Stefane? Pan děkan, nebo Kačenka?“

„Pan děkan!“

Lautner se zamračil. Vojtěšek chce lacino vykoupit svou vinu! Ne, brachu, myslíš si vězeň, dívá se na jídlo, které vzhledem i vůni svádělo prázdný žaludek, ne, brachu, tímhle svou vinu neodčiniš.

„Nemohu od tvého pána nic přijmout, Stefane,“ pravil děkan. „Vyříd' mu, že děkuji. Takovému zlosynovi, jakým jsem já v jeho očích, musí stačit jen chléb a voda!“

„Ale náš jemnostpán sám od sebe... A to u něho často nebývá...“

„Ne, Stefane, já od pana děkana Winklera nic nepřijmu. Stačilo mi, jakou komedii se mnou zahrál o vašem posvícení. Však se pamatuješ! Od tebe bych vzal. Běž a odnes jídlo zpátky!“

Přišla noc, plná stříbrného měsíčního jasu. V novém vězení nemohl děkan usnout. Stále se obíral Vojtíškem. Změnil se? Nebo snad přišli k jinému názoru v Olomouci? Srdce věžňovo se zatetelilo slabou nadějí. Ach naděje ... Je jako rostlinka, která zapouští kořeny i do skály!

Té noci nespal ani děkan Winkler. Nejenže bolest neustávala, ale musil se v myšlenkách neustále vracet ke svému příteli z mládí, ke Kryštofovi. Nechce tedy žádné dobrodini! Odmítl chutné jídlo, třeba si vždy na dobrou stravu potrpěl. Zřekl se starého přítele. Nemůže mu odpustit, že ho tak hanebně vylákal do Mohelnice a vydal do rukou myslivcům, že se po celou hostinu tvářil jako nejlepší druh, ačkoli věděl, co se chystá. Ano, chybil jsem, mluvil k sobě v duchu děkan Winkler. Mea culpa, mea maxima culpa, zachoval jsem se hanebně. Jako Jidáš.

„Ale proboha, co jsem měl dělat?“ vykřikl najednou, jako by Kryštof Lautner stál u jeho lože. „Mohl jsem se protivit rozkazu Jeho Milosti, a tím i sebe uvrhnout do podezření?“

Nemocný stařec sebou házel na posteli. Ale byla to skutečně vůle Jeho Milosti? Nebylo to jen přání pana Bobliga z Edelstadtu nebo sekretáře Schmidta, kteří všechno spolu upekli, aniž o tom Jeho Milost něco věděla? Ještě nikdy se taková myšlenka nevynořila ve Winklerově hlavě. Zpočátku se jí zhroutil, ale pak sám sebe jako vždy začal omlouvat. Šlechtetně se nezachoval, to je pravda, ale mohl se mohelnický děkan jen tak beze všeho postavit na Kryštofovu stranu, když znal podrobně výpovědi losinských čarodějnic? Vždyť tak jasným svědectvím uvěřil též kanovník Rehrmont, a zajisté i pan biskup. A ještě něco padalo na váhu: Kryštof se od mládí rád zajímal o nejpodivnější věci; jednou o alchymii, jindy o astrologii, potom zas léčil bylinami, vodami, kořeny, všelijakými trunky a purgacemi. A také často studoval knihy, z nichž mnohé jsou na indexu.

Jenže když potom proti Kryštofovi postavili barvíře Sattlera, jeho dceru Lízlu a kuchařku Zuzanu, tehdy poprvé se do duše mohelnického děkana vkradlo trochu pochybnosti. Znal Lautnera dlouho, věděl, že byl vždy přímý a opravdový, že se nikdy neuchyloval ke lži, leda v žertu. Při té konfrontaci se choval důstojně. Sotva lhal. A ještě větší pochybnost se zmocnila Winklera při druhé Lautnerově tortuře na Mírově. Kdyby byl obviněný v plném rozsahu viněn tím, co tvrdí žaloba, jistě by se při té hrozné bolesti zhroutil a přiznal se jako všechny ženy před tím. Tak silnou vůli může mít jen ten, kdo obhazuje pravdu! Nebo koho posiluje – ďábel! Utýraný děkan jako by znovu slyšel inkvizitora Bobliga.

„Bože, bože, jak to je?“ sténal ubožák.

Winkler si vzpomněl na Lautnerovu apologii. Členové inkviziční komise ji prostudovali, naposled opis zůstal u pátera Schmidta, který dlouho považoval za zbytečné obtěžovat jím Jeho Milost. V apologii se Kryštof hájil stejně odvážně a nesmlouvavě.

Nešťastný mohelnický děkan byl natahován na skřípec vlastního svědomí, neboť má-li Kryštof pravdu, jakou úlohu s ním sehrál jeho starý přítel? Je před ním viněn! Je viněn i jako člověk, i jako kněz, i jako soudce. Ach bože, co dělat?

I druhý den a druhou noc marně mohelnický děkan, soužený nemocí i výčitkami svědomí, hledal řešení. Potom je náhle našel. Děj se co děj, musí se vzdát členství v inkviziční komisi; jako důvod uvede nemoc. Ale ulehčí tak svému svědomí? A pomůže tím Kryštofovi?

Bolesti se trochu zmírnily. Děkan Winkler usedl ke stolu a pevnou rukou a vybranou latinou, za kterou ho všichni chválili, napsal Jeho Milosti rezignační dopis.

Potom, přemáhaje bolest, s psaním v ruce vyšel z děkanství, a rovnou k baště.

Stráž ho beze všeho pustila k vězni.

Lautner stál u okna a díval se do dálky k horám. Když zaskřípaly dveře, ohlédl se a – ustrnul. Opřen o hůl stál tam Vojtíšek, v obličejí žlutý, ubohý a pokorný.

Winklerovi trvalo chvíli, než byl schopen promluvit.

„Kryštofe!“ oslovil potom přítele třesoucím se hlasem.

„Co tu chcete, pane děkane?“

„Bůh mě trestá nemocí...“

„Pohleďte, pane děkane, jak mě Bůh trestá!“ zvolal Lautner, zvedaje před sebe zmrzačené palce.

„Přišel jsem za tebou, abych tě poprosil za odpuštění...“

„Mne?“ vykřikl Lautner.

„Jednou jsi, Kryštofe, pronesl slova, která jsem si zapamatoval. Láska je prý jako sůl, která dělá jídlo chutné, je jako světlý paprsek, který dělá věci viditelné ...“

Lautner ho přerušil:

„Zapamatoval jste si, pane děkane, moudrá slova, ale neřídil jste se podle nich ani jako přítel, ani jako kněz. Nechoval jste se jako jurista, který ví, že každý obviněný je potud dobrý, pokud nebyl usvědčen, že je špatný. Můžete mi namítnout, že u inkvizičního soudu tahle zásada neplatí. Dobrá! Ale dokázal Boblig mou vinu? Jak? Tím, že vám předložil svědectví šestatřiceti osob. Ale to vám ušlo, že každá z těch svědkyň vydala své svědectví teprve po několika mučeních. Byl jste při tom, když se takové svědectví z obžalovaného dostává? Asistoval jste tomu, když mi mačkali palce. Neozvalo se ve vás svědomí? Neprobudil se ve vás cit starého přátelství? Co ještě ode mne chcete, pane děkane?“

„Už nebudu přihlížet tvému mučení. Nechci být více tvým soudcem!“

Lautner se zamračil:

„Co tím chcete říci?“

Winkler vyndal z rukávu list, určený biskupu olomouckému.

„Sám čti, Kryštofe!“

Vězeň vzal neochotně do rukou list a četl. Jeho tvář projevovala překvapení. Když list vracel Winklerovi, poznamenal trochu uštěpačně:

„Opatrnosti nikdy nezbyvá. I nemoc bývá někdy dobrá!“

„Chápej přece, Kryštofe, že nemohu říci vše, co bych chtěl...“

Lautner se trpce usmál:

„Já vím, nerad bys ztratil přízeň Jeho Milosti. A ještě těžší bylo by uvalit na sebe podezření pana Bobliga. Je pro tebe opravdu těžké vykřiknout, abyto bylo slyšet po celé zemi: Kryštof Lautner je nevinný! To, co z něho dělá inkvizitor Boblig, je hnusná komedie, které asistují veledůstojný kanovník Rehramont i důstojný mohelnický děkan Winkler. A ještě nebezpečnější by bylo volat do celého světa: Udělejte již jednou přítrž řádění toho slezského zločince a vraha mnoha nevinných obětí, inkvizitora Bobliga! Propust'te nevinné lidi okamžitě na svobodu!“

Děkan Winkler se zhrozil. Kdyby někdo poslouchal za dveřmi! napadlo ho.

„Kryštofe,“ začal plačtivě, „vím, že jsem ti strašně ublížil... Ale per amicitiam nostram, Kryštofe ... Pro naše staré přátelství ...“

Lautner zahlédl v očích bývalého přítele slzy. Vojtíšek nelhal, ani se nepřetvařoval. To už nebyl ten lakotný a žravý mohelnický děkan, starající se jen o to, aby vyhověl každému přání své vrchnosti: stál před ním zestárlý, ubohý a nešťastný člověk. Lautnera se zmocnil soucit. Vždyť Vojtěch je vlastně ubožejší než on, biskupův vězeň, obviněný z čarodějnictví. Je obtížen vinou, skutečnou vinou. Oba jsou hodni politování, ale Vojtěch, třeba na svobodě, je na tom hůř.

Lautner rozpráhl ruce.

„Což já! Neučili jsme vždy, že máme odpouštět i svým nepřátelům, Vojtíšku?“

A děkan Winkler sklesl do jeho náruče.

– 40 –

Šibeniční vrch

Času bylo ještě habaděj, ale na rynku se již tvořily hloučky lidí; muži byli zamkli, ženské si tlumenými hlasy sdělovaly poslední noviny.

Když se pak na náměstí objevil inkvizitor Boblig v doprovodu svého hrbatého pomocníka, ženské hlasy umlkly. Všichni s napětím pozorovali, kam jde.

Boblig zamířil k velkému domu v Novobranské ulici, kde bydlil knížecí soudce František Ferdinand Gaup.

Soudce byl návštěvou překvapen. Hned poslal do sklepa pro dobré víno uherské a začal vykládat poslední novinky z města. Inkvizitor neprojevoval velký zájem, mračil se a na Gaupa se díval s lehkým posměškem.

Gaup zavolal na ženu, aby vzácnému hosti přinesla ukázat novorozeňátko, Bobligova kmotřence.

Inkvizitor si přitom neodpustil jízlivou poznámku:

„Nechtěl byste mi, pane Gaupe, prozradit, koho jste si vyhlédl za kmotra, až se vám narodí třetí syn? Prvnímu kmotroval děkan Lautner, druhému já...“

Gaup se kousal do pysku. Za poslední dva roky se tento snaživý muž, který se hnal vpřed, aniž vybíral prostředky, velmi změnil. Narostlo mu břicho, prsa se rozklenula a jeho tváře se už jen málokdy stáhly k patolízalskému úsměvu. Příliš zblízka nahlédl do praktik starého inkvizitora, a nelibě proto nesl, byl-li občas předmětem jeho vtipů.

Obyčejně Boblig posílal pro rychtáře, když od něho něco potřeboval; proč dnes přišel sám? Jaká je příčina jeho nabručenosti?

Boblig ho dlouho nenechal na pochybách.

„Psal kníže,“ řekl a převrátil do sebe vrchovatý pohár.

Gaup zbystřil pozornost.

„Bude vás, rychtáři, zajímat, že dědicové po barvíři Sattlerovi vznesli na nás stížnost...“

„Vždyť barvíř je ještě živ!“

„Ty dvě hodiny života, které mu zbývají, nic neznamenají. Dědicové si u knížete stěžovali, že jsme z barvířova domu odstranili pečeti, zámečnickem dali zotevřít dveře, vypáchili truhly a vybrali hotové peníze i šperky...“

Na soudci vyvstal pot.

„Kdo si dovolil stěžovat?“ zvolal pohoršeně.

„Není to příliš důležité, rychtáři, ale chcete-li, mohu ukojit vaši zvědavost: jakýsi Jan Jiří Weber, solní písař hrabství Kladského.“

„To je muž nejstarší dcery barvíře Sattlera. Býval dřív stříbrníkem v Riese.“

„Oprávněný dědic. Ten Weber naléhavě žádá také o to, aby mu byl dán přesný soupis věcí, které jsme v domě barvířově zabavili...“

Pěkné nadělení. Gaup v rozčilení přecházel po pokoji.

„Jaká drzost! Jaká drzost!“ vykřikoval.

„Chcete-li, drzost. Dobrá,“ pravil s úsměvem Boblig. „Kníže však nařizuje, abychom takovou specifikaci co nejdříve sestavili, originál poslali knížecí kanceláři a opis její dali písaři Webrovi jako zástupci dědiců!“

„Bude velice těžké udělat takovou specifikaci,“ vzdychl Gaup, otíraje si šátkem tučný zátylek.

Boblig chvíli mlčel. Najednou se zeptal, usmívaje se čím dál záhadněji:

„Nemýlím-li se, dělal jste si zásluku na Klugův dvůr se všemi polnostmi. Kolik že jste chtěl za něj dát?“

„Pět set zlatých,“ hlesl soudce.

„Sattler za něj před lety vysázel 1400 zlatých. Stavení opravil a ještě k němu přikoupil nějaké pozemky...“

„Ale já kupuji za zvláštních okolností!“

„To je pravda, ale teď je tu dopis od Jeho Jasnosti!“

Gaup hleděl na pana Bobliga se strachem i nadějí zároveň.

„Chápu, že by vám bylo nepříjemné přijít o Klugův dvůr. Za takovou cenu! Jenže ani já, arnice, nejsem ryba, abych byl živ jen z vody!“

„Bude-li se kníže zajímat o cenu ...“

„Co kníže! Má teď starosti s wojnou. Nepřiděláme mu ještě jiné!“ Obrátiv se k Ignácovi, dodal:

„Hned zítra odpovíš, Nácku, Jeho Jasnosti. Pokud se týče pečeti, napiš, že jsme byli oprávněni je strhnout, protože jsme to byli my, kteří barvířův dům zapečetili...“

„Ano, tak je to správné,“ zaradoval se Gaup.

„Pokud se týče hotových peněz a skvostů, byli jsme rovněž oprávněni vzít je do úschovy, aby se jich nezmocnili zloději.“

Peněz a skvostů jsme použili na náklady spojené s inkvizičním procesem proti Kašparovi Sattlerovi, jeho ženě a dceři. Na hotovosti jsme v domě našli jen 1300 zlatých. Tato částka ani z poloviny nestačí krýt náklady na soudní řízení...“

Gaupovi jako by spadl kámen z prsou. Pravil:

„Včera si Sattler pozval do vězení pana Fladeho a ještě jednoho radního, aby s nimi sepsal svou poslední vůli...“

„Konal zbytečnou práci,“ poznamenal suše Boblig. „Inkviziční soud má přednost. Vlastně ani ne tak soud, jako kníže Liechtenstein, který se uvolil hradit náklady ze svého, pokud ovšem nestačí pozůstalost po popravených. Na solního písaře Webra zůstane sotva tolik, kolik dal za sepsání stížnosti. A barvířovi synové? Přijdou s křížkem po funuse!“

„Ale je tu ještě ta konsignace!“ vzpomněl si rychtář.

„To je moje starost!“ zasmál se Ignác.

Gaup jako by omládl. Zbývá už jen Klugův dvůr. Zmínil se o něm inkvizitorovi.

„Ani s tím si nedělejte starosti, arnice. Aby se mohly uhradit všechny náklady soudního řízení, bude nutno dvůr prodat. Pokud vím, není jiného kupce než knížecí soudce František Ferdinand Gaup ...“

„Který ovšem ví, co se sluší a patří,“ poznamenal Ignác.

Gaup pochopil. Šťasten zvedl pohár a zvolal:

„Od moudrého je vždy možno leccemu se přiučit!“

„Bohužel lidé často zapomínají na dobrodiní, které jim kdo učinil!“ vzdychl Boblig.

Gaup chtěl hned běžet pro peníze, ale inkvizitor ho s úsměvem zadržel:

„Tak to zase nespěchá, arnice. Ještě tu máme jednu nepříjemnou záležitost. Jedná se o mydláře Přerovského. Jeho bratr, prior kartuziánského kláštera v Králově Poli, si na nás stěžoval u samého císaře. Císař postoupil stížnost knížeti Liechtensteinovi, a ten teď chce vysvětlení!“

„Všechno zavinil mladý Rohmer!“ vzkypěl Gaup. „Utekl s mydlářovým dopisem do Brna. Nebýt toho, mohlo být s mydlářem všechno vyřízeno. Všiml jste si, pane z Edelstadtu, jeho nového domu pod Novou branou? Hotový palác!“

„Na ten dům si zatím nemyslete. Přerovský je tvrdý a zarputilý. Vydržel už dvě tortury...“

„Kdyby neměl bratry kněze ...“

„Však se nakonec přece dozná. Jen to dá víc práce. Na každý prst se najde prsten. Ale musíme spěchat, dokud páni ve Vídni mají jiné starosti!“

Rozhovor přerušilo vyzvánění umíráčkem.

Boblig dopil. Všichni se zvedli a odcházeli. Před domem už na ně čekal kočár. Nasedli a odjízďeli na Šibeniční vrch.

Toho dne tam měli být odevzdáni ohni Marie Pešková, Lízl Sattlerová a barvíř Kašpar Sattler, všichni usvědčení ze spolku s ďáblem.

Celé město se opět vypravilo na Šibeniční vrch. Jen radní Pešek nešel.

Již dříve se musel vystěhovat ze svého domu, protože inkviziční tribunál nařídil jeho zapečetění, jako by v něm někdo zemřel nakažen morem. Bohatý pláteník však nehledal přístřeší u žádného z radních pánů nebo u příbuzných – věděl, jak by se k němu chovali. Požádal o útluk chudého ševce Simona, člověka nebojácného a přitom veselého, který ani v těch hrozných dobách neztratil zdravý rozum.

Žil sám v nízkém dřevěném domečku při potoku Bratrušovském na předměstí, jen ve společnosti čížků, stehlíků a pění. Ochotně poskytl přístřeší bohatému pláteníkovi a dělil se s ním bratrsky o skrovné sousto. A nejen to, nešťastného muže posiloval vírou, že se vše brzy změní, protože není možné, aby nakonec nevíťezila pravda nad nejnestydatější lži nebo sebenehoráznější hlouposti.

Bylo však těžko těšit zoufalého pláteníka. Zpočátku věřil v poslání Kašpara Huttra, neboť znal jeho houževnatost, zkušenost i spolehlivost. Ale dny ubíhaly a od Kašpara ani od kupce Langweila nepřicházely zprávy dobré ani zlé. Kupce nepřijížděl, země jako by se pod ním slehla. Ovšem v té době se cizí kupci a formani vyhýbali Šumperku, jak mohli.

Na Videň táhli Turci a vyprávělo se, že ji obkroužili svým vojskem jako železným prstenem. Vselicos se mohlo přihodit bohatému kupci. Mohli jej přepadnout lupiči, zmocnit se nákladu a kupce zabít, i vojáci byli schopni takového činu. Bylo také možné, že Langweil s Kašparem uvízli v obležené Vídni. I jiné věci se mohly přihodit v tak pohnuté době. A tak ani veselý švec Šimon nemohl pláteníkovi poskytnout dostatečné útěchy.

Když se na děkanském kostele rozklínal umíráček na znamení, že z náměstí vyšel dlouhý průvod na Šibeniční vrch, švec rychle přibouchl okénko v sednici, až se jeho ptáčky polekali. Avšak Jindřich Pešek okno znovu otevřel:

„Zvonění se bát nemusíme, Šimone!“

Usedl pak na nízkou stoličku a složil hlavu do dlaní. V myšlenkách sledoval průvod. Jistě se již blíží k Nové bráně. Odtud sestoupí dolů pod hradby. Za chvíli půjde podél potoka, docela blízko. Stačilo by zajít do Šimonovy zahrádky a ukrýt se v keři brslenu. Viděl by naposled svou dobrou ženu Marii. Aspoň pohledem by se s ní rozloučil, když ji nesmí stisknout ruku ani pohladit její zešedivělé vlasy, které tak rád hladíval, dokud byly hebké, měkké a měly barvu staré žitné slámy.

Ale nešel. Nemohl. Věděl, že by se neudržel a pokusil by se vyrvat pochopům svou ženu, která se před soudci chovala statečněji než barvíř Sattler.

Bylo slyšet blížící se zpěv a šum velkého zástupu lidí.

Šimon vyskočil ze zástolí a znovu přibouchl okno.

Pláteník tentokrát neodporoval. Schoulil se na stoličce a obrátil se do kouta. Plakal a nechtěl, aby to Šimon viděl.

Průvod přešel a nastalo ticho. Marie, Lízl i barvíř již stoupají vzhůru do kopce, za nimi celý Šumperk. Muži v chaloupce mlčeli, i ptáčci byli tiší, jako by je někdo vyplašil.

Švec s pláteníkem v duchu dál sledovali průvod. Jistě už je na vrchu. Teď asi Boblig nebo Gaup čtou rozsudek. Boblig ještě před smrti klade odsouzeným otázky. Teď dostává pokyn kat. Mocným rozmachem meče stíná Kašparovi hlavu. Katovi pacholci zvedají Marii, Lízl i barvířův trup na hranice. Jeden z pacholků zapaluje pochodní slámu. Z hranice suchého dřeva se valí černý dým...

Švec pomalu otevřel okno.

„Aby se duše tvé ženy mohla s tebou rozloučit, Jindřichu,“ pravil, poprvé tykaje a oslovuje křestním jménem bohatého pláteníka a městského radního.

V té chvíli se rozezpíval stehlík.

– 41 –

Pravda na skřipci

Uprostřed měsíce září se slavnostně rozhlaholily všechny mohelnické zvony. Kryštof Lautner se srdcem znepokojeným hleděl do kraje a zaposlouchal se do toho velebného hlaholu. Ale až večer se dověděl od starého strážce Matesa Kekuleho, který občas přicházel v noci hlídat biskupova vězně, že Jeho Milost nařídil vyzvánět všemi zvony na oslavu velkého vítězství nad Turkem dne 12. září roku 1683 pod Vídní, kdy spojené armády, císařská a polská, pod vedením Karla Lotrinského a polského krále Jana Sobieského porazily nepřítele na hlavu, zachránily Evropu před válečnými hrůzami, zmocnily se bohaté kořisti a teď hnaly nevěřící zpět do Uher, k Novým Zámkům a Pešti.

Lautnerovi ještě v noci zněla v uších ta tesklivá píseň zvonů. Naplňovala ho podivným steskem. Uvědomoval si, že jen pro válečné události zapomněli na něho v Olomouci i všude jinde; teď snad půjde jeho pře rychle kupředu.

Kolik měsíců uběhlo ode dne, kdy děkan Winkler přišel za svým uvězněným přítelem? Jistě už lituje, že mu tehdy otevřel srdce a prosil za odpuštění. Co strachu asi zakusil, zda se to někdo doví! Jak bude nešťasten, že poslal rezignační list – poslal-li jej vůbec! Pes ví, kdo ho krmí, jak by to nevěděl Vojtíšek! Od posledního shledání neposlal ani knížku ke čtení, ani trochu tabáku, jen jídlo pravidelně přinášel Štefan. Oč lepší je starý strážce Mates Kekule!

Nedávno přinesl i zprávu o nové exekuci v Šumperku. Na Šibeničním vrchu prý upálili bohatého barvíře Sattlera, jeho dceru a ženu pláteníka Peška... Tehdy Lautner pocítil srdce až někde v hrdle.

Mates hned viděl, že chybil. Snažil se vězně rozveselit vyprávěním, jak Mohelničtí čekali, že se biskup Liechtenstein zastaví v městě při svém návratu z Mírová do Olomouce. Byli připraveni muzikanti s pozouny, píšťalami a kotly, vlály cechovní korouhve. Purkmistr Nekvapil se napařádl, radní Bartoloměj Kučik musil narychlo povolovat gatě, aby se do nich dostal. Nakonec však z celé slávy nebylo nic, protože biskup jednou branou do města vjel a druhou vyjel, aniž se zastavil.

Vězeň však jeho kratochvilné vyprávění neposlouchal. Myslí na Kašpara Sattlera, jehož zásluhou se stal děkanem šumperským. Nic mu nebylo plátno, že se pokořil a zapřel. Také myslel na jeho dceru Lízl, která mu vždy připomínala ptáčka, i na Marii Peškovou.

Ti tři přátelé ukazují cestu, po které i on musí. Ach Bože! Čím jsme se tak prohřešili, že nás tak trestáš? Je to opravdu tvá vůle?

To byla poslední noc, již strávil Kryštof Lautner v Matesově společnosti. Potom už místo něho přicházel jiný dozorce. Nebylo i to špatným znamením?

Čas ubíhal, někomu rychle, jinému pomalu. Podzim vystřídala zima. Sníh vysoko pokryl celý kraj. Když zasvítlo slunce, od dívání do dálky bolely oči. Ve vězení bylo zima, chlad pronikal vězni až ke kostem. A nebyl to mohelnický děkan ani purkmistr Nekvapil, nýbrž starý Mates, který už na podzim opatřil Lautnerovi starý ovčí kožich. Kožich hřál, ale ještě více věžňovu duši zahřívala vzpomínka na toho dobrosrdečného člověka.

Jednoho dne uslyšel Lautner v předsíni nezvyklý hluk. Nemálo se polekal; jeho choré srdce se rozbušilo, nohy se rozechvěly, takže byl nucen opřít se o stěnu.

Zarachotil klíč a dveře se otevřely.

Vězeň uviděl biskupského notáře pátera Schröffla ze Schröffenhaimu. Velký nos, na něm brýle, za nimi rozpačité světlé oči. V pozadí stál purkmistr Nekvapil, městský rychtář Hildebrandt a písař Wildholz.

Ze studených očí notářových bylo těžko poznat, co přináší. Lautner čekal.

Notáři chvíli trvalo, než si zvykl na přítomí pod nízkým klenutým stropem. Upíral zrak na vězně, ale jako by si nevěřil. Z toho pohledu dostal Lautner strach. Notář by se tvářil jinak, kdyby přinášel něco dobrého.

Konečně se páter Schröffel rozkoukal a promluvil hlubokým hlasem, který se nijak nehodil k jeho drobné postavě:

„Kryštofe Lautnere, žádal jste Jeho Milost, abyste se ve své věci mohl obrátit k Svatému otci do Říma?“

„Ano!“ hlesl sotva slyšitelně vězeň.

Ještě dřív než notář znovu otevřel ústa, věděl již Lautner, jaké odpovědi se mu dostane.

„Kryštofe Lautnere, vaši věci netroufali jsme si obtěžovat Svatého otce; sami jsme ji prozkoumali bedlivě ve všech punktech. Shledali jsme, že jen dále setrváváte ve své zarputilosti. Více by vám bylo k prospěchu, kdybyste pokorně učinil doznání...“

Lautner upřeně hleděl do vodových očí za okuláry. Srdce mu bilo, ruce se chvěly.

„Usiluji o právo a spravedlnost,“ pravil, maje hrdlo sevřené.

„Měl byste raději činit pokání. Vzpomeňte na slova svatého Matouše: Nepřítel, který koukol rozsévaje ďábel!“

Slova ta Lautnera vzpamatovala. Slabost pominula a vězeň zvolal rozhořčeným hlasem do uší všech přítomných pánů:

„V tomtěž evangeliu se však také praví: Chci milosrdenství, a ne oběti!“

Biskupský notář zamrkal očima. Hledal vhodná slova k odpovědi, ale dřív než je našel, Lautner znovu promluvil:

„A ještě jeden verš z evangelia Matoušova chtěl bych pánům připomenout: Blahoslavení, kteří trpí pro spravedlnost!“

„Z vašich úst to zní jako rouhání!“ vzkřikl notář.

Víc už neměl, co by řekl. Obrátil se k vězni zády a odcházel; za ním pak celý jeho průvod.

Lautner zůstal kupodivu klidný. Chopil se listu, který mu po sobě zanechal notář, a jal se číst. Třeba mu latina byla zcela běžnou, teď jen nedostatečně chápal obsah těch dlouhých a všelijak kroucených period. Naposled jeho zrak spočinul na několika řádcích, připsaných jinou rukou, patrně generálního vikáře. Slova ta byla srozumitelná:

„I kdybych já sám byl obtížen takovými břemeny, svatá spravedlnost by vyžadovala, abych pro příklad celému světu byl veřejně upálen!“

Lautner upustil papír s pečeti biskupa olomouckého a douškou generálního vikáře. Odcházel k oknu, aby se nadýchal svěžího vzduchu. Mimoděk podpatkem šlápl na kus toho tuhého papíru.

Poslední jiskřička naděje zhasla. Nepřímou byl již vyřčen rozsudek, z něhož není odvolání.

Smrt! Snad už hledí na svou oběť škvírami ve dveřích. Kašpar, Zuzana, Marie Sattlerová, Marie Pešková, Lízl. Po nich Kryštof Lautner.

Díval se do kraje a šeptal slova svatého Pavla:

„Infelix ego homo! Já nešťastný člověk!“

A pak si vzpomněl na svou matku.

„Ach matičko!“ volal. „K čemu jsi mě v bolestech zrodila. K čemu vychovala!“

Nesmírná a dosud nepoznaná lítost svírala jeho srdce. Díval se do kraje, ale nic neviděl. Jen šeptal slova z bible:

„Quos amo, arguo, castigo. Koho miluji, kárám, trestám!“

A pak si vzpomněl na verš Zjevení svatého Jana: Kdo škodí, škod' ještě, kdo smrdí, smrd' ještě; kdo je spravedlivý, ospravedlní se ještě, a svatý, posvěť se ještě!

Najednou se hoře zasmál. Jak dlouho věřil v hloubku těch slov! Teď cítil, že jsou jen prázdným zvukem. Začal se smát a smíchem nahrazoval pláč nad sebou.

Potom ulehl na lože a zavřel oči. Hlava byla prázdná a hučelo v ní, jako když se řeka valí přes balvany. Jednou se strašně rozvodnila řeka Můra, když studoval v Štýrském Hradci. Právě tak hučela.

Ani nezpovídal, že se za nějaký čas u jeho vězení otevřely dveře. Teprve přítomnost cizích lidí probudila ho ze strnulosti. Nadzvedl se a uviděl dva biřice a vousatého muže v kožené zástěře s mladým tovaryšem.

Ihned pochopil, proč muž v kožené zástěře přichází.

„Mám rozkaz,“ promluvil zámečník, jako by se omlouval.

Vězeň ani nehlesl; sám nastavil ruce. A když měl pouta na rukou, posadil se, aby mistr mohl připevnit okovy na nohy pohodlněji.

Muži odešli. Lautner vstal a prošel se po svém vězení. Řetězy na rukou i na nohou řinčely.

„Už nejsem sám,“ řekl trpce. „Těchto dvou halasných druhů se už asi nezbavím!“

Nikdy předtím si neuvědomil, jak strašní jsou to pro vězně druhové.

Počasi se měnilo, měnil se i kraj, který bylo vidět úzkým oknem Lautnerova vězení, jedno však zůstávalo: věžňova touha po svobodě i touha ještě jednou spatřit rodné město. K Šumperku se teď nejčastěji upínaly děkanovy myšlenky. Kdyby jen věděl, co se tam děje!

Ovšemže i v Šumperku se rozezvučely zvony, když se oslavovalo vítězství nad Turkem. V děkanském chrámě se tehdy shromáždili všichni měšťané, a nejenže děkovali Bohu za vítězství, ale ještě vroucněji se modlili, aby i jejich městu byl konečně dopřán mír a pokoj. Bylo to však naposled, kdy se Šumperčané oddávali naději, že se do města vrátí staré časy.

Jak se mýlili! Hned druhého dne odvedli biřici do arestu papírnici Weillemannovou, Dorotu Huttrovou, ženu bývalého soudce, který zmizel neznámo kde, a Kristinu Reinholdovou. O něco později přišel na řadu i veselý a při všech shromážděních nepostradatelný Fricek Winter, řečený Kuchyňka, stará Rollepatzová, prýmkář Bittner, nakonec i nešťastný pláteník Jindřich Pešek, který, své zatčení s určitostí očekával, a přece neutekl, ačkoli příležitosti měl dost.

Pro město znovu nastal čas smutku, soužení a strachu.

Také z žerotínského panství mnoho lidí utíkalo do nedalekého hrabství Kladského, do Slezska nebo na janovické

panství Dietrichsteinovo. Nejhuře se vedlo tkalcům, kteří v horách pracovali pro pláteníky a bohaté obchodníky šumperské. Najednou nikdo pro ně neměl práci. Kašpar Sattler byl po smrti, Jindřich Pešek seděl ve vězení a jeho dům zapečetěn, menší obchodníci neměli komu prodávat. Tkalci marně prosili o přízi, marně snižovali svou ubohou mzdu. Bída klepala na okna jejich chaloupek.

I temenický divous Hanuš Vejchanka byl s rozumem v koncích a na léta, kdy pracoval pro Jindřicha Peška, vzpomínal jako na dobu blahobytu. Pláteník, pravda, hledal na díle hnidy, ale vždycky zaplatil, a když někdy nějaký haléřek strhl, Peškova žena to tkalci jinak nahradila.

Hlad se nastěhoval do dřevěných chalup tkalců a nebylo čím jej odehnat. Rychtáři z vesnic posílali milostivé vrchnosti úpěnlivé prosby, ale v panských kancelářích nebylo zvykem rychle odpovídat na selské suppliky.

Lidé v celém kraji již počínali chápat, kdo vlastně je pravou příčinou jejich neštěstí. Jenže kdo by se odvážil podniknout něco proti všemocnému inkvizitorovi, za nímž stojí kníže Liechtenstein, olomoucký biskup, páni z pražské apelace, zenští úředníci i stará hraběnka z Galle, jejíž nemoc se opět den ode dne zhoršovala. Ještě nikdy se ten starý oblezlý muž Boblig netěšil takové moci a slávě jako nyní.

Připadal si jako král; mohl všechno, každý, s kým přišel do styku, ležel před ním na břiše a už napřed souhlasil se vším, co řekne, byť to byla sebevětší nehoráznost.

Nejednou se tázal svého věrného pomocníka Ignáce:

„Věřils, Nácku, že nám ještě někdy vzejde tak jasná hvězda?“

„Já v ni vždycky věřil, pane,“ odpovídal hrbáč, „jen to jsem nevěděl, že bude mít podobu vlasatice!“

Mohelnický vězeň Kryštof Lautner se nic nedovídal o Bobligovi, nevěděl však ani, o čem pracuje inkviziční komise, zabývající se jeho věcí. Co s ním vlastně zamýšlí? Chce ho trápit nejistotou, nebo má v úmyslu nechat ho dožít v té kobce? Či snad páni pro jiné starosti na něho zapomněli?

Nebylo tomu tak; naopak sám biskup Liechtenstein nařídil, aby proces s bývalým šumperským děkanem byl ukončen co nejdříve. To zvlášť kladl na srdce novému členu komise, doktoru Mayerovi, jehož jmenoval místo mohelnického děkana Winklera. Doktor Mayer se ujal práce s velkou energií.

Potom si už Kryštof Lautner nemohl stěžovat, že je na něho zapomínáno. Jednoho dne biřici odvedli vězně do mučírny v mohelnické radnici. Soud chtěl vynutit z vězně doznání, děj se co děj. Jestliže dosud nestačily palečnice, bude použito hned třetího stupně mučení, skřípce.

„Chcete učinit doznání?“ ptal se inkvizitor Boblig – již bůhví pokolikáté – Lautnera, kterého kat připoutal na skřípec.

„Jsem nevinný. Nemohu lži zatratit svou duši!“ odpovídal pevným hlasem mučený.

Boblig pokynul katovi.

Pacholek se chopil provazu. Tělo Lautnerovo se napjalo.

„Můj bože!“ sténal mučený.

„Přiznáváte se?“ otázal se doktor Mayer.

„Nemohu!“

Doktor Mayer přistoupil blízko k žebříku:

„Buďte rozumný. Inkvizice přece nemůže ustoupit. Mučení se bude tak dlouho opakovat...“

„Nemohu lhat tváří v tvář smrti!“

Doktor Mayer pokrčil rameny a pohlédl na kata.

Ten znovu napjal provaz, pak trhl.

Mučírnu se rozlehl nelidský výkřik. Paže vystoupily z kloubů.

„Doznáváte se?“ šklebil se u děkanovy hlavy inkvizitor Boblig.

„Ne!“

Přesto soud po úřadě nařídil, aby delikvent byl sňat ze skřípce. Kat vpravil paže do správné polohy, jeho pacholci polévali vězně vodou. Nabídl mu i sklenici vína.

Soudci měli hlavy u sebe.

„Tvrdím, že žádný nevinný člověk takovou bolest nevydrží. Lautner ji může snášet jen s pomocí ďábla. Mám dlouholeté zkušenosti,“ mluvil rozhodně Boblig z Edelstadtu.

„Opravdu, jiné to ani být nemůže,“ přidával se biskupský sekretář Schmidt.

Nicméně k další tortuře toho dne už nebylo přikročeno. Vězně odvezli v košatině na baštu a zcela vyčerpaného položili na lože.

Lautner se dlouho bál sebou pohnout, aby se neobnovila palčivá bolest. Jeho duch horečně pracoval. Musil se stále vracet k slovům doktora Mayera: Inkvizice ustoupit nemůže. Budou ho tedy mučit znovu a znovu. Soudcům nejde o pravdu, chtějí jen doznání. Dobrá, ať tedy mučí. Ať mučí – i umučí! Ale potom jako by někdo nešťastníkovy zašeptal do ucha: A co tím pořídíš, bloude? Vzdoruješ marně! I kdyby tě utrápili na smrt, nikdo se nedoví, že ses nepřiznal. Řeknou, že ďábel ti nedal mluvit! I Bůh tě opustil... I on chce, aby z tebe byl spřeženec pekla! I on chce, aby ses přiznal k tomu, čeho ses nedopustil. K čemu takové trápení? Kolikrát tě ještě vytáhnou na žebřík, než vypustíš ducha? Smrt tě stejně nemine, k čemu tedy snášet taková muka? Doznal se Kašpar Sattler, Marie, Zuzana!

Ale pak se nebožáka zas zmocnila naděje. Snad doktor Mayer mluvil jen planá slova. Biskup Liechtenstein, až se doví, že se Lautner ani na žebříku nepřiznal, pochopí, že jen kdo je bez viny, může odolat takovým mukám. Musíš vydržet, Kryštofe! Musíš vydržet až do konce! Není jiné cesty!

Sotva kat druhého dne napjal provaz, dostavily se bolesti mnohem větší než včera. Lautner prosil, aby ho sňali.

K hlavě mučeného přistoupil inkvizitor.

„Uznáváte, že výpovědi šestatřiceti svědků, z nichž pět již zemřelo smrtí upálením, jsou pravdivé?“

„Uznávám, že všechno vypověděli, ale neuznávám, co vypověděli o mně ...“

„Drží nás za bláznů!“ rozzlobil se inkvizitor. „Kate!“

Mistr popravčí teď delikventa nijak nešetřil. Mučírnu naplnil nelidský řev.

„Doznáváte se?“ naléhal doktor Mayer.

„Ano...“

Nešťastník byl rychle odvázan.

„Ano, jsem vinen...“, vypovídá slabým hlasem. „Zuzana Voglicková mě jednou představila zlému duchu ... Měl ženské tělo a jmenoval se také Zuzana ... Tomu démonu jsem se upsal... Ano, odřekl jsem se Pánaboha, Panny Marie, všech svatých i naší církve ...“

Toho dne Kryštof Lautner nepřijal žádné jídlo, jen krutou žízeň hasil vodou. Horečka ho sužovala. Chvillemi plakal. Věděl, že ztratil život. Ztratil však i čest! Potvrdil hnusnou pověru, proti které bojoval. Spoléhal na Boha, ale ten se postavil na stranu jeho nepřátel.

Dalšího dne výslech pokračoval. Soud milostivě dovolil, aby se inkvizit posadil. Pohled na Bobliga Lautnera opět zatvrdil. Než mu byla položena první otázka, prohlásil:

„Nic není pravda z toho, co jsem včera vypovídal. Jen hroznými bolestmi byl jsem donucen tak vypovídat.“

„Kate!“ rozkřikl se inkvizitor.

Lautner se počal třást.

„Je, nebo není pravda, co jste včera vypovídal?“ zeptal se doktor Mayer hlasem, jako když ukrájí máslo.

„Je to pravda ...“

Lautner již nebyl schopen klást odpor. Přiznával se ke všem výmyslům a nesmyslům, které Boblig vložil do úst svým svědkům. Už to nebyl člověk odpovědný za své činy. Ke všemu se přiznával, ke všemu přikyvoval.

Nakonec pod zápis roztřeseným rukopisem připojil:

„Všechno je pravda. Na důkaz toho připojuji svůj podpis. Kryštof Alois Lautner.“

– 42 –

Nalezeno právem

Trvalo ještě řadu neděl, než soudní kolegium v čele s doktorem Mayerem vypracovalo rozsudek a než olomoucký biskup hrabě Liechtenstein k němu připojil svůj podpis a pečeť.

Až v polovině září vyslechl nešťastný vězeň mohelnický svůj ortel. Krákoravým hlasem předčítal jej inkvizitor Boblig za asistence všech členů justičního kolegia, kteří se za ním natlačili do Lautnerovy kobky.

„Téměř pět dlouhých let uplynulo, co Kryštof Alois Lautner, bývalý děkan v městě Šumperku, od různých osob pohlaví mužského i ženského jak na panství velkolesinském, tak i v řečeném městě Šumperku, celkem třicet a šesti osobami jako jedněmi ústy – uno quasi ore – byl obviněn, že se zabýval černou magií, že po dlouhá léta páchal hrozná a neusmířitelná zločiny – enorma et nefanda scelera – a že se mnohokrát zúčastnil valných shromáždění čarodějnických a dotyčnými třiceti a šesti osobami. Tyto osoby, mezi nimiž byli i nejlepší přátelé obviněného, vždy nezměněně setrvaly na svých doznáních a na nich i po vynesení rozsudku umíraly ...“

Předčítající se na chvíli odmlčel, ale výraz očí v divoce zarostlé tváři odsouzence ho donutil, aby pokračoval:

„Někdejší děkan v Šumperku se sám po tortuře dobrovolně přiznal a svými výpověďmi a doznáním vlastnoručně potvrdil, že je zatížen strašnými a hnusnými činy proti Majestátu božímu, že se mnohokrát zúčastnil čarodějnických schůzek na Petrových kamenech, že se oddával zlému duchu, odřekl se Boha a jeho milých svatých, že zneuctil posvěcené hostie, když je nosil v botě a po nich tancoval se svými společníky a pomocnicemi ve zločinu, že se zmíněnými svatými hostiemi páchal takové rozpustilosti, že se to nedá ani vypovědět. Přiznal dále, že ďáblu obětoval mše svaté, svatokrádežně zpovídal, na potupu utrpení Páně prutem šlehal po lampě zavěšené před obrazem Ukřižovaného, malé děti ďáblu obětoval a neplatně křtil, kajcníky, kteří se mu zpovídali, nerozhřešoval, tělesně obcoval s mnohými matkami a jejich dcerami, své výpovědi a přiznání častěji dobrovolně odvolával a jevil se stále zatvrzelejším ...“

Na věžňových tvářích se objevil nahořklý úsměv, ale jinak delikvent stál bez hnutí.

„Vysokoknížecí biskupská komise, dříve inkviziční, nyní justiční kolegium, zřízené k vynesení rozsudku a provedení exekuce – collegium pro ferenda sententia eiusdem executione – při uvážení opětovně i společně páchaných zločinů a neřestí našlo za právo, že se dotyčný Kryštof Alois Lautner všech duchovních hodností a úřadů zbavuje, podle kanovnického práva degraduje a odevzdává katovi, aby jeho tělo na veřejném místě a zaživa na popel spáleno bylo, aby tak spravedlnosti učiněno bylo zadost...“

Hlas inkvizitorův zmlkl; ve vězení nastalo hrobové ticho.

Jen pod chatrnou vězeňskou halenou se srdce rozbušilo silněji a dech se zrychlil, ale to nikdo nemohl zaslechnout. Kdo se staral, co se děje v odsouzencově nitru?

Inkvizitor končil:

„Ortel tento bez námitek, odporu a bez jakéhokoli nátlaku shledáváme správným. Na důkaz toho jsme nařídili připojit naši pečeť a dáváme i svůj podpis. Fiat iustitia! Carolus, Dei et Sedis Apostolicae Gratia Episcopus Olomucensis. Karel, z milosti boží i z milosti apoštolské stolice biskup olomoucký.“

Po nekonečně dlouhé chvíli se ozval Bobligův hlas:

„Táži se vás, Kryštofe Lautnere, zda přijímáte rozsudek?“

Oči všech se upíraly na odsouzence, ale ten mlčel. Věděl, kdyby pronesl jediné slovo, byl by jeho hlas prosycen slzami.

Inkvizitor pokrčil rameny. Než si připravil novou otázku, učinil váhavý krok kupředu kanovník Rehrmont. Pravil dojatým hlasem:

„Kryštofe Lautnere, chtěli bychom se za tebe modlit. K tomu je však zapotřebí, abys projevil upřímnou lítost nad svými skutky...“

„Jakými?“ vydralo se z odsouzenčových úst.

Kanovník odstoupil. Doktor Mayer zahovořil:

„Rozsudek je spravedlivý. Soud uvážil všechna svědectví ...“

Lautner mluvčího přerušil:

„Soud? Jaký soud? Beati, qui faciunt iudicium et iustitiam in omni tempore. Blažení, kdo vynášejí spravedlivé rozsudky v každé době. Ale to nelze říci o vašem justičním kolegiu. Výmysly a nesmysly jste pokládali za pravdu!“

„Jaký to zatvrzelec!“ žasl pater Schmidt.

Kanovník pokynul a soudní kolegium odcházelo. Boblig se již neodvážil položit odsouzenici poslední otázku, chce-li poděkovat Jeho Milosti za spravedlivý ortel.

Od dveří se však vrátil a prskl na odsouzence jedovatou slinu:

„Vidíte, kam jste se dostal se svou učeností!“

„Jděte pryč!“ vykřikl Lautner a zvedl ruce.

Zachřestily na nich okovy. Boblig z Edelstadtu spěšně odcházel za ostatními.

Lautner se postavil k oknu, ale pohledem se ničeho nezachytil.

Jeho osud se naplnil. Šumperský děkan se stal černokněžníkem! Příští pokolení, až jednou nahlédne do soudních spisů, najde tam jeho vlastnoruční podpis, kterým všechny ty nehoráznosti potvrzuje...

Mohou pak vstát mstitelé z popela jeho a ostatních nevinně odsouzených?

Je třeba, aby se potomci dověděli pravdu!

Biskupská korespondence se pečlivě ukládá. Je ještě třeba napsat dopis, který nezmizí ze světa.

Lautner usedl a třesoucí se rukou psal:

„Vaše biskupská Milosti! Předstupuji před Vaší Výsosti já ubohý, vězením zdeptaný a rozsudkem Vaší Výsosti odsouzený na hranici pro zločin černé magie, k němuž jsem se zrádně přiznal proti svému svědomí a ze strachu před novou velkou torturou. Tváří v tvář smrti opakuji Vaší Výsosti, že jsem se nikdy nedopustil těch zločinů, pro které jsem odsouzen k smrti tak hrozné ...“

– 43 –

Per aspera ad astra

Smrt stála nablízku, opírala se o dveře a cenila zuby. Lautner se jí mohl dotknout prsty, a přece ji neviděl pro obludnou tvář inkvizitora Bobliga, který zdánlivě zůstával ve vězení, i když ve skutečnosti již dávno odešel.

Vězeň se rozkřikl:

„Lháři! Padouchu!“

Vlastní hlas nešťastníka vzpamatoval. Usedl na lože. Pocítil palčivou bolest od zanícených ran na rukou i nohou, způsobených železnými pouty. Do temene hlavy jako by mu někdo vrážel dřevěný klín.

„Ach bože, proč právě já jsem byl vybrán za takovou oběť?“

Za chvíli pocítil odsouzenec v ústech vyprahlost; chtěl se napít, ale džbán s vodou byl daleko a chůze k němu obtížná. Nicméně vstal, ale zarazil ho neobvyklý hluk na chodbě. Dovtípl se, co se děje. Na dveře připevňují ještě jeden zámek, a snad je zajistí i železnou tyčí! Mají strach, že jim vězeň uteče... Hlupáci!

Toho dne Stefan z děkanství již nepřinesl nic k jídlu. Také místo jednoho strážce v chodbě hlídali dva muži. Podle řeči to nebyli místní lidé, patrně vojáci. Občas některý z nich zabušil na dveře:

„Hej, dědku, nemohl bys nám přičarovat aspoň žejdlík kořalky?“

„Nebo pěknou holčinu! Slyšíš, starý?“ ozýval se druhý.

Nastupovala noc; Lautner ležel na loži naznak, boje se pohnout, aby nejítřil rány. Nemohl usnout.

Zatím se venku strhla vichřice. Lautner se odbelhal k oknu. Měsíc svítil, ale každou chvíli jej zastínil mrak, oblaka letěla po nebi jako fantastičtí ptáci. Vitr skučel a pronikavě hvízdal. Hle, o důkaz víc pro vinu bývalého šumperského děkana! Boblig jistě roztroubí, že vichřici svou ďábelskou mocí přivolal černokněžník Lautner!

K ránu se spustil liják. Ohromné spousty vod se řinuly z nízkých oblak, jako by měla nastat potopa. Další důkaz pro vinu malefikanta Lautnera!

Po celý příští den déšť neustal. Z okna vězení bylo vidět, jak se cesty změnily v potoky, louky a pole v jezera. Řeka Morava se jistě již vylila z koryta.

I vězně takové jevy znepokojily. Dává snad Bůh lidem výstrahu, aby se vzpamatovali?

Před polednem vešel do žaláře biskupský sekretář pater Schmidt, věrný spojenec Bobligův. Byl promoklý až na kůži, jeho myši očka se dívala všude jinde, jen ne do očí odsouzenčových.

Lautner na něho hleděl posupně.

„Přicházím jménem Jeho biskupské Milosti...“

Lautnera jako by se někdo dotkl chladnou ocelí. Vzpomněl si na toho přísného starce ve fialovém taláru, který podepsal tak krutý a nespravedlivý rozsudek. Biskup Liechtenstein.

„Co si přeje Jeho Milost, která bez nátlaku, námitek a odporu potvrdila rozsudek nade mnou?“ zeptá! se Lautner nikoli bez ironie.

Sekretář dělal, jako by přeslechl, a pokračoval úředním tónem:

„Jeho Milost má velkou starost o vaši duši. V případě, že byste před smrtí učinil kající doznání, chce vydat nařízení, aby všichni duchovní olomoucké diecéze se po celý oktav u oltářů modlili za spásu vaší duše. Dále vám prokazuje tu milost, že už napřed souhlasí s každým, koho si zvolíte za zpovědníka.“

Lautner si živě vzpomněl na poslední slyšení u biskupa. Znovu uviděl toho přísného starce s jasným a zkoumavým pohledem. Tehdy ho prosil o pomoc a o záštitu. Místo toho se postavil za Bobliga. Ted' má starost o Lautnerovu duši! Je to snad odpověď na poslední dopis, který mu poslal? Jak si to udělal pohodlně!

„Nepotřebuji, pane sekretáři, přímlyvy kněží ani pana biskupa,“ řekl tvrdě. „Doufám, že před trůnem Nejvyššího naleznou lepší přímlyvce!“

Páter Schmidt se zhrozil, ale ještě se dovedl ovládnout:

„Ani zpovědníka si nepřejete?“

„Kdybych byl zlomyslný, zvolil bych si vás nebo pana kanovníka Rehrmona, kteří jste tak horlivě asistovali celé té komedii!“

Sekretář sklopil oči. Hnulo se v něm svědomí? Lautner ukrotil své rozhořčení a zmínil tón:

„Jsme tu sami, jen vy a já. A nad námi Bůh. Není třeba lhát si, ani se přetvařovat. Řekněte mi na své svědomí: Věříte skutečně všem těm obviněním, sneseným na mou hlavu? Řekněte pravdu. Já to nikomu nepovím, nebudu už mít čas. Ale chtěl bych to slyšet. Táhá se vás víc kvůli vám než kvůli sobě. Věříte opravdu všem těm nesmyslům?“

„Vra je jedna, důkazy jsou druhá věc,“ odpovídal vyhýbavě sekretář.

„Věříte?“ zvýšil hlas Lautner.

Ani ted' páter Schmidt nedal jasnou odpověď:

„Ne já, ale justiční kolegium a generální vikář rozhodovali!“

„Ale podle toho, jak si přál inkvizitor Boblig! Přemýšlel jste o tom, jak byste vypovídal vy, kdyby vás natáhli na skřípec?“

Sekretář si zacpával uši a rychle ustupoval ke dveřím.

„Sám nevěříte! Nevěříte!“ volal za ním odsouzenec.

Ale ani potom neměl Lautner klid. Sekretáře vystřídali dva olomoučtí kapucíni, otec Crescentianus a otec Carolus, oba vousatí a vypasení. Zpočátku mluvil jen starší a zkušenější, Crescentianus:

„Navštívili jsme tě, bratře, abychom společně s tebou konali modlitby a připravili tě na cestu, která tě očekává.“

Lautner se usmál koutkem úst:

„Ted' najednou? Dřív jste mi ani brevír nepřinesli!“

Mnich však dělal, jako by přeslechl:

„Je třeba se připravit. Času ti, bratře, mnoho nezbývá!“

Z kapucína bylo cítit vůni tabáku. Tabáček! Jak dlouho už jej vězeň neokusil! Přerušil mnicha:

„Neměl byste, otče, pro mne trochu tabáčku?“

Mnich nejdřív ustrnul nad takovou otrlostí, ale protože sám rád šňupal, uvědomil si, co je to být bez tabáku. Sáhł do svého sportula pro stříbrnou piksličku, odšrouboval ji a nasypal vězni do dlaně zbytek svého tabáku. Lautner si hned šňupl. Jaká slast! Mozek jako by se pročistil.

Tu promluvil druhý kapucín:

„Velmi chybuješ, bratře! Myslíš na věci pozemské, zatím bys měl otevřít své srdce dokořán, vzbudit v sobě opravdovou lítost a prosit Boha o slitování, neboť jen tak přestane mít zlý démon nad tebou moc. Můžeš ještě zachránit svou duši, když tělo již zachránit nemůžeš. Času ti mnoho nezbývá!“

Vězeň se díval do kulaté, červené tváře mmichovy:

„Napřed mi pověz, otče, zda se ti vyznaly ze svých obľudných hříchů všechny osoby, které jsi provázel na popraviště. Vyznala se ti barvířka Sattlerová, její dcera nebo má bývalá hospodyně Zuzana? Potvrdily ti před smrtí, že opravdu spáchaly zločiny, pro které byly upáleny?“

„Víš sám, že kněz je vázán zpovědním tajemstvím!“

„Jen se, otče, nevykrucuj. Nechceš říci pravdu, ale i tvá vyhýbavá odpověď mi říká, že všechny ty tři ženy odvolaly vše, k čemu se přiznaly na mučení!“

Otec Crescentianus se velmi mračil; ještě se mu nestalo, aby se setkal s tak vzpurným odsouzenecem. Litoval, že mu dal tolik tabáku.

„Kdy se chceš vyznat ze svých vin, když ne nyní?“ zvolal netrpělivě.

„Páchal jsem jiné hřichy než ty, které byste tak rádi slyšeli!“

„Mysli přece na své spasení!“ zazpíval mnich.

„Lépe bys, otče, učinil, kdyby ses pokusil vyzpovídat pana Bobliga z Edelstadtu. Potřeboval by to víc než já!“

„Člověče nepolepšitelný!“ zvolal hlubokým basem kapucín Carolus. „Brzy budeš stát před soudem Nejvyšším!“

„Měl jsem dost času myslit na věčnost,“ usmál se Lautner. „Nejvyššího soudce se nebojím!“

„Ach, bratře,“ vzdychl plačtivě otec Crescentianus, „tvá zatvrzelost tě zahubí. Mám o tebe strach. Proto jistě dovolíš, abychom těch několik dní, které ti ještě zbývají, trávil s tebou na modlitbách.“

Lautner zavrtěl hlavou: „Ne, raději chci spát!“

„Což se Boha nebojíš?“ vzkřikl otec Carolus.

„Vy se ho bojte!“

Oba mniši odcházeli zaraženi, Crescentianus nešťastný, Carolus spíš rozhořčený.

Lautner se dlouho za nimi díval. Poněkud stouplo jeho sebevědomí. Smrt už mu nepřipadala tak hrozná jako život těch dvou mnichů v neustálé přetvářce nebo nevědomosti.

V městě zatím panoval neobvyklý ruch. U všech bran se tísnilo mnoho kočárů, povozů, jezdců i chodců, neboť se rozneslo, že v úterý 18. září bude provedena exekuce nad arcikacířem, bývalým šumperským děkanem. Přijížděli četní páni od stavů v krásných vídeňských kočárech i se svými dámami a dětičkami, páni rychtáři, bohatí měšťané, přechytlé duchovenstvo světské i řádové, mnoho všelijakých úředníků a obecného lidu venkovského a městského. Mohelnice nikterak nemohla pojmout tolik hostů, ani když v každé světnici, stodole nebo kolně se tísnilo několik osob. Mnozí se proto utábořili pod hradbami, kde již několik dní lágroval oddíl hannoverského pluku, vracejícího se z Uher.

V pondělí přitáhla i kompanie vojska z Olomouce, aby v Mohelnici mohl být jakžtakž udržen pořádek, protože sami páni měšťané na to nemohli stačit, i když se kdekdo ozbrojil starou halapartnou, šavlí nebo mušketou. Město se podobalo mraveništi, lidé pobíhali sem tam, pokoušejíce se sehnat něco k jídlu a k pití. I střizliví lidé počítali, že se v těch dnech v Mohelnici shromáždilo na dvacet tisíc zvědavců!

Nedaleko za městem připravovali katovi pacholci vysokou hranici. Každý, kdo mohl, šel se tam podívat.

K večeru přijel do města od Olomouce kočár s leutnantem Řehořem Kliperem a jeho sličnou chotí. Koně řídil starý voják, který se v městě dobře vyznal. Když se nemohl dočkat vjezdu do Dolní brány, zajel k brance Zábřežské, ale ani tam se nedostal dál než k pekařství Hildenbrandtovu. Panstvo musilo pěšky do školy, kde pro ně bylo připraveno ubytování. Koně i kočár svěřil kočí vojákům, lágrujícím pod hradbami, sám hajdy do města a rovnou na baštu. Do cesty se mu připletla hospodyně z děkanství.

„Pro pět ran! Florián!“

Ale voják jen něco zahudroval a zmizel mezi lidmi.

Nastala noc temná, ale teplá. Kolem města se rozhořely ohně, na nichž lidé opékali skopce, kuřata a husy. Rozléhal se křik opilců, zpěv a smích. Jako by se chystala nějaká slavnost.

I v městě bylo dost halasu, ačkoli již dávno minula hodina, kdy se zavíraly domy a šenky. Nejhlučněji ovšem bylo na děkanství, kde se shromáždilo četné duchovenstvo v čele s veledůstojným generálním vikářem a sufragánem hrabětem Bráunerem. Nejvíce se mluvilo o odsouzení, který tak strašně poskvřil dobré jméno kněžského stavu. Všechny ale, počítajíc v to i veledůstojného generálního vikáře, zaujalo vypravování obou mnichů kapucínů o poslední návštěvě u toho hrozného inkvizita. Otec Crescentianus poutavě vyprávěl, že prý, když se vrátil z vězení do svého pokojíku ve škole a z mošničky vyňal pikslu, aby ji naplnil tabákem, vyrazil z ní najednou tak hrozný puch, že nejen on, ale i otec Carolus, sluha pana děkana, školmistr a jeho paní manželka div neupadli do mdlob. Na dně sportule bylo cosi nápadně se podobajícího čertovu lejnu.

„Považuji to za nejpřesvědčivější důkaz o vině toho malefikanta,“ prohlašoval mnich.

Sotva se ráno slunce vyhoupllo nad obzor, vyrušila vězně nová návštěva, které se Lautner nejméně nadál – mohelnický děkan Winkler. Kde vzal tolik odvahy? Přišel se rozloučit? Byl přepadlý, tlusté tváře mu visely zplihle, oči měl rozštěkané.

„Vojtěchu!“ zvolal Lautner, jehož přítelova odvaha dojala.

Ten však smutně zavrtěl hlavou.

„Posílá mě reverendissimus hrabě Bráuner. Jeho biskupská Milost chce uložit všem děkanům, farářům a kněžím, aby každý za tebe sloužil mši svatou a prosil Boha všemohoucího za spásu tvé duše. Mám tě přemluvit, abys odvolal, cos napsal ve svém posledním listě Jeho Milosti. Kdybys tak učinil, sám veledůstojný pan generální vikář navštíví tě ve vězení a poskytne ti útěchu. Jakou dáš odpověď?“

Lautner zesmutněl. Vojtěšek se tedy nepřišel rozloučit, chce se jen zavděčit sufragánu Bráunerovi!

„Co odpovím?“ pravil. „Že se panu generálnímu vikáři pěkně poroučím a že mu děkuji. Nevěděl-li o mně během procesu, teď už od něho nic nepotřebuji. A zvláště už nemám zapotřebí, aby kdo za mě sloužil mši a modlil se. To místo duchovních obstarají jiní. Pro pana hraběte Bráunera by to bylo příliš lehké. Vydat nevinného na smrt, a pak vlastní vinu vykoupit modlitbou. Vyříd, že děkuji!“

„Ale, Kryštofe, co si vlastně o sobě myslíš!“ zvolal zděšeně děkan mohelnický. „I mnozí svatí velmi prosili za takovou přimluvu! Není větší oběti než obět' mše svaté!“

Vězeň se slabě usmál:

„Nechtěl bys, příteli, připomenout sobě slova z evangelia svatého Matouše: Blahoslavení budete, když vám zlořečítí budou a protivenství činití a zle mluviti o vás!“

„Nepolepšitelný, zatvrzelý!“ vzplanul mohelnický děkan, nešťasten, že se mu nepodařilo vyhovět přání reverendissima.

Lautner neměl, co by ještě řekl.

Náhle Winklerovi z očí vyhrkly slzy. Odcházel, aniž starému druhovi nabídl na rozloučenou ruku.

Lautner zhluboka vzdychl.

To byla poslední návštěva, usilující o malefikantovu duši. Potom přišel už jen městský rychtář Hildenbrandt se zámečníkem a dvěma biřici. Zámečník sňal vězni okovy. Rychtář mu pak nařídil, aby se převlékl do roucha, které přinesl s sebou jeden z biřiců. Byl to dlouhý talár, podobný židovskému kaftanu, z hrubého mezulánu špinavě šedé barvy. Když se Lautner převlékl, druhý biřic mu posadil na hlavu široký klobouk s neobroubenou střechou. Jakou maškaru ze mne udělali, pomyslel si odsouzenec. Ale na tom už nezáleželo.

Strážníci se ho potom chopili a vyváděli jej z vězení. Lautner věděl, kam ho vedou – k degradaci. Nebyl si však jist, vrátí-li se ještě do své kobky, či snad ho povedou z kostela přímo na hranici. Pohlédl naposledy oknem k horám. Musí

se rozloučit se svým krajem.

Z bašty byl jen kousek ke hřbitovu; uprostřed něho stál mohelnický farní chrám. Všude postávalo mnoho lidí, čekajících, až povedou toho hrozného čarodějníka. Vojáci a městská stráž natáhli podél cesty řetězy, ale bylo to málo platné; lidé se tak tlačili, že vojáci jen stěží udrželi volnou uličku. Když pak zvědavci konečně uviděli delikventa, byli tak překvapeni jeho neobyčejným zjevem, že se nikdo ani nevzmohl na urážlivý výkřik.

Do kostela neměl obecný lid přístup, naplnili ho jen vysocí hodnostáři, všelijaké panstvo obojího pohlaví. Právilo se, že jsou tam i důvěrníci papežovi a císařovi. Dveře chrámu byly uzamčeny a teprve na zvolání rychtářovo se otevřely. Aby se kacířova noha nedotkla posvátné půdy chrámové, byla na čtvercové kamenné dlaždice položena nová prkna. Jen po nich směl kráčet malefikanť. Sel se sklopenou hlavou; věděl však, že sta párů očí, mužských i ženských, si ho prohlíží jako nějaké divoké a neznámé zvíře. Proto naschvál zvedl hlavu, dívaje se na oltář s množstvím rozžatých voskovic, před nímž se shromáždil zástup duchovenstva okolo vyvýšené stolice, kde seděl světicí biskup hrabě Bráuner.

Degradant byl odveden až k mříži oddělující presbytář od lodi chrámové, k malému stolku, pokrytému bílým ubrusem; na něm byl kalich s patenou, kasule a štola. Lautner však hleděl stále na sbor duchovních, obklopující stolec generálního vikáře s mitrou na hlavě a ve fialovém rouchu obřadním. Ale pak se zahleděl vlevo na inkvizitora Bobliga. Jak se vyšňořil na tu svou velkou chvíli! Vypadal jako papoušek: zelený kabát bohatě zlatem krumplovaný, červený nákrčník, červené punčochy, lesklé střevíce. Lautner raději pohlédl vpravo, kde stál farář Čičatka s děkanem Winklerem. Vojtišek se opíral o stěnu a pohyboval ústy; patrně se modlil.

Světicí biskup pokynul dvěma klerikům, kteří hned přistoupili k degradantovi a počali ho oblékat do kněžského roucha, jako by měl sloužit mši svatou. Oblečeného odvedli před sufragána a pokynuli mu, aby poklekl.

Biskup sufragán vstal a silným hlasem, odrážejícím se od klenby chrámové, zahájil ceremonii, která se v mohelnickém kostele ještě nikdy nekonala:

„In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti...“

V kostele nastal šumot Vznešení pánové v parukách obyčejných i alonžových, v zlatem vyšíváných kabátech a s hedvábnými nákrčníky, jejich dámy s naličenými tvářemi, v drahých šatech, plných mašliček a jiných ozdůbek, vstávali a křižovali se. Křižovali se i kněží u oltáře. Jen bývalý děkan šumperský sebou nehnul. Nikoli ze vzdoru, ale protože nevědě!; má-li ještě právo znamenat se křížem. Lítostí se mu stahovalo hrdlo. Uvědomoval si, že je konec jeho kněžského úřadu, který vykonával rád a byl na něj nemálo pyšný. Už nikdy nebude zahajovat mši svatou slovy, která pronesl generální vikář. Už nikdy nebude žehnat věřícím!

Ale to již reverendissimus jasným a zvučným hlasem počal předčítat: „Protože jsme cestou udání a vyšetřování získali vědomost o hrozných zločinech kněze Kryštofa Aloise Lautnera a protože příslušným soudem jasně bylo nalezeno a prokázáno, že dotyčný se skutečně dopustil oněch zločinů, které jsou nejen těžké, nýbrž tak velice ohromné, že je jimi otřesen Majestát božský i celé lidstvo, bylo shledáno, že dotyčný není hoden zastávat úřad a důstojenství církevní. Proto my z autority Boha všemohoucího, Otce i Syna i Ducha svatého, i z autority naší zbavujeme Kryštofa Aloise Lautnera úřadu kněžského a všech důstojenství církevních, a to natrvalo. Slavně ho z nich svrhujeme a prohlašujeme ho skutečně, reálně a aktuálně podle všech tradic kanonických za svrženého a degradovaného ...“

Každé slovo církevní latiny jako ostrá jehla se zabodávalo do duše degradantovy. Jeho hlava se klonila níž a níž. Jen s přemáháním zadržoval slzy. Teď je horší než prašivý pes.

V kostele byl šum. Lautner stále ještě klečel na stupni, opíraje čelo o chladnou kamennou mříž. Stále ještě slyšel hrozná slova světicího biskupa. Najednou do jeho srdce vstoupil hněv. Zvedl hlavu. Chtělo se mu křičet: Lež! Všechno je lež.

1 sufragán lže, a nestydí se lhát před oltářem!

Ale klerici už Lautnera pozvedli a odvedli ke stolku před mříží. Dali mu do rukou kalich s vodou a vínem, přikrytý patenou s hostií. Světicí biskup oba předměty pak odebral z rukou nehodného.

„Slavnostně prohlašujeme, že jsi zbavei. moci sloužit Bohu a přinášet oběti mešní!“ vyhlásil.

Potom kouskem cihly odřel degradovanému vyholené místo na hlavě a konečky palce a ukazováčku na obou rukou, vyhláše:

„Rušíme tímto drhnutím moc obětovati, chléb a víno proměňovati v tělo Kristovo a žehnati, kteroužto moc jsi obdržel při pomazání kněžském.“

Podobně byl degradant zbaven i kasule a štoly.

Před oltářem stál ubohý člověk v šedivém mezulánovém taláru jako bídík nejbídnější. Hleděl k zemi, byl hluboce dojat, ale nikdo na jeho zarostlé tváři nemohl nic pozorovat. Zvedl hlavu, teprve když světicí biskup počal provádět akt exkomunikace. Obličej Lautnerův vyjadřoval bolest, někteří však ji považovali za zarputilost.

„Sveden ďáblem, křesťanský slib při křtu odložil...“, prohlásoval silným hlasem sufragán Bráuner. „Církev pustošil... Proto plníce příkazy Páně i svatých apoštolů, úd shnilý a nevyléčitelný odřízněmež železem exkomunikace od těla církve, aby ostatní údy nebyly jeho jedem nakaženy...“

„Fiat! Staniž se!“ odpovídal sbor kněží, shromážděný u hlavního oltáře.

Lautner všechny dobře znal; znal i jejich hříchy. Proklínají! Ach Bože!

„Vyhrujeme ho ze společnosti všech křesťanů,“ vyhlásoval biskup stále mohutnějším hlasem, „a vylučujeme ho od prahu svaté matky církve na nebesích i na zemi a prohlašujeme ho exkomunikovaným a prokletým s ďáblem a anděly jeho a odsuzujeme ho do ohně věčného...“

Aby světicí biskup naznačil vyobcování z církve, kopl lehce exkomunikovaného.

Lautner pootevřel ústa. Chtělo se mu vzkřiknout, zadržet klatbu, ale náhle pocítil, že vše je marné, že vše tak musí být až do samého konce. Je-li Bůh, vidí a slyší. Není-li, co na tom záleží? Co říká sufragán, jsou jen slova, zvuk, rozvlněný

vzduch. Světící biskup pokračoval, zmírniv poněkud hlas:

„Dokud se nevymaní z osidel ďábových a nenavrátní se k polepšení a neodprosí církev boží, nechť satanášové odnášejí ho do zkázy tělesné, aby duch jeho nemohl být vysvobozen v den soudu...“

„Fiat! Fiat!“ odpovídal sbor kněží, k němuž se přidružili i někteří z pánů stojících v kostele. I členové justičního kolegia tak volali, i inkvizitor Jindřich Boblig z Edelstadtu volal horlivě:

„Fiat! Fiat!“

Kryštof Lautner tiskl k sobě zuby. Místo „Fiat“ volali Židé na Krista: Ukřižuj! Ukamenuj! Zabít! I jindy volaly zástupy na nejlepší syny: Zabít!

Ceremonie skončila. Všichni se divili, že ten hrozný viník není zdeptán. Ani na kolena nepadl. Stál rovně; ani slzy neuronil.

Podle zásady, že církev netouží po krvi – Ecclesia non sibi sanguinem – tělo exkomunikovaného bylo odevzdáno světské moci, kterou v kostele představoval mohelnický rychtář. Pokynul dvěma strážcům, kteří se hned chopili odsouzence a hrubým způsobem ho vyváděli z kostela. Lautner i při tom zachoval důstojnost. Každý si chtěl co nejdůkladněji prohlédnout toho zaprodance pekel, člověka horšího než pohan, odpornějšího než prašivé zvíře, a zatím každý viděl jen starého muže s dlouhým šedivým vlasem, divokým vousem, krácejícího pevným krokem, s očima jasnými, upřenými k oknu za kruhovou, kterým se do kostela draly sluneční paprsky. Lidem připadalo, že schválně hrdě zvedá hlavu, ale nebyla to hrdost. Lautner se jen radoval slunečnímu jasu, tolikrát jasnějšímu a pravdivějšímu než lesk zlata na pluviálech a dalmatikách kněží, na šatech vznešených pánů a jejich dam, jasnějšímu než zář nesčetných voskovic. Věděl, že všichni pozorují každý jeho pohyb, ale co mu už bylo po tom? Už k nim nepatřil. Kdyby tu byly šumperské stařenky, upejpavé dívčiny, mrzutí dědci a nezvedená chasa, bylo by to jiné. Jistě by klečeli, skytali a ronili upřímné slzy. A on by jim poželal i těmi odsvěcenými prsty. Ale dívat se na ty bezcitné břichopásky a jejich nafintěné dámičky? Ne, ani za pohled nestojí!

Prostranství před kostelem bylo přeplněné diváky. Každý chtěl spatřit hrozného čaroděje, jemuž ďábel propůjčil tak velikou moc. Ale viděli jen starého muže, oblečeného do potupného taláru, s naraženým ohyzdným kloboukem. Nic strašného na něm nebylo. Díval se teď k zemi, neboť se bál, že uvidí někoho, koho měl rád. Myslí především na starého Matesa Kekuleho.

Před hřbitovem stála kára a u ní dva katovi pacholci. Vrhli se na odsouzence, svázali ho provazy a hodili do káry, v níž se předtím usadili oba kapucíni, otec Crescentianus a otec Carolus. Lautner vzdychl, když je spatřil, ale nic nepoznamenal.

Kolesku pak obklopili vojáci s mušketami a škadrona dragounů s tasenými šavlemi.

Za městem, uprostřed nepřehledného množství zvědavců, tyčila se do výše hranice s vysokým kůlem uprostřed.

Lautner přivřel oči, když uviděl ten kůl z červeného borového dřeva. V hlavě mu hučelo, u srdce pocítil slabost. Mnich Crescentianus znovu mu počal domlouvat. „Prosím, abyste mě ušetřili,“ zasténal odsouzenec. I potom se jeho ústa pohybovala. Mních, domnívaje se, že se Lautner modlí, přisunul mu k ústům křížek, ale vězeň jej odsunul:

„Není třeba, otče!“

Koleska se zastavila blízko hranice. V prázdném prostoru stál losinský mistr Joki, mohelnický purkmistr a celé justiční kolegium, v popředí všech pan Boblig z Edelstadtu.

Pacholci shodili odsouzence z káry, potom mu pomáhali po několika stupních nahoru na hranici. Tam ho pevně provazy přivázali ke sloupu. Postavili ho tak, že se obličejem díval k severu. Jak jim byl za to vděčen! Jen letmý pohled vrhl na moře zvědavců, ale pak se zahleděl k horám, pod nimiž někde v dálce leží jeho rodné město Šumperk.

Jeden z katových pacholků pro větší jistotu obtácel ještě tělo odsouzenecovo řetězem. Řetěz se dotkl zanícené rány na ruce.

„Ouvej! Proč tak silně utahuješ?“ zvolal Lautner. Kapucín Crescentianus se také vyšplhal na hranici a ještě naposled se snažil hříšníka přimět k pokání. Ale Lautner ho ani neviděl, ani neslyšel. Svět už pro něho přestával existovat. Šeptal latinský verš, na který si vzpomněl: „Ad coelos propero... Kráčím k nebi...“ Upíral zrak do kraje před sebou, do toho kraje, který mu přirostl k srdci a který mu byl tím dražší, čím déle se do něho díval z mohelnického vězení.

„Sbohem,“ zašeptal.

Tu se mu zdálo, jako by na okraji zástupu diváků zaslechl nespokojené mručení. Snad jsou tam lidé, kteří ho měli rádi, Mates Kekule, mírovský dozorce, snad i pan Kotulínský. Vtom se z jednoho místa ozval pronikavý výkřik. Lautner tam stočil zrak. Panebože, Florián! Má na sobě vojenský kabát a vysoko mává kloboukem.

„Floriáne!“ chtěl zavolat odsouzenec, ale hlas se mu zlomil a hrdlo se stáhlo.

V té chvíli katův pacholek zavěsil na krk Bobligovy oběti pytlík se střelným prachem. Byla to zvláštní milost, kterou navrhlo justiční kolegium. Prach se zapálí rozžhaveným železem, vybuchne a oběť se zalkne.

Boblig dal znamení mnichovi, aby sestoupil. Když se tak stalo, katův pacholek vstřčil zapálenou pochodeň do suché slámy vespod hranice, mistr Jokl pak tyč s rozpáleným železným hrotem vpíchl do pytlíku s prachem.

Prach explodoval. Z hranice se vyvalil dým.

Mezi zvědavci to zašumělo, ale jen ti, co byli nejbližší, viděli, že u kůlu na hranici už nestojí živý člověk, nýbrž cosi, co se člověku jen podobá. Vlasy i vous bývalého děkana šumperského byly sežehnuty, jeho obličej připomínal starou podešev.

Kat a jeho pacholci zaslechlí jakési volání, slovům však nikdo nerozuměl.

Páni a dámy si mohli oči vykoukat, protože takové divadlo ještě nikdy neviděli, avšak vzadu, kde stáli prostí lidé, se ozyval pláč. Někdo tam vykřikl:

„Svatý mučedník!“

Inkvizitor Boblig se zašklebil.

– 44 –

Ztracený syn

Vídkém podzimním vzduchu, prohrátém sluncem, poletovalo babí léto. Den byl teplý, v rozsáhlé pracovně biskupa olomouckého bylo však chladno, třeba v krbu hořela borová polena, vydávající pronikavou smolnou vůni. Biskup hrabě Liechtenstein seděl skloněn nad relací pana Bobliga z Edelstadtu o exekuci nehodného kněze Kryštofa Aloise Lautnera, bývalého děkana šumperského. Biskup byl již zevrubně zpraven generálním vikářem i sekretářem Schmidtem, ale raport inkvizitorův uváděl mnohé podrobnosti, které ostatním unikly. Některá slova a některé věty se hluboko vrývaly do paměti čtoucího.

Zatvrzelý a pyšný čaroděj... Zadusil se po výbuchu střelného prachu... Někteří se však domnívají, že žil ještě půl hodiny po zapálení hranice... Někteří tvrdí, že umřel s Bohem, poněvadž vzýval svatá jména: Ježíš, Maria... Někteří považují ho za mučedníka...

Starý muž ve fialovém taláru se otřásl. Snad zimou, snad něčím jiným. Vedle bývalého šumperského děkana uviděl advokáta Bobliga, vedle poctivé selské tváře nepříjemný obličej, prozrazující zchytralost a lstivost. Od počátku Boblig vedl hlavní útok proti Lautnerovi. Nás neustále o jeho vině přesvědčoval a svými relacemi si na nás vynucoval rozhodnutí. My jen schvalovali a přikládali pečeti a podpisy. Nevyslechli jsme obviněného osobně, ačkoli nás žádal o ochranu. Věřili jsme víc tomu podezřelému advokátovi než vlastnímu děkanovi. Je pravda, ďábel se může zjevovat v rozmanitých podobách a vybírá si za spojence nejružnější lidi. Mohl získat i starého, ctihodného kněze, ale i toho podezřelého advokáta! A potom by celý proces byl dílem ďáblovy! Biskup si připomněl poslední dopis Lautnerův po vyhlášení rozsudku: „Tvrším, že jsem se nikdy nedopustil takového zločinu, pro který jsem odsouzen na smrt. Přiznal jsem se proti svému svědomí jen ze strachu před novým mučením...“

„Můj Bože!“ vzdychl biskup a znovu ho zamrazilo.

Jeho zrak se stočil k plátnu na protější stěně. Známořnovalo biblický příběh o návratu ztraceného syna. Vzpomněl si, že obraz získal krátce před poslední audiencí šumperského děkana.

Jaké podobenství! Téměř denně se biskup na obraz dívá, a pokaždé obdivuje umění mistrovo, které dovedlo tak silně vyjádřit myšlenku biblického příběhu. Ale neobdivoval se malířovu umění víc než myšlence?

Není šumperský děkan také takový ztracený syn? Soud sice uznal právem: malefikanťák, velký mág. Avšak někteří praví: svatý mučedník!

Ztracený syn starozákonní – a ztracený syn šumperský děkan. První se vrátil a s láskou byl přivinut na hrud' otcovu, druhý shořel na hranici a nikdy se nevrátil.

Ztracený syn Kryštof Alois Lautner! Ztracený syn Carolus, Dei et Sedis Apostolicae Gratia Episcopus Olomouensis...

O Kryštofu Lautnerovi někteří pravili: Mučedník!

Biskup sklonil hlavu. Bylo mu líto sama sebe.

Epilog

Uplynulo osm dlouhých, smutných let.

Za jednoho zářijového dne, kdy nebe bylo čisté, vzduch průzračný a na stromech se vybarvovala do červena míšeňská jablíčka, jejichž jméno není odvozeno od Míšeň, ale od smíšené chuti sladké, kyselé a natrpké, přicházel do biskupského města Olomouce starý chodec, opírající se o těžkou, sukovatou hůl.

Jako by se v městě dobře vyznal; aniž se koho vyptával, krácel přímo na rynek. Zastavil se před velkým domem advokáta Maixnera a bez otálení vstoupil dovnitř.

Prošel tmavým mazhausem a pustil se vzhůru po dřevěných vyšlapaných schodech. Nahoře nabral dech, potom vyzáblou rukou uvedl v pohyb tlukadlo na dveřích.

Sňal svůj ohyzdný klobouk a čekal.

Služebná ženština, vidouc jeho chatrné oblečení, změřila ho vyčítavým pohledem a zahartusila:

„Dnes není den, kdy se dává almužna!“

„Nejdu žebrotou,“ odpověděl starý muž s jistou důstojností v hlase. „Chtěl bych mluvit s panem doktorem Maixnerem. Bydlí tu ještě?“

„Bydlí, ale ...,“ odvětila služebná a s ještě větší nedůvěrou si prohlížela podivného hosta.

„Řekni mu, že by s ním chtěl mluvit jeden jeho starý známý!“

Služebná váhala, ale nakonec přece jen odešla zpravit pána.

Za chvíli přišel advokát, značně otlý starší muž s okuláry na očích. Netvářil se právě vlídně.

„Služka mi říkala, že chceš se mnou mluvit. Kdo jsi?“

Nic povzbudivého nebylo v jeho hlase.

„Jsem šumperský Hutter. Nepoznáváte mě?“

„Není možné!“ podivil se advokát. „Kolik let už je Hutter mrtev!“

Tento zbídačelý stařec, a bývalý knížecí soudce! Pouze jeho hlas poněkud připomínal starého přítele.

„Jen si mě lépe prohlédněte! Jsem to skutečně já. Kašpar Hutter!“

Ano, i oči byly jeho, nejen hlas.

„Proboha, co se s vámi dělo? Všichni vás již dávno mají za nebožtíka. Pojdte dál, arnice, a vyprávějte!“

Zámožný advokát vzal hosta pod paží, odváděl jej do pokoje a tam ho posadil do nejlepšího křesla. A hned volal na služku, aby přinesla občerstvení.

„Jste to vy, příteli? Ale je to tak neuvěřitelné!“

„Můj zevnějšek se úplně změnil, vím,“ usmál se host, „ale i vnitřek je docela jiný. Strašně jsem zkusil. Když jsem jel s kupcem Langweilem do Vídně, abych se pokusil o audienci u císaře, musili jsme přes Uhry. A tam nás přepadli Turci. Kupce zabili, peníze a zboží uloupili, mne odvěkli do zajetí. Mezek by nevydržel tolik co já. Dostal jsem se až k moři a jeho slanou vodou si vymýval otevřené rány. Ale nepřišel jsem za vámi, abych vám vyprávěl o svých osudech; chtěl bych se vás zeptat na mnoho věcí, především: Mohu se vrátit do Šumperka?“

„Proč ne? Budou vás tam vítat, jako byste vstal z mrtvých!“ zasmál se hostitel.

V starcových očích se objevil záblesk radosti.

„Inkvizitor Boblig tam už neřadí?“ zeptal se.

„Ach, ten lotr! Bůh ví, kde je mu konec! Jeho podvodné procesy byly na císařův rozkaz zastaveny.“

„Ta zpráva vyvážá všechna má utrpení. Nebudu vás zdržovat a půjdu domů. Jak se těším na ženu, na děkana Lautnera! Hlavně však musím mluvit s pláteníkem Peškem. Svěřil nám celé jmění!“

Host se zvedl, jako by chtěl hned vyrazit, ale advokát ho mírným tlakem znovu posadil. Stařec zpozoroval na jeho čele hluboké vrásky.

„Nespěchejte, arnice. Nemáte kam spěchat,“ řekl Maixner tichým, smutným hlasem.

„Tolik jsem se těšil na shledání! Byly doby, kdy už jsem přestával doufat...“

„Je mi to zatěžko, ale musím vám to povědět. Vaše dobrá žena je už po smrti. I šumberský děkan je osm let nebožtíkem. Ani Jindřicha Peška nenajdete mezi živými.“

„Panebože!“ vykřikl Hutter.

Advokát smutně pokyvoval hlavou. Teprve po chvíli promluvil:

„Stejně se musíte všechno dozvědět. A bude lépe, dovíte-li se to ode mne. Všichni, na které jste se ptal, zemřeli na hranici jako čarodějníci. A s nimi ještě pětadvacet osob ze Šumperka. V Losinách jich dal inkvizitor Boblig upálit šestapadesát!“

Hutter vstal. Celý se třásl:

„I Dorotu že dal upálit? I radního Peška? A dokonce i děkana Lautnera?“

Služebná přinášela paštiku z hovězích jater, víno, v košíčku krásně vybarvená červená jablíčka a hrušky.

„Posilněte se trochu po tak dlouhé cestě, já vám zatím povím, co se všechno u vás udalo.“

„Mluvte, prosím vás,“ pravil host, nevšímaje si jídla.

„Zpočátku, pokud jste tu ještě byl, Boblig zachovával jistou míru, zhruba aspoň dbal zákonných předpisů, později však na nic nebral ohled. Vrhla do vězení každého, koho si zamlul, hlavně ovšem ty, u nichž cítil majetek. Vaše žena Dorota vedle pláteníka Peška se chovala nejstatečněji. Ani trojnásobná tortura, ani tucet falešných svědků, ani surové zacházení ve vězení – nic nepodlomilo její odolnost. Při výsleších vrhala inkvizitorovi do tváře nejhorší obvinění, nazývala ho jmény, která se písař ani neodvážil zapsat do protokolů. Ani členy inkvizičního tribunálu neušetřila, všem, hlavně Gaupovi, řekla do očí, co si o nich myslí. Vaše žena Dorota a Marie Pešková se chovaly statečněji než mnozí muži. Ale vy nejíte ani nepijete, příteli!“

Jak mohl stařec myslit na jídlo, když se dovídal takové věci!

„Ubohá Dorota!“ vzdychl.

„Pamatujete se na Fricka Kuchyňku? Toho dal Boblig také upálit...“

„I toho? Neměl žádný majetek, jen kopu dětí. Ale říkal jste, že i Kryštofa Lautnera. Cožpak je to možné? Kněze!“

„Bohužel, stalo se to. Boblig byl víc než biskup. Nebo lépe: biskup se nemohl vymanit z vlivu toho padoucha. Šumberského děkana upálili v Mohelnici za účasti mnoha tisíc zvědavců. Hanba vzpomínat. I nejlepší přátelé se děkana zřekli ze strachu, aby sami neupadli v podezření. Špatně se zachoval i mohelnický děkan Winkler. Však už také doděkanoval! Nejvíce práce ale dal Bobligovi mydlář Přerovský. Jeho bratr prior se obrátil na knížete Liechtensteina, potom i na císaře, a znamenitě rozvířil celý případ. My jsme se už radovali, že Bobligovi bude odzvoněno, ale i tentokrát ten lotr vyhrál. Tak dlouho mučil mydláře, až zcela podlomil jeho vůli. V takové slabé chvíli mu slíbil svobodu, jestliže pro forma podepíše jakési prohlášení. Ubožák podepsal, aniž četl. Bylo to úplné doznání. A pak už mu nemohl pomoci ani bratr prior, ani císař.“

„I mezi Turky je víc spravedlnosti a právu se tam daří lépe!“

„Ze všech nejtvrďší byl Jindřich Pešek, pláteník. Skutečný hrdina. Bezmála po osm let se nedal zlomit. Ačkoli ho Boblig neustále konfrontoval s mnoha svědky a podroboval nesnesitelným mukám, nikdy z něho doznání nedostal. Psal o něm knížeti Liechtensteinovi: Magnus mágus! Veliký čaroděj. Pešek byl jednou z posledních obětí šumberské inkvizice.“

„Jindřich Pešek!“ pokyvoval hlavou Hutter. „Dlouho byl váhavý a myslel raději na svůj obchod. Změnil se, až když uvěznil jeho ženu Marii. Tenkrát mi řekl, že se sám odváží boje s tou obludou, i kdyby všichni ze strachu zalezli. Jakmile se jednou rozhodl, už nepovolil. Takový to byl člověk. Ztratil jmění, ženu i život. Na něho jsem v zajetí často vzpomínal. Jak rád bych mu stiskl ruku. Ale co se stalo s Bobligem a jeho hrbatým pomocníkem?“

Hlas Maixnerův zazněl veseleji:

„Hrbáč to vzal zkrátka. Jednou jel se svým patronem v kočáře z Losin do Šumperka. Oba byli opilí, snad i kočí. Koně se splasili, kočár se převrhl a hrbáče přimáčkl na strom. Živého už ho do Šumperka nedovezli. Bobligovi se však nestalo nic. Zůstal direktorem inkvizičního tribunálu až do konce. Když procesy byly zastaveny, žil ještě nějaký čas v Šumperku, ale pak najednou zmizel. Lidé si vypravují, že ho odnesl sám Belzebub.“

„A to se s ním v Šumperku nikdo nevypořádával? Možná že se uplatňuje zas jinde.“

„Sotva, arnice. U nás vane již jiný vítr. Starý kníže Liechtenstein zemřel a jeho nástupce je jiný. Zemřela i hraběnka z Galle. A biskup Liechtenstein? Zdá se, že již velmi lituje, že se kdy spojil s tím netvorem. V posledních letech se ostatně od procesů kdekdo odtahoval, žádný s nimi nechtěl mít nic společného. Dokonce i olomoučtí kapucíni se zdráhali chodit k popravám. To ovšem sotva by bylo stačilo, kdyby ve Vídni nezávítězily rozumnější názory.“

Hutter si omočil rty ve víně.

„Jak se to stalo?“

„Příčin je několik, hlavní však, jak se domnívám, je ta, že si Boblig sám podřízl větev, na které tak dlouho pevně seděl. Byl příliš nenasytý a už se mu nezdálo nic nemožným. Zvláště po exekuci děkana Lautnera jako by se posadil na divokého koně a ještě ho zuřivě bodal ostruhami. Jeho nenažranost už neznala hranic. Nestačilo mu panství losinské a město Šumperk, začínal se tlačit i na Dietrichsteinovo panství janovické, natahoval drápy i do města Olomouce. Mezi denuncovanými se objevovalo stále víc jmen z těch míst. Své oběti si vybíral především na nejvyšších místech. Měl spadeno například i na janovického hejtmána Hassnika, vlivného úředníka Dietrichsteinova, rýmařovského radního Šebestu, který má hejtmánovu dceru za manželku, faráře Pabsta, který ovšem včas utekl. Toho obviňoval, že měl za galánku ženu losinského hejtmána Vinařského, jehož, zdá se, před zatčením uchránila jen náhlá smrt...“

„Vinařský byl přece členem losinského inkvizičního tribunálu.“

„Zajisté. Zpočátku šel tomu lotrovi na ruku, ale později pravděpodobně odhalil Bobligovy praktiky a zdráhal se být jeho poslušným nástrojem. Boblig si však dělal záľusk i na Olomouc. V seznamech jeho obětí byla i má matka, městský syndikus, jemuž nemohl zapomenout, že se vřele zastával pláteníka Peška, radní Sommer a ještě aspoň dva tucty nejváženějších olomouckých paní. Vzal si zkrátka tak velké sousto, kterým se nakonec zadusil. Jeho hromadná obvinění se stala fantastická, takže jim už nikdo, kdo si zachoval aspoň špetku zdravého rozumu, nemohl věřit. My v Olomouci jsme ovšem nebyli tak ustrašení jako měšťané šumperští. Měli jsme také víc zkušeností; hlavně že se nám podařilo získat mocného přímluvce v osobě hraběte Lažanského a krajského hejtmána hraběte Sacka. Také nám velmi pomohl janovický hejtmán Hassnik, který na naši stranu získal knížete Dietrichsteina, a přes něho i oba mladé Žerotíny, kteří se ujali losinského panství po smrti své tety a díky čarodějnickým procesům převzali je značně zadlužené. Kníže Dietrichstein má mocné přátele u vídeňského dvora. Ostatně černá magie sem, černá magie tam, vlastní kapsa je přednější. Nikomu se již nechtělo strkat stále větší peníze do těch procesů. Losinské panství bylo samý dluh a v Šumperku to vypadalo hůř než po velkém požáru...“

„Tyranům a lotrům se vždycky dobře žije mezi hlupáky!“ poznamenal Hutter.

„A mezi zbabělci, musíte ještě dodat, příteli!“

Host najednou vstal a měl se k odchodu.

„Kam chcete jít, arnice?“

„Domů, příteli.“

„Teď? Co vás to napadá! Odpočiňte si u nás aspoň do rána. Musíte mi povědět o svých osudech ...“

„Nehněvejte se, ale nemohu. Všechno mě táhne domů.“

Bylo marné starce zdržovat. Vzal hůl, na hlavu si narazil starý vojenský klobouk a vydal se na poslední úsek své daleké pouti.

Slo se mu mnohem hůř, než když se ubíral cizími zeměmi; teď ho nenadnášela ani naděje, ani touha shledat se s milou ženou a přáteli.

Toho dne se nedostal ani do Uničova; musil přespát ve vsi v chlévě u sedláka.

Teprve druhého dne k večeru uviděl v dálce své rodné město. Zastavil se a dlouho se díval k západu. Avšak místo aby potom zamířil přímo k Šumperku, stočil se poněkud k severu a kráčel pěšinami a po mezích na kopec nad údolím Bratrušovského potoka, na kopec, kde od nepaměti stávala – šibenice. Chodci se stoupalo těžce, nohy ho bolely a dechu se mu nedostávalo, ale šel vytrvale, neohlížeje se. Teprve pod samou šibenicí zůstal stát. Rozhlížel se kolem sebe, až uviděl místo dosud jen spoře porostlé trávou. Místo, kde hořivaly hranice.

Poutník sňal klobouk a sklesl na kolena. Sklonil hlavu až k černé zemi, promíšené dřevěným popelem. Nabral trochu prsti do dlaně a přitiskl ji k okoralým rtům.

„Ach Doroto! Doroto!“ zasténal.

Klečel dlouho. Potom vstal a obrátil se čelem k městu.

Leželo jako jindy na mírném pahorku, obeháno nízkými kamennými zdmi, s vysokou věží radniční a tupou věží farního kostela uprostřed. Nad městem se klenula nesmírná nebeská baň. Slunce již zašlo, ale na západě zůstalo po něm roztavené zlato a červená barva rubínu, nebo také – krve. Spíš krve než rubínu.

Nejbližší k Hutterovi stála Nová brána. Pod ní, při Bratrušovském potoku, míval barvírnu Kašpar Sattler, přítel věrný a obětavý. Popel jeho těla je smíšen s popelem jiných přátel. Blízko barvírny bývala dílna mydláře Přerovského. I popel z jeho těla je na spáleništi. Novou branou vyšla naposled z města Dorota. I Marie Pešková, Jindřich Pešek, Fricek Winter, Marie Sattlerová, malá Lízl i milá Zuzana Voglicková. Osmačtyřicet jich napočítal advokát Maixner. Kdo ví, kolik jich vlastně bylo. A navíc ještě přítel nad jiné drahý, děkan Kryštof Alois Lautner, kterého upálili v Mohelnici.

„Ach, Bože,“ vzdychl starý muž, jemuž pohledem do dálky zaslzely oči. Ale jistě to nebylo jen tím.

Náhle se před ním zjevila postava inkvizitora Bobliga. Uviděl, jak se nad městem vznáší temný stín toho hrozného starce. Byl by vyvraždil celé město a půl panství velkolosinského, a ani to mu nestačilo. Konal soud mečem katovým,

torturou a ohněm. Bojoval s ďáblem, ale tak, že ďábel vyskakoval radostí!

Bývalý soudce se zamyslel.

Ale je on sám jen odpovědný za všechno zlo, které napáchal? Což tolik učených a moudrých neschvalovalo jeho zločiny? Kníže Liechtenstein, apelační radové, olomoucký biskup, šumperský Gaup, písař Flade i jiní. Je jejich vina menší? Bez jejich nápomoci by byla Bobligova moc nicotná.

„A jsme i my tak zcela bez viny?“ zvolal hlasitě starý muž. „Já, Kryštof Lautner, Kašpar Sattler, Jindřich Pešek. Jak jsme se bránili? Místo abychom zburcovali celý svět, čekali jsme na zázrak. Je to i naše vina, naše veliká vina!“

Stařec chvíli mlčky drtil v prstech zem smíšenou s popelem. Potom znovu hlasitě uvažoval:

„Říkáme stále zloduch Boblig. Ano, ale nebyl i on jen nástrojem něčeho ještě obludnějšího, než byl sám? Nástrojem strašné pověry? Kdy se konečně lidé zbaví pověr? Kdy? Říká se, že oheň utíká za paličem, stejně i pověra dohání člověka. Ale proč? Protože lidé příliš rádi mají pohodlí, ticho, protože si tak mnozí oblíbili otroctví. Jednou však slunce musí prorazit tmou. Musí! Musí!“

Starý muž, opíraje se o hůl, sestupoval namáhavě k blátivé temenické cestě a po ní se ubíral k rodnému městu. Teprve nyní mu napadlo, co je s jeho domem. Patrně se bude musit o něj soudit s panem Gaupem. Dost možná, že zastává úřad purkmistra, když tak velice zbohatl.

1960 – 1962

Za obětavou spolupráci a účinnou pomoc při psaní této knihy upřímně děkuji především svému příteli dr. FRANTIŠKU SPURNÉMU ze Šumperka, FRANTIŠKU HEKELEMU z Mohelnice, † BŘETISLAVU HŮLOVI z Dobřichovic, ThDr. VÁCLAVU MEDKOVI z Prahy, VÍTĚZSLAVU ZEMANOVI z Jeseníka, zvláště pak † FRANTIŠKU KOTRLEMU z Mohelnice, který mne přivedl na myšlenku obírat se severomoravskými čarodějnickými procesy.

V.K.

Ve znamení pravdy a práva

Václav Kaplický patří k těm autorům, jimž pravda a právo vždy ležely na srdci. Smysl pro tyto ideály si odnesl už ze svého rodiště – husitského Tábořska (narodil se 28. 8. 1895 v Sezimově Ústí). Na tábořské realce vydával studentský časopis, v němž hájil právo studentů na účast v politickém a veřejném životě, a později – na frontách první světové války – mu život dal bezpočtukrát příležitost k tomu, aby dokázal, že je připraven za pravdu a právo bojovat třeba až na smrt.

Největší zkouška jeho života nadešla po roce 1916, kdy byl jako jednoroční dobrovolník zajat na haličské frontě. A tehdy se přihlásil do ruské dobrovolnické jednotky, jež byla zárodkem československých legií, a tímto rozhodnutím začalo období jeho světonázorového a občanského dozrávání.

Na úlohu legií si Kaplický postupně utvářel ostrý kritický názor, až se posléze dostal do rozporu s jejich reakčním vedením. Jako jeden z představitelů levice je delegován na II. sjezd československého vojska na Rusi, za vzpouru je zatčen a vězněn v Irkutsku a ve Vladivostoku. Ve vladivostocké pevnosti na mysu Gornostaji vznikl první náčrt vyprávění o revolučním procesu v sovětském Rusku, o uskutečňování práva utlačovaných na lepší život. A přestože tato pozoruhodná próza s výmluvným názvem Gornostaj vyšla až roku 1936, měla pro autora samotného veliký význam. Rozhodla o jeho základní orientaci: držitel legionářského průkazu s úředním záznamem „zběhl k nepříteli“ měl uzavřenu cestu ke státní službě a ani mezi dalšími pracovními příležitostmi neměl na vybranou. Měnil jedno zaměstnání za druhým, až zakotvil u nakladatelské práce. Ta prověřila jeho schopnosti pro literární tvorbu a stala se tak – spolu s úspěšným Gornostajem – impulsem k další umělecké tvorbě. Kaplický se začal soustavně věnovat literární práci.

Po drobných prózách ze současného života se za okupace obrátil autor k historické látce. Začal husitstvím (Kraj kalicha, 1945) a pokračoval romány o protifeudálních povstáních venkovského lidu (Čtveráci, Železná koruna, Smršť a Rekruti, k nimž se jako „doslov“ připojuje Zaťatá pěst, vztahující se k revolučnímu roku 1848 a k jeho ohlasu na českém venkově, celá tato volná pentalogie vyšla v rozmezí let 1952–1959). Pro všechna tato díla je příznačné důsledné uplatňování motivu pravdy a práva. Kaplickému vždy šlo o právo utlačovaných proti utlačovatelům a vždy prohlašoval, že „pravda je mezi obyčejnými lidmi“.

Jak by pak mohl tento charakterově rovný, pravdymilovný a humanisticky citící spisovatel nechat bez povšimnutí zmínku o děsivých čarodějnických procesech, které se odehrávaly kolem roku 1680 na panství Velké Losiny, na něž ho v dopise upozornil jeden jeho věrný čtenář. A tak již roku 1963 vychází nový autorův román – Kladivo na čarodějnice.

Souběžně s prací na románu o severomoravských čarodějnických procesech připravoval Kaplický i své dílo nejrozsáhlejší a nejvýznamnější – Tábořskou republiku (1969). Je to monumentální obraz prvních dvaatřiceti let Tábořska, v němž vedle historicky doložených faktů hraje úlohu autorova pokroková ideová a umělecká koncepce tématu, stejně jako jeho básnická představitelost. Tábořskou republikou vydal Kaplický svědectví o jedinečném historickém pokusu o vybudování beztřídní společnosti uprostřed feudální Evropy. Tento na svou dobu příliš smělý pokus – protože předběhl možnosti, které doba poskytovala – skončil nezdarem; zanechal však nevyhladitelnou stopu v myšlení národa.

V sedmdesátých letech se autor opětovně vrací k psaní knížek pro masové čtenáře, které vždy byly součástí jeho

díla. Z jednoduchých příběhů s výrazným historickým koloritem, kultivovaně napsaných a místy oživených humorem a ironií (Nalezeno právem, Jiří Kopidlanský, škůdce zemský a Kdo s koho) je nejzdařilejší a čtenářsky nejpopulárnější justiční novela z třicetileté války Nalezeno právem.

Z tohoto typu autorovy tvorby se poněkud vymyká baladicky laděná próza Kainovo znamení, vydaná roku 1975. Autor si zvolil náročné téma – životní osudy jednoho ze zakladatelů české sociální demokracie, avšak nedokázal je adekvátně umělecky ztvárnit.

Nejzávažnějším autorovým dílem z období sedmdesátých let je smělá paralela s Wintrovým Mistrem Kampanem – Veliké theatrum (1977). V popředí románu, jehož tématem je život v Praze po tragické bitvě na Bílé Hoře, stojí středostavovský intelektuál, vážený pražský lékař a lékárník Matyáš Borbonius. Jeho prostřednictvím líčí Kaplický dobovou atmosféru, vyvěrající ze střetnutí dvou stran ve sporu – strany protestantské a katolické. Charakteristické pro autora je, že ani v tomto díle o „vyšších“ vrstvách nezapomíná na vrstvy lidové. Veliké theatrum vyznívá jako ostrá kritika obou zúčastněných stran, neboť ani jedna ve svém boji o moc nemyslí na zájmy lidu.

Autorova tvorba se uzavírá návratem k oddechové lidové četbě – románem Život alchymistův (1980). Nedopsán zůstal povídkový cyklus s historickou tematikou z různých dob. Národní umělec Václav Kaplický dne 4. října 1982 zemřel.

V Kladivu na čarodějnice našel Kaplický jedno ze svých velkých životních témat. A vzrušující, tragické téma rozpoutaných zhoubných mocenských vášní si v něm – člověku bytostně oddanému idejím práva a pravdy – našlo svého autora.

Jako vždy, i v tomto románu vychází Kaplický ze skutečných událostí. Na sklonku sedmnáctého století došlo na panství Velké Losiny k činu vyvolanému pověrou: žebračka nepozřela v kostele hostii a chystala se ji odnést bohatší sousedce, které nedojila kráva. Tohoto činu bylo krutě zneužito a do kraje vtrhla hrůzná pohroma.

Kaplický román, jehož název je převzat z hlavního teologického a právního souboru argumentů, charakterizujících čarodějnictví, *Malleus maleficarum* – Kladivo na čarodějnice, který vydali roku 1488 v Štrasburku dva dominikánští inkvizitoři a jenž byl odsouzen již půl století před vypuknutím děsivých událostí na severní Moravě, nejen zdařile líčí dramatické děje, ale dává čtenáři nahlédnout i pod jejich povrch.

Již po prvních kapitolách čtenář pochopí, že v románovém příběhu nejde o konflikt jednotlivců, představovaných na jedné straně děkanem Lautnerem a na druhé straně soudcem Bobligem, ale že jde o konflikt mezi životní opravdovostí a lidskou důstojností na straně jedné a bezohlednou ziskuchtivostí a nelidskostí na straně druhé. Události, které jsou v románu vyličený, jsou vyjádřením odvěkého zápasu poctivých a čestných lidí proti temným silám, snažícím se omotat předivem svých uskoků, piklů a machinací vše čisté a zdravé.

Protagonista románu, děkan Kryštof Alois Lautner, patří k nejsilnějším a psychologicky nejprokreslenějším postavám v celém díle Václava Kaplického. V úvodní kapitole ho autor představuje jako vzdělaného, moudrého a láskyplného člověka, osvětleného kněze a nebojácného pracovitěho muže poctivé tváře, který se dovede zdravě těšit z plnokrevného života a je dobrým přítelem a rádcem lidí kolem sebe. Jaký rozdíl mezi ním a ohyzdným, zruďným inkvizitorem Bobligem! A přece není děkan Lautner vyličen jako „kladný hrdina“ v běžném slova smyslu. Nejde o postavu výjimečně činorodého patosu, předem odhodlanou k otevřenému a nerovnému boji. Jde o typ člověka zmítaného pochybnostmi, který teprve postupně překonává vlastní slabost a strach. Jde o typizaci čestného člověka, který však až v příběhu konfliktu v sobě nachází sílu neustoupit zlu.

Stejně jako v případě děkana Lautnera neheroizuje autor ani další kladné postavy románu. Všechny líčí střízlivě a zdrženlivě, vedle jejich síly ukazuje i jejich slabosti. Výsledkem jsou postavy plné životní pravdivosti – jako Lautnerův přítel Hutter nebo na první pohled epizodní postava děkanova kočího Floriána.

V Kladivu na čarodějnice vytvořil autor i svou velkou ženskou postavu. Je jí Lautnerova kuchařka Zuzana Voglicková, v jejímž charakteru se Kaplickému podařilo zachytit tvořivost prostých lidí, jejich lásku k životu a poctivé práci, hluboký a upřímný cit, vnímavost pro krásu přírody, nebojácnost a přirozený smysl pro čest. Navíc ji vykreslil jako typ mladé ženy z venkovského města, přitažlivé a půvabné. Ne nadarmo nese kapitola románu, pojednávající o prvním Zuzanině výslechu na mučidlech, neobyčejně výstižný, k obsahu kapitoly však ostře kontrastující název „Mladá a krásná“.

Na široké paletě postav, patřících k různým společenským vrstvám, se Kaplickému podařilo ukázat, jak deformující tlak honby na čarodějnice ovlivňuje charaktery a jednání jednotlivých osob. Proto také nejostřejší světlo vrhá autor právě na ty, kteří mají co ztratit nebo mohou něco získat: ať už je to úřad nebo majetek. Neboť právě oni v mnohem větší míře než venkovská a městská chudina jsou ochotni umlčet své svědomí a povolně vykonávat, co se na nich žádá. Tito zastrasenci a kariéristé postupují posléze nejen podle výslovných Bobligových pokynů, ale i podle jeho nevyslovených přání.

Soudce Boblig, cynický kormidelník čarodějnických procesů, o jejichž nespravedlnosti a neoprávněnosti ví nejlépe on sám, povýšený a nudící se, uzurpuje si ve státní moci postavení, jež mu umožňuje hrůzné procesy zinscenovat. Demagogickou lží a absurdním vyhrcočením církevní ideologie dokáže vyvolat psychózu terorizující nakonec i ty, kteří sledují obdobné cíle jako on. Nezastaví se ani v okamžicích, kdy důmyslně vybudovaná stavba lži hrozí zhroucením, ale naopak překonává toto nebezpečí další, ještě prudší vlnou cynických výmyslů, zaštiťujících se církevním dogmatismem.

Při četbě Kladiva na čarodějnice si uvědomujeme, jak bylo zneužito křesťanské ideologie, která kdysi dávno byla ideologií chudých a utlačovaných. Tmářství spojené s bezohledností se vydává za vrcholnou službu bohu. Bezohledné ničení lidských životů fanatiky a ziskuchtivými kariéristy, kteří se vžívali do role bohem vyvolených nástrojů, se vydává za svaté dílo. Věčné zatracení skutečných či domnělých odpůrců pravé víry vidí tito lidé jako

univerzální lék. Zrůdná zásada, že kdo chce sloužit Pánu, nesmí obměkčit své srdce,

že projev lidskosti by byl zradou, se vyvyšuje nad všechna ostatní dogmata.

K těmto a jim podobným úvahám vede četba Kaplického románu. Autor působivě vylíčil psychické a fyzické zotročení, jaké církevní moc ve spojení se světskou mocí prostřednictvím tohoto procesu na lid uvrhla. Vzniklo literární dílo silné emocionální působivosti a myšlenkové přesvědčivosti. Kaplický ve zralém uměleckém obraze poukázal na to, že „honba na čarodějnice“ může probíhat jen za určité společenské atmosféry, kdy se hysterie jedněch spojuje se strachem druhých.

V románu řeší autor nejen otázky historické, ale i obecně lidské. Je to zřejmé jak z celého průběhu románového děje, tak ze závěrečných slov jednoho z losinských obyvatel, který „čarodějnické“ procesy přežil a po odeznění hrůz položil otázku svému vlastnímu svědomí: „A jsme i my tak zcela bez viny?“ Zdrčen pak sám sobě po pravdě odpovídá: „Jak jsme se bránili! Místo abychom zburcovali celý svět, čekali jsme na zázrak. Je to i naše vina, naše veliká vina!“

V souladu s historickou pravdou – o níž Kaplickému vždy tak šlo – se čtenář v závěru románu nedočká strhujícího vítězství lidskosti, ale vlastně jen odumření nelidskosti. Nedočká se efektního vítězství pravdy nad lží, nedočká se ani morálního zadostiučinění, neboť viníci nejsou potrestáni, alespoň pokud jde o spravedlnost světskou (Bobligův pomocník Ignác hyne „z vyšší moci“ pod koly kočáru).

Spisovatel respektuje historickou pravdu a čtenář si o to naléhavěji uvědomuje, že boj o lidskost není dobojován.

Václav Kaplický se jak ve svém literárním díle, jež má pokrokový a lidový charakter, tak ve svém občanském vystupování vždy angažoval za pravdu a právo pracujících lidí, lidových vrstev. Od svého rozhodného příklonu k pravdě socialistické revoluce, tak rozhodně projeveného za pobytu v ruských legiích, už svou světonázorovou orientaci nezměnil. V buržoazní republice patřil k levicovým nakladatelským pracovníkům a spisovatelům, roku 1925 se stal jedním ze zakladatelů Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení se sovětským Ruskem, býval častým návštěvníkem ve Vile Tereze, zúčastnil se jako delegát mírového kongresu roku 1932 ve Stockholmu. Po osvobození svou aktivitu ještě zintenzívnil. Byl oblíbeným řečníkem na čtenářských besedách, podílel se až do vysokého věku na práci spisovatelské organizace. Jako pokračovatel demokratické, pokrokové linie české historické prózy, reprezentované především Aloisem Jiráskem a Zikmundem Wintrem, rozvinul plně své spisovatelské předpoklady až v osvobozeném státě, kdy se také zařadil do hlavního proudu české poválečné literatury. Uvnitř tohoto proudu se román Kladio na čarodějnice jeví co do volby tématu jako dílo zcela ojedinělé a co do svého ideového smyslu pak jako dílo výjimečné hodnoty pro svou burcující naléhavost, s níž upozorňuje na společenský jev, který neodešel do historie spolu s feudalismem.

JAROMÍRA NEJEDLÁ